

БИТ О ПЛА

АЛЕКСАНДАР СТЕРЈОВСКИ

**РУСКАТА
КОЛОНИЈА**

БИТОЛА

РУСКАТА КОЛОНИЈА

---

*На моите најдраги
Вера и Гоџо*

Издавач

Младински културен центар – Битола

За издавачот

Златко Талевски

Рецензенти

д-р Татјана Жежел – Каличанин

м-р Јован Кочанковски

СIP – Каталогизација во публикација,
Матична и универзитетска библиотека
„Св. Климент Охридски“, Битола

930.85 (=161.1 : 497.7 – 21)

СТЕРЈОВСКИ, Александар

Битола. Руската колонија / Александар Стерјовски.
– Битола: Младински културен центар, 2003. – 252 стр. :
илустр. ; 20 см

Тираж 600. – Фусноти кон текстот. – Регистри

ISBN 9989 – 2139 – 0 – 9

Александар Стерјовски

БИТОЛА

РУСКАТА КОЛОНИЈА

**Битола
март 2003**

Белешка

„Руската колонија“ е првата книга од серијалот наречен „Биџолско десеткнижие“, кој треба да се заокружи во следните неколку години. Книгата напишана е по повод 100-те години од атинската (8.08.1903) врз рускиот конзул А.А. Ростковски, а пратена намера ѝ е да помогне во акцијата за обновување на неговата, Рускиот синоник во Биџола.

Синтагмата „руска колонија“, се разбира, треба да се сфати условно, зашто заедницата на „солунциите“ и белоградциите во Биџола, дојдени непосредно по Првата светска војна, ниту е чисто „руска“ ниту е „колонија“. Во неа се беа собрале индивидуи од најразлични краишта на пространата Царска Русија, од Северното Море до Кавказ, од границите на Полска до Тихиот Океан, што ќе рече дека имало Руси, но и многу Украинци, Белоруси, Малоруси, како и Ерменци, Черкези, па и припадници на народи од Искокото. Сите нив во новата патковина ги обединува глобалната претстава на заедничката држава, најмногу јазикот – рускиот што го употребуваат во меѓусебната, но и дружа комуникација. Тие заедници надвор од Русија станаа вообичаено да се нарекуваат „колони“, од тие причини што термин се наметна и овде.

На крајот, треба да им изразам благодарност на сите воодушевени поттикнувачи и поддржувачи на проектот, без чија искрена поткрепа што ниту ќе стартираше, ниту ќе започнеше да се реализира.

22.10.2002

А.С.

1. Први Руси и први контакти

Руски робови во Битола

Првите руски доселеници во Битола биле робови. Турски робови. Поимотните Турци ги набавувале на робовските пазари, најмногу на Цариградскиот робовски пазар. Ги користеле како работна рака, како слуги, најмногу како конкубини, кога се однесувало за робовите жени. Заради предиспозициите што ги поседувал Русинот, во споредба со другите робови, руските особено биле на цена. Со својата корпулетна става и челичните мускули особено биле присакувани, како што тврди еден современик, за веслачи на галиите, а Русинките, пак, заради нежната белина и љупкост биле најбројните станарки во харемите.

Почнувајќи од 16 век кога азиските Татари го развиле грабежот на луѓе и нивно преобразување во скапа стока – робови, односно во мала успешна индустрија, трговијата со Руси доведени од степите, селата и крајбрежните населени места, започнала да се развива и да цвета. Скоро катаден на Цариградското пристаниште пристигнувале бродови претоварени со жени и мажи, но и со деца наменети за продажба¹.

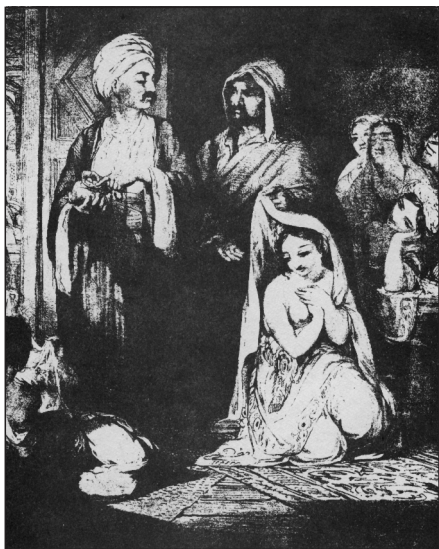
1. Александар Стерјовски, **Турските робови од XVII век (со посебен осврт на битолските)**, Битола низ вековите, V, Педагошки факултет – Битола, Битола, 2002, 53–58.

Некои од нив се нашле и во Битола и тука го продолжиле, па и го окончале животот. Нивниот број не е познат, но во секој случај никако не е мал. Една мала статистика направена само за 17 век, тоа сликовито го потврдува. Ако во периодот од 1622 до 1696 год. ослободени се во претсмртниот час на господарот според обичајот мудеббере 80–тина робови, односно најмногу 20% од вкупниот број и ако, притоа, со слободата најмногу се израдувале токму Русите, зашто неа ја доживеале 15 (2 мажи и 13 жени), останува отворено прашањето во колкав ли број ги имало во Битола во овој период. Со мали варијации таа бројка ќе да е валидна и за следните векови до конечното укинување на робството во Турската империја.

Ослободени се, се разбира и преверени се и со ново, муслиманско име, зашто тоа било еден од битните услови на мудебберето, следните Руси:

Првин, Русинки се:

Сухандан. Била ослободена меѓу 21-26 октомври 1622 год. Била со висок стас и бело лице. Извесно време, со одобрение на нејзината битолска господарка, преку судот и преку застапник ѝ била остапена како работна сила на кадан Разие, веројатно пријателка или роднина на господарката. Условот што го постави-

Продавање робови во турски робовски пазар

ла господарката, а чие име не ѝ го знаеме, бил по смртта на Разие, робинката повторно да се врати во нејзиниот прв дом. Натамошната судбина на Сухандан, чие руско име остана тајна, не е позната².

Во првата декада на месец декември 1634 год. ослободена е и робинката–Русинка Мубере. Била со среден бој, разделени веѓи и бело лице³.

Истата година и истиот месец, но во последната декада била ослободена и Мулаим. Ја ослободил некој си Мурат бег, син на Мустафа бег. Била со среден раст, мургава и со сини очи. Нејзиниот господар пред судот изјавил дека наполно ја ослободува од стегите на робството, но го задржал правото на велија (старателство), кое можело да се активира доколку ослободениот роб тоа го побарал⁴.

Уште еден виден битолски Турчин, Мустафа ага, син на Ибрахим бег, во периодот 17-26 март 1638 год. ослободил Русинка робинка, чие муслиманско име сега било Бекире. Била висока, со отворени веѓи и сини очи, бела и многу симпатична. Ослободувањето, како и во сите други случаи, било изведено и официјализирано правно и со соодветен документ во Шеријатскиот суд во Битола. Иницијативата за ослободувањето ја направила робинката, а на чинот имало сведоци. Во објавените турски документи стои и тоа дека „се напиша документ и истиот ѝ беше предаден на барателката“⁵.

Следната година, односно во периодот меѓу 14-23 март 1639 год., тоа истото ќе го преземе и некоја богата битолчанка, Фатима. Била ќерка на видна личност, Џафер ага. И овој, како и сите останати случаи потврдува-

2. Турски документи за историјата на македонскиот народ, серија прва (1607–1699), том први, Државна архива на СР Македонија, Скопје, 1963, д. 127, с. 96.

3. Исто, том II, Скопје, 1966, д. 211, с. 114.

4. Исто, д. 221, с. 117.

5. Исто, том III, 1969, д. 118, с. 87.

ат дека не секој можел да има во посед роб и дека точна е онаа турска пословица од овој период, која велела: **„Оној што може да храни во својот дом роб, не е сиромав човек“**. Новото име на ослободената, а проверена робинка било Музела. Како и сите останати, односно оние што го прифаќале исламот, имале едно исто, заедничко презиме - Абдулах. Тоа значело **„син божји“**. Со него се бришеле националните ознаки и сега наполно личноста ѝ припаѓала на новата религија. Ослободената имала патец среде косата, била црномуреста и со румено лице⁶.

Покрај нив, ослободени се и овие робинки Русинки: Мелаиме (11 октомври 1650 година), ја ослободил Хасан ага⁷. Шакир Мустафа бег од маалото Фируз бег на 23 декември 1669 година ја ослободил Белкис Абдулах⁸. Фатиме хатум ја ослободила Лалеза⁹, а на 9 декември 1682 год., преку полномошник тоа ќе го направел и Мустафа ага од маалото Синан бег. Ослободената Русинка се викала сега Љутвие Абдулах, а чинот на ослободувањето се случил, исто така, на 9 декември 1682 год.¹⁰.

Неколку ослободувања на Русинки се со неутврден датум, а сите, сепак, се однесуваат токму на овој, 17 век. Тие се овие: Ифтаде била ослободена од Абди ага, прв чорбација во Битола, Шакире¹¹ била ослободена од Мехмед Челеби, Бенме од Ајше хатун¹² итн.

Има ослободени и двајца Руси, тоа се:

Мутрам Абдулах. Бил во посед на Мехмед ефенди, кадија во градот. Робот-Русин беше го наследил од својот татко. Робот бил на среден раст, разделени веѓи, рус и

---

6. Исто, д. 208, с. 155.

7. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Регистри на сицил бр. 12, бр. 95, 11 октомври 1650.

8. Исто, сицил бр. 21, бр. 26, 23 декември 1669.

9. Исто, сицил бр. 24, бр. 118, 14 ноември 1679.

10. Исто, сицил бр. 25, бр. 9, 9 декември 1682.

11. Исто, сицил бр. , бр. 384 (неутврден датум).

12. Исто, сицил бр. 12, бр. 123 (неутврден датум).

со сини очи. На чинот на ослободувањето во судот биле присутни, покрај повиканите сведоци, уште и сопственикот, како и самиот роб. Според обичајот, ослободувањето било потврдено со валиден судски документ¹³.

Покрај овој и еден друг битолски кадија го презел истиот чекор. На 2 мај 1669 год. го ослободил својот роб Русин, чие ново име и презиме биле Шефки Абдулах¹⁴.

Кои биле овие несреќни луѓе, од кои места на далечната Русија биле довлечкани дури овде, на Јужниот Балкан, што оставиле таму, во старата татковина, како носталгијата им ја разјадувала душата и уште многу други прашања остануваат неразјаснати. Можеби уметничката литература ќе одговори некогаш на нив.

Бидејќи трговијата со робови продолжила и во вековите што следувале, тоа значи дека Руси во Битола доаѓале и понатака и дека дел од својот живот го поминале тука.

Меѓу последните купопродажби што се случиле во Битола на Руси било и она на Ат пазарот во првите децении на 19 век, односно пред конечното укинување на робството во Турција. Биле продадени и купени две девојченца, едно од 3–4, а второто од 6–7 години. Ги продавал некој Турчин. Настанот привлекол големо внимание зашто бил и пазарен ден, па не само граѓани, ами и жители од поблиските и подалечните села со интерес како сведоци следеле што се случува. За настанов слушнал и селанец од Мало Црско (Демир Хисар), кој веднаш истрчал заинтригирано на Ат пазарот. Немал пород и ете прилика да го добие. Започнал сериозно да се пазари и ценка за поголемото девојче. На крајот и се спогодил, селанецот ги извадил парите и му ги врачил на

13. Турски документи за историјата на македонскиот народ ... том II, 1969, д. 197, с. 103.

14. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, ... сицил бр. 20, д. бр. 122.

продавачот. Но кога требало да го одвлече девојченцето – проблем. Двете сестричиња се згрчиле во заграб и никако не се одделувале липајќи. Селанецот, така, решил да ги купи двете. Платил и за помалото и ги повел обете.

Ги одвел во Мало Црско и станале нивна грижа и љубов. Набргу помалото, понежното, веројатно од напорите на долгиот пат, умрело. Другото станала стројна и убава мома. Еден ден кога семејството работело срет-село, вршејќи го житото, изморената 16–17 годишна мома се исправила да се одмори. Се потпрела на вилата со која го превртувала класјето. Погледнала кон патот што доаѓал кон селото, а на него забележала маж качен на бел коњ. Колку повеќе се приближувал, толку постапи-сано го следела движењето. Во еден момент возбудено изустила: „Еда, татко“. Тоа бил нејзиниот роден татко кој 10 години ја следел трагата на своите девојченца. Конечно ја пронашол и се појавил во демирхисарското село со купен коњ. Во новиот дом на ќерката останал три недели. Конечно сфатил дека таа припаѓа на друго место и на други. Набргу и заминал, а момата била омажена во истото село. Во бракот добила син и ќерка. Синот немал пород, а од ќерката денес има потомци во Битола, Скопје и Бугарија¹⁵.

Битолчанец во Русија во 17 век

Меѓу првите Јужни Словени кои пошле за Русија и таму ја започнале големата и тешка задача во похристијанувањето на словенските народи од овие простори, биле мисионерите. Биле и првите просветители. После нив, упорно и масовно во Русија патуваат калуѓерите–просјаци, таксидиотите. Навистина можеле да се сретнат и во нашите градови и села и во соседните балкански или

---

15. Александар Стерјовски, Турските робови од XVII век... 65/88.

прибалкански држави, но најрадо, иако најдалеку, ја одбирале пространата, далечна и побожна Русија. Ги имало и од помалите манастири кои биле руинирани и барале градежни и други интервенции, но најбројни, сепак, биле светогорските. Снабдени со многу препораки и писма, дозволи, но и предмети кон кои побожните христијани покажувале посебен респект, зашто сметале дека доаѓаат од земја каде бог бил најприсутен. Откако трогателно се простувале со калуѓерските собораќа на начин како тоа да им е последно видување, по морски или сувоземен пат тргнувале на долг пат кој траел не со месеци, ами со години, не ретко и со децении.

Една таква група таксидиоти од манастирот Зограф, составена исклучиво од Македонци, а во која водач бил Мелетие Македонски, а членови Нектариј Пелагониски и Стефан Охридски на пат за Русија пошла, откако, слично на другите, ги извршила сите подготовки, во крајот од првата деценија на 17 век. Меѓу препораките што ги понесле се наоѓало и едно писмо адресирано за рускиот цар Михаил Федорович Романов (1596–1654), првиот од династијата Романови. Ја пропатувале Мунтенија (Влахија), Волоска (Молдавија) и други земји што им се нашле на патот. Стигнале скоро на крајниот север, односно до Литванија. Оттаму се упатиле на југ, кон Киев. Извесно време, заради болеста на Мелетиј, престојувале во Печерскиот манастир. Откако Мелетиј се опоравил повторно тргнале на пат. На 30 август 1624 год. се нашле во градот Путвил, кој се наоѓал на реката Сејм. Тој пред извесно време му припаѓал на Литванското Кнежество, но од 1500 год. царот Романов беше го вратил во својата држава. Тука службените лица имале средба со македонските таксидиоти, им биле побарани документи, одобренија за просење, како и најнужни информации за патот и престојот, но и намерите и времето до кога ќе престојуваат. Патот калуѓерите повторно ги водел кон Пе-

черскиот манастир кој станал, по Зографскиот, втор матичен нивни манастир. Бидејќи веќе имале печатарско искуство од работата во печатницата во својот манастир во Света Гора, се вклучиле во подготовките и печатењето богослужбени книги за потребите на руската црква. Тоа била голема и значајна препорака да станат основачи на романското печатарство. По ласкавите препораки за таа работа ги ангажирал Матија Басараб (1633-1654). Тоа што се очекувало од нив, тоа и го направиле. Првин ја набавиле нужната печатарска техника, па потоа се предале во работата. Напечатиле неколку богослужбени книги со одлики на висока техничка вредност.

Многу податоци за овие калуѓери таксидиоти и печатари нема. Нектариј Пелагониски, поаѓајќи, слично на неговиот именик од Битола, св. Нектариј Пелагониски од подоцнежниот период, по сè бил или од Битола, која во минатото се именувала и како Пелагонија, или од некое поблиско населено место до градот. Откако решил да се покалуѓери, се упатил во средиштето на православното калуѓерство, во Света Гора, во манастирот Зограф. Совесен и предан во верата, ја стекнал љубовта и довербата на калуѓерските браќа и набргу добил високо калуѓерско звање, еромонах¹⁶.

Се разбира, вакви патувања за Русија имало и други. Сите тие патници ја носеле и ја граделе свеста за Македонија, не ретко и за Битола, која била препознавана и со имињата Пелагонија, најмногу како Манастир. Многумина се враќале со богати подароци, икони, крстови и други предмети и драгоцености, но и со многу пари што биле веднаш употребувани за ширењето или во возобновувањето на манастирите и црквите.

---

16. Александар Стерјовски, Нектариј Пелагониски – битолски печатар од XVII век, Печатарството и издаваштвото во Битола, 2, Микена, Битола, 1998, 65–69.

Полковникот Мустафа бег

Во турската армија, особено по укинувањето на јаничарската војска и цврстите определби на воените стратегии таа да се европеизира, односно модернизира, во Турција нагргнаа многу воени лица од понизок, но и повисок ранг. Гледаа прилика за добра заработувачка зашто платите навистина биле примамливи. Имало многу и помошен персонал, како лекари, инженери, техничари и други, кои по завршената работа, како да биле на работа во некое друго место на својата татковина, се враќале со дебели заработувачки во своите земји. Ако се додаде дека веднаш по доаѓањето го откривале и го прифаќале манирот поткуп што бил општ во сите структури на општественото живеење, тогаш сосема е сфатливо задоволството на овие луѓе од престојот во Турција. Многу лекари задолжени во воените регрутски комисији, на пример, за кратко време стекнувале мали богатства. Од сите нив не се барало да ја менат религијата или националноста на која ѝ припаѓаа, ами едноставно се третираа за времени и договорни службеници најмени да извршат одредена работа, значајна за тој период од модернизацијата на армијата.

Меѓутоа имало и друг ков христијани вработени во службите на администрацијата и армијата. Тие наполно се беа акомодирале на животот во новата држава, ги прифатиле навиките на местното турско население, дури и нивната вера, станувајќи дел од турскиот етнос, во голема мера придонеле и за националните трауми на христијанските народи, особено од регионот на Балканот. Да го споменеме, на пример, Хрватот Омер паша Латас, кој крваво угуши толку многу христијански буни и востанија во Босна, Албанија, Македонија и во други места. Скоро по ништо не се разликувале од останатите Турци, ги носеле нивните имиња, го имале нивното вероиспове-

дување, ги имале нивните хареми со најубавите девојки и сè друго што било специфика на турското население. Од останатите Турци најмногу се разликувале со жестокоста со која се нафрлале врз своите поранешни сонародници.

Еве, во оваа втора категорија спаѓал и натурализираниот битолчанец Мустафа бег. По чин бил полковник на единица од родот низами. Во Битола беше дошол во 1850 год. Во ова време беше го сретнал и добро го запознал Англичанецот Едмунд Спенсер кој остави драгоцен податоци за него. За него Спенсер вели дека бил „**најинтересна личност што ја сретнал меѓу Турците во Битола**“ дека „**бил посупериорен во однос на кој и да било муслиман што дотогаш го вишол**“, дека говорел повеќе јазици, меѓу другите француски, италијански и руски. Рускиот го зборувал како да му е мајчин, со богато познавање и со специфичниот акцент. Во неговиот дом имало многу и убава и стручна литература, особено забележливи биле делата на постарите, античките, но и другите воени стратези. Личел на Наполеон, а и со тој атрибут бил познат во градот. Сè на него оддавало европска личност, и неговите манири биле европски.

Кога Мустафа слушнал дека во Битола престојува личност од културната Европа, од Англија, веднаш посакал да се сретне и да мине дел од слободното време. За таа цел во својот дом организирал средба. Биле поканети и други видни личности од административниот и воениот врв на градот. Гозбата, по сите одлики, иако била осмислена и изведедна во богато украсен шатор во дворот на домот на бегот, била европска. Се седело европски, на столици, а се носеле многу јадења, кои само што биле вкусени, веднаш се повлекувале и биле носени нови. Имало и многу лажици, многу вилушки и многу ножеви. Таа вечер присутните, всушност не биле во шатор на азиски великодостојник, ами во европски ресторант од ви-

соко реноме. За време вечерата, алкохол, според муслиманската традиција, не се служел, но затоа, пак, кога вечерата завршила и кога одбраното друштво се повлекло во интимните простории, започнало да се конзумира најскапо шампањско и одбрани и стари вина од Грција и Италија.

Кој бил овој необичен висок офицер никој во Битола не знаел. Не се знаело и неговото потекло. Биле правени сериозни обиди сето тоа да се демистифицира, а особени напори во тој правец, правел еден необично љубопитен и со истражувачки дух битолчанец, Халил. Откритието било дека потекнува некаде од Кавказ и дека долги години служел во руската армија. Тоа било сè што се дозна за него, другото остана тајна¹⁷.

Првите богослужбени книги во црквата св. Недела - руски

Анхимандритот Антонин дава интересни и ценети податоци за настанувањето и за работата на црквата св. Недела во Битола. Тврди дека за нејзиното подигање заслужни биле неколку парохјани од Битола, кои поттикнати од некое предание за свето место, односно дека на гробиштата неминовно им требала и црква, се ангажирале и ја добиле градежната дозвола. Била малечка црква, наречена св. Киријаки. Дозволата била добиена и од турските власти, но и од црквените, од митрополитот. Меѓутоа, само што било завршено зданието и почнале да се обавуваат црковните обреди и служби, народот започнал да ја вика св. Недела. Очигледно било дека словенското население сакало да има своја црква и дека било само смислена и тра игра со првото име на црквата.

---

17. Македонија во делата на странските патописци 1850–1864, Подговил Александар Матковски, Мисла, Скопје, 1992, 28–29.

Дека било така потврдува и фактот дека и службата не била на грчки јазик, како во првата и единствена црква во градот, св. Димитрија. Свештеникот Константин богослужбата беше ја организирал со книги на руски јазик, кој, се разбира, бил многу поразбирлив од грчкиот за словенското население. Меѓутоа, дежурните „душегрижници“, како што ги нарекува Антонин интригантите, веднаш известиле за сето тоа и направиле мала загрижувачка афера. Кон сето тоа придодале дека се подготвува и гради заговор во местното словенско население, дури и дека животот на митрополитот е загрозен. Веднаш интервенирала турската власт и свештеникот бил затворен. Меѓутоа, бидејќи пашата ја имал совршено извежбано играта, како што заклучува иронично анхимандритот, она што го прави едната да не го знае другата рака, односно дека бил лесно поткуплив, свештеникот Константин по месец и половина затвор конечно беше ослободен. Меѓутоа, забраната да се употребуваат руски богослужбени книги остана трајна¹⁸.

Погрешни претстави за македонската етнографска карта

Руските погрешни претстави за македонската етнографска карта ќе траат премногу долго и ќе имаат непријатни импликации врз односите меѓу македонскиот и рускиот народ. Всушност тие и сè уште траат. Најмногу заради грчкиот јазик во црквите и во училиштата општиот заклучок секогаш бил дека во овие краишта живеат не други, ами Грци.

Со такви претстави во 1844–45 год. доаѓа и Виктор Иванович Глигорович во Македонија, првиот научник –

---

18. Исто, 1864–1874, 94.

Русин кој ја посетил нашата земја. Какво големо изненадување за него било кога учителот Димитрија Миладинов на часот кога го предавал на грчки Тукидид во Охрид, нејасните места се обидуваат да ги објасни на народен, македонски јазик. Запрепастениот Григорович восхитено извикнал: „**Па нели сте наши браќа!**“¹⁹. Така ја открил вистината¹⁹. Оттаму напосредниот негов напор, како и на сите слични што доаѓаат во Македонија, словенските траги да ги откриваат и во непосредните контакти, но и преку црквените книги и другите споменици.

Ваквите погрешни етнографски претстави за Македонија, како што тврди Кузман Шапкарев, патувале и низ Русија, но и низ Европа уште многу долго²⁰.

Што е посебно интересно тие не ги носеле само странците што доаѓале во Македонија, случајно или намерно и кои останувале пкратко или подолго време, ами и луѓе – странци дури кои живееле тука. Дури меѓу нив имало и дипломати кои морале еднаш да ја откријат вистината. Така се случи јанинскиот руски конзул во 1860 год. да помине низ Охрид и да утврди дека во Охрид живеат Албанци. Всушност сретнал на брегот охридски рибари, кои според тогашниот обичај имале слични облеку како албанските, па заклучокот му бил дека се Албанци. Меѓутоа, кога го чул јазикот на кој говорат, сличен на рускиот „**кутриот не можел да разбере**, вели Шапкарев, **дека не се Арнаути**“²¹.

Таа општа претстава им создавала многу непријатности на нашите луѓе кои патувале во странство, зашто,

19. **Братя Миладинови**. Съчинения., Под редакция на Никола Табаков, Български писател, София, 1965, 16.

20. Кузман А. Шапкарев, **Записи**, Приредил д-р Томислав Тодоровски, Институт за фолклор „Марко Цепенков“ – Скопје, Скопје, 1990, 28.

21. Исто, 28.

особено во XIX век, за нив секогаш се претпоставувало дека се Грци.

Еден таков случај доживеал и нашиот преродбеник Константин Миладинов.

На пат за Москва, каде што требало да студира, во 1857 год. кратко време обитувал во Киев. Посетил значајни културни институции, но и цркви. Влегол и во катедралната Св. Софија. Клисарот, кога дознал дека посетителот е од Македонија, одлучно реагирал: „**Од Македонија!? Значи е Грк!**“²².

Полека, откако во Македонија доаѓаат сè почесто странци, слично на Григорович ја откриваат вистината и претставите за етничкиот состав на Македонија се корегираат. Се разбира во тоа придонесуваат многу и дописките што се испраќаат од Македонија до рускиот дневен или периодичен печат. Позитивна улога имаат и нашите студенти кои студираат во руските универзитети, особено оние кои како научници или загрижени патриоти – Македонци се обидуваат во цивилизираната средина да организираат научни или културни здруженија кои понатака ќе станат јадра на чистата македонска национална мисла.

Први руски патници во Битола

Благодарејќи на посебниот интерес на рускиот човек за светата христијанска земја, за Света Гора и честите патувања на групи и поединци, посебно на монасите, Битола, која се наоѓала на транзитниот пат, предизвикала интерес и кон неа. За жал, овие патници, во кои имало и научници, педантни патешественици кои бележеле сè што вишле и доживеале на својот пат, почесто го изби-

---

22. Никола Табаков, **Братя Миладинови**, Български писател, София, 1963, 103.

рале морскиот пат отколку сувоземниот, па така Македонија и Битола сосема ретко се наоѓале во нивните дневници. Но и тоа што останало, е значајно и вредно, зашто секогаш се нудело како материјал што го откривал битот на овој народ.

Пионер во тој однос, кој ќе иницира и други слични потфати е доцентот на Казанскиот универзитет Виктор Иванович Григорович. Неговата основна цел била да ја посети Света Гора и да ги открие кирило-методијевските траги и традиции. На пат тргнал на 20 август 1844 год. од Одеса и со брод пристигнал во Истанбул. Повторно со брод, на 10 септември истата година се нашол во Солун, а оттаму се уапсил за Света Гора, каде останал до почетокот на февруари 1845 год., кога повторно се нашол во Солун, за да го почне долгото и мачно патување низ Македонија и Балканот.

Виктор Иванович Григорович – првиот Русин што ја посетил Битола

До Битола од Солун патувал преку Воден, се разбира, со каравански сообраќај. Во Битола направил повеќе прошетки и низ градот и низ околината, особено љубопитен бил во однос на битолските манастири. Споредувајќи го со Солун ќе запише дека градот „со својата опширност може да се натпреварува со Солун, а пак со

чистотата и редот многу го надминува²³. Во Битола пронашол траги на чествување на учениците на Кирил и Методиј, на Климент и Наум. Се обидел да го протолкува името на градот, претпоставувајќи дека доаѓа од некој манастир (обител).

Од ова патување произлезе и неговиот обемен патопис под наслов „Осврт на патувањето по Европска Турција“.

Значајни податоци за Битола дава и Е. Тимаеф, кој го одбрал патот Битола – Белград десет години по патувањето на Григорович. Резултат од тоа патување е патописот „Опис на патот од Битола до Белград“.

За жал, за Тимаеф скоро ништо не се знае. А. Матковски, поаѓајќи од патописот заклучува дека бил некој службеник на рускиот конзулат во Битола, кој по службена должност, цело време јавајќи на коњ, пропатувал од Битола до Белград.

За Битола Тимаеф вели дека е главен град на Румелискиот Вилает, дека кон него се припоени пет санџаци. Според него градот броел 35.000 жители од различни националности. Во својот опис дава интересни податоци и за двете битолски цркви, св. Димитрија и св. Киријаки (св. Недела), како и за џамиите, за кои вели дека се на број 25. Говори и за образованието, но и за битолското стопанство²⁴.

Истата таа, 1865 год., во Битола доаѓа и архимандритот Антонин Капустин. И тој преку Истанбул, преку Галиполе и Кавала го одбира сувоземниот пат за да стигне до Македонија. Во Битола стасал на 22 мај, во сабота. За Битола говори дека „е голем град, нов, добро изграден, трговски, со различен народ и со различни верикај населението“. Прави статистика на населението по

23. Македонија во делата на странските патописци, 1827 – 1849, Подготвил Александар Матковски, Мисла, Скопје, 1992, 565–570.

24. Исто, 5–27.

националност и вероисповест. Ги пренесува своите импресии од крстарењето низ градот. Најмногу го интересираат светите места и објекти и ги посетува двете цркви. Го опишува и Пелистер и говори дека е барометар на времето во Битола, едно верување што е живо и денес во Битола²⁵.

Да се патува низ Турската империја секогаш било многу ризично и многу опасно, да не се зборува и за нискиот стандард што ги нуделе патиштата и попатните засолништа (анови, каравансараи и др.). Разбојнички банди секогаш демнеле по патиштата, особено на преслапите и клисурите и тоа било причина да се патува со платени чувари и во бројни каравани. Кон непријатностите треба да се придодат и административните тешки пречки со бројни документи, како и непријателскиот однесување кон странците од месното муслиманско население.

Ако така било за мажите – патници, тогаш само можеме да претпоставиме на какви сè тешкотии биле изложувани жените – патници. Сите морале да бидат одважни и храбри и да бидат решени да ризикуваат премногу. Но од друга страна, нивниот придонес за историјата е исклучителен зашто имале можност да влегуваат и да ги откриваат забранетите страни од животот, како што биле турските хареми, женските бањи, да го откриваат интимитетот на жената од ова време итн.

Први жени кои патуваат низ Балканот се Англичанките Ибризи и Мекензи, а по нив поаѓа и една храбра Русинка, М. Карлова во 1886 год. Качена на коњ, на кого врви со часови низ беспатија, клисури, реки, без да офне, го прокрстарила поголемиот дел од Македонија. Високо интелегентна и прецизен опсерватор, преку еден прекрасен стегнат стил, го опишува до детали своето патување,

---

25. Исто, 91–97.

„Македонец од Битола“, слика во руски записи од првиите години на XX век

оставајќи толку значајни податоци. Дел од нејзиниот опис се однесува и на Битола. Бидејќи е краток, го пренесуваме во целост:

„Битола е прилично голем град, страшно расфрлен, со големи запуштени празнини меѓу градбите, опкружен, како и сите турски градови, со гробишта. Новата православна црква со невысока купола е чудно насликана од надворешната страна, со сини дрвја и со риги врз бел фон, со камбанарија изградена посебно, која изгледа како малечка пожарничарска кула, а беше на самиот крај од градот, така што од црквата до главните улици во градот има цело патување. Впрочем, во Битола има и друга црква

при митрополијата. На главната улица, во која живеат во поголем дел трговци христијани, изградени се куќи кои имаат нешто од европскиот изглед, но зачудуваат со своите необични украси. Надворешните ѕидови се украсени или со сини или зелени дрвја, слични на чемпреси, или со разнобојни букети итн. Таков е, по сè изгледа, вкусот на битолските жители. Во другите градови слични украси не видов. Во што уште се разликува Битола од другите градови? Тоа е постоењето на аптека, фотографски салон,

слаткарница а исто така и натписи на фирми (на грчки јазик) на некои дуќанчиња“²⁶

Се разбира, бројот на оние Руси кои ја посетиле Битола во ова време споредбено со оној кој оставил пишани траги е значително поголем. Многумина само ја посетуваат, ја доживуваат и ја понесуваат во своите спомени, без да остават трага.

Во крајот на XIX век Битола ја посетува и Н. Овсјаниј, кој, како и многумина пред него оставил ценети податоци²⁷. Интересни податоци во 1903 год. дал и А. В. Мафитеатров, кој посебно говори за пропагандите, за некои обичаи и др²⁸. Покрај нив следуваат и други.

Рускиот печат од XIX век за настани од Битола

На тој начин сликата за Македонија и за Битола полека патува и се открива и во Русија. Во откривањето на Македонија полека се вклучува и рускиот печат, кој нуди случки од дневниот живот. Така мозаикот се пополнува. Се разбира, се пишува најмногу за теми што се иритирачки, пред сè за грчката пропаганда, за турските насилија, за будењето на националната свест кај обичниот човек итн. Најангажиран во тоа е весникот „Ден“, макар што има и други, како што е и „Жива старина“, кои имаат големи заслуги во македонското презентирање пред руската јавност.

Директно од теренот, односно од пишувач што бил присутен во Битола и добро ги познавал приликите во градот, „Ден“ информира за повеќе настани. На 20 фе-

26. Македонија во делата на странските патописци, 1864–1874 Подготвил Александар Матковски, Гурѓа, Скопје, 2000, 199.

27. Цветан Станоевски, Како ја видоа Македонија, Македонска книга, Скопје, 1978, 54–61.

28. Исто, 182–186.

вруари 1862 год., односно во бројот 15, а под наслов „**Монастир (Битола)**“ весникот соопштува за поделеноста на битолското граѓанство околу основањето македонско училиште. Истиот весник на 24 март, повторно со наслов „**Од Монастир (Битола)**“, говори за грчката пропаганда и за разорното дејство на грчката партија среде македонското граѓанство.

Интересна статија е онаа, која ја пишува Рајко Жинзифов, во бројот 3 од 1865 год. (стр. 56–70), а со наслов: „**Западната пропаганда во Македонија**“ во која е опишан шокантен настан за руските сфаќања, за проверување христијанин во муслиман. За несреќата да биде поголема христијанинот не бил обичен граѓанин, ами црквено лице, ģакон на митрополитот Мелетиј.

Проверувањето, кое било особено интензивно во првото време на турското присуство, особено во 16 и 17 век, всушност и никогаш не престанало. Турските документи говорат за случаи забележани и пред балканските војни. Ги имало насилни, но и „доброволни“, кога поединец или групи биле принудени да го прифатат понеболното решение. Иако притоа не се инсистирало и за промена на националноста („потурчување“), ами само на проверување („исламизација“), процесот течел во насока на однародување, зашто кога–тогаш провереникот се декларирал со туѓа, турска, националност и етнографската карта на градот рапидно се менувала на штета на христијанското население.

Поединечното, главно, се изведувало пред официјална институција, најмногу пред местниот кадија и во присуство на официјални лица од власта но и пред видни граѓани – муслимани. Откако претходно било извршено обрежувањето (сунет) (за мажи), лицето се доведувало пред кадијата каде тоа изговорувало два збора што биле вид заклетва и признавање на Алах како единствен бог, а Мухамед како негов пратеник, провереникот добивал

ново, муслиманско име и нови, муслимански алишта. Презимето на сите е исто – „Абдулах“, кое значи „син божји“ и на тој начин во документите лесно е да се откријат кои лица станале новопечени муслимани.

Муслиманска прослава во врска со преминување во ислам на христијанин (превереникот е на коњ, на чело на џоворкаша)

По церемонијата, во муслиманската заедница станувало општо торжество, при што превереникот качен на коњ, а придружуван од видни граѓани муслимани го обиколувале градот. Музиката за сето тоа време трештела. Христијаните се повлекувале во своите домови со болно сознание дека се случило уште едно отпадништво.

Ете, едно вакво проверување во својот запис опишал и Рајко Жинзифов.

Според него тоа се случило во 1865 год. во Битола, во просториите на градското собрание (мецлис). На него биле присутни и двајца митрополити, членови на мецлисот, пелагонискиот и охридскиот. Гаконот Григориј, кој се проверувал, симнувајќи го православниот клобук (капа) од главата гнево го фрлил во просторот каде што седеле митрополитите, а пред да го стави турскиот фес, со јад извикал кон нив: **„Виe ме принудивте да го направам овој грев!“**²⁹

Жинзифов со овој случај целел да ја отслика разорната грчка политика кон македонските граѓани и кон христијанството во Македонија воопшто.

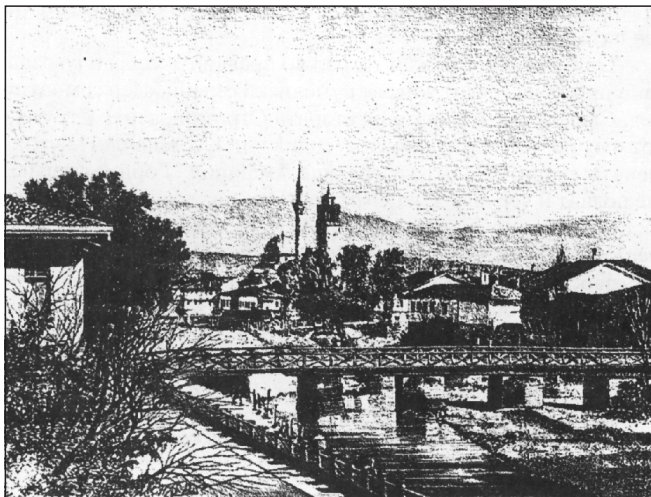
Руски дипломати во Битола

По отворањето на првото дипломатско претставништво во Битола, она на Австрија (1851), па по отворањето на претставништвото на Велика Британија (1851), како и на Франција (1854), со извесно задоцнување е отворено и претставништво на Русија. Тоа се случило 1860 год. а на должноста руски дипломат во Битола дошол Михаил Александрович Хитрово дури во март 1861 год. Во почетокот не било во ранг на конзулат, ами било третирано за дипломатска агенција. Неговото доаѓање месните жители го проследиле со неверојатен интерес и со големи очекувања, зашто доаѓал претставител на голема словенска земја која требало да одигра клучна улога во натамошниот развој на настаните, а и русофилството веќе пуштило длабоки корења. Затвореникот Димитрија

---

29. Александар Трајановски, **Основање и дејност на македонско црковно-училишна општина во Битола**, Гласник на институтот за национална историја, г. XXIV, бр. 3, Скопје, 1980, 140/18.

Миладинов, од Битолскиот централен затвор веднаш воспоставил контакти со надеж дека ќе изработи побрзо ослободување. Хитрово во Битола останал од 1861–1864 год. но ќе дојде уште еднаш (1878–1879).

Битола во времето на првиот конзул

По Хитрово се редат уште неколку руски дипломати. Го заменува Н. Ф. Јакубовски, кој многу ангажирано се вклучил во акцијата за згрижување на децата на покојниот Димитрија Миладинов, посебно на неговата ќерка Царевна да се школува во Русија. Потем доаѓа В. Максимов. Неговиот дом патеписецот М. Карлова, кого го посетила, го опишува како „гостољубива куќа“³⁰. Во 1880 год. во битолското руско претставништво назначен е Неага, кој ќе остане три години. Бил во отворена опозиција и бил жесток противник на грчкиот митрополит

---

30. Македонија во делата на странските патописци, 1864–1874, Ѓурѓа, Скопје, 2000, 119.

Матеос заради неговиот однос и политика кон словенското население. Него го заменил вице конзулот Скрјабин. Традиционално и неговиот дом станал собиралиште на битолските конзули, зашто бил необично топол и гостољубив. До портата важела политиката, а оттаму предност им се давало на пријателството и убавото развлечение. Секој бил добродојден и секој го говорел својот јазик од каде што доаѓал. Гркот говорел на грчки, Бугаринот на бугарски, Италијанецот на италијански итн.³¹

Во 1895 год. во Битола доаѓа и Александар Аркадиевич Ростковски, кој својот живот го завршува со насилна смрт, со атентатот на 8 август 1903 год. Со него е и неговото семејство, а во него чест гостин е и Крсте Петков Мисирков, кој е домашен учител на децата на конзулот. Во почетокот има ранг вице конзул, а од 1901 год, е и конзул. Неговото дипломатско претставништво се наоѓало во индивидуална зграда во атрактивната и населена со богати трговци, улица (меѓу другите и на семејството Робев), односно во денешната Белградска улица. Покрај резиденција располага и со помала зграда што служела за сместување на стражарите, а била на аголот од другата страна на улицата. Во дворот на оваа зграда, како што може да се забележи од една разгледница од овој период се извишувал јарбол на кого се веела руската трбојка.

По смртта на Ростковски со руското претставништво извесно време раководел Николај Кохмански, дотогашниот прв секретар во конзулатот³². По неговото заминување на новата должност во конзулатот во Солун

---

31. Гра а за историју македонског народа из архива Србије / Граѓа за историјаза на македонскиот народ од Архивот на Србија, том IV, книга III (1888–1889), Београд, 1989, д. 234, 15.09.1889.

32. д-р Д. Константинов, Кохмански ја презема должноста на Ростковски, Битолски весник, 7 август 1968, 7; Драга Младенова, Еден извештај на рускиот конзул во Битола, Битолски весник, 14 април 1965, 8.

во декември истата година, на местото прв руски дипломат во Битола се јавува В. Кол³³.

Руското дипломатско претставништво, инаку, многу често било посетувано и од обични граѓани, посебно од оние што биле малтретирани и изнасилувани од претставниците на турската управа, кои обично барале интервенции и некаква правда³⁴. Во Фондот на Манаки во Битола има бројни фотографии на битолскиот дипломатски кор, кои се сликани и во рускиот конзулат, најчесто по повод некои прослави и свечености, најмногу при одбележувачњето на роденденот на царот Николај или по повод прославата на националниот празник на Русија. Денес почесен конзул на Руската федерација во Битола е Даринка Крстанова.

Димитрија Миладинов и почетоците на битолското русофилство

Откако своето учителско место во битолското село Магарево во 1852 год. беше му го остапил на својот брат Константин, тукушто пристигнат од студиите во Атина, Димитрија преоѓа во Битола. Константин требало да ја врати стипендијата на магаревчани со тригодишно учителствување во нивното село, односно онолку време колку што и ја примал стипендијата. Иако Димитрија е главен учител на Грчкото централно училиште, веќе е наполно преобратен, антигрцизмот кај него станува носечка идеја на преродбенската активност, а русофилството перспектива за времето што доаѓа. Со голема желба сака во создадените услови својот брат да го испрати

---

33. м-р Јован Д. Кочанковски, **Странски дипломатски претставништва во Битола, Творештвото на браќата Манаки**, Архив на Македонија, Матица македонска, Скопје, 1966, 167 – 193.

34. д-р Д. Константинов, **Оневозможување на Македонците да ги посетуваат конзулствата**, Битолски весник, 28 август 1968, 7.

на повторни студии, но сега во руски универзитет и за тоа наголемо работи, ангажирајќи го и поранешниот свој ученик Партениј Зографски, подоцнежна влијателна личност и македонски владика.

На теренот на Битола Димитрија страшно работи упорно ширејќи ја љубовта кон „сесјаната руска ѕвезда“, односно кон големата Русија и тврдо е уверен, притоа, што може да се заклучи од писмото од Битола до Александар Егзарх од 10 август 1852 год. дека токму оваа голема словенска земја е „предодредена од Бога... да ги води еднотна народите, како што некогаш беше огнениот столб на Мојсеј“³⁵. Во ова време скоро наполно е созреано убедувањето кај него дека само Русија може да биде Пиемонт за сите словенски балкански покорени народи и дека единствено таа е гарант во отфрлувањето на тешкото робство.

Дека токму Димитрија е нукулецот на битолското русофилство потврдува и тогашниот австриски конзул во Битола Франц Ритер Соретич (? – Острец – 1888 – Тунис), којшто знаел и српски и македонски (битолско наречје). Опишувајќи ја состојбата среде македонското население при доаѓањето на Хитрово вели дека тој настан кај Македонците предизвикал молчелива радост, додека кај патријаршистите и Турците големо тревожие.

Пречекот на конзулот од симпатизерите на Русија, според Хитрово искажано во неговото писмо до својот претпоставен, амбасадорот кнезот Алексеј Борисович Лобанов од 20 март 1861 год., било восхитувачко: „Насекаде ме пречекуваа со грмливи изливи на радост, јас слушав насекаде патем дека тука чекале руски конзул со нетрпение одамна“³⁶. Кримската војна (1853 – 1856) е прилика за поангажиран однос во пропагирањето на симпа-

---

35. Братя Миладинови, Съчинения... 15.

36. д-р Душко Хр. Константинов, Руски документи за Илинденската револуција (1903), Друштво за проучување на Илинденските настани, 2 август 1903 – Битола, Битола, 1970, 16.

тиите кон Русија. Почетните воени успеси на војската на Николај I особено се погодна почва за тоа. Димитрија со восхит меѓу битолчани говори за успехот на руската флота кај Синоп, потоа и за другите едно-подруго успеси, какви што биле: преминувањето на Дунав, опсадата на Силистра итн. Постојано околу него имало љубопитници кои гладно чекаа нови вести за новите успеси. Тој, пак, користејќи ги тогашните весници кои известуваат за воените дејствија, им ги пренесувал со личен навивачки став и восхит. Тоа ги заразува битолчани и го подгрева кај нив исчекувањето од завршницата. „Што, уште Русите не ги поминаа Балканите?“, прашувале едни, „Заземана ли е Силистра?“ – се информираа втори. „Наскоро ли ќе дојдат кај нас?“ – исчекуваа одговор трети³⁷.

Се случува, меѓутоа, непредвидлива и тешка разврска, која како злокоба се префрли и во Битола. Се случува, пред сè, ненадејната смрт на царот Николај, потоа се заредија и поразите на руската војска од здружените европски сили и онаа на Турција. Во масовен број победничката турска армија се пресели и во Битола. Амбиентот од поствоениот период и спротивставените расположби, К. Шапкарев, вака ги опишува: „Никогаш не бев гледал и досега не сум видел помногубројна војска собрана на едно место (освен во 1878 год. руската во Едрене), колку тогашната во Битола, во кој град, како меркез (седиште, резиденција) на Румелиската турска ордија, се беше слила. Никогаш дотогаш не бев видел поинтересна и поразнообразна глетка: од една страна, Турците и нивните пријатели се радуваа и веселеа за успехот против Русија, кога од друга страна, христијаните, коишто од таа војна го очекуваа своето ослободување од турското господство, жалеа за неуспехот на Русија и ги колнеа европјаните зашто така, противхристијански, му ја подадоа својата рака на евангелискиот и христијанскиот општ не-

37. Никола Табаков, цит. дело, 37.

пријател – Турчинот. Тогаш христијаните само со едно се теша: што трговијата и воопшто алаш–веришот (прометот) беа достигнале до невозможно развиена состојба“³⁸.

Таа психоза во Битола, пак, Димитрија Миладинов во едно недатирано писмо ја опишува: „**Е! Што црна змија нè касна. Е! Златен цар Никола што ни остае! Што ќе чиниме мие сиромаси без тебе?!**“, говореа луѓето при тоа плачејќи и кршејќи ги рацете³⁹.

Чувствувајќи голема опасност за себе како столб и централна фигура на битолското русофилство, во есента 1855 год. наврапито ја напушта Битола и бега од Македонија, отпловувајќи преку Албанија за Босна, а оттаму за Војводина и Белград.

Со русофилството, меѓутоа, се инфицираше меѓу другите и К. Шапкарев, но и многумина од балканските простори каде што живеело словенското население. Објаснувајќи, Шапкарев ќе рече дека: „...**русофилството навистина кај нас постои, но дека тоа е природен резултат на односот на западно–европските сили кон нас воопшто и на посебното држење кон Русија**“⁴⁰.

Да се има такви склоности или да се манифестира јавно љубов кон Русија во ова време е крајно опасно. Таму стојат и дел од причините за трагичната смрт на браќата Миладиновци. Британскиот битолски конзул Чарлс Калверт, објаснувајќи го затворањето на Димитрија, на 24 јули 1861 год., пишува: „**Руската пропаганда е чудовиште за турските власти и тоа сосема довело до изговор на митрополитот да намести и изнуди апсење на Миладинов**“⁴¹. Тоа истото го претпоставува и Хитрово⁴².

38. Кузман А. Шапкарев, цит. дело, 49 – 50 / бел. 3.

39. Никола Табаков, цит. дело, 38.

40. Кузман А. Шапкарев, цит. дело, 220.

41. **Британски конзули во Македонија 1797 – 1915**, Државен архив на Република Македонија, Скопје, 2002, 170.

42. **Братя Миладинови, Съчинения ...** 46.

Благодарејќи на Димитрија русофилството во Битола зафатило длабоки корења и останало да живее дури до нашите дни. Нему поттик ќе му дадат сите што ќе одат да студираат во Русија, Русите – патници, Русите – пријатели, како и настаните што ќе следат. Дијамандија Мишајков, Крсте Петков Мисирков, кој извесен период живеел и работел во Битола имаат во тој однос посебни заслуги⁴³.

Битолската „Руска партија“

Русофилството што веќе имало долга традиција во Битола, ангажманот на руските претставници во Битола за заштита на христијанското население, особено жртвата на рускиот конзул Ростковски, како и влијанието на пединците–битолчани и други од „петроградската колонија“ создадоа посебен однос кон Русија, како кон земја кон која се има посебен респект и од која може да се добие заштита. Вообичаена слика била пред битолскиот руски конзулат да се пјавуваат пединци или групи кои поднесуваат жалби или бараат заштита. Уште Ростковски во своите извештаи говори дека од разни краишта на Битолскиот вилает доаѓале „депутати“ кои ги изложувале пред него или пред другите служби своите јадови⁴⁴.

По оние жестокости што се случуваа во градот и по селата, по разгромот на Илинденското востание, кога катадневно се наоѓаа по неколку човечки трупа како одмазда на пропагандите, сосема нормално се јавило чув-

---

43. За македонско–руските врски види повеќе: Блаже Ристовски, **Столетија на македонската свест**, Култура, Скопје, 2001; д-р Димитрија Ристески, **Македонско–руски книжевни релации**, Скопје, 2001; **Македонско–руски врски**, Сојуз на друштвата на историчарите на Република Македонија, Скопје, 1996.

44. Симон Дракул, **Македонија меѓу автономијата и дележот**, втор том, 1903, Просвета, Куманово, 1996, 47.

ството да се побара заштита од некоја моќна и сигурна земја каква што била Русија. Српскиот конзул во Битола тврди дека уште во почетокот на 1910 год. маса луѓе доаѓале во Рускиот конзулат да ја бараат таа заштита и да се запишат во „Руската партија“. Конзулот Кал предусетливо ги примал писмените претставки и групите и расположено разговарал со сите, со што уште повеќе го кривал нивото на популарноста на Русија. Тоа „движење“, како што вели српскиот конзул, уште повеќе се интензивирало и со директната работа на членови на Рускиот конзулат. Драгоманот Васил, дури патувал низ Битолското Поле и во Демирхисарското пропагирајќи за „движењето“.

Резултат на тоа било омасовување на „движењето“ и маса села да се запишат во таа „партија“.

Српскиот конзул пишува дека полека тоа движење започнало да спласнува, зашто засегнатите пропаганди започнале многу поактивно да се ангажираат на теренот, не дозволувајќи ѝ подолг живот на оваа „партија“. Секако и турската официјална политика, особено местната власт восторожно реагирала на сета таа работа, па резултат бил – краток век на ова движење⁴⁵.

Ленинови емисари во Битола

Илинденското востание предизвика големо внимание во светот, му го привлече вниманието и на идниот водач на Октомвриската револуција, Ленин. Со цел да добие изворни податоци за устројството на Организацијата што го поведе македонскиот народ, за начинот на воените дејствија на востаничките чети, како и за храброста и издржливоста на учесниците во борбата, Ленин

---

45. д-р Блаже Ристовски, **Крсте Петков Мисирков (1874–1926)**, Култура, Скопје, 1966, 465–466.

во месец септември, значи само неколку месеци по разговрањето на востанието, испрати двајца емисари во Битола. Не случајно била избрана Битола, Битола била епицентарот на востанието, била и важен воен и административен центар на Турција, од каде најдиректно се планираа и изведуваа спротивните, антивостаничките потфати.

Емисарите првин пристигнале во Бугарија, во Софија, каде се поврзале со задгранични претставници на Организацијата. Тие требало да ги дадат првите податоци и требало понатака да го организираат патувањето до крајната дестинација. По неколкудневен престој во Софија, во крајот на септември 1903 год. со специјален водач кој добро го познавал патот и теренот, а по многу тешки услови и опасности, главно ползувајќи го востановениот илегален канал преку бугарско-турската граница, со престој во илегални прифатилишта на маршрутата, одбегнувајќи многу стапици, емисарите една ноќ пристигнаа конечно во Битола. Веднаш биле сместени во илегален стан во Генимале (Комитското маало, како што го нарекуваа муслиманите). Им било советувано да не пројавуваат желби за крстарење низ градот и да не го напуштаат засолништето зашто турските разузнавачи и местните соработници со турската полиција, веднаш би дознале за нивното присуство. Советите наполно биле испочитувани и емисарите воопшто не се појавија надвор од засолништето, очекувајќи нетрпеливо да се сретнат со повисоките личности од Организацијата, со кои и требало да се водат разговорите.

Идната вечер друг курир ги прифатил и ги одвел во блискиот хотел „Македонија“, кој бил познат и со други имиња, како „Гранд хотел“, односно „Америка“, а се наоѓал покрај десниот брег на реката Драгор, покрај мостот познат подоцна како Кај Сали. Тоа била импозантна зграда, која служела за средби на луѓето од Организаци-

јата, иако била постојано набљудувана од луѓе соработници на власта. Тука се сретнаа со Александар Ефтимов, претседател на Окружниот комитет на ВМРО-Битола, Ѓорѓи Сугаре, секретар на Комитетот и уште неколцина други од најтесното и највисокото револуционерно раководство. Емисарите ги пренесле поздравите од Ленин и изразиле надеж дека борбата ќе заврши со успех. Потоа следеле информациите за сите прашања за кои емисарите и дојдоа. Даме Груев на состанокот не присуствувал зашто се наоѓал на теренот на Демирхисарско, каде работел врз сплотувањето на разнишаните редови на револуционерната структура. Разговорите траеле до доцните вечерни часови.

Емисарите од Битола заминале по истиот канал по кој беа и дошле, повторно предводени од вешт и снаодлив курир⁴⁶.

Атентатот врз конзулот Ростковски

И покрај некои постапки и ставови што не му одеа во прилог на популарноста, како што биле „србофилството“ и „туркофилството“, за кои и јавно бил критикуван, особено, пак, отворениот непријателски став кон револуционерното дело на Македонците и градењето негово како генерална линија на руската политика кон Македонија, рускиот конзул Александар Аркадиевич Ростковски во колективната градска меморија вгради лик на заштитник и маченик. Последните негови акции, посебно ангажманот во заштитата на христијанското население во „ѓурѓовденското клање“ во Битола направија генерална корекција во односот кон него. И денес во Битола неговото име се споменува со пиетет, а

---

46. Пратеници на големиот Ленин во Битола, Битолски весник, Битола, 16 септември, 1964, 7.

веднаш по атентатот било уредено местото на загинавањето, кога пак условите овозможија, односно по Првата светска војна и една битолска улица беше именувана со неговото име.

Атентатот врз него се случи на 8 август 1903 год., што ќе рече само неколку дена по објавата на Илинденското востание. Извршен е на природот на јужниот дел од градот, односно на местото каде што во тоа време се наоѓале воени објекти на турската војска (спроти денешниот Ловечки дом, кај првата стамбена зграда). Времето на убиството било 10,10 часот. Во пајтонот, со кого се враќал од Буковскиот манастир, каде што тој и неговото семејство често престојувале, се наоѓал и пријателот и домашниот учител на неговите деца, К.П. Мисирков. Претходниот ден Мисирков му се беше приклучил и од висините на Баба заеднички ги набљудувале востаничките акции во Пелагониското Поле. Се говори дека конзулот имал и некои средби со раководни луѓе од востаниците. Кога пајтонот, кого го управувал конзулскиот кочијаш Козма, се приближил до стражарницата која се наоѓала од десната страна (од левата била стражарница и пекарница – денес кошаркарско игралиште) едниот стражар, не обрнувајќи внимание на минувачите спокójно седел на столче. Според протоколот, што бил изграден недавно меѓу битолските конзули и валијата, униформираните лица требало да му оддадат почит на секој странски претставител. Стражарот, ете, не го направил тоа, со што ја повредил суетата, на и онака, ексцентричниот и самољубив Русин. Конзулот дал наредба пајтонот да запре. Сакајќи да го корегира однесувањето на стражарот, прв го поздравил по турски, велејќи му: „Сељам“, „Сељам“. Стражарот и на тоа не реагирал. Тогаш, сакајќи да ја расчисти ситуацијата, почнал да слегува од пајтонот со намера да се упати кон него. Но тогаш воздухот го процепил пукот од пушката на стражарот.

Следувал уште еден истрел чиј куршум завршил во десниот колк на конзулот, од каде шикнал силен млаз крв. Конзулот се затетеравил и паднал до блиското дрво. Следувале уште неколку истрели. Запрепастиениот Мисирков скокнал да му помага, но исплашен од истрелите паднал на земја, преправајќи се дека е мртов, а околу него фрчеле метци. Испаничениот кочијаш ги збодникал коњите и набрзина се упатил во консулатот да ја донесе страшната вест. Војниците и офицерите од стражарницата истрчале надвор подготвени да се активираат. Мисирков, кога ги забележал, охрабрен, се исправил и се упатил кон нив. Меѓутоа тие, гневни и разјарени, грубо го вовеле во стражарницата и започнале да го навредуваат и омаловажуваат. На негово барање потоа, заедно со тројца турски офицери бил испратен кон Рускиот конзулат. Придружниците за целото време продолжиле грубо да се однесуваат со него, одобрувајќи го чинот на убиството. Конечно пристигнал во консулатот, каде доби и политички азил, а со тоа го оконча и својот престој во Битола.

Убиството на Ростковски било второ по ред на руски дипломат во Турската империја, по она што се случи со Григориј Степанович Шчербин во Косовска Митровица, што ќе рече стана директен повод односите меѓу двете држави наврапито да оладат и да добијат несогледиви последици. Руската морнарица веднаш започнала да изведува маневри, што било очигледна најава дека Русија се подготвува за најлошото. Меѓутоа, вештите дипломатски интервенции, извинувањето и подготвеноста виновниците веднаш да се изведат пред судот на правдата и соодветно да се казнат, напнатата ситуација брзо ја релаксираа.

Следниот ден, односно на 9 август набрзина бил составен воен суд од 8 воени судии и судењето започна. Главен сведок бил непосредниот сведетел, Мисирков.

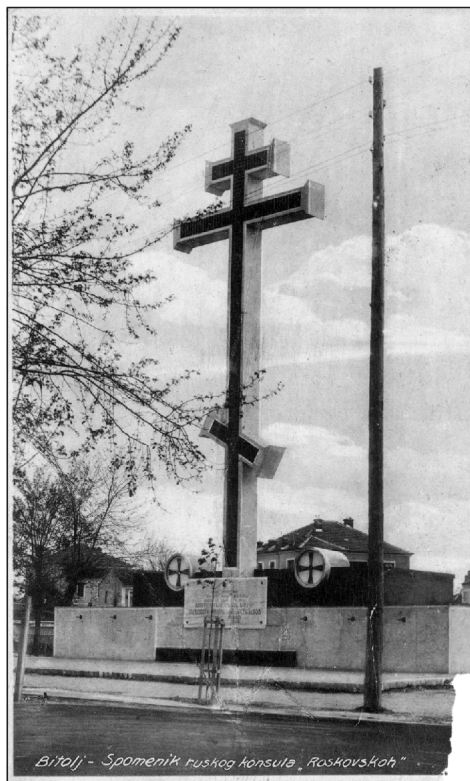
По четиридневно судење била донесена и пресудата: смрт со бесење на непосредните учесници, атентаторите, Халим и Абас (обајцата Албанци). Двајца офицери добиле затворски казни, а офицерите што го омаловажувале и го навредувале убиениот конзул биле деградирани и суспендирани од службата. Егзекуцијата врз атентаторите била извршена јавно на истото место каде падна мртвот конзулот.

Преданијата што сè уште се живи среде муслиманското население во Битола говорат дека конзулот самиот бил виновен за смртта и истата директно ја предизвикал. Имено, откако го запрел пајтонот и го зел камшикот од кочијашот, кон стражарот се упатил не да го расчисти проблемот, ами да го бие, исто онака како што правел на „гурѓовденското клање“ кога употребувал против Турците и шлаканици и чадор.

Трагичниот крај на Ростковски многумина го предвиделе. Врз него одамна беше се навлекол гневот на турската распашана и не многу строго контролирана војска. Пред сè, тој му припаѓал на една нација и држава кон која турската популација никогаш не гаела симпатии, дури напротив, за неа оттаму доаѓале сите проблеми и непријатности за овдешната држава. Наредбата, пак на некој „гаур“ да му се оддава почит, а на кое конзулот Ростковски ревнсно инсистирал, било акт на јавно понижување за секој оној што бил принуден да ја почитува. Соперништвото помеѓу австро–унгарскиот и рускиот конзул за придобивање на симпатиите на христијанското население што се состоел во натпревар кој повеќе ќе прими визити на селани, ќе исполни поплаки и ќе помогне, исто така стои во основите на трагичниот крај на рускиот конзул.

Некои денешни битолски преданија тврдат дека конзулот е погребан на местото на погибијата, односно каде што веднаш било подигнато споменично обележје. Тоа е

погрешно. Напротив, неговото тело на 20 август истата година било испратено од мал круг пријатели и дипло-

Рускиот споменик по осветувањето

матите (не присуствувал само грчкиот конзул) до Железничката станица во Битола. Заради гласините дека во станиците ќе извршат диверзии за да го привлечат вниманието, исто онака како што направиле германците, Битола била блокирана и празна. Никој не смеел да излезе од својот дом, не смеел нити да погледне низ прозорецот. Телото било транспортирано до пристаништето во Солун

каде ќе го прифати воениот брод „Терец“ и префрлено во Одеса. При закопот се одржале многу посмртни слова, најзабележително било на Мисирков⁴⁷.

Руски војни во Битолско во Првата светска војна

Првата светска војна обедини една голема армада со различни униформи и различни јазици. Меѓу нив имало и голем број Руси. А тие се наоѓале најчесто на истурениите позиции при пробивот на Солунскиот фронт, како и во чистењето на остатоците на германските и бугарските војски, но и во реокупацијата на Битола во 1916 год. Всушност Русите учествувале со 4 бригади (1, 2, 3 и 4). Со Втората командувал генерал Дитрихс, а со Четврата генерал Леонтиев. Последната, Четвртата, се состоела од: Бригаден штаб, итендатура, пошта и благајна, безжична телеграфска станица и 2 полка со по 3 баталјона, кои секој имал по 4 чети. Секој полк имал по 3 митралески чети со по 8 митролези и по една команда на коњички извидувачи. Бригадата броела 114 офицери и 7133 подофицери и војници. Освен лесно пешадиско наоружување и митролези бригадата немала тешко наоружување, немала нити рачни бомби. Всушност 5567 војници биле

47. д-р Блаже Ристовски, **Крсте Петков Мисирков**, Култура, Скопје, 1966, 260-279; Аноним, **Убиството на рускиот конзул во Битола**, Битолски весник, 5 август, 1964, 7; д-р Душко Хр. Константинов, **Атентатот врз рускиот конзул во Битола**, Битолски весник, 2 септември, 1970, 2; Истиот, **Нови детали за атентатот врз Ростковски**, Битолски весник, 3 септември 1980, 4; Истиот **Меѓусебно разбирање на Австрија и Русија**, Битолски весник, 3 ноември 1982, 5; Истиот, **Автирската влада ја предупредува османската**, Битолски весник, 17 ноември 1982, 5; Никола Иванов, Душко Константинов, Никола Миновски, **Револуцијата во подем – атентат врз Ростковски**, Битолски весник, 10 август 1983,2.

наоружани само во пушки. Бригадата имала уште 369 коњи и 1123 мазги. Тоа било се⁴⁸.

Руски доброволци од Солунскиот фронт на Железничката станица во Битола (1916)

Ако Четвртата бригада броела над 7000 војни, бидејќи војувале, четири бригади, произлегува дека Русите во Солунскиот фронт учествувале со околу 30000 војници. Кон тој број би требало да се придодат уште и 2000 војни што биле пополнување, а и други 4000 кои се очекувале да пристигнат⁴⁹. Тоа значи дека Русите учествувале со импозантна бројка доброволци.

И покрај инсистирањето на руската команда да добијат помош од тешко наоружување од сојузниците, особено од Србите, до реализацијата на тоа не дошло. Српската команда изнаоѓала различни изговори, главно, дека им треба ним и дека се недоволно наоружани. Покрај

48. Велики рат за ослободување и ујединување Срба, Хрвата и Словенаца 1914–1918, 1916, књига двадесета, Београд, 1931, 932.

49. Исто, 1010.

тоа српските воени власти дури инсистирале руските бригади да бидат под нивна непосредна команда, при што се доаѓало до апсурдни ситуации, понискиот чин да му командува на повисокиот. Генералот Леонтиев, на пример во една прилика се жалел дека тој како генерал на бригада морал да ги слуша командите на командантот на една српска дивизија, што за него било понижувачко и навредливо⁵⁰.

Покрај со воена сила, Русите се обидуваа да помогнат и материјално на изгладнетото македонско население, особено со брашно. Но и оваа иницијатива не нашла на одзив, дури брашното од Солунското пристаниште дојдено од далечната Русија никогаш не стигнало до Македонија⁵¹.

Руските бригади биле значајно пополнување во воениот распоред на воените стратегии. Иако послабо наоружани, со военото искуство и со презентираната храброст дале голем придонес во извојуваната победа. Имало и неуспеси, но и славни победи. Командантот, на пример на Дринската дивизија во еден извештај, по извојуваната победа на Граздастата Коса, во која борба учествувале и две чети на Четвртата руска бригада оценува дека тие „заслужуваат секоја пофалба“⁵².

Русите учествувале не само во пробивот на Солунскиот фронт, ами и во ослободувањето на Битола во 1916 год. Според сеќавањата на еден сè уште жив очевидец, 95-годишниот Јован Талевски, биле, всушност, првите што влегле во Битола, макар што тоа се сака да се минимизира од српската историографија, но и од суетните српски команданти од ова време. Тројца Руси со своите криви сабји и високите шубари се првите што вле-

50. Исто, 948.

51. д-р Глигор Тодоровски, *Српски извори за историјата на македонскиот народ, 1913–1917*, Институт за национална историја, Скопје, 1981, 371.

52. *Велики рат за ослободување н... 998.*

Руски козак во Биџола (1916)

гле во Битола по Прилепското Цаде пред изненадените, сè уште испалшени, но и радосни битолчани од овој дел на градот. Тројцата биле претходница која заминала до с. Оризари каде што наишла на отпор и откако тоа го утврдиле, се вратиле назад. Дури потоа, се проне-се глас низ градот дека на Широк Сокак се истовариле и Србите и Французите, а и дека меѓу нив имало и Руси.

2. Заедници и индивидуи

Конституирање на Руската колонија

Заедницата на битолските Руси, во која спаѓале сите оние кои го говореле рускиот јазик (Руси, Украинци, Белоруси, Малоруси, но и Ерменци, Черкези и др.) и кои горе–долу се среќавале настанати низ сите подрачја на градот, најмногу ги имало околу Руската црква, на Широко Сокак, посебно на тогашната улица Аристид Бријан (денес Стив Наумов), на улицата Деспод Углеша (денес Кузман Јосифовски – Питу), во Арнаут Маале и во други улици, како насекаде во Кралска Југославија, била наречена Руска колонија.

Ако се изземат малите руски групации од XIX век, кои се припојувале околу руското дипломатско претставништво или оние на руските робови од подалечното минато, каде што треба да се бараат и корењата на Колонијава, всушност, Руската колонија во Битола започна да се оформува во крајот на 1916 год., односно кога е пробиен Солунскиот фронт и кога некои од припадниците на руските воени единици решаваат времено или постојано да се настанат во градот. Некои од нив носат сопруги или девојки кои ги запознале додека биле стационирани по селата во Солунско, или во Мијачијата. Се работело за младешка љубов која обично завршувала со брак, па, така, на пример, шест девојки од Галичник и Лазарополе своето срце им го подариле на руски војни-

ци и оттогаш биле решени да го делат животот во добро и лошо со нив⁵³. Како случувањата во Русија станувале драматични, така и бројот на оние што решавале да не заминат, ами да останат во Битола и во другите градови се наголемувал.

Тоа е првиот бран. Бран на Руси – „солунци“. Вториот започнал со отпочнувањето на Октомвриската револуција. И додека во првиот се исклучиво воени лица, сега надоаѓаат и воени, но и цивилни, доаѓаат дури и семејства, со деца, со домашна опрема што можела набрзина да ја понесат. Доаѓаат најмногу преку Грција, откако го искористиле патот виа–Турција, потоа преку Бугарија, но и преку Јадранското Море, како и преку сувоzemните патишта од Унгарија и Романија. Во Државата на СХС имало неколку организирани прифатилишта од каде што се прераспородуваат низ сета држава. Најмногу се концентрираат во Белград, каде што се организираат и курсеви за приспособување за работата што им се доделува. Во Македонија се концентрираат во Скопје и Битола, но ги има и во Велес, Штип, како и во другите градови. Веднаш се препознаваат во новата средина според облеката, војничката и цивилната, но и според антрополошките обележја, јазикот. Најмногу надоаѓаат по 1920 година.

Надоаѓањето на Русите оди во бранови. Се фиксираат пет такви бранови⁵⁴.

Во новите места меѓусебно се изнаоѓаат, се здружуваат и се потпомагаат. Впрочем тоа е стадиум и на сите доселеници во новите средини и тоа е според инстинктот на самоодржувањето. Онаму каде што се побројни, формираат колективи со организирана структура, градат цркви и заживуваат живот што му е близок на оној во

---

53. Според тврдењето на **Наум Симјановски**, жител на Битола, чија баба по мајчина линија била од Галичник, додека дедото бил Русин.

54. **Мирослав Јовановиќ**, *Досељавање руских избеглица у Краљевину СХС 1919–1924*, Стубови културе, Београд, 1996, 91–175.

старата татковина. Заживува нивниот заеднички живот, потпомогнат и од официјалната власт, која, инаку, кон нив имала многу наклоности и разбирање и онаму каде што можела, секогаш и материјално и поинаку ги помагала. Организираат и културно–уметнички групи, прославуваат датуми од својата историја, го организираат Рускиот ден како манифестација со која го привлекуваат вниманието и на не–руската средина. Во поголемите заедници, како што е Скопје, организираат и училишта на руски јазик за своите деца, односно за целото време живеат со својата Русија и се подготвуваат за враќање назад.

Битолската Руска колонија најбројна е во периодот меѓу 1920–1930 год. Тогаш е и најактивна. Бројот на Колонијата никогаш не бил константен, макар што во овој период горе–долу во Битола живеат неколку стотици, зашто некој член се исселува, друг доаѓа. Така е до 1941 год. кога, бегајќи кон север од опасностите што се најавуваат, а оттаму кон Франција и САД и тоа е практично почетокот на крајот на Колонијата. Вториот иселувачки бран е времето на Информбирото, кога започнуваат прогоните против нив, а третиот по 1956 год. по затоплувањето на односите меѓу Југославија и СССР и по доаѓањето на Хрушчов во Југославија. После тоа во Битола остануваат грст Руси. Денес нема ниту еден од првата генерација, има грст од втората и неколку десетици од третата и четвртата генерација. Сите се декларираат за Македонци и на полно се вклопени во животот на градот.

Секоја поголема руска заедница имала Управен одбор, на чие чело стоел претседател. Тој е истурената личност што стои меѓу власта и колонијата, тој ги поднесува барањата, комуницира и ја претставува истата. Во Управниот одбор влегуваат активни, умни и честити поединци. Неделната богослужба, особено во градовите каде се побројни и каде имаат и своја црква, е прилика да се сретнат, да разменат пријателски поздрави, да се информираат за татковината и за заедничките пријатели. Во

Битола, имаат своја црква, св. Тројца, од 1926 год. и таа е најголемо собиралиште пред и по богослужбата. Скоро немало Русин, доколку немал неодложен ангажман или поради болест, да не дојде и да се помоли но и да се сретне со своите. За сето време таму се говори руски. Оттаму заминувале во Рускиот клуб, кој се наоѓал во зградата на училиштето „Доситеј Обрадовиќ“ (денес Здравствена станица) под Камен Мост, на улица Солунска. Тука, на заедничка седница се донесуваат решенија од општ интерес. Тука биле организирани и работеле културно–уметничките групи, кои потоа настапувале пред своите или пред целото граѓанство. Клубот бил срцето на Колонијата, таму таа слободно дишела и најинтензивно живеела.

Од решенијата донесени на овие средби следувале активностите. Претседателот или групата членови одредени со задача, ги посетувале градските или други власти, доставувале писма и барања и барале информации за нивното исполнување.

Покрај претседател, Колонијата повремено избираше и почесен претседател. Во 1936 год. претседател бил Николај Лубелски, кој животот ќе го заврши како емигрант во САД. Тој ја претставувал Колонијата при осветувањето на Рускиот споменик, додека при прославата на Рускиот ден на 2 август 1925 година, за почесен претседател била избрана сопругата на Големиот жупан⁵⁵.

Пристигање тешки инвалиди

Многу од руските емигранти се разликувале од домородците со видливите или помалку обележаните рани и белези од ранувања и осакатувања, како последица од воените ангажирања што ги имале во Првата светска

---

55. **Руски дан.** Јужна звезда, Битола, 24 јули 1925, г. д IV, бр. 154 (24), 2.

војна на Солунскиот фронт или во битките со Црвената, а како припадници на Белата армија.

Меѓу нив имало и многу тешки инвалиди, неспособни да се грижат за себе, довлечкани како багаж што многу оптоварува. Сите барале посебен третман и посебна грижа.

Првата работа во врска со нив што требало да се направи била да се изврши увид, односно да се изработи евиденција за нивниот број и видот на инвалидноста. Оттаму и акцијата за регистрација. Крајниот датум до кога требало да се пријават бил 24 декември 1925 год. (по него не се примале никакви рекламации или пријави). Целта била да се воочи висината на средствата што требало да се издвојат за нивно какво–такво материјално обезбедување. Испадна дека биле во огромен број и заради тоа нужно било да се формира и посебено здружение кое ќе го понесе името „Здружение на руските воени инвалиди“. На неговото чело стоел одбор, познат под името Средишен одбор со седиште во Белград (ул. Шумадиска бр. 35), кој беше се формирал со решение на Министерскиот совет на владата на СХС и кој бил третиран како помошен орган на Министерството за социјална политика. Одборот имал претседател, но и потпретседател (генерал Кољницки), а и секретар (полковник Добровољски). Здружението било „под високата заштита на неговото кралско височество кнезот Павле“⁵⁶.

Во зависност од инвалидитетот, секој добивал материјална помош која се движела од 50 до 200 динари. Иако била добредојдена, била далеку од можностите да ги реши материјалните проблеми на инвалидите. Оние полесните, од тие причини правеле напори за дополнително ангажирање со полесни работи, но имало „голем број

56. Историски архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Фонд Збрка издвоени документи, бр. 1, писмо бр. 33 од 11 јануари 1930 год.

инвалиди кои не можат да работат, а во исто време не можат да живеат со таа сума што ја примаат од државата“⁵⁷, се вели во еден извештај⁵⁷. Оттаму некои се решавале и да просат. Еден Русин, поаѓајќи од искуството на македонските слепи свирачи, беше научил да свири на гусла и беше оформил поетски репертоар и ги шетал, свирејќи и пеејќи, битолските села и сретсела⁵⁸.

Се разбира, се барале и се изнаоѓале и други форми за да им се помогне. Се организирале, на пример, добротворни концерти. Така, на 16 февруари 1927 год. се организирала голема лотарија што ја покривала целата држава и масовно биле купувани, дури и по службена должност, огромниот број среќки. Лотаријава лично беше ја одобрил српскиот патријарх Димитриј. Таа стигна и до Битола и многу цркви и црквени лица, како и други со цел да помогнат, ги купуваа хартиите што значат надеж, во случајов, материјалната помош.

Друга форма на дополнителна помош било и отстапувањето државно или црквено земјиште. Него требало руските емигранти способни за работа да го обработуваат и да го вадат својот леб. Тоа било акција што ја покрило скоро сета држава, во неа се вклучи и Битолската епархија. Таа на 22 април 1936 год. одлучила сиот имот на неколку свои манастири, освен некои парцели, да им го отстапи на Русите. Така имотот на св. Петка, во Брајчино, имотот на манастирот во Долно Дупени, на островот Св. Петка и некои други им го препушти на руските емигранти. Решението беше го донел лично владиката Николај Велимировиќ.

Ова дало некои резултати, но не било вистинското решение. Оттаму, сега, особено за тешките инвалиди, ак-

---

57. Исто.

58. Александар Стерјовски, *Македонските слепи гуслари*, Матица македонска, Скопје, 1999, 155.

цијата за нивно прифаќање како членови и како грижа на манастирите.

Во 1926 год., со писмо бр. 1826 од 26 септември во Битолската епархија, биле испратени пет вакви инвалиди. Тоа биле: Капетанот од II класа Петар Хиљченко. Од Битола бил упатен во манастирот св. Јован во Слџпче. Потоа капетанот од I класа Василиј Кошурсов, кој бил упатен во манастирот Трескавец. Игуменот на манастирот Вартоломеј со писмо од 24 декември 1930 год. известува дека „денеска пристигна капетанот“⁵⁹. Воениот инвалид, полковникот Тодор Коршунов, требало да биде сместен во манастирот св. Богородица во с. Сливница, а во Чебрџенскиот манастир бил упатен поручникот Гаврил Замченко. Од писмото на игуменот Венјамин од 1 мај 1931 год се гледа дека веќе бил пристигнат таму. Петтиот бил полковникот Михаил Сасионков. Бил сместен во манастирот св. Пречиста Кичевска.

Изгледа дека условите што ги нуделе манастирите не биле онакви какви што се очекувало, па некои се одлучиле да ги напуштаат, барајќи други решенија. Така, инвалидот од манастирот Трескавец набргу бил преместен во манастирот св. Никола крај Слџпче, а полковникот Михаил Сасионков го напуштил Кичевскиот манастир.

Покрај овие пет инвалиди, наскоро пристигнале и други.

Еден од нив е поручникот Владимир Крахоњаткин. Бил сместен во Параловскиот манастир.

Повеќето од нив се помириле со судбината и решиле да го продолжат животот во новите услови и да го дочекаат крајот на животот во манастирите. Од писмото бр. 37 од 17 февруари 1936 год. потпишано од игуменот Симон од Трескавичкиот манастир може да се констатира

59. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Истата збирка.

дека коњичкиот капетан од II класа, сместен тука, починал на 15 февруари истата година. Закопан бил во манастирските гробишта⁶⁰.

И овие инвалиди треба да се третираат како дел од битолската Руска колонија.

Руси - ученици во Битолската богословија

Православната богословија во Битола, која започна со работа во 1921 год. привлече заинтересирани кандидати од сите краишта на православната Држава на СХС. Имало ученици од Јужна Србија, од Босна, Хрватска, најмногу, се разбира, од Македонија. Но во Богословијата учеле и извесен број ученици по потекло надвор од границата на Државата на СХС, најмногу ги имало од Чехословачката република, поточно од Поткарпатска Русија.

За да види во какви услови живеат неговите државјани, дали имаат проблеми или поплаки, на 7 ноември 1937 год. во Битола и во Богословијата пристигна чехословачкиот конзул акредитиран во Скопје, д-р Јарослав Махач. Бил пречекан срдечно и му биле дадени сите информации за кои се интересирал⁶¹.

Во Битолската богословија не само што се школувале Руси од Поткарпатска Русија, во неа го полагале и стручниот испит и оние свештеници што веќе располагаале со богословска диплома. Меѓу другите овој испит, го положиле:

Бартоломеј Г. Буќон, роден на 18 ноември 1911 год. во Городи, околија Мукачевски, Поткарпатска Русија, епископија Мукачевско-Прјашевска. Бил син на Ѓорѓиј Буќон, земјоделец.

---

60. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Цит. фонд.

61. Српска православна богословија у Битољу, Извештај за школску 1937/38, 20.

Јуриј Д. Кузан, син на покојниот Димитриј Кузан, земјоделец, роден на 28 април 1914 год. во Сухој Бронки, Поткарпатска Русија, епископија Мукачевско–Прјашевска.

Всеволод Б. Романенко, син на Всеволод Романенко, земјоделец, роден на 3 август 1915 год. во Бојново, околија Оргијевска, Бесарабија, епископија Кишињевска (Романија).

Василиј Т. Самош, син на покојниот Тодор Самош, земјоделец, роден на 8 декември 1913 год. во Иза, Поткарпатска Русија, Чехословачка, епископија Мукачевско–прјашевска⁶².

Виктор М. Попов, син на покојната Јелена и на покојниот Михаил Попов, офицер, роден на 30 октомври 1911 год., во Краснојарск, Енисејска Губернија, во Русија. При полагањето на испитот живеел во епархијата Охридско–битолска⁶³ итн.

Руси - монаси

Во Предоктомвриската Русија, според податоците што ги дава во едно интервју за македонски весник рускиот патријарх Алексеј, имало над 48000 храмови со над 50000 свештеници и над 1000 манастири со речиси 95000 монаси⁶⁴. Дел од нив, чии идеал отсекогаш бил ако не да служат, тогаш барем еднаш да ја посетат и да се огреат од светоста на светата земја, Света Гора, доаѓаат, како најблиска и со многу манастири и во Македонија и тука остануваат засекогаш.

Сите, од кои некои стануваат и раководители на македонските манастири, игумени, се добредојдени, зашто

62. Исто, 86–87.

63. Исто, Извештај за школску 1939/40 год. 16.

64. Бранко Влаховиќ, **Со преговори до разумно решение за статусот на МПЦ**, Утрински весник, Скопје, сабота–недела 24–25 август 2002.

македонскиот човек го немал оној пиетет и однос кон испосништвото и преданоста кон бога како рускиот. Тоа го забележал и еден руски патник од почетокот на XX век, кој вели: „Малку луѓе има по манастирите во Македонија – тоа е карактеристична црта на овдешниот крај и доаѓа оттаму што поголемиот дел од манастирите се ништожно материјално обезбедени и поради тоа не може да ги привлекува оние што имаат дома доволно земја и каде што прашањето за малку земја не достигнува таков степен острина за да предизвика преселување“⁶⁵.

Оттаму, сега, заинтересираноста на македонската страна за руските монаси.

Меѓу првите што доаѓаа е игуменот Фармилијан од манастирот св. Богородица од с. Побожје во Скопска Црна Гора. Претходно учел во Киевската семинарија, потоа во Духовната академија, а и долго време бил во мисионерски мисии, во една прилика дури и во Америка. Меѓу местното македонско население имал голем углед и почит⁶⁶.

Мајка Ирина и сестра Параскева – руски монахињи во манастирот во Зрзе

65. Цветан Станоевски, **Како ја видоа Македонија**, Македонска книга, Скопје, 1978, 109.

66. Исто, 108–109.

Потоа се редат многу други, меѓу нив има и жени⁶⁷.

Во Битола во периодот меѓу 1928 и 1934 год., како испосник и професор на Битолската богословија е еден од подоцнежните светители на христијанската црква, св. Јован Шнагајски, односно Битолски⁶⁸.

Во почетокот на 20-тите години од XX век игумен на Буковскиот манастир бил О. Венијамин, кој потоа како игумен се преселил во манастирот Зрзе. И тој бил Русин⁶⁹. Русин игумен на манастирот св. Пречиста Кичевска меѓу двете светски војни бил Феодосиј Јавлам⁷⁰. Игуменот Симон на Трескавчкиот манастир, исто така бил Русин⁷¹. Во 1945 год. ученици на Битолската гимназија го посетиле Параловскиот манастир. Со нив игуменот комуницирал на руски, зашто бил Русин⁷² итн.

Битолчанки - руски сопруги

Во период од повеќе од 20 години (1916–1941), кога Руската колонија е најбројна и најактивна, во Битола склопени се вкупно 67 браќа на Руси (Русинки) со битолчанки (битолчани). Занемарлив, скоро и симболичен е бројот на Русинките кои за животен партнер одбираат млад домородец – битолчанец. Русинката Татјана Истомина е една од нив. Таа е прекрасна прилика, зашто е од ситуирано, лекарско семејство. Симптоматично е и за другите што прават ваков избор за домородец, што од-

67. Јеромонах Никола, **Руси без Русија, Руската црковна емиграција во Македонија во XX век (3)**, Црковен живот, год. VII, бр 39, 11.

68. Љубица Гроздановска, Сашо Кокаланов, **Три години живеел со светецот Јован Шнагајски**, Дневник, сабота, 6 април 2002, 21.

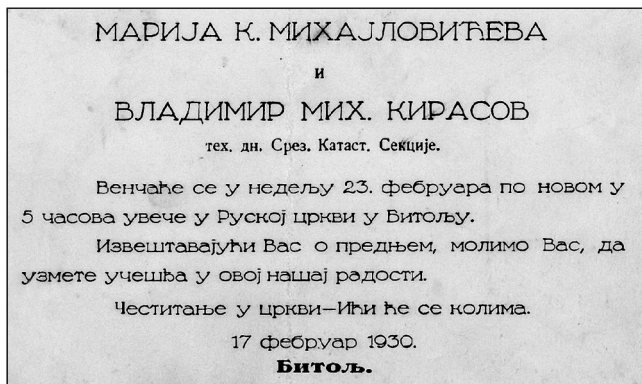
69. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Фонд Збирка издвоени документи, кутија бр. 1, Документи за Михаил Николаевич Виноградов.

70. Исто.

71. Исто.

72. Според тврдењето на д-р Димитар Котевски, пензионер од Битола.

бираат прилика што е над битолските стандарди, нејзиниот избраник е Дарко, син на долгогодишен пратеник,

Покана за свадба

а подоцнежен инспектор во Министерството за внатрешни работи, чиј имот е еден од најценетите, а неговиот дом еден од најубавите во Битола, покрај Драгорот (денес се наоѓа плочата за Албанскиот конгрес што го донел албанското писмо) а тоа е Јован Кирковиќ. Нему во Битола му била посветена многу рано, уште додека бил активен пратеник една битолска улица. Рускиот зет, инаку бил студент по право на Белградскиот универзитет⁷³. Втора Русинка што се омажила за домородец е Наталија Шлесар, стара мома, за која и секоја прилика за мажење, со нејзините 42 години, била прифатлива⁷⁴ итн.

Од горното можат да се извлечат два заклучока: во битолската средина немало толку млади кандидатки Русинки за брак и од тие причини Русите се принудени да

73. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Црква св. Димитрија у Битољу, Протокол за упис венчаних, бр. 22, 1931.

74. Исто, Протокол за упис венчаних у цркви св. Богородице у Битољу, с. 43, бр. 181, 1920.

се определуваат за доморотките. Меѓутоа, факт е дека Руската колонија е и затворена, саможива и тврда и во воспоставувањето на потесни врски со домородното население. Дека тоа е така говори и податокот дека најголемиот број сведоци на официјализирањето на бракот (кумот и старосватот) повторно се Руси и скоро симболична е бројката кога битолчанец се појавува како сведок на бракот на Русинот, макар што невестата е Македонка.

Во отсуство на помлади Русинки, наместо домородни моми, се избираат и доселенички, па многу млади Руси запливуваат во брачните води со Чехињи, Унгарки, Хрватки и од други националности кои или самите, заради службата или со своите родители се нашле во Битола. Нивниот број е над десетина.

Поголемиот број склучени бракови и за зетот и за невестата се втори по ред (скоро секој трет). Впрочем тоа е и разбирливо, особено за машкиот кандидат. Многу од нив не се во првата младост, веќе имале и склучени бракови во старата татковина и во ситуација, кога не гледаат перспектива за враќање и продолжување на првата брачна заедница, се определуваат да се решат за втор брак. Избираат, главно, исто така, кандидатки кои имале брачен бродолом или се вдовици. Во овој случај бракот обострано е прифатлив. Патријалхалната битолска средина не одобрувала или била строга кон браковите со туѓинец и непознат, а оние што се решавале на таков чекор и немале којзнае каков углед во неа.

Податоците што ги даваат регистрациите на браковите говорат и за начинот на запознавањето и за првите чекори во комуникациите меѓу кандидатите. Забележителен број живеат во ист дом или во иста улица. Очигледно блискоста го правела своето.

Разликите во годините се толерантни и варираат најмногу до 10 години. Само во еден случај морало да се манипулира власта со тврдењето дека невестата е полнолетна. Тоа е случајот со Ставрула Котев(иќ), која се мажела за Василиј Киреј, кој, инаку бил „солунец“⁷⁵.

Оваа решителна и тврда жена е типичен пример на битолчанки кои наполно го прифатиле животот на својот сопруг, се вклопуваат во неговата заедница и во неа даваат голем личен придонес. Таа, покрај грчкиот јазик, кого го учела во школото, покрај српскиот и македонскиот, совршено го совладала и рускиот. Со своите 5 деца и со својот сопруг говорела на руски јазик и на децата им го всадува рускиот дух. Пријателки ѝ се главно Русинки или битолчанки–сопруги на Руси, кои исто така, како и неа, се вклопуваат во руската средина, особено ѝ е омилена, сличната на неа Домника Ангелин. Запалена активистка е околу Руската црква и за неа дава голем придонес, како што дава воопшто и за животот на Руската колонија. По нејзина желба опелото нејзино по смртта е извршено во Руска црква, а нејзиниот вечен покој е покрај нејзиниот сопруг, во Руските гробишта⁷⁶.

Слична на неа е Људмила Иљашевич, по националност Унгарка од хрватско потекло. Пред денот на своето венчавање, го менува името од Меланија во Људмила, станува православна и го следи својот инвалидизиран сопруг во сите премрежја како верен животен сопатник, а неговиот живот бил пеколен. Останува докрај со него и тие, исто така почиваат заедно во Руските гробишта⁷⁷.

Имало и други вакви сопруги, слични на погорните, кои ни во најтешките мигови не го напуштиле својот со-

---

75. д-р Жулијана Војновска, лекар во Медицинскиот центар во Битола, внука од ќерка на Василиј Киреј.

76. Исто.

77. Според тврдењето на Вера Иљашевич, ќерка на Валентин и Људмила Иљашевич, пензионерка од Битола.

пруг туку самопожртвувано и верно ја следеле неговата животна врвица, која, по правило за сите бегалци била со трње. Сопругата на Алексиј Панин, кој во СССР замина во 1936 год. одвај дочека да замине кај него и да ја продолжи брачната заедница.

Наспроти нив, стоел и вториот тип битолчанки – руски сопруги. Тие грчевито се приврзани за својот праг и своите навики, никогаш не го научиле рускиот јазик, никогаш не пројавиле интерес за минатото и роднините на својот сопруг. Напротив, по секоја цена сакале да го довлечкаат и да го стационарираат во својот роден град, со сите сили настојувајќи да го помакедончат. Многу од нив во тоа имаат и успех, а ако се додаде дека некои имале и лошо поведење, тогаш трагедијата на ваквиот Русин е недискутабилна.

Со руските сопруги се заокружува конституирањето на Руската колонија.

*Киношо „Манаки“ во кое Русиие најчесио
џи давале своише ырредби*

Благородници

Меѓу бројните Руси кои наргнаа на овие простори меѓу двете светски војни, значаен дел биле и луѓе со аристократско потекло. Некои имале и лози што се протегале со векови наназад. Сите генерали и сите повисоки офицери кои имале високи воени или специјални школи биле, всушност, синови од аристократски семејства и тоа било една од привилегиите на високата класа во Русија. Многумина од нив при поаѓањето во егзил меѓу првите работи што ги понесувале бил и царскиот декрет за благородничкото потекло, со надеж дека и во новата татковина ќе се има онаков однос каков што се имало кон нив во старата татковина. Некои на тоа и инсистирале, не сфаќајќи дека сега се обични емигранти, еднакви на сите што дошле во новата средина. За жал, најчесто немале нити основни средства да го закрпат месецот и трагедиите на овие луѓе и за нивните семејства биле многу длабоки и премногу болни.

Се разбира не сите што се декларирале за благородници биле и вистински благородници. Целејќи да стекнат респектабилен однос кон себе и своето семејство многу и од обичните Руси посакувале да се прикажат во разговорите и во однесувањето за благородници. „**Во нашата близина живееја две сестри Русинки кои иако тврделе дека се со благородничко потекло, тоа и не биле**“, се сеќава Елена Еманова, чиј татко Георги Еманов меѓу другото беше го понел од Русија и царскиот декрет за семејното аристократско потекло кого и денес го чуваат неговите ќерки во Скопје. Се оженил во Битола, ја прокрстарила цела Југославија како стручњак за железници, умре во Битола, без притоа тоа тој и неговите ќерки да го истакнуваат.

Покрај вакви случаи, имало и поинакви, со нагласена желба и постојано да се истакнува тоа потекло. До-

колку не го правеле пред други, тогаш било интима што се доживувала во часовите на очај и во него се барала поткрепа да се издржи. Една битолска Русинка, според сеќавањата на Вера Иљашевич, сакала да ги превртува семејните албуми и да раскажува за својот прв бал кој се случил во царската палата кога како избраничка на Николај II го одиграла и првиот танц.

Елисавета Савченко, исто така, е благородничка. Неколку години по ослободувањето проживеа во Битола и во Битола остави и забележителни резултати како врвен музички педагог. Во Битолската гимназија, каде што нејзиниот сопруг предаваше пеење и го водеше гимназискиот хор, ја постави оперетката на руски јазик „**Павлик, Павлик, занимајса!**“, во која во главната улога дебитираше подоцнежниот познат македонски актер од постарата генерација, Драги Костовски. Оперетката стана толку популарна што нејзините арии многу брзо ги инфицираа сите средношколци и истите ги пееја како песни – хитови. Била прикажана и уште неколку пати, а со истата гимназијалците отпатуваа и на доброволна работна акција на пругата Шамац–Срајево, кадешто стана толку популарна каква што беше и во Битола⁷⁸.

Ете, оваа скромна Русинка, која до скоро го криела своето потекло, на 93 години, најпосле ќе го обелодени, тврдејќи дека е не толку далечен потомок на Катерина Велика. Највпечатливиот дел од младоста, според неа, било нејзиното претставување пред императорката Марија Фјодоровна, сопруга на Александар III. „**Си спомнувам**, говореше пред новинарката пред која ја исповеда својата рана младост, **за среќавањето до најситни детали, за огромниот букет хризантеми коишто требаше да ѝ ги предам. Сè беше послано со килими. Таа беше многу дребна (а Александар бил огормен). Направив реверанс, а**

78. Соопштение на Ѓорѓи Димовски – Цолев, пензионер од Битола.

таа ме поткрена и ме праша како се викам. Ја придружував насекаде. Имаше концерт во нејзината чест, а

Домој на Кајалинички во Русија

јас бев солистка. Ме покани во својата ложа и ми подари бомбониера, знаете, тогаш имаше такви специјално изработени кутии. Ме распраша и ѝ рече на жената, која ме придружуваше: „Сакам ова дете на мој трошок да учи музика“! „Таа е богата! ѝ рекоа, произлегува од Каталеничи!“ „Тогаш почнав да учам кај професорот Пухалскиј“, се сеќаваше во 1995 год. Елисавета Савченко.

Се сеќаваше живо и за Александра Фјодоровна, сопругата на последниот руски император Николај II, како и на нивните ќерки Олга, Татјана, Марија и Анастасија со нивните бели фустани и големите шапки, но и на нивниот брат Алексеј, кого го носеле в раце⁷⁹.

Вакви Руси во Битола имаше и други.

---

79. Йорданка Раданчева, Потомка на Екатерина Велика живее в Българија, Поглед, бр. 42, 21 октомври 1955, 6.

Генерали и други офицери

И двата брана доселеници Руси, „солунците“ и бело-гардејците, ако не сите, тогаш во најголем број биле воени лица. Сосема случајно меѓу нив ќе се изнајде занаетчија или некој со подруга професија кого го зафатил виорот на војната и се добрал до овие простори. Некои од воените лица, посебно офицерите, веднаш биле вклучени во развојот на војската на Државата СХС, која, по Првата светска војна, започнала да прави сериозни напори за осовременување, но, заради огромните загуби на старешинскиот кадар и на негово старешинско пополнување. Оттаму, сега, широки можности за новодојденците да ги пополнат испразнетите места и да се интегрираат во структурата на војската. Повеќето нити ги слекуваат униформите на Руската царска армија, со нив одат на работа, во нив можат да се видат и низ битолските улици. Единствената деградација што се случувала била намалувањето на чинот за еден степен од рангот што го донеле⁸⁰. Заради оскудноста од простор за живеење, заради самечкиот живот и скапите кирии, повеќето се здружуваат и зафаќаат заеднички домови⁸¹.

Се разбира, зашто понудата била огромна и не сите можеле да се прифатат во војската, некои го менуваат начинот на живот и се определуваат за невојничките професии. Од генерали и полковници, капетани и наредници, стануваат службеници, геометри, професори и др., оттаму, сега тешкотијата од документите да се извлечат и нивните основни занимања и нивните воени чинови.

Меѓу руските генерали кои живееле во Битола, меѓу двете светски војни биле и овие:

Павел Папенгут. Живееле во Битола на улица Моравска–23. Бил оженет. На 30 јуни 1922 год. сопругата

80. Соопштение на Јован Талевски, пензионерод Битола.

81. Исто.

му починала⁸². Генерал дојден од Петроград, бил и Михајло Баласни. Напуштајќи ја активната воена служба извесно време работел како професор во битолската Трговска академија. Умрел на 70 годишна возраст, односно на 29 март 1938 год.⁸³ итн.

Високи чинови, полковнички, имале и многу други. Еден од нив бил Борис Владисавлев од Петроград. Бил роден 1867 год., оженет бил и умрел во Битола на 10 август 1937 год. во својот дом на ул. Деспод Углеша (денес Јосиф Кузмановски–Питу)⁸⁴. Константин К. Шарин, пак, од Саратов, бил коњички полковник во руската армија⁸⁵ итн.

За многумина Руси бавењето со воената служба била и семејна традиција.

Таткото на битолскиот автомеханичар, кој има заслуги и во изработката индустриски воденички камења, Владимир Клочко, бил инженер, но и генерал. Се викал Василиј Клочко и бил од Петроград⁸⁶. Татковци генерали имале и: Ѓорѓи Алексиев, кој во 1932 год. во Битола работел како геометар⁸⁷, како и Борис Н. Подгорецкиј, дневничар–заваничник⁸⁸. Родители полковници имале овие: Михајло Кирасов⁸⁹, Никола Шуба⁹⁰, Никола В. Зарецкиј⁹¹, Димитар Жаров⁹² итн.

82. Државен архив на Македонија, Подрачно одделени Битола, Протокол за упис умрлих цркве св. Димитрија у Битољу, с. 21, бр. 112.

83. Исто, с. 9, бр. 99.

84. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение Битола, Исто, књига умрлих црква св. Богородица у Битољу, с. 77, бр. 137.

85. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение Битола, црква св. Димитрија, Протокол за упис венчаних... с. 24, бр. 15.

86. Исто, с. 70, бр. 104.

87. Исто, с. 40, бр. 51.

88. Исто, с. 62, бр. 2.

89. Исто, с. 15, бр. 30.

90. Исто, с. 22, бр. 92.

91. Исто, с. 33, бр. 86.

92. Исто, с. 51, бр. 71.

Руси, воени лица со пониски чинови кои живееле во Битола, биле: Ѓорѓи Павлович⁹³, Иван Сидеренко (козачки наредник)⁹⁴, Сергеј Лахнициј (капетан)⁹⁵, Димитриј Жарков (артилериски поручник)⁹⁶, Видоје Николитч (наредник)⁹⁷, Ѓорѓи Лукарски (наредник)⁹⁸, Фрањо Пупар (капетан)⁹⁹ итн.

Лекари и друг медицински персонал

Руси – лекари во Битола има уште од XIX век. Прв меѓу нив е д-р Романов воен лекар, кој во Битола работи во 1873 год¹⁰⁰. Всушност, тој и не е единствениот странец во ова време што како специјалист за здравство работи во Битола, зашто турската армија со желба да се модернизира доведува и вработува многу стручњаци од воената техника, воената стратегија. Ангажира и доста Италијанци, Англичани, Германци и др. како медицински лица, посебно лекари. Во таа група, ете, се наоѓа и Русинот д-р Романов.

Вистински наплив на медицински кадар од Русија се случува меѓу двете светски војни. Што е посебно важно, доаѓаат искусни, проверени и потврдени лекари и друг медицински персонал. Некои од нив се вработуваат во институциите и даваат голем придонес во развојот на здравствената култура на населението, кое, за жал, традиционално секогаш се определувало за бајачки, кушачки и

93. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, књига умрлих цркве св. Богородица у Битољу, с. 39, бр. 3.

94. Исто, с. 12, бр. 29.

95. Државен архив на Македонија Подрачно одделение – Битола, Црква св. Димитрија у Битољу, Протокол за упис венчаних... с. 19, бр.96.

96. Исто, с. 51, бр. 71.

97. Исто, с. 51, бр. 62.

98. Исто, с. 38, бр. 54.

99. Исто, с. 26, бр. 32.

100. Петар Бојадиевски, **Здравството во Битола низ вековите**, Друштво за наука и уметност – Битола, Битола, 1992, 269.

други лица од народната медицина, чии интервенции, се разбира, секогаш трагично завршувале. Еден друг дел од овие лекари отвораат во градот и приватна практика и заради пристапот кон болниот, но и успехите во лечењето, стануваат омилени и барани од битолчани.

Меѓу двете светски војни работат овие лекари Руси:

Димитриј Јурченко. Бил дерматолог и во периодот меѓу 1921–1932 год. бил и шеф на амбулантата за кожно–венерични болести, една мошне важна здравствена институција заради ендемичниот карактер на овие болести во овој период. Роден бил во Киев, Украина, на 18.X.1882 год.¹⁰¹.

Епидемиологот (контракционен лекар) д-р Никола Филатов, исто така има значаен придонес во здравствената култура на Битола. Роден е на 8.IX.1882 год. во Белоград, Русија. Како раководител на антималяријата станица во Битола работел од 18.V.1923 – 10.IV.1932 год. кога заминува на работа во Врање¹⁰².

Д-р Евгенија Макаренко, исто така, во Битола доаѓа рано. Омажена е, а нејзиниот сопруг Константин Макаренко, е инженер, што ќе рече висок интелектуалец. Заедно имале значајна улога во севкупниот живот на Битола. Доаѓаат од Киев, а живееле во репрезентативна зграда на ул. Крал Петар – 40. Нивниот син, Георгиј, роден, исто така во Киев, студент по техника, во 1935 год. се оженува со Русинката Наталија Истомина од Орел¹⁰³. Д-р Евгенија останала во Битола и по 1941 год., кога ја возобновува својата работна дозвола¹⁰⁴.

Покрај нив работат и други Руси – лекари.

Павел Лобода, роден 1896 год. во Полтавска Губернија, во Битола дошол со чинот санитарски поручник.

---

101. Персонална документација на Медицински центар – Битола, Подготвила Николина Давкова.

102. Исто, Петар Бојаџиевски, цит. дело, 300.

103. Државен архив на Македонија, Подрочно одделение – Битола, Црква св. Димитрија, Протокол за упис венчаних... с. 8, бр. 65.

104. Петар Бојаџиевски, цит. дело, 301.

Во 1928 год. се оженил со Леонила, ќерка на лекарот Димитриј Јурченко¹⁰⁵. Во Воената болница во Битола работи и д-р Симен Зиберов¹⁰⁶ итн.

Во Битола во 1930 год. (денес ул. Борис Кидрич) формирана е приватна болница, наречена „Санаториум“ на д-р Петар Аврамовиќ. Вработува врвни стручњаци – лекари. Меѓу нив е и геникологот д-р Вера Терскаја Сапешко, руски емигрант¹⁰⁷. Родена е 1915 год.

Освен лекари има и друг персонал.

Во 1921 год. во Болничката аптека се вработува Андреа Тимофеев. Бил роден 1872 год. во Екатинодор, Кубанска Област. Фармација студирал во Харков и Москва, а стручниот испит беше го положил во Воено медицинската академија во Петровград, каде се здобил и со титулата „**доктор по медико–хемија и магистер по фармација**“. Како редок стручњак имал плата од 2.500 динари, стан и бесплатна храна во Болницата. Меѓутоа не бил задоволен од платата, побарал нејзино зголемување и кога тоа не го постигнал, ја напуштил Битола и се вработил во Скопје¹⁰⁸.

Александар Гарбузов (роден 28.VIII.1894 год.) во Русија, завршил фелдшерски курс, бил вработен во Воената болница. Од 1.VIII.1943 год. стапил на служба во Општинската здравствена служба како дезифектор¹⁰⁹. Неговата сопруга Марфа Гарбузова, стара 50 години била инструменталка¹¹⁰.

105. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Црква св. Димитрија, Протокол за упис венчаних... с. 95, бр. 103.

106. Исто, ... с. 96, бр. 109.

107. Петар Бојациевски, цит. дело, 169.

108. Петар Бојациевски, цит. дело, 262, 263.

109. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Околиски здравствен оддел – Битола.

110. Исто.

Имало и ветеринарни лекари. Еден е и Василиј Истомина¹¹¹.

Андреј Канарев

Имало и многу помошен медицински персонал, посебно лаборанти.

Еден е Андреј Канарев. Потекнува од Петропавловската Губернија, а родителите Јемилијан и Пелагија, му биле земјоделци. На 32 год, односно во 1925 год. се оженил со битолчанка, Катерина Ристиќ, стара 23 год. со која добил две деца, Ѓорѓи и Васка¹¹². Првиот се бавел со сликарство и има оставено голем број платна, а ќерката била долгого-

дишна првенка во Народниот театар во Битола. Како лаборант во Бактериолошката станица работи до 1941 год. кога и починува.

Иван Дамјаненко, исто така, бил лаборант. Роден е во Таганрог, Русија на 28.III.1889 год. Останал во Битола до 1948 год, кога заради хајката што се водела против Русите, е принуден да замине во Бугарија, каде и останува¹¹³ итн.

Има и медицински сестри. Една е Валентина Н. Заблацка, друга е некоја Катерина, која животот го завр-

111. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Црква св. Димитрија, Протокол за упис венчаних... бр. 22 (1931).

112. Исто, с. 58, бр. 36.

113. Персонална документација на Медицински центар...

шува во Старечкиот дом во Битола, а трета била Марија Ретјунска, стара 50 год., која била вработена во Градската болница¹¹⁴.

По медицинските институции во Битола работеле Руси и како технички персонал.

Павел Тарански, роден 28.VI.1897 год. работел како ложач во Битолската болница од 15.VII.1927 до 31.VIII.1930 год.¹¹⁵. Како служител од 4.X.1929–1932 год. работи и Никола Козмитин¹¹⁶, потоа Василиј Марочкин (роден 9.I.1894), а во Болницата работно бил ангажиран од 1.VIII.1932 до 1941¹¹⁷. Служител во Болницата е и Никола Покровски итн.

Имало и службеници. Во Антитуберкулозниот диспансер до 1946 год. работи Татјана Ретјунска итн.

Наставници

Главната концентрација на Руси – наставници во Битола била во Битолската богословија, макар што ги имало и во другите училишта, пред сè во Битолската гимназија и Трговската академија. Можеле да се сретнат по ослободвањето и во осмогодишните училишта.

Почнувајќи од 1922 год., кога практично започнува сериозно со наставата Богословијата, па до нејзиното укинување во 1941 год., во неа меѓу другите предаваат: еромонахот, подоцна архимандритот Николај Карпов, Сергеј Наумов, Владимир Тимофеев, протоерејот Јован Сокаљ, Николај Шуба, еромонархот Кипријан Керн, Алексеј Моргуљ и многу други¹¹⁸. Јован Сокаљ, кој вршел и богослужба во Руската црква, ги предавал предметите: св. писмо, Нов завет, катехизис, омилитика и педа-

114. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Околински здравствен оддел – Битола.

115. Исто.

116. Исто.

117. Исто.

118. Српска православна богословија, Извештај за 1932/33 ... 41.

гогика; Николај Шуба: руски и германски јазик, Алексеј Н. Моргуљ – догматика, општа историја, црковнословенски и руски јазик¹¹⁹ итн.

Во работата на Богословијата подоцна се приклучуваат и други Руси, како: Виктор Квачадзе (дипломиран студент на Православниот богословски факултет во Белград)¹²⁰, еромонархот Инокентие (Сергеј) Анисимов, кој предходно работел во Антверпен (Белгија)¹²¹ итн.

Во Богословијата работеле и такви наставници кои ќе ја понесат славата и на православието и на Битола низ светот. Таков еден е Јован Максимович, кој на 10 јуни 1934 год. во Руската црква во Белград е ракоположен за епископ во Шангај (Кина)¹²². Подоцна за своите заслуги, но и заради чудата што ги направил прогласен е за светец и денес е познат како св. Јован Шангајски, односно Битолски¹²³.

Еден поголем дел од нив доаѓаат и во Битолската гимназија за да помогнат во наставата. Тоа се: Виктор В. Сољаник – Краса, кој предавал цртање, потоа Александар Ј. Чухрај, кој предавал историја и југословенска книжевност, па Виктор В. Квачадзе – веронаука и теологија, Сергеј М. Наумов – теологија, Григориј В. Кошевој – пеене¹²⁴, Марија Муравицева¹²⁵ итн.

Многу наставници Руси во Битола има и по ослободувањето. Тоа се: Никола Јаковљев Савченко, учител по музика и раководител на гимназискиот хор, Јелисавета Леонида Јаковљева, српски јазик, па Никола Сергеев Ретјунски, Инокентије Козмов Анисимов – руски јазик,

---

119. Исто, Извештај за 1931/32 ... 4.

120. Исто, Извештај за 1034/35 ... 18.

121. Исто, 17.

122. Исто, Извештај за 1933.34 ... 14.

123. Љубица Гроздановска, Сашо Кокалаланов, цит. статија.

124. **Битољска гимназија**, Извештај за школску 1932/33, 1933/34, 1936/37, 1938/39, 1939/40, Битољ.

125. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Црква св. Димитрија, Протокол за упис венчаних... с. 58, бр. 97.

Наталија Александрова Саницка – руски јазик, Миклуко Маклај – руски јазик¹²⁶ и др.

Неколку наставници Руси предавале и во Трговската академија. Тоа се: Михаил Баласки, поранешен генерал во Руската армија¹²⁷, па Петар Петровски со кого е поврзана една афера со ученички, која ќе заврши и со судски епилог и др.

Ги имало и во битолски осмолетки. Елисавета Савченко предавала во ОУ „Гоце Делчев“, Иван Мелников предавал цртање во ОУ „Даме Груев“ итн. Имало и во другите училишта, како што биле Земјоделското училиште.

Очигледно еден значителен дел од наставниот кадар и пред и по ослободувањето го пополнуваат Русите емигранти и придонесуваат за подигање на нивото на образованието во Битола.

Инжинери и техничари

Група инжинери – Руси, посебно бројна група Руси – техничари меѓу двете светски војни дале заложби во разни страни од животот.

На челното место на сите нив е воениот инженер Валериј Гусев. Доаѓа заедно со првите доселеници во градот останува до крајот на животот (1949). Бил впечатлива фигура и постарите битолчани го паметат со качкето, негуваната брада, аристократскиот изглед и точакот што го користел за да дојде до градот, зашто живеел надвор од него, во свој дом до Бактериолошката станица (Стрчин), каде имал бавча, лозја и нивје. Со сопругата Тајјана, која го надживеала (умрела 1976) немале деца. Меѓутоа од првиот брак имал два сина, пребегнати во Париз.

126. Полна гимназија „Јосип Броз – Тито“ – Битола, 1944–1945, Јубиларен извештај, Битола 1954–1955, 38.

127. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Црква св. Димитрија, Књига умрлих цркве св. Богородице у Битољу ... с. 99, бр. 52.

Заложбите на Гусев во Битола се неколку. Се одвојуваат градежните потфати на Рускиот споменик и фасадата на Домот на АРМ.

Константин Макаренко, исто како и Гусев, е воен инженер. Всушност е началник на Техничкото одделение на битолската дивизија. Заедно со сопругата, д-р Евгенија Макаренко, заминуваат од Битола по 1941 год.

Инженерот Евгениј Сергеевич Александров е роден во Петроград. Во Битола живее на ул. Св. Савска – 63 заедно со сопругата, со која во бракот поминал 30–тина години. Нивната ќерка Вера Александрова, родена 1906 год. живеела заедно со родителите. На 27 август 1928 год. се венчала со Русинот Никола О. Толстов¹²⁸, што ќе рече по смртта на родителите, зашто таткото, кој ја надживеал сопругата, умрел на 9 мај 1927 год.¹²⁹

Во Битола работат и многу техничари – Руси. Се сретнуваат на најразлични работни места и на најразлични функции.

Еден од нив е Александар Писмениј. Тој е градежен техничар. Роден е на 10 август 1894 год. во Херсонска Губернија од татко Михајло Ив. Писмениј и мајка Уљана. Во 1929 год. во Битола се оженува со Анастасија, разведена од Иван Астролог, Русин, инаку свештеник од Скопје, кој претходно живеел и во Битола¹³⁰

Во воена служба како пиротехничари работат неколку. Во 1931 год. документацијата ги забележале Стефан Павличенко, Иван Гусак Железнак и Леонид Барабаш¹³¹.

Најмногу има геометри. Ги има на десетици. Нивна голема заслуга за Битола е што трасирале и извеле многу патни пробиви, што извршиле премер и тоа го докумен-

128. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Протокол за упис венчаних цркве св. Богородице... с. 169, бр. 57.

129. Исто, Протокол за упис умрлих црква Св. Димитрија ... с. 47, бр. 113.

130. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Црква св. Димитрија, Протокол за упис венчаних... с. 1, бр. 24.

131. Исто, с. 31, бр. 63.

тирале. Всушност денешната солидна катастарска документација со која располага Катастарскиот завод од Битола е нивна најголема заслуга.

Првите Руси геометри доаѓаат заедно со првите руски емигранти. Бидејќи нема специјализирана геодетска управа првин работат во Окружната аграрна служба или во Општината Битола.

Првиот Русин геометар во Битола е од 1925 год. Тоа е Сергеј Шереметјев. Вработен е во Окружната аграрна служба¹³². Потем пристигаат уште неколкумина, меѓу другите и Александар Бистрин¹³³, Никола В. Зарецки, кој е роден на 29 ноември 1907 год. во Екатинодар, а живее на ул. Аристид Бријан – 33. Негов татко е Василиј Зарецки, полковник во руската армија а мајка му е Марија¹³⁴. Други се: Леонид Зис, Евгенија Кр. Маренко¹³⁵, Леонид Тиченко и Димитриј Свицерски¹³⁶, па Анатолиј Беренде, кој живее на ул. Хаџи Проданов – 7, а кој е роден на 21 август 1909 год. во Севастопољ од татко Атанасие Беренде и Анастасија¹³⁷, па Григориј Брагунов, Богдан Бреклин¹³⁸ итн.

Некои имаат и предходно техничко – катастарско искуство, но повеќето доаѓаат со завршена школа организирана од Владата на Југославија.

По формирањето на Катастарската управа во Битола во 1932 год., старите геометри се прибираат во новата институција, но набргу доаѓаат и други, па на тој начин се екипира службата и се работи многу сериозно и ангажирано. Резултатите се видливи. Меѓу другите во оваа управа, работеле и: Ѓорѓи Алексејев, кој живе на ул. Бал-

132. Исто, Протокол за упис венчаних цркве св. Богородице ... с. 131, бр.2.

133. Исто, Црква св. Димитрија у Битољу, Протокол за упис венчаних... с. 15, бр. 30.

134. Исто, с. 33, бр. 86.

135. Исто.

136. Исто, с. 34, бр. 4.

137. Исто, с. 35, бр. 12.

138. Исто.

канска во Битола бр. 32, а кој бил роден на 19.XII.1907 год. во Петроград од татко Николај Алексиев, генерал на руската армија и мајка Зинаида¹³⁹, па Владимир Пулхритудов, кој живее во истиот стан со Ѓорги Алексиев, и кој е роден, исто така во Петроград¹⁴⁰, па Лаф Шефтак¹⁴¹, па Павел С. Глушченко, од ул. А. Бријан – 58, роден на 10 април 1906 год. во Харков, од родители Софрониј, свештеник и Антонина, па Кирил Јефремов¹⁴², па Александар Гогин, од ул. Ѓ. Гојковиќ – 21 од Битола, роден 4 октомври 1898 год. во Волчанск, Русија, од татко Иван, велепоседник и Александра, Федор Костин, Виктор Шведин¹⁴³ итн.

Службеници

Најголемиот број Руси – емигранти згрижени во Битола, биле службеници. Еден нецелосен список, всушност, фрагментарен, говори дека во битолските институции биле вработени над 50–тина, што е најмалку една третина од вкупниот број на оваа служба. Секаде каде што можело да се отвори работно место, слично на акциите во 70–години од минатиот век кај нас кога се вработуваат правници, агрономи, лекари и др., им се отвора работна перспектива и на многумина Руси – емигранти. Таквиот ангажман, како и издвојувањето големи материјални средства за руските инвалиди, владата од Белград, го оправдува како позајмка за руската држава, онаа откако ќе паднела комунистичката влада.

Во Битола руските службеници можеле да се сретнат во општината, полицијата, војската, железницата, болниците, богословијата и на многу други места.

---

139. Исто, с. 40, бр. 51.

140. Исто, с. 39, бр. 45.

141. Исто.

142. Исто, с. 40, бр. 55.

143. Исто, с. 46, бр. 25.

Во општината, меѓу другите, биле вработени: Никола А. Љубељски¹⁴⁴, Иван М. Перлов¹⁴⁵, Димитриј Михајлович Купцов¹⁴⁶, Александар М. Јаковљев¹⁴⁷ итн. Во полицијата: Андреј Јарошевски¹⁴⁸, Сергеј Аркулински¹⁴⁹, Петар Јосипович¹⁵⁰ итн., во хидротехничкото одделение: Александар Никитич Бистрин, Николај Илич Забиоцки¹⁵¹ и др.

Има многу службеници чие работно место не е дефинирано, ами единствено за нив стои забелешката „службеник“.

Службениците се рангирале во три службени категории: дневничар, надничар и званичник. Според рангот се одредувала и висината на платата.

Дневничари биле: Григориј Карпов¹⁵² Иван П. Папаридзе¹⁵³, Борис Н. Подгорецки¹⁵⁴ итн. Надничари: Филип Ф. Рогов¹⁵⁵, Иван Подвински¹⁵⁶ Димитар Јурјевски¹⁵⁷, Митрофан Горјанович¹⁵⁸ итн., а званичници, меѓу другите, биле и: Димитриј Купцов¹⁵⁹, Никола Покровски итн.

Уметници

Борејќи се со катадневните есенцијални проблеми, факт е дека Русите емигранти немале многу време да уживаат или да се вклопат во уметничките полиња.

144. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Црква св.

Димитрија, Протокол за упис венчаних... с. 24, бр. 15.

145. Исто, с. 26, бр. 32.

146. Исто, с. 34, бр. 105.

147. Исто, с. 63, бр. 43.

148. Исто, с. 51, бр. 36.

149. Исто, с. 95, бр. 103.

150. Исто, с. 10, бр. 43.

151. Исто, с. 88, бр. 33.

152. Исто, с. 49, бр. 50.

153. Исто, с. 8, бр. 65.

154. Исто, с. 62, бр. 2.

155. Исто, с. 95, бр. 102.

156. Исто, с. 19, бр. 65.

157. Исто.

158. Исто, с. 21, бр. 50.

159. Исто, с. 19, бр. 65.

Меѓутоа, сепак, во две области, музиката и во сликарството ќе остават траги.

Извесен број Руси емигранти, пред сè, како и толку други што биле вработени во воена служба, биле вклучени во воената музика на битолскиот прочуен 46 полк. Андреј П. Маљцов, роден на 9 септември 1886 год. е еден од нив¹⁶⁰, еден друг, пак, стигнал дури до наредник на воената музика. Тој е Видоје Никич¹⁶¹ итн.

Хорското пеење за нив е најпривлечно и многумина се вклучени или во Рускиот црковен хор или во битолските градски хорови. Некои се истакнале и како диригенти. Николај Карпов и Сергеј Наумов во тој однос се најпознатите.

Некои станале наставници по музика во битолските училишта. Сергеј В. Кошевој, бил, на пример на платниот список како хонорарен наставник во 1929/30 год. во Битолската гимназија¹⁶². Во истата гимназија подоцна на тоа место ќе пристигне Никола Јаковљев Савченко.

Сликарството, сепак, е област за многумина Руси многу привлечно и со него го исполнуваат слободното време, онака, аматерски, но и за душа.

Владимир Клочко многу рано започнал да ги изразува своите внатрешни немири преку четката и бавењето со сликарството кај него продолжило сè до крајот на животот. Сликал на платно но и на картон со маслени бои со многу чувство за нијансите, а композицијата и перспективата се препознатливи. Од бројните реализации еден поголем дел се наоѓаат во Словенија, друг дел има низ Битола, а четири дела сè уште се чуват во неговото семејство. Тоа се: „Залез“ (платно, 60 x 40), со многу драматични решенија на пустинскиот пејсаж и на Бедуини во него, „Птици“, „Селска воденица“ и „Река“.

160. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Црква св. Димитрија у Битољу, Протокол за упис венчаних ... с. 78, бр. 97.

161. Исто, с. 36, бр. 50.

162. Битољска гимназија, Извештај за школску 1929/30, 12.

Слично на него, аранжман, но и афирмација во сликарството ќе најде Ѓорѓи Канарев, син на Андреј Канарев. Уште како средношколец ќе го привлече вниманието и ќе продолжи да се дружи со четката до крајот на својот живот. Ќе остави огромен број платна, најчесто со два мотива – стара Битола и пејсажи. По неговите стапки ќе продолжи и неговиот син Љупчо.

Покрај нив, се разбира, има и други Руси уметници. Во 1925 год. Јосип Муравиќ се потпишува со „сликар“¹⁶³, како и Јевгениј Двораковскиј во 1927 год.¹⁶⁴.

Некои, оставиле траги како наставници по предметот цртање. Во 1938/39 год. во Битолската гимназија како стручно лице по цртање работи Виктор В. Краса Сољаниќ¹⁶⁵ итн.

Меѓу сите нив, сепак, најафирмиран и најпознат, уметник кој ќе остави најмногу траги во Битола и пошироко, е Иван Јустин Мелников.

Роден е на 27 јануари 1896 год. во Петроград од татко Јустин, трговец и мајка Наталија, исто така од Петроград. Во Битола доаѓа заедно со првите руски емигранти и останува до крајот на животот. Иако бил воено лице (се тврди дека бил полковник во Белата армија) уште во 1925 год. се декларира како „уметник од Русија“¹⁶⁶. Бидејќи опсегот на својата уметничка работа подоцна ја проширува, сконцентрирајќи се многу ангажирано во животописот, започнува да се потпишува и како „живописец“¹⁶⁷.

Работи во најголем дел икони и фрески според руската традиција.

163. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Црква св. Димитрија у Битољу, Протокол за упис венчаних ... с. 58, бр. 97.

164. Исто, Књига умрлих цркве св. Богородице у Битољу ... с. 75, бр. 172.

165. Битољска гимназија, Извештај за школску 1938/39 ... 16.

166. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Црква св. Димитрија, Протокол за упис венчаних ... с. 51, бр. 36.

167. Исто, с. 58, бр. 55.

Од 1927 год., што ќе рече од неговиот ран период, сочувани се неколку мошне интересни и вредни икони. Едната, насликана на платно носи наслов „**Свети Тројца кај Аврам**“ во неа се претставени три ангели и Аврам, старозаветна сцена во која се толкува Светото Тројство. Следната е „**Страшниот суд**“, на која ги среќаваме Исус, Богородица и св. Јован Крстител, кои го молат Бог да биде поблаг судија. Интересна е и иконата „**Св. Јован Крстител во пустината**“. На дрво насликани се во овој период „**Причестувањето на апостолите**“, „**Симнување од Адог**“, а најинтересна и најубава, сепак е „**Вознесението на Господ Исус Христос**“¹⁶⁸.

Многубројните дела на уметникот иконописец Иван Мелников растурени се низ Битолско, низ Македонија, а многу ги има и во странство. Еден корпус се чува во Битолската митрополија, но и во иконостасот во св. Богородица.

Она што денес претставува Малиот битолски Мон-мартр за многумина битолски уметници, во кого ги направија првите уметнички чекори, тоа истото беше домот на Мелников (денес „Пелагонка – 2“). Меѓу другите и битолскиот уметник Панде Петровски го има учителот во многу убави спомени.

Мелников бил педагог во битолските училишта. По-долго време работел како учител по цртање во ОУ „Даме Груев“. Со педагошки такт, благ и уреден кај многу ученици оставил силен впечаток. „**Јас секогаш знаев кога низ ходникот поминал Мелников според мирисот на лосионот што го оставал зад себе**“, се сеќава новинарот Димче Миновски, ученик на Мелников.

Мелников остави траги и во театарската уметност во Битола. Долги години бил најангажираниот, ако не и

---

168. Стевче Тодоровски, Црква „Света Тројца“ во Битола (Руска црква) Вистина, г. V, бр. 14–15, 16.

единствениот уметник што ги изработувал сценографијата на театарските претстави во Битолскиот народен театар. Почнувајќи од 1946 год., кога за првпат ја изработува сценографијата за „Печалбари“ од А. Панов, а скоро до крајот на својот живот за оваа куќа изработи 60-тина сценографии, што е импозантна бројка¹⁶⁹. Впрочем, до вработувањето на постојан сценограф во Театарот (Петар Ангеловски), Мелников е и единствениот на кого му се обраќаат вработените од Театарот за сценски изведби.

*Иван Мелников (со очилајта)
и Игор Кључко*

Занаетчии

Заедно со пониските и високите офицери, со благородниците и интелектуалците – Руси, во Битола по Првата светска војна се стекоа и обични граѓани, земјоделци и занаетчии. За нив адаптацијата и прифаќањето на новата средина и на условите што владееле во неа полес-

¹⁶⁹ Ристо Стефановски, Од Хераклеја до Народен театар Битола, Народен театар Битола, 1994, 75–99 (Податоци од А. Љаковска).

но течела, без оние тешки трауми и кинења на душата што ја доживувале останатите. За нив не било проблем и да се најде и да се изврши работата. Впрочем и битолската, занаетчиско–трговска средина, многу понаклонето гледала кон нив одошто кон оние што одеднаш станале терет на општеството, а кои, намерно или ненамерно, го истакнувале своето високо потекло и значење.

Така, Иван Ангелин без проблеми во почетокот се нафатил да биде и сидарски работник (калција) кај смилевските претприемачи. Кога дошол до сознание дека своето искуство за добивање вода со набивање цевки во земјата може да го реализира и во Битола и Битолско, се нафатил со таа работа и имал пристоен приход. Благодарјќи му нему потекла вода низ многу села во Битолско и тој стана еден од најбараните мајстори.

Бушење бунари во Битолско Поле (Иван Ангелин е со качкеј)

Владимир Клочко, стана еден од првите автомеханичарски работници. Од Првата светска војна имало во

Битола оставено извесен број камиони, но започнале поединци да набавуваат и лесни коли, за кои требало напати и механичарски интервенции. Способен и технички талентиран, се определил за новиот занает. Во домот каде што живеел (денес Стерјо Ѓорѓиев – 10) подигнал гаража во која ги вршел поправките. Дека работата му одела добро, ја потврдува набавката на лесната кола уште во 1929 год. една од првите во Битола¹⁷⁰. Кога работата замре заради кризата или конкуренцијата, се префрлил на нова, исто така доходовна, иноваторска работа, индустриска обработка на воденичарски камења. Технологијата веќе ја знаел и умеел да ја примени успешно. Работел во дуќанот на Ицо Ризо, под Ленски Мост (одлево).

Во првите години по Првата светска војна во Битола, покрај Клочко, работел уште еден автомеханичар.

Руси и други мајстори при изградбата на Бактериолошката станица во Битола

170. Соопштение на инг. технологот Ирена Клочко – Петрова и дип. правник Бети Клочко – Наковска, внуци на Владимир Клочко.

Неговата работилница се наоѓала во центарот на градот (денес спроти „Магнолија“, во просториите на аптеката „Биолек“ – 1). Намерно била лоцирана на ова место, зашто во нејзината близина се наоѓала и бензиска пумпа¹⁷¹.

Стефан Романов (Одеса – 1893, Битола – 1976), оженет за битолчанка, со која имал две ќерки, работел како мајстор во мелничарската индустрија. Дobar и ценет стручњак работниот век го поминал во „Млин Драгор“.

Алексиј Панин до 1936 год., до своето заминување во СССР, бил еден од поуспешните Руси во стопанските активности. Се бавел и со мелничарство, но најмногу траги оставил со изработката на дограма и намештај. Во неговата работилница покрај Драгорот многу млади битолчани го научиле дограмаџискиот занает.

Покрај него имало и други мајстори Руси дограмаџии.

Еден бил Димитриј Васиљевич, втор Николај Решетовскиј. Последниов работилница имал во дворот на куќата во која живеел како домазет (денес Кузман Јосифовски – Питу). Не му пречело што бил факултетски образован (според некои имал дури два факултета) многу успешно да ја води работата. Беше се помакедончил наполно и во обносните и во облеката немало никаква разлика со Македонците¹⁷².

Имало Руси и бочвари. Илија Ј. Анихим, бил еден¹⁷³, но имало и гостилничари, односно кувари. Тоа беа: Иван Т. Чунихин¹⁷⁴, Никола Руденко¹⁷⁵, кој имал и своја, руска кујна, под Камен Мост¹⁷⁶, потоа гостилница имал Василиј Г. Кретов, кој доаѓал од Кубанска Губер-

---

171. Соопштение на Јован Талевски.

172. Соопштение на Вера Иљашевич.

173. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Црква св. Димитрија у Битољу, Протокол за упис венчаних ... с. 34, бр. 105.

174. Исто, с. 96, бр. 109.

175. Исто, с. 58, бр. 74.

176. Соопштение на Никола Сидовски.

нија (роден 20 јануари 1884), а кој, исто така беше се оженил за битолчанка¹⁷⁷, па Илија Књажевич од Москва¹⁷⁸ итн.

Никита Д. Малкоједов, (роден 15 септември 1903 во Кубанска Губернија) обавувал шоферска дејност во Битола¹⁷⁹, Петар Месхадзе (роден 29 јуни 1895 во Кутајска Губернија) бил вработен како скретничар на битолската Железничка станица¹⁸⁰, како и неговиот сонародник Ѓорги Гаврилович од Омска Губернија¹⁸¹ итн.

Очигледно занаетчиските ангажмани на Русите – емигранти во Битола се многу богати и во таа сфера тие дале несомнен придонес.

Други занимања

Покрај наведените, Русите емигранти се вклучувале и во многу други интелектуални и стопански занимања, максимално искористувајќи ги и своите искуства и знаења, но и скромните можности што ги нудела новата средина. Петар Х. Јосипович (роден во Чамлек, Кавказ) станал жандар¹⁸², Виктор Бељаев (роден во Јашчебок 1901) го понудил своето агрономско знаење¹⁸³, Никола С. Рекумски (Калишин, 1891) станал адвокатски правник¹⁸⁴, по веројатно, завршените правни студии. Впрочем дека руските семејства, сфаќајќи дека нема насоро враќање во старата татковина, започнале своите деца да ги праќаат и на студии во универзитетите на нова-

177. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Црква св. Димитрија, Протокол за упис венчаних... с. 11, бр. 92.

178. Исто, с. 33, бр. 95.

179. Исто, с. 39, бр. 43.

180. Исто, с. 42, бр. 75.

181. Исто, Протокол за упис венчаних цркве св. Богородице у Битољу... с. 76, бр. 29.

182. Исто, с. 63, бр. 49.

183. Исто, с. 8, бр. 87.

184. Исто, с. 78, бр. 95

та татковина – се потврдува со многу случаи. Така, Леонид Пулхритудов студирал шумарство¹⁸⁵, Димитриј Алексиев – техника¹⁸⁶, Георгиј Макаренко, син на инженерот Константин Макаренко и д-р Евгенија Макаренко, исто така, техника¹⁸⁷ итн.

Многу Руси заради слабиот избор или заради своето ниско образование, среќаваме како служители во разни институции. Симон Шчербин бил служител во Техничкото одделение во Битола¹⁸⁸, Григорије Троценко (Покровско, Тангорски Округ), исто така бил служител¹⁸⁹, Иван Сидеренко некогашен козачки наредник, лебот го вадел како носач во битолската чаршија¹⁹⁰. Впрочем и други Руси, станале носачи во Битолскиот монопол, иако биле благородници или луѓе од високата воена хиерархија на Руската армија.

Некои и во новата средина добро се беа снашле, развивајќи доходовни активности. Неколку среќаваме како претприемачи во градежништвото. Еден е Винко М. Бончич¹⁹¹, друг е Никола Ил. Толстов¹⁹², трет Иван К. Краснобоев¹⁹³ итн.

Борејќи се и снаоѓајќи се некои го прифатиле и земјоделството. Русинот Тодор (Тодор краварот), кој живеел на денешната улица Христо Ботев, беше набавил расни млечни крави какви што ретко се среќавале во Битолско и започнал истите да ги одгледува, а млекото

---

185. Исто, с. 39, бр. 45.

186. Исто, с. 40, бр. 51.

187. Исто, с. 8, бр. 65.

188. Исто, с. 78, бр. 97.

189. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Протокол за упис венчаних цркве св. Богородице у Битољу, ... с. 93, бр. 167.

190. Државен аАрхив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Протокол за упис умрлих цркве св. Димитрија у Битољу, ... с. 12, бр. 29

191. Историски архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Црква св. Димитрија у Битољу, Протокол за упис венчаних ... с. 12, бр. 101.

192. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Протокол за упис венчаних цркве св. Богородице у Битољу, ... с. 169, бр. 57.

193. Исто.

самиот да го разнесува по битолските домови. Шталата му била во дворот на домот, каде што живеел како домазет, оженет за битолчанка, но кравите ги испраќал на пасаење, како што правеле и многу други семејства од Битола меѓу двете светски војни.

Тоа е, се разбира, само дел од палетата занимања на Русите емигранти во Битола. Зашто ги имало и трговци, праматари, стаклари и што уште не. Сите тие, ете, дале свои заложби во просветата, културата но и во стопанството на градот.

Предавања за Русија

Доселениците Руси во секоја прилика се труделе мештаните битолчани да ги запознаат со својата родна земја. Дел од најновите случувања, посебно воените, биле, исто така, честа тема меѓу нив. Очигледно било дека постои интерес во Битола, како и во цела Европа за нив, зашто злокобните вести говореле дека „**црвената чума**“ ќе ја покрие и зарази целата земјина топка. Потресните приказни од ранувања, гинења, прогони, одземања на имот и накити, силувања и др. биле само дел од сликата што Русите им ја пренесувале на новите сограѓани. Весниците и списанијата што доаѓале на руски, но и оние што се печателе на српски јазик во Белград и во другите места биле, исто така, значаен извор за информации за далечните и вознемирувачки случувања. Во Битола доаѓале и групи Руси уметници и циркузанти, особено, популарни биле козаците – јавачи кои изведувале вратоломни вештини на своите разбодинкани коњи¹⁹⁴. Во една прилика гостувала од Белград прочуената глумица од руско потекло, која дала неколку претстави во Битола¹⁹⁵.

194. Соопштение на Ѓорѓи Димиќ, пензионер од Битола.

195. Соопштение на Петар Петров, коресподент.

Сето тоа предизвика дополнителен интерес да се дознае нешто повеќе за Русија, па биле нужни и биле понудени и одредени предавања за граѓанство. Тие се организирале по поводи, но не морале да имаат и поводи.

Така, на 16 декември 1931 год. во салата на Битолската богословија, професорот на богословијата Алексеј П. Моргуљ пред богословите го одржа своето интересно предавање: „Москва – срцето на Русија“¹⁹⁶. Истиот професор уште неколку пати ќе се појави со нови, исто така, интересни теми. На 10 март 1932 год., пред нов аудиториум, пред членовите на Француско–југословенскиот клуб, на 16 декември 1932 год. ќе го одржи предавањето: „Големите руски писатели од XIX век“¹⁹⁷.

Предавања држеле и други, главно професори на Богословијата, кои добро ја познавале руската проблематика, што ќе рече дека главно биле Руси. На 20 февруари 1932 год. пред учениците на Богословијата настапи сулплентот Леонид Маслич. Ќе го задржи вниманието со едно мошне интересно прашање, актуелно и за нашите простори, ќе говори за руската иконографија¹⁹⁸. Истиот предавач, но сега во Народниот универзитет во Битола ќе говори на тема: „Толстој – уметник, мислител и човек“¹⁹⁹.

На 28 јули 1935 год., односно на Денот на руската слава, што ќе рече Денот на св. кнез Владимир, во Богословијата бил одржан голем и содржаен концерт. На него учествувале неколку хорови: рускиот, руско–југословенскиот и битолскиот „Кајмакчалан“. Предавањето за големият кнез и светител, го одржал лично охридско–битолскиот владика, Николај Велимировиќ, еден од најдо-

---

196. Српска православна богословија, Извештај за 1931/32 год., 7.

197. Исто, Извештај за 1932/33, 8.

198. Исто, Извештај за 1931/32, 10.

199. Исто, Извештај за 1933/34, 12.

брите познавачи на историјата на христијанството и голем оратор²⁰⁰.

Се разбира, покрај професорите од Богословијата, предавање за богословите, за учениците од битолските средни училишта, но и на битолското граѓанство, за Русија одржувале и други. Особено популарни биле на оние предавачи што доаѓале отстрана. Тие нуделе нови видувања и поинакви толкувања. Во Богословијата, на пример, на 15 март 1938 год. одржал интересно предавање рускиот архиепископ Нестор, кој доаѓал од далечната Манџурија, од градот Харбин. Бил гостин на ректоратот на Богословијата и му бил приреден срдечен пречек и од професорите, но и од богословите, како и од сите официјални лица од градот. Доаѓал од подрачја што биле малку познати за овдешниот човек, па интересно било и за професорите, и за богословите, како и за граѓанството да чујат повеќе за православието во далечната Азија. Посебно внимание, пред да застане на говорницата, приредиле хоровите „Кајмакчалан“ и хорот на Богословијата, а предавањето што го одржал, гласело: „Од животот на Русите на Далечниот Исток“²⁰¹.

Истата година, односно на 9 септември 1938 год. еден друг, исто така, драг гостин, ја посетил Богословијата и одржал свое предавање. Тоа бил Димитриј Николаевич Вергун од Прага. Темата на неговото предавање била: „Крштевањето на Русите и словенската взаимност“²⁰².

Вакви предавања за историјата и културата на Русија, се разбира, имало уште многу други.

200. Исто, Извештај за 1938/39, 23.

201. Исто, Извештај за 1937/38, 24.

202. Исто, Извештај за 1938/39, 23.

Руската литература и рускиот јазик

Пројавеното русофилство, потребата од словенски книги, студентите кои студирале во Русија и Бугарија, отворањето читалишта и книжарници, како и воведувањето на рускиот јазик во некои училишта, го подгреаја интересот за руската литература во Битола.

Во 1855–56 год. во Битола постои книжарница на словенски книги, а во 1863 год. во дуќанот на Пере Чонин Каранџулов, можеле да се купат црковно словенски книги²⁰³, а во 80–години на XIX век преку браќата Ризови можеле да се нарачуваат и учебници, а и црквени книги и за училиштата и за црквите²⁰⁴.

Многу од овие книги се набавувале и на попознатите панаѓури. Братот на Кузман Шапкарев неколку тома црквени книги продавал на Серскиот панаѓур. Се разбира, сите оние што се обидувале да се снабдат или да продадат црковно–словенски, односно руски книги, се соочувале со големи опасности. Најчесто им биле конфискувани, а понекогаш пренесувачот бил подложен и на малтретирања и физички казни. Тоа свое искуство Шапкарев, вака го опишува: „Во текот на 1875 год. брат ми донесе од Русија неколку тома црквени книги за продавање на Серскиот, така наречен, карван – панаѓур. Но тие, по грчко наговорување, беа задржани од власта во Солун, божем за да ги прегледа цензурата, всушност да се запрат додека помине гореспоменатиот панаѓур. Таа интрига беше на Гркот Адосиди – бег, цариграѓанец, кој тогаш заземаше служба помошник – валија во Солун. Така книгите божем ги прегледуваа цели четири месеци и мо-

---

203. Горѓи Димовски – Цолев, Стремежите на битолското граѓанство за еманција на патријаршиската доминација во црковно–училишниот домен, во: Школство, просвета и култура во Македонија во времето на преродбата, МАНУ, 1979, 407.

204. Исто, 422.

жеби ќе ги прегледуваа уште и до денеска, ако за нив не се зазедоа рускиот конзул во Солун и самото руско Пратеништво во Цариград, по чие настојување тие ни беа предадени, наводно прегледани надве-натри и заверени со владин печат како одобрани²⁰⁵.

Може да се рече дека братот на Шапкарев во случајов многу полесно помина од свештеникот отец Константин, служител во втората битолска црква, св. Недела, кој заради набавката и служењето со вакви книги за работи и затвор во Битолската апсана²⁰⁶.

Покрај книги, од Русија започнаа да доаѓаат и фрескописци²⁰⁷.

Во 1860 год. во Битола отворено е и првото читалиште „Согласност“, во кое имало книжевни дела на различни јазици²⁰⁸. Дваесеттина години подоцна, односно во 1881 год. отворено е и второто, „Просвета“, кое, имало исто така богата библиотека. Неговите основачи имале амбиција оваа библиотека да ја оформат како Народна библиотека на Македонија. Сега не е чудо што поединци посакувале да конституираат и да заживеат и издавачка организација во Битола, и како прво дело што требало да се издаде бил комплет од опусот на Љубен Каравелов²⁰⁹.

На 26 февруари 1883 год. во Битола е изведена, и тоа на битолски македонски говор, првата тетарска претстава од учителите на училиштето „Кирил и Методиј“. Прикажале два драмски текста, едниот комедија на Турѓењев, „Беспаричие“ и „Цилиндар“, текст од бугарскиот автор Стојчев²¹⁰.

205. Кузман А. Шапкарев, цит. дело, 203/6 .2.

206. Македонија во делата на странските патеписци, 1864–1874, 94.

207. Цветан Станоевски, цит. дело, 98.

208. Александар Стерјовски, Читалишта, Печатарството и издаваштвото во Битола, 2, Микена, Битола, 1999, 431.

209. Исто, 432.

210. Марица, г. VI, бр. 468, Пловдив, вторник, 1 март 1883, 5.

Гогољ, заедно со Молиер во турскиот период ја окупираат македонската драмска сцена и се најпопуларните, најчесто прикажуваните и најдобро познатите комедиографски автори во Македонија.

Сега не е чудо што во почетокот на XX век се појавува интерес и кон еден друг руски и советски автор, Горки. Непосредно по Првата светска војна од прогресивната работничка младина во Битола, во просториите – седиште на Работничката младина покрај Драгорот од десната страна (денес јавен тоалет) е изведена драмата „На дното“²¹¹. Младиот приправник на Гимназијата Марко Лазиќ, заедно со своите ученици во учебната 1934/35 во салата на Офицерскиот дом со успех ја извел театарската претстава „Волга, Волга...“²¹²

На 1 март 1937 год. литературните дружини „Кирил и Методиј“ од Гимназијата, „Иван Гундулиќ, од Трговската академија и „Братство“ од Битолската богословија приредиле успешна заедничка академија посветена на годишнината од смртта на големиот руски поет Александар Сергеевич Пушкин²¹³.

Во богатата библиотека на Гимназијата имало голем избор од дела на руските класици, особено од Турѓењев, Толстој, Достоевски, Чехов и др. Овој интерес кон руската литература особено се прошири кога во Битола е отворена Руската библиотека, која стоела на располагање и за останатите граѓани.

Никогаш во Битола рускиот јазик не се слушал толку често и во толку многу прилики како во времето меѓу двете светски војни. Од бројните прилики на неговата

211. Ѓорѓи Димовски – Цолев, **Револуционерната дејност на Ратко Жуниќ во Битола и Битолско**, Зборник, Педагошка академија – Битола, 1984, 187.

212. Ѓорѓи Димовски – Цолев, **Битолските училишта до 1918 година со посебен осврт на гимназијата до 1945 год.**, Гимназијално образование во Битола, Гимназија „Јосип Броз – Тито, Битола, Битола, 1965, 69.

213. Исто, 72.

употреба, битолчани апсорбирале и задржале за катадневна комуникација, вообичаени изрази, какви што биле: „Харашо“, „Здравствујте“, „Пожалујста“, „Дурак“ итн. Особено омилен израз стана и со голема говорна фреквенција изразот „дурак“, кого не така ретко, како и Русите во своите домови, го употребувале и тие за своите немирни и непослушни деца. Овие изрази како и другите ги упатувале битолчани кон Русите, но и Русите се ослободувале да го мешаат својот со македонскиот јазик во комуникацијата. Впрочем треба и да се истакне дека скоро и немало Русин кој прецизно и лесно го говори домашниот, македонскиот или официјалниот, српскиот јазик, ами секогаш се служеле со микс каков што никогаш не се употребувал во Битола. Очигледно бил напорот на поединци Руси да го применат јазикот на собеседниците, доморотците, иако со грешки во акцентот и со други грешки, но секогаш кога поединецот Русин целел да употреби прецизност во изразот, себе да се истакне или кога бил видливо разгневен или лут, тогаш по правило, како со ластигарка што е на дофат, го применувал исклучиво рускиот јазик.

Изучувањето во школите на рускиот јазик, исто така, придонесе за неговото популаризирање и за пошироката примена, кое, од своја страна ја направи полесна употребата на руската литература во оригинал. Во Битолската богословија, на приемир, еден од поважните предмети бил и рускиот јазик. Тој се совладувал според овие учебници: Р. Кошутиќ – „Грамматика“, Р. Кошутиќ – „Руска граматика“, Р. Кошутиќ – „Руски примери“, Л. Григоријева и Б. Оленина – „Руское слово“, II и IV (читанка)²¹⁴ итн.

---

214. Српска православна богословија, Извештај за 1930/31, 13.

Визити и културно-забавен живот

Значаен дел од социјалниот живот на битолските Русии се содржел во омилените чести посети – визитите. Според старата руска традиција, негувана и предавана и во Битола, секое семејство имало свој ден за визита, кога очекувала пријатели и роднини на посета и развлечение. Јаковљеви, на пример, за свој ден го имале четвртокот. Тогаш доаѓале сите оние со кои тие комуницирале и кај кои им оделе на визита. Тој ден во семејството владеело посебно расположение и тоа се подготвувало скоро цела недела. При приемот и престојот на гостите за целото време се говорело на руски јазик, а и обноските биле руски. Семејните слики, предметите донесени од Русија, книгите на руски јазик, руската икона, оружјето и др., некаде и самоварот, доколку се успеало да се пренесе и тој, иако сурогат – слика, помагале за доловување на стариот амбиент од далечната татковина. Чајот бил служен незаблажен, а слаткото се нудело одделно. Најрадосни во овие средби биле децата, кои тоа го манифестирале преку раздраганоста, раздвиженоста и немирот. Тогаш се соопштувале најновите вести од татковината и Колонијата, кој со кого се омажил и оженил, кој умрел или заминал, кој дошол нов и какви акции се преземени за општото добро на Колонијата и на Русите во градот итн. Тој ден меѓу сите нив во срцата била Русија. Се пела понекогаш и по некоја носталгична руска песна.

Поинакви, специфични визити биле оние што се организирале двапати годишно, на првиот и вториот ден од Божиќ и Велигден. Биле колективни. На првиот ден, посетители биле мажите, а домаќини сопругите, на вториот, жените биле оние што ги вршеле посетите, а мажите оние што ги пречекувале и ги нуделе жените. И овие визити биле слични на првите, но во вториве имало

и една црта на карикираност, оттаму и хуморот што владеел во нив²¹⁵.

Покрај ваквите, интимни, чисто руски собири, имало и собири од културно–забавен карактер, на кои посетители биле граѓани на Битола. Тие биле прилика и за потесното запознавање на старите и новите битолчани. Тоа биле концертите што ги организирале Русите, посебно нивниот Руски клуб.

Еден вид руски активности се состоеле во настапите на Рускиот хор. Бил машки, бил и црковен. Организиран бил скоро паралелно со подигањето и организирањето на Руската црква. Обврзно настапувал во четврток во Руската црква св. Тројца, но и во другите верски празници, кога имало богослужба. Составен од прекрасни гласови било празник да се слуша. Заради него многу битолчани, кои ретко доаѓале в црква, богослужбата во Руската црква никогаш не ја пропуштале. Сергеј Наумов, Владимир Карпов и др. биле негови раководители и диригенти, кои многу придонесоа за неговата афирмација, зошто тој бил многу чест гостин и на други настапи, концерти во Богословијата, концерти за пошироката јавност итн. Величествен настап бил оној на 25 февруари 1934 год. кога заедно уште со други хорови, градските „Кајмакчалан“ и „Мокрањац“, потоа Детскиот хор на Гимназијата и Хорот на Богословијата, Рускиот црковен хор направи настан за паметење²¹⁶. Рускиот хор бил ангажиран и при осветувањето на Рускиот споменик во Битола²¹⁷ но и во други прилики.

Бидејќи сите заинтересирани Руси не можеле да се прифатат во Рускиот хор, а во него не членувале и жени-те, многумина се решавале своето слободно време да го пополнат со членувањето во градските хорови. Впрочем

215. Соопштение на Михаил Александрович Јаковљев.

216. Српска православна богословија, Извештај за 1933/34, 12.

217. Његова светост патријарх Варнава на Српском југу, Прилеп – Битољ, 1937, 12.

за таа голема руска љубов кон хорското пеење во Битола постоела пословица: „**Двајца Македонци – партија, двајца Руси – хор**“²¹⁸. Еден од редовните членови на „Кајмакчалан“, на пример бил и инженерот Валериј Гусев. Со својот прекрасен бас и со непосредната ангажираност и во организацијата, имал голема заслуга за развојот на хорското пеење во Битола. Ценејќи го тоа, а по повод една годишнина на хорот, кога биле доделени 18 дипломи на заслужни хористи, една му припадна и нему. Слична заљубеност кон хорското пеење имала Марија (Маша) Михајловна Подгајнаја и таа до своето заминување во Франција со синот Николај пред Втората светска војна била активна во пробите и програмите на едниот битолски хор²¹⁹.

Во својот Руски клуб, Русите имале организирано и неколку секции, имале дилетанска, музичка, пејачка, но и фолклорна. Во 20-тите години, но и подоцна тие биле доста активни и се презентирале пред руската и битолската јавност²²⁰.

Една од повеќето, се одржала на 14 август 1921 год. Организирана била во хотелот „Босна“ и на истата свирела и воената музика²²¹. Другата била на 24 септември 1924 год., а во врска со Рускиот ден. На бината на Кино „Манаки“, на Широк Сокак, настапиле повеќемина, меѓу другите и Марија Михајловна Подгајнаја, г-ин Јурченко и Маљута, но и г-ците Гала Истомина и Вера Александровна. Програмата се состоела од хорски песни, народни игри и др. Во делот на фолклорот со играчките вештини особено се истакнале Драценко, Прихадко и Дамченко. Хроничарот на весникот „Јужна звезда“

---

218. Соопштение на Петар Петров, коресподент од Битола.

219. Соопштение на Вера Иљашевич.

220. Јужна звезда, 23 мај 1923, 2.

221. Развитак, Битољ, 11 август 1921, 3.

оценува во врска со концертот дека тој „**може на браќата Руси да им служи на чест**“²²².

Развлеченија Русите наоѓале и во спортските активности. Во 1919 год. ученици од Битола што учеле во Англија и Франција донеле фудбалски топки и започнале да организираат фудбалски утакмици. Истото тоа го направиле и руските емигранти. И тие формирале свој фудбалски клуб на кого му го дале името „Македонија“. Меѓу првите натпревари што ги имал овој клуб бил оној со учениците од Трговската академија од Битола во кого Русите победија со голема разлика од 7 спрема еден во голови²²³.

Аферата „Виноградов“

На 31 мај 1923 год. до Српската православна патријаршија во Белград од Министерството за надворешни работи на СХС беше доставено доверливо писмо во кое се укажувало за вознемирувачки сознанија што се случувале во државата, а кои биле во однос на Русите. Се прецизираше дека информациите се добиени од Кралскиот конзулат во Варна, Бугарија, и дека, сè што е таму, а се однесува на случајот, проверено е и е добиено од „**доста доверливи извори**“. Конзулот од Варна всушност, известуваше дека на територијата на СХС се јави нова организација која е наречена „Живоцерковници“, односно организација на приврзеници на „Живата црква во СССР“ и дека главен центар нејзин е Југот на државата, поточно Битола, а душата и двигател е извонредно интелегентниот и со широки познавања Русин, Николај Виноградов, професор во Битолската богословија и хоно-

222. **Руски клуб**, Јужна звезда, г. III, бр. 118 (33), Битола, 13 септембра, 1924, 2.

223. А. Шуплинова, **Шест децении на битолскиот фудбал**, Нова Македонија, 2 август 1958.

рарен професор на Битолската гимназија, каде што предавал веронаука.

Групата што тој ја организирал, според писмото, се состоела од повеќе поединци, и Руси и Македонци, од кои најзначајни биле Ѓаконот Василиј Купцов и игуменот на Буковскиот манастир покрај Битола, отец Венијамин кој во Битола дошол директно од Света Гора. Членовите на оваа група, веќе имале воспоставено врски со истомисленици од Софија и Рим и работеле многу внимателно и конспиративно на теренот. Што било посебно загрижувачки биле созанијата дека имале симпатизери не само во Битола, ами и во некои други градови на Македонија.

Инаку, известувал конзулот, врските со Бугарија течеле во три правци: 1. Софија–Џумаја–Кочани–Штип–Велес–Битола (и обратно); 2. Софија–Радомир–Кривофeја–Кабровац–Врањска Бања–Врање–Скопје–Велес–Битола (и обратно); 3. Софија–Цариброд–Ниш. Во Ниш постоела руска книжарница која ја држел Русинот Мелентрев, на која, обично биле адресирани пакетите, писмата и другите доставки, а оттаму биле препраќани до печатницата на Краичанец во Велес. Нив во Велес ги прифаќал свештеникот Јован Астролог, кој извесно време живеел во Битола и истите ги препраќал за Битола.

Претставител на Организацијата во Кочани бил некој си Атанас Живковиќ, кој, исто така, бил задолжен да ја прими поштата и тајните наредби и истите понатака каде што е потребно да ги дистрибуира. Инаку, напорите на Виноградов во последно време биле да поработи посериозно и поангажирано за придобивање на скопскиот митрополит Варнава²²⁴. Извештајот на српскиот конзул како загрижувачки и сериозен, а со цел да се презе-

224. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Збирка издвоени документи, кутија бр. 1, Фонд документи за Михаил Николаевич Виноградов.

мат соодветни чекори, бил упатен и до Министерството за внатрешни работи, а преку управата на Српската патријаршија во Белград и до Битола, односно до неговата светост – митрополитот Јосиф.

Покрај службите на полицијата и разузнавањето, најповикан во случајот бил токму митрополиотот Јосиф. Тоа што се случувало се случувало во неговата епархија, активистите биле негови потчинети и негово задолжение понатака било да го испита случајот и да преземе соодветни мерки.

Тој тоа и го направил, се дал на ангажирана работа, но секогаш во постапките применувал конспирација, која истата ја барал и од потчинетите што ги вклучил.

Митрополитот Јосиф, инаку, мошне добро го познавал главниот актер на инкриминираните писма Михаил Николаевич Виноградов. Имал и повеќе средби со него и повеќе разговори во својата резиденција. Причина за тоа Виноградово доаѓање била разни негови молби, пред сè молбата од световно лице, градежен и шумарски инженер, да биде ракоположен во Ѓакон, како занимање што било посигурно во тогашните услови. Се чини дека Виноградов оставил пријатен впечаток и повлијаел врз митрополитот и овој ја услишнал неговата молба и на 14 септември 1921 год. го ракоположил за Ѓакон (писмо од 25 ноември 1921). Под влијание на Виноградов, митрополитот уште еднаш се ангажирал во полза на новиот пријател, пратил писмо до конзулот на СХС во Цариград на 17 јануари 1922 год., молејќи го во свое име да се ангажира околу семејството на Виноградов, кое од Русија допатувало во Цариград и тука чекало визи и други документи за да може да дојде во Битола, местожителството на сопругот и таткото. Истовремено конзулот бил замолен истото да го направи и за семејството на Михаил Васиљевич, пријател на Виноградов, кој како и тој

живеел во Битола, а го очекувал семејството од Цариград.

Виноградов, инаку бил, една исклучителна личност, со многу бурен и необичен живот. Во 1905 год. го завршил Константиновиот институт во Москва и се здобил со диплома на градежен и шумарски инженер. Покрај оваа школа, завршил и други, што му овозможило веднаш да се вработи во Руската армија. Работел, притоа на разни места и на разни нивоа на својата струка. Бил и во Азербејдан, на Кавказ, каде стекнал високи функции. Се бавел и со наука и имал напишано импозантен број книги од областите во кои бил експерт. Пред Октомвриската револуција работел како началник на инженериско-шумското одделение на Врангеловската војска. Во 1920 год. побегнал од Русија и по долг пат се нашол во Цариград, каде имало бројно стечиште на руски емигранти. Успеал да добие холандски пасош, па по еден месец престој во главниот град на Турција, заминал за Мала Азија, престојувајќи уште 5 месеци таму, по што доаѓа во Измир. Бидејќи визата на холандскиот пасош истекувала, успеал повторно да го визира и така да дојде во Битола.

Интересно, иако било задолжение, кое важело за сите руски емигранти, да го пријави својот престој, тој тоа не го направил нити во полицијата, нити, пак, во општинските власти, меѓутоа, сепак успеал да добие убаво место, професор и во Богословијата и во Гимназијата. Пред да стане професор, иако непријавен, заедно уште со еден, со слична интересна биографија, Феодосие, ненадејно во месец јуни 1922 год. го посетиле, скоро инкогнитно, Кичевскиот манастир св. Пречиста. Игуменот на манастирот, исто така, Русин, во врска со ова ќе запише: **„На управата не ѝ е познато како дошле и по чие одобрвање дошле во манастирот и до кога ќе останат“** (писмо од 7 јули 1921). Меѓутоа за престојов митрополитот Јо-

сиф, сепак дознал, па му испратил доверливо писмо на игуменот со наредба да ги следи добро ненајавените гости и да внимава на нив: „Сето тоа да го направеш многу внимателно, повторувам, а кон гостинот да се однесуваш со такт“ (5.VII.1921), пишува тој.

И додека бил во Битола изгледа Виноградов упорно работел да ја напушти што се може побргу Битола. Првин успеал да се здобие со чин ѓакон (14 септември 1921), а потоа испратил молба до епископот Пакрачки од Источна Србија, молејќи да го прифати како свештеник во едно од неговите села. На голема радост на Виноградов на 10 јули 1922 год. добил писмо – согласност на неговата домашна адреса (ул. Крал Петар бр. 33) со напомена дека потребно е за да се реализира молбата да се исполнат и два условия: да добие согласност од битолскиот епископ за напуштање на битолската служба и да напише биографија. Сето тоа е направено и Виноградов во крајот на 1922 год., токму кога се разгори инкриминираната дејност за која пишуваше српскиот конзул од Варна, ја напушти Битола.

Но тоа не ја запре истрагата. Напротив, таа продолжи и во годината што следуваше, 1923 год. преку главниот истражител, протојерејот Мих. В. Пешиќ, претседател на Духовниот суд во Битола. Нему му била доверена задачата лично да се ангажира и да ја дознае вистината, со напомена да работи тихо и тајно, без да предизвика љубопиство меѓу свештениците и граѓанството. Оттаму, сега Пешиќ, божем по друга работа, започна да ги посетува манастирите и местата каде што работел и ги посетувал и Виноградов. Бил во Прилеп, во манастирот Зрзе и на други места.

Опширниот извештај на Пешиќ од 23 јуни 1923 год. наполно ги отфрла тврдењата на српскиот конзул. Дури напротив, во извештајот се тврди дека Виноградов

уживал посебно почитување меѓу Русите – емигранти кои **„се повеќе монархисти и огорчени противници на онаа хаотична состојба во Русија“**, дека Виноградов на една конференција во Прилеп со огорченост ги нападнал болшевиците, а таму немало само Руси, ами и обични граѓани, а бил и протојерејот Павле Наумовиќ, кој сето ова го потврдил. Дури, според Наумовиќ, Виноградов во оваа прилика говорел со голема љубов за земјата што ги примила емигрантите искажувајќи ѝ ласкави атрибути за нејзиното **„широко и сесрдно гостољубие“**.

Заклучокот на Пешиќ е: **„Јас лично добивам впечаток, а тоа е и мое мислење, дека целта на сето ова е да се елиминираат Русите калуѓери од манастирските управи за да паднат тие во старите раце. Се знае дека наши луѓе (калуѓери) немаме, а тие што ги имаме се малубројни. На една група и местната управа над манастирите им прирасна за срцето. Ова, покрај материјалниот интерес е тие да можат како станица за оној ходник, кој треба на Александар и на неговите приврзеници да им го реметат редот и мирот во Македонија. Ова задоволство на овие злодели треба да им се скрати и јас верувам дека нашата црква ќе успее да стави ред и понатака да се носи со полна чест и гордост, а под будното водство на своите архиереи од Југот“**.

Извештајот и ставовите на Пешиќ ги прифати и епископот Јосиф и тој, од своја страна, во својот извештај, поаѓајќи од предходниот, а упатувајќи го на повисока истанца, ќе заклучи: **„Од сето тоа според внимателното испитување ништо не е точно. Изгледа дека се меѓусебни интриги на руските емигранти и ништо повеќе“**.

Со тоа предметот „Виноградов“ се стави во ад акта.

Меѓутоа, останаа многу прашања неразјаснети, меѓу другите и овие:

1. Кои се причините за сомнежот на епископот Јосиф кон Виноградов и зошто инкогнито е организирано не-

говото следење, особено во манастирот св. Пречиста во Кичевско?

2. Зошто Виноградов наврапито ја напушти Битола за служба свештеник во зафрлено село, заменувајќи ја престижната и добро платена – професор?

3. Зошто едниот од неколкуте сомнителни, Василиј Бролов (не Василиј Куцов) исто така, како и Виноградов, набрзина заминаа за СССР? и

4. Дали можат да се прифатат така лесно толку прецизните и со детали од места и личности укажувања на конзулот во Варна и истите да се прогласат за злонамерна шпекулација?

И на крајот, да не се работи за заташкување на работата, откако главните актери веќе исчезнаа и немало потреба од афера која веќе практично и завршила?!

Лузни

Така–речи немало Русин емигрант што не понесол од старата татковина некоја лузна. Некои биле видливи, другите покриени со облека, третите длабоко закопани во душата. Александар Јаковљев преку лицето имал расек од оштер предмет (сабја) што веднаш паѓал в очи. На Лаврентинј Мазаев, професорот од Земјоделското училиште во Битола му бил деформиран дел од вилицата, кој се протегал дури до увото. Тоа во голема мера му попречувало и во говорната комуникација, но и при консумацијата на храната. Исправениот и висок Миклухо–Маклај, професорот по руски јазик во Битолската гимназија, одвај чекорел по битолските улици, заради отсечената половина стапало од едната нога, како последица од премрзнатост во некоја битка. Валентин Иљашевич тешко и бавно се движел заради дрвениот додаток

на едната нога. Други имале деформирани прсти, деформирани раце, сè како последица од ранувања.

Меѓутоа, невидливите, покриените со облека, лузни биле почестите и побројните. Некои биле на десетици од шрапнели, митролески метци и др. Ги имало на екстремитетите, но и по целото тело.

Сепак, најболни и најтешки биле душевните. Жестоко печеле и го трауматизирале поединецот, градејќи го неговиот карактер и однос кон другите. Имало поединци кои ги носеле не споделувајќи ги со другите. Сопругите и децата никогаш не дознале какви жестоки битки се воделе кај блиските во ноќните или во осаменичките часови со болните спомени или со замислените непријатели.

Најстрашни биле оние од заробеништвата, особено од црвеноармејците.

Такво едно имал Василиј Анисимов, кого го запаметиле меѓу двете светски војни како голем учител младите крушевчани, но и оние од Пуста Река и село Растојца.

Не ретко се докажало дека мачителите можат да бидат не само сурови, ами и цинични. Нацистите на железната порта од логорот Аушвиц беа поставиле натпис: „Работата го облагородува човекот“, а црвеноармејците спровеле „игри“ со заробените белоармејци од Петроград, во која група се наоѓал и Василиј Анисимов, на кои им дале симпатични и невини имиња: „Вадење нараквици“, „Плетење“, „Поставување чиновни“ и др. Всушност се работело за жестокости од кои стомахот се преврќа.

Во првата „игра“ биле подложувани главно високите офицери, оние со генералски или полковнички еполети. Поединецот бил извлекуван во ноќните часови од подземните простории на заточеништвото и одведувани во мачилиштата. „Нараквиците“ всушност била кожата од рацете која се вадела со потопување на рацете во масло што врие. Додека „плететењето“ се правело, со помош

на столб и човечки црева. Се засекувал дел од стомакот, се вадел едниот крај од тенкото црево и истото се прицврстувало на столбот и задачата на несреќникот била да „плете“, односно како на стожерот кога се врши житото на гумно, да го обвиткува и развиткува делот од цревата што се влечел од стомакот, сè додека поединецот не паднел во кома или во смрт. Додека „Поставувањето чиновни“ – значело забивање клинци на рамењата. Колку ѕвезди на еполетите – толку клинци!

Василиј Анисимов, кој трауматично ги доживувал овие спомени, не бил ставен на вакви маки. Успеал, со помош на свој војник пребегнат меѓу црвеноармејците, да ги избегне, доберувајќи се до слободата. Но тие спомени ќе го разјадуваат и трауматизираат²²⁵.

Колку вакви лузни и искуства имале другите Руси емигранти, колку ги имало и од нивниот голготски пат, по друмишта, планини, морски и други патишта, во прифатилишта и логори каде масовно се умирало од глад или од епидемични и други болести, може само да се претпостави.

Гладувања и самоубиства

Синоним–синтагма за Русин меѓу двете светски војни, кој бил многу фреквентен и заради бројните Руси, но и заради непријателскиот став кон нив, бил „**Гладна Русија**“. Се употребувал, се разбира, не само за ново-дојденците, ами и за домашни луѓе кога некој јадењето го јаде лакомо со очите или кога не го жвака, ами го голта ненаситно, односно кога се зборува за континуирано гладен човек.

---

225. Соопштение на Ирина Анисимова, пензионер од Скопје, најстара ќерка на Василиј Анисимов.

Реалноста, за жал, била таква, непријатна. Најголемиот број Руси емигранти, пристигнати само со алишта што ги имале на себе, практично катадневно гладувале. Државата, се разбира, правела напори да излезе во пресрет и да помогне колку што може, но помошта била премногу мала да се обезбедат основните потреби, зашто, пред сè требало да се добие покрив над главата, па помошта се слевала во џебовите на станодавците. Оттаму, сега, да се прифаќаат секакви, дури и најпонижувачки задолженија за да се извади корка леб. Козачкиот наредник Иван Сидеренко, станал носач во Битолската чаршија²²⁶, други, дворјани, офицери со високи чинови, интелектуалци, станувале сезонски работници во Битолскиот монопол, чие основно повеќечасовно физичко задолжение било да пренесуваат на својот грб тутунски багли од една до друга просторија. „**Жално било да ги гледа човек, како капнати, понижени, со торба црн леб на вратот се враќаат навечер дома**“, се сеќава Вера Иљашевич.

Кога ќе ги исцрпела сите резерви од накит и злато и кога помошта од деверот Инокентие Анисимов не пристигнувала, зашто секое лето патувал за Франција, тогаш тихо, обесхрабрувачки, зад вратата, скришно од љубопитните очи на ќеркичките Анисимови, нивната мајка им се препуштала на солзите, се сеќава најстарата, Ирина Анисимова – Маноилова. Знаеле сите дека, ете, доаѓа период на големи лишувања, па и гладувања.

Се разбира, најтешко им било на семејствата, посебно на сираците на загинатите руски војници.

Не гледајќи поинаков излез, во тешка депресија или сосема свесни за постапката што ја преземаат, некои посегнувале по животот, одземајќи си го.

---

226. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, кн. 1933–1934, стр. 12, бр. 29.

На 26 јуни 1932 год. службеникот Константин Дисконт, стар 30 години, роден во Киев, меѓу другите во Битола си го одзел животот со бесење. Закопан е во Буковските гробишта²²⁷.

Забележани биле и неколку самоубиства на сопруги на Руси емигранти со фрлање под воз.

Причините за ваквата постапка најдобро ги објаснила Зинаида Бенсон, руски емигрант од Скопје, во прошталното писмо што го оставила на масичката каде си ја ставила јамката. Безработицата, односно сиромаштијата и несноаѓањето во новата средина, според неа, биле главните причини за одземање на животот²²⁸.

Сето тоа поттикна на човечка солидарност, пред сè од едноплеминиците, односно од оние што имале само малку повеќе од другите. Особено тоа се манифестирало во најрадосните, за едни, а најтажните, за други, денови, за празниците. Вообичаено стана да се испрати полна кошница со јадења, месо, јајца, леб и друго за Велигден, Божиќ и на другите празници на бедните поединци или семејства, преку носач, без притоа тој да го оддава идентитетот на работодавецот²²⁹.

Се формираа и хуманитарни здруженија, на чие чело најчесто застануваа сопругите или сестрите на познати личности.

На едно такво, формирано во Белград 1923 год., на чело застана сестрата на кралот Александар, Јелена. Преку донации од поединци, формирала фонд, пред сè, за помош на семејствата и сираците на загинатите руски војници. Слично се формира и во Скопје, а на чело застана сопругата на банот на Вардарска Бановина²³⁰.

227. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Книга умрелих цркве св. Богородице у Битољу, кн. 1928–1932, с. 80, бр. 109.

228. Самоубиство Зинаиде Бенсон, Вардар, Скопје, 14 март 1936, 5.

229. Соопштение на Вера Иљашевич.

230. Скопје за руску сиротињу, Вардар, 3 јули 1932, 2.

Онаму каде што руските колонии биле побројни и здруженијата биле почести и поразнообразни. Слично на здружението „Српска мајка“ во кого членувале жени, а го раководеле сопругите на видни личности, Русите во Скопје го организирале „Руска мајка“, на чие чело ќе застане една почитувана и видна личност меѓу Русите, уметникот Олга Бенсон. Покрај тоа биле формирани и „Руски скаут“, „Руски сокол“, младински руски здруженија, кои успевале да приберат средства и своите членови не само да ги држат во заедништво, ами да ги испраќаат и на летувања.

На 18 мај 1923 год. во Битола бил организиран концерт со богата програма за помош на бедните Руси. За жал, истиот имал слаба посета, па бил одложен за подобри времиња²³¹. Сличен бил организиран и на 5 септември 1924 год.²³²

Следувале, се разбира и други. Така, на 2 август 1925 год. под претседателство на сопругата на големиот жупан на Битола, Управата на битолските Руси, организирала голем **„Руски ден“**. Како и во другите прилики, во повикот се истакнувало дека истиот има за цел да им помогне на сиромашните, болните и невработените Руси и дека има богата програма. **„Се моли граѓанството што помасовно да ја посети приредбата и со тоа да им го олесни тешкото бреме на нашите браќа Руси“**, се истакнувало во објавата. Покрај тоа, биле истакнати и неколку пароли во тој дух, како: **„Помогнувајќи им на браќата Руси, си помогнувате себеси“**; **„Сети се на оние денови во прогонство кога беше без својата татковина“**; **„Во доброто лесно е добар да бидеш, на маката јунакот се познава“**²³³ итн.

---

231. Концерт руски емиграната, Битољски трговински гласник, 23 мај 1923, 2.

232. Руски клуб, Јужна звезда, г. III, бр. 118 (33), Битољ, 13 септембар 1924, 2.

233. Руски дан, Јужна звезда, г. IV, бр. 154 (24), 24 јули 1925, 2.

Разните годишнини и верски и други празници, исто така, станале повод на слични добротворни приредби. Така, на пример, козаците од Лесковац на ден Божиќ 1936 год. подготвиле „божиќна елка“, на која децата на сиромашните Руси добиле бомбони, играчки и книги. Иницијатор на приредбата бил атаманот Петар Бондар, а креаторот неговата сопруга Јевросима. На забавата имало и богата лотарија, песни и игри²³⁴.

Деградаци

Иако со ништо не би требало да го предизвикуваат непријателското расположение, дури напротив, со својата стручност, честитост, трудољубивост и со клетата судбина на емигранти, би требало да извлечат почит и сомилост, Русите во Битола уште од првиот ден доживееја и деградаци и ситни и пакосни подмолности.

Се разбира, никој емигрант и никогаш во туѓа земја не е добредојден. Ако се придодаде дека доаѓале и во кризно време на поствоенит период кога се вложувале максимални напори за возобновување на она што било разрушено од војната и секој динар бил насушен, оттаму и за секоја работа се грабело и љубоморно се чувала, тогаш сосема е јасен ставот кон нив, кој отргнувал дел од заработувачката. Кон нив постоело и отворена љубомора зашто за нив се отворале нови работни места по општините, полицијата и во другите државни институции. Наскоро доаѓа и економската криза и состојбата станува уште посложена, а Русите се доживуваат како дополнителен терет.

Сознанието дека многумина од нив биле и активни учесници во граѓанската војна во Русија, дека некои

---

234. Козачка јелка у Лесковцу, Вардар, 17 јануара 1936, 5.

имале и искрвавени раце, исто така придонесува за непријателскиот став кон нив. Во ова време започнува и делувањето на Комунистичката партија на Југославија која има отворени симпатии кон Советска Русија, а тоа, на свој начин се рефлектира и врз односот кон руските емигранти, поголемиот број белогардејци.

Не треба да се забораваат и некои ситни, чисто чочечки одлики. Русите во битолската примитивна средина, со запечени и изгладнети поединци и семејства, се одвојуваат со префинети манири, негуваност и корпулентност. Повеќето се со впечатливи сини очи, руси коси, некои со негувани брадички и иако оветвена, чиста облека. Нивните сопруги и ќерки се вистински убавици, преку кои се открива еден поинаков, господски свет, што го нема во Битола. Носат бели фустани што достигнуаат до петиците, капели со широки сенки, негувани се и образовани се. Во битолските средни училишта младите Русинки се предмет на воздишки на многу неповратно вљубени млади битолчани.

Оттаму, сега, сите оние мали, подмолни пакости што им ги прават битолчани на Русите. Првин ги декласираат со општата синтагма „Гладна Русија“, потоа им ја одземаат веќе доделената работа или набргу по отпочнувањето со работа, ги бркаат дома, им прават бојкоти на нивните бројни манифестации, чија цел е интеграција и солидарност.

Многу од тие деградации се и политички што ги спроведува и власта.

Иако Државата на СХС широко ги отвора портите за Русите емигранти и вложува огромни напори да се реши нивниот статус во новата татковина, уште од првите години ја започнува и деградацијата. Ги дели на Руси што го примиле новото државјанство и на Руси што жестоко го чуваат старото, руското. Првите ги привилигира

со работни места, со доделување помош и секаква грижа, вторите ги препушта сами на себе, третирајќи ги за граѓани од втор ред.

Кога, пак, пристигнува и се инсталира бугарската власт во Битола, Русите добиваат третман што ги имаат и Евреите. Тие се „непроисход“, тие се „непријатели на Рајхот и Бугарија“, и според тоа се гради и општиот однос кон нив. Имаат ограничено движење и не смеат без знаење на власта да го напуштат местото на живеење ни до блиското село, немаат бонови за храна и облека, односно препуштени се да гладуваат, да смрзнуваат во неколкуте многу остри зими од ова време и да се снаоѓаат како знаат и умеат. Да не се појавеа алтруистичките грижи на поединци и соседски семејства, трагедиите би биле катастрофални и многумина би окончале со животот со глад. Михаил Јаковљев се сеќава, на пример, дека во ова време семејството за да обезбеди храна и тој и неговиот татко станале под принуда земјоделци, научиле да режат лозја и работеле во битолската околина или оделе илегално во Битолското Блато да ловат риби за храна или да решат некој горлив семеен проблем од материјална природа.

Колку повеќе германските војски на Источниот фронт доживуваат неуспеси, толку и положбата на Русите станува потешка и понеизвесна. Слично како кампањите против Евреите во 30-тите години во Германија, сега во Македонија започнува жестоката кампања против Советскиот Сојуз и Русите. Се држат предавања против СССР како Антихрист, се организираат изложби со фотографии со цел да се види „пустошот“ што го направи Сталин и неговите раководители, а сето тоа е една општа психоза што го зафаќа градот, а жртвите се Русите, кои се исплашени, притаени и никаде ги нема.

Информбирото и Русите

Откако записка бран на радост дека конечно дојде денот за враќањето во татковината во 1947 год. по сите зафати што ги правеше руската амбасада во Белград, како што беше регистрацијата на Русите, определување места каде што ќе се вратат, нивната професионалност, и фиксација на местата за враќање и им биле одземени југословенските документи, при што практично останаа без државјанство, зашто советско не им било никогаш дадено, се случи и вториот бран прогони, Информбирото. Први на удар биле токму Русите – биле од другиот табор, од оној од каде доаѓале нападите и опасностите. Многумина биле проследувани како можни соработници на странските известителни служби. Уште повеќе биле луѓе без државјанство, без заштита нити на една земја. Од тајната служба на Југославија биле регистрирани и биле задолжени најмалку еднаш месечно да се пријавуваат. Кон тоа, никако не смееле да го напуштат местото на живеење, а ако имале неодложна потреба тогаш тоа требало да биде со одобрение на милицијата. Многумина биле и прогонети од Југославија, едни во Албанија, други во Бугарија. Меѓу другите што биле прогонети во Албанија, била и Ана Киреј, која отворено се изјаснила за Резолуцијата на Информбирото. Сергеј (Инокентие) Анисимов, пак, напротив, бил прогонет во Бугарија. Пред тоа, бил повикан во скопската милиција каде му биле земен основни податоци, и потоа скоро наврапито, без можност да ги среди односите со пријателите и роднините бил доведен до границата со Бугарија и буквално протеран.

Оние, што успеале сепак да останат и тие немале кој знае каква подобра судбина. Ако не биле острани од службата биле третирали за граѓани од втор ред, не само од раководните кадри, ами и од обичните работници.

Биле третирани за „белогардејци“, „сталинисти“, односно „непријатели“. Немале пријатели, имале само проследувачи. Опасно било да проговорат со било кој, зашто многумина од оние што воспоставувале со нив контакти, биле обични провокатори. Било што да се изјави, било претпоставка дека веднаш ќе биде презентирано до тајните служби и тоа во извртена конотација.

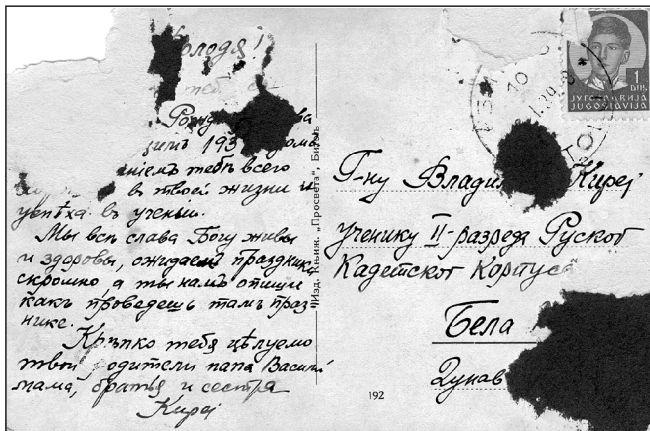
Токму затоа, многумина се повлекувале во себе, исклучиво во кругот на семејството, не осмелувајќи се главно да размислуваат. За нив повторно започнал многу тежок живот.

Копнежи

Поголемиот број руски емигранти никогаш не се помирија со новиот статус, дека никогаш нема да се вратат назад. Дури, напротив, сè што правеле имало една основна црвена нишка, престојот во новата татковина да го направат времен и краток. Сета организациска структура што ја изградиле и во Државата на СХС, односно во Југославија, но и низ цела Европа се базирала токму врз таквите претпоставки. Се разбира, беше јасно за да се оствари таа желба, требало пред сè да се премавне „разбојничката“ влада на црвените. Токму од тие причини руските емигранти многу рано започнале и воено да се подготвуваат. Сиот воен потенцијал што пристигнал по Октомвриската револуција бил евидентиран, но и анимиран. Многу рано била формирана и воената школа во Бела Црква, во Србија.

Таквото масовно расположение многумина Руси ги определило да не прифаќаат нови државјанства, па и она на Државата на СХС со што свесно презеле многу ризици и пеколни патишта.

Русија за сите нив остана постојан повик, болка и копнеж. Рѓата на душата станувала уште подлабока зашто и врските наполно биле прекинати со татковината

Родителско писмо до син кој е кадет во Рускиот корпус во Бела Црква

и своите. Телефонски и телеграфски врски не можеле да се воспостават, поштата или ги цензурирала или, уште почесто, не можела да ги пронајде адресантите, па најчеста забелешка на писмата било – „непознат“. Биле веќе оформени и семејства кои грчевито влечеле назад и не дозволувале ризични патишта, па за емигрантите носталгијата и копнежот станале содржина на нивното секојдневие. Во такви мигови, на пример, Симон Шчербин, кој меѓу првите ја посетил Русија, ја земал гитарата, на која, инаку многу убаво свирел и ги пеел познатите руски романси, особено „Очи чорни“²³⁵ или Иван Мелников во тешкиот напад на носталгијата, ги отворал прозорците на домот каде што живеел и со сета сила на до-

235. Соопштение на Лилјана Тасевска, наставник, внука од ќерка на Шчербин.

машниот грамофон, разбудувајќи го соседство ги пуштал звуците на „Широка страна моја роднаја“. Никогаш не се вратил назад во Петроград, каде што бил роден, на овој начин ја доживувал и Русија и својот роден град²³⁶.

Иван Ангелин, кој, инаку бил комуникативен човек, беше си изградил затворен, засебен свет, во кого не допуштал никого да влезе. Навечер рано се повлекувал во својата соба и до доцните часови го слушал Радио Москва. Писмата што ги добивал и оние што ги испраќал за Русија педантно ги регистрирал во засебни тефтери. По секое од своите патувања во татковнината, имал обичај да понесе и грстови земја кон која подоцна се однесувал побожно. Решил да пишува и автобиографија за да го возобнови минатото и да им остави сведоштво на своите наследници. Сето тоа не било ништо друго, ами диктати на носталгијата од која никогаш не се излекувал.

Некои, за да се ослободат од копнежите, правеле напори да се вратат назад. Многумина, за да добијат советска виза патувале за Софија или во Грција. Најчесто строгите проверки на минатото и сомничавоста на советската влада биле причини многу од нив, заедно со семејствата да го продолжат животот на нови емигранти во нова земја. Само ретките, како Алексиј Панин, кои успеале да најдат влијателни врски од партиски или државни функционери од СССР се вратиле во старата татковина. Нивниот нов живот понатака е нова приказна.

Слабост кон алкохолот

Општата констатација на битолчани за своите сограѓани Руси меѓу двете светски војни била дека тие пројавуваат неприкриена слабост кон алкохолот. Всушност скоро и да немало Русин во градот што не сакал да дру-

---

236. Соопштение на Христо Димитровски, пензионер од Битола.

гарува со алкохолот и тоа со оној од највисоки малигани, односно најчесто и најрадо со острите жестоки пијалоци. Пиеле, но и тотално се опијанувале. Пиеле како во најинтимните катчиња на својот дом за да се опуштат или да ги потиснат дамарите од разорната носталгија или од катадневните тешко решливи проблеми, но пиеле и во групи, кога паѓале пијани под масите во меаните.

Се лутела сопругата на Владимир Клочко кога забележувала како тој покрај сликарското платно во слободните часови потпивнува по некоја капка ракија. Шумарскиот инженер Митат Мустафа од Битола го раскажува случајот со својот колега Русин, со кого работел во ЗИК „Пелагонија“, како еден ден, заради добро извршената работа, луѓето од Фабриката за квасец и шпиритус од Битола, ги наградиле и со неколку шишиња шпиритус. Истите ги прибрал и и ги понел Русинот. Ветил дека од нив ќе направи „вотка“ и дека истата ќе ја донесе на работа. Навистина, по неколку дена ја донел „вотката“, која всушност била разблажен шпиритус со малку сок од портокали и исцедени прелути феферони. Освен Русинот „вотката“ во ЗИК „Пелагонија“ никој не сакал не да ја пие, ами ни да ја проба²³⁷.

Колективните пијанства на Русите, пак, биле приказна за себе. Со нив битолчани се запознале рано и долго ги доживувале, односно ги имало додека постоела и Руската колонија. Првата работа што ја направиле штом се појавиле во Битола, во Првата светска војна, била да окупираат градски меани и да пијат до бесвест. Имало, притоа и песни, гласни расправи, но не и физички пресметки и сцени на грубости. Се пиело, според едно сеќавање, најлута ракија во чаши за вода²³⁸.

Битолските меанции меѓу двете светски војни добиле постојана и благородна клиентела од руските емигранти

---

237. Соопштение на Митат Мустафа, пензионер од Битола.

238. Соопштение на Јован Талевски, 95 годишен пензионер од Битола.

и на нив доста заработувале. Не пиеле на вересија и не оставале долгови, секогаш плаќале на лице место по теревенката. Тоа било причина сопствениците на меаните да внимаваат на односот кон нив, особено на квалитетот на пијачките.

Се разбира во тие теревенки имало и згоди и незгоди, како, впрочем во секое пијано друштво.

Една згода која долго се раскажувала низ Битола била флеката од крв во меаната на Кочо Тромбе.

Меаната му се наоѓала од левата страна на Драгорот, денес во дуќанот врз кого од западната страна се наоѓа муралот „Петел“, дело на младите уметници од Детското ликовно студио „Мал битолски Монмартр“. Кај него постојано во 30–тите години доаѓала иста група Руси љубители на неговата ракија. Во една таква средба, украсена и со песни и со музика, еден од опијанетите Руси, одеднаш скршил стаклено шише од масата и со остриот дел, удрил врз препоните од надлактицата на едната рака, онаму, каде што крвните содови се скоро површински. Шикнала крв која го попрскала сидот. Скокнале другарите и меанцијата да го спасуваат Русинот, тоа и го направиле, запирајќи го изливот на крвта.

Сопственикот на меаната долго време не дозволувал флеката да се покрие при варосувањето, зашто му служела како сторија да ги забавува гостите²³⁹.

Ваквото консумирање алкохол од некој, очекувано, направиле и неизлечиви алкохоличари. Некој, како битолскиот Русин Петар Јаковљев, дури и починал од труење со алкохол²⁴⁰.

239. Соопштение на Михајло Тромбе, пензионер од Битола, син на Кочо Тромбе.

240. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Книга умрлих цркве св. Богородице, кн. 1928–1933, с. 80, бр. 109.

„Спасот е во Бога“

Својата тешка и неизвесна судбина Русите емигранти, главно, фаталистички ја сфаќале. Било вкоренето мислењето дека сè она што го доживеале бегајќи од старата татковина и она што го преживеале дополнително по бегалските кампови и патишта, како и она во новата татковина е Божја волја и дека тоа морало така и да биде. Според нив тоа била последица на антихристијанскиот и антиморален живот, особено на високиот општествен слој кој бил заглибен во промискуитет, во инцест и во неразумно и тотално трошење на општествените добра. Заради тоа, впрочем, се говорело, се случиле и толку бунтови и револуции, вклучувајќи ја и последната, Октомвриската.

Така се потхрани и искрената и длабока верба што ја носеле Русите од старата татковина, дека спасот, сепак, е во Бога. И сето она што дополнително се доживува е само чистилиште пред конечниот спас. Така можат да се објаснат и масовните посети во неделните и празничните денови на богослужбите во неколкуте битолски цркви, особено на Руската црква. Божјиот збор пренесен преку свештеникот вистински се доживувал зашто владеел амбиент на божји однос во божјиот храм.

Тој однос дека „Спасот е во Бога“ кај Русите ги наполнил празните македонски манастири со нови, туку–што пристигнати монаси, главно Руси. Тој однос и за секој Русин стана цврста потпора во напорот да се издржи до крај. Така големите несреќи и неправди помалку болеле и полесно се преживувале. Оттаму во бедните руски бегалски домови имало и многу икони, но и многу книги со христијанска тематика.

Меѓутоа, наспроти мнозинството Руси, божји поклоници, имало и нивни антиподи. Биле ретки, но ги имало.

Тоа биле луѓе убиени од неуспешната борба со несреќите и неправдите, кои смерно барајќи спас од Бога, никогаш не добиле нити знак дека некој стои зад нив и им помага. Имало дури и екстремни случаи на Божји служители, кои станале незадоволници и неверници.

Најтипичен во тој однос е монахот Инокентие Анисимов.

Половина од својот живот го поминал служејќи му на Бога во црната мантија. Бил богослов, бил студент на теолошките науки, па парох на православната црква во една протестантска – католичка средина, па потоа и 4 години монах и така сè до 1941 год. кога започна да го разјадува сознанието во исправноста на патот што го одбра, за да ја фрли кончено мантијата.

Преобразбата, тоталната метаморфоза во вид пркосен протест ќе ја изрази за време тешките, велигденските пости. На својата тукушто венчана сопруга која нагале-но ја викал Паце (Спасија) ѝ наредил да ги испржи колбасите што многу мачно ги набавил. На нејзиното реагирање како тој, свето лице, тоа го прави на тој голем ден, поранешниот монах одговорил: „**Го барав Бога насекаде и во манастир и во црква, го барав и на Божјиот гроб, – никаде не го најдов. Пржи ги колбасите!**“²⁴¹.

Потоа седнал и со сласт ги јадел, додека младата сопруга го наблудувала одбивајќи да го следи.

Вакви случаи меѓу Русите емигранти имало и други.

Повторно војни

Судбината на повеќето Руси емигранти била да бидат цел живот војни. Еден дел биле доброволци на Солунскиот фронт, други биле учесници во битките против

---

241. Соопштение на Спасија Наумова Јовановска.

Германската армија во Првата светска војна, трети учествувале во граѓанската војна во Русија, но и кога пристигнале во Државата на СХС немајќи други решенија, веднаш влегле во армискиот состав на новата татковина. Го задржале, притоа, не само личното наоружување, ами и воените униформи на руската царска армија, дури и офицерските еполети. Оние, пак, што се определиле да живеат мирновременски, повремено како државјани на новата татковина, ја облечувале воената униформа како воени резервисти. Битолскиот Русин Александар Јаковљев, како и толку други Руси со југословенско државјанство, бил ангажиран во битките против германските воени единици во Втората светска војна.

Со цел да се зајакнат позадинските позиции и германската власт во окупираните територии на СССР, германската команда на Балканот, заедно со бугарската управа формираат Руски корпус од поранешни белогардејци и нови руски заробеници. Русите, така, повторно облечуваат воени униформи. Руси – соработници на окупаторот, ги диктираат списоците на своите сонародници кои веќе фатиле корења во новата татковина и истите им ги доставуваат на заинтересираните. Некои од овие Руси униформата ја облечуваат доброволно, со надеж дека дошло конечно времето за враќање назад, но врз повеќето се врши принуда. Групи од германски офицери и официјални лица од бугарската управа ги посетуваат редоследно еден по еден и ги убедуваат или ги принудуваат да се приклучат на корпусот. **„Синоќа на полноќ дојдоа германски војници и офицери во нашиот стан во Рускиот дом (денес ул. Солунска, Месна заедница „Коле Канински“ – Битола) и насилно го одвлекоа татко ми од постела и го испратија на Источниот фронт“**, доверливо се исповедал гимназијалец, син на битолски Русин, кого неговите соученици го викаа Ѓоко, а кого веднаш потоа не

го видоа повеќе²⁴². Некои успеале да се спасат со образложение дека имаат малолетни деца или нежно здравје, трети дека ни по кој начин нема да бидат принудени да кренат рака на своите соплеменици.

Ваквите „доброволци“, кои биле принудени да се вратат во „своите ослободени домови“ понекогаш се испраќале и јавно и торжествено. Првите од Скопје, испратени на 10 април 1942 год., кои броеле вкупно 32 средовечни и руинирани поединци, покрај блиските роднини, пред сè сопругите и децата, ги испратила и целата Скопска руска колонија. Тие од Скопје, со воз, преку Софија требало да пристигнат во руските подрачја со инсталирана германска окупаторска власт. Имало на тоа збогување со многу неизвесности многу солзи, благопожелби, прегрнувања и вообичаениот руски ритуал во ваквите случаи – крстење. Следната група што требало да следи по оваа, само од Скопје, ќе броела 100 нови војни²⁴³.

Руси во НОБ

Руси учествувале и во редовите на партизанските единици и дале придонес во ослободувањето на нашата земја. Секавањата за нив се многу позитивни и секогаш се говори како за решителни и храбри борци.

Еден дел од одомаќените Руси во Битола притаено или ја симпатизирале или ја помагале борбата на народот со кого заеднички ги делеле маките и премрежјата на војната. Меѓутоа, заради третманот што го имале како припадници на народ против кого се војува, морале да внимаваат и на однесувањето и на манифестирањето на своите антифашистички ставови. Уште повеќе зашто и

242. Соопштение на Михајло – Мими Коцасински, пензионер од Битола.

243. Аноним, Руснаци емигранти се врзат во својата ослободена родина, Целокупна Бугарија, г. II, бр. 251, Скопје, 11 април 1942, 2.

среде нив имало поединци кои се определиле за Хитлер-овската коалиција и кои биле вклучени во организацијата на корпусот што требало да биде испратен на Источниот фронт.

Битолскиот Русин кој активно го помагал отпорот и чиј дом на работ од градот, кај Арнаут Маале стана прибежиште и пункт од каде биле испраќани оние Руси што заминувале меѓу партизаните, бил на стариот Иван Ангелин. Можеби бројката од стотината Руси испратени меѓу партизаните, спомната во неговите белешки, е преголема, меѓутоа факт е дека тој е оној кој имал најмногу заслуги во нивното потпомагање и насочување. Впрочем неговото семејство веќе беше станало партизанско. Најстариот син, оној кого беше го посвоил и го третираше како свој, од сопругата Домника од првиот брак, Коле Лачето, веќе активно беше се вклучил и во илегалната работа, а и во партизанските редови. Како партизан во 1944 год. тој го дал и животот. Веројатно Ангелиновиот придонес би бил уште позабележителен доколку не постоел континуируваниот страв и претпазливост од соседот гимназист – браник. За среќа браникот иако веројатно имал сознанија за случувањата во сосетскиот дом никогаш не презел чекори тоа да го достави до бугарските власти.

Некои од овие Руси активно ќе се вклучат и во партизанските редови. Еден е Константин Филипович Жежел. Бил митролезец и бил награден по ослободувањето со Орден за заслуги за народ за своето учество во НОБ.

Сепак, најбројниот дел Руси – партизани биле поранешни германски заробеници. Тие, всушност, по заробувањето биле трудоваци, задолжени за вршење на физичките работи во германската војска, кои како помошен персонал постојано ги следеле германските единици. На себе ги имале старите рурски војнички униформи, но без

ремења. Низ Битола се движеле групно и со германски стражар, а во логорите имале послободно движење.

Ваквите групи во Битола ги имало од два вида: постојани, стационарани во Битола за подолг период, односно за она време додека била стационарана и единицата на која им биле доделени и времени. Првите битолчани ги викале „Монголци“, зашто поголемиот дел ги имале антрополошките азијатски специфики, а вторите главно биле Руси, Украинци и др. кои останувале во Битола ден–два, односно додека единицата се одморела и се подготвела за долгиот пат кон Грција.

Месната организација на Комунистичката партија се обидувала дел од овие Руси да ги извлече и да ги испрати во илегала и среде партизаните. Тоа понекогаш се правело организирано и со претходен план и договор, понекогаш спонтано и индивидуално.

Тројца вакви Руси, кои биле на пропатување во Битола во крајот на 1943 год. ги извлекле двајца младинци, членови на СКОЈ, Михајло–Мими Коцасински и Јордан Димовски. Врската била воспоставена случајно, во тоалетот на Градскиот парк, каде, нивната единица била стационарана. Тоалетот, инаку, служел и за германските војници, но и за граѓанството истовремено. Првин се направил контакт со понудување цигари, краток разговор на лош руски јазик, а потоа, средбите, повторно во тоалетот, се случиле уште неколку пати. Се воспоставила доверба и пријателство и паднала понудата тројцата Руси да се извлект. Откако Русите се согласиле бил направен и план. Русите инсистирале сите тројца одеднаш да бидат извлечени, не поединечно, како што предлагале младичите. На договорениот ден и час, Русите се нашле во тоалетот. Младичите во зимбил донесле цивилна машка облека, која им ја предале на Русите, кои овие набрзина ја ставиле врз себе, прибирајќи ја војничката во зимбилот. Откако тоа било направено, пет цивили од тоалетот

излегле заедно и се упатиле кон градот, без никој да се посомнева дека тројцата од нив се Руси–заробеници. Едниот бил сместен во визбените простории на домот на Коцасински, а двајцата други во визбените простории на крпачкиот дуќан на таткото на Димовски кој се наоѓал во близината на Мостот кај Сали. Оттаму набргу тројцата биле префрлени во илегалното место – Преспанскиот ан, во близината на Безистенот и оттаму, по воспоставените канали и среде партизаните²⁴⁴

Втора група Руси, 4 на број, вработени како физички работници во Монополот во Битола, биле извлечени на сличен начин. Главен актер во извлекувањето сега бил Трајан Ангеловски–Налонџијата, кому му помагале и уште неколцина, меѓу другите и двата младичи, Коцасински и Димовски²⁴⁵.

Еден од оние што ја играл улогата на врска, односно оној што ги прифаќал и ги пренесувал до пунктовите од каде заминувале овие Руси меѓу партизаните бил Јорго Хаџи Поповски. Тој се сеќава дека во текот на 1944 год. во неколку наврати групи Руси кои броеле од 3–4, ги прифаќал во Битола на разни места, а ги префрлал до Брусник. Патот до Брусник бил многу ризичен, зашто префрлувањето се правело денски. Се одбирале зафрлени и малку прометни улички. Напред одел Хаџи Поповски, а по него на растојание од 50–100 метра еден зад друг, Русите. Надвор од градот се избирале доловите. Тој се сеќава дека некои од Русите биле „Монголци“. Овие групи тој му ги предавал на брусничкиот свеште-

---

244. Лично соопштение на Михајло–Мими Коцасински и негова лична документација: Изјава од Лена Трајковска–Боримечка – првоборец и Изјави на Јордан Димовски и Јосиф Бошковски, офицери на ЈНА. Сите изјави се дадени за признавање на боречкиот стаж на Коцасински и истите се уредно заверени во соодветни институции.

245. Соопштение на Михајло–Мими Коцасински.

ник Спасе Поповски. Натамошната судбина на Русиве нему не му е позната²⁴⁶.

Русиве биле веднаш вклучени во партизанските единици и активно се бореле во сите преземени акции. Таки Илија Христовски се сеќава дека при нападот на рудникот на неметали во село Витолиште (Мариово) на 25 мај 1944 год. (роденденот на Тито) во редовите на Втората ударна бригада, која го извршила нападот, учествувале еден број и Руси. Биле убиени 9 партизани и доколку не било военото искуство и храброста на Русите, според Христовски, партизанските загуби сигурно би биле многу поголеми²⁴⁷.

Ова е само дел од придонесот на Русите во борбата за слобода на нашиот народ за време НОБ.

Контакти

Во бегалскиот хаос по правило контактите со родните, драгите и пријателите, секогаш стануваат проблематични, или, уште почесто, тотално се губат. Ако притоа, желбата за информација за другите станува иманентна и непробол, тогаш треба и многу време и многу труд да се открие нешто ново, односно да се дознае основното, дали тие се живи или мртви. И во тој грч, вестите добиени од втора или трета рака, главно од исти такви бегалци, се од типот „не знам, така слушнав“ и најчесто се драматични или погрешни.

Во тој бегалски хаос многу семејства се раздробиле, едни се нашле на Запад, други во Турција, Бугарија во Државата на СХС или на некое друго место, а остатокот се задржал во татковината. За да се поврзат сега сите

246. Соопштение на Јорго Хаџи Поповски, пензионер од Битола.

247. Соопштение на Таќи Илија Христовски, носител на Партизанска споменица 1941 год.

конци, требало многу умешност и упорност. Полесно било да се пронајдат оние што биле надвор од границата на татковината, зошто врските со неа скоро наполно биле прекинати. Од една страна поштенските комуникации биле елиминирани, а и ако ги имало, се избегнувале заради безбедност од одмазничките власти врз остатоците на белогардејските семејства во СССР. Сепак, откако состојбите колку–толку се стабилизирале, првин започнале да се пишуваат пратки на старите адреси. Меѓутоа, заради преселбите, уште повеќе заради строгата цензура, истите по правило се враќале назад со насоката „непознат“. Тогаш на услуга се барал Црвениот крст.

Пишаната комуникација не значела воспоставување и лична средба. Ако таква можела да се реализира меѓу двајца бегалци надвор од границите на СССР, тогаш скоро невозможно биле средби од двете страни на двата света, оној од старата и оној од новата татковина. Ретките средби ќе се случат сепак, но многу подоцна, во релаксирани меѓудржавнички односи, односно по ослободувањето. Предуслов за патувањето на поединецот во старата татковина било да нема црно досие и да не се памети по активности што можеле да го деградираат пред советската власт. Обично први се враќале „солунците“, зашто ним помалку било можно да им се префрли или препише вина за антисоветизам или контрареволуционерност.

Требало, така, првин да се добие советска виза. Потоа се чекале разни проверки на строгата и сомничева советска власт. Откако сето тоа ќе се исполнело, се поаѓало на долг пат со железничките врски.

Првите средби на железничките станици биле потресни и драматични. За прв пат во огромен временски распон се среќавале веќе остарени и изнемоштени луѓе, кои ако се сретнеле во друга прилика, сигурно немало да се препознаат. Симон Шчербин, кому врските со двата

2. Заедници и индивидуи

браќа и двете сестри му ги воспостави преку Црвениот крст зетот од ќерката Олга, Јосиф (Марче) Христовски,

Група биџолски Руси на Железничката станица во Биџола при испраќањето на зетот (на скалиџе) и сестрајќа Марија на Иван Мелников (тој е со наочари, џаа десно од него – 26. V. 1967)

Посета на Зајарожје од Олга (ќерка на Симон Шчербин и нејзиниот сојуз Јосиф – Марче Христовски) кај Иван Шчербин, брат на Симон

во родното Запарожје во 1962 год. патувал со внучката Лилјана. Лилјана се сеќава на тој необичен ден кога железничката станица била преплавена од роднини, пријатели, соседи, но и љубопитници да видат некого кого одамна беа го избришале од списокот на живите. Имало многу прегрнувања, препознавања, смеења, липања. Денови и ноќи потоа во домот траеле емотивните евоцирања на спомените. „Трите месеци, се сеќава Лилјана, поминаа како три часа“.

Слично поминала и првата средба на Иван Ангелин со првата сопруга и ќерката од првиот брак Александра (Саша) во Старо Бешево. На ова прво патување Ангелин беше ја повел и втората сопруга, Домника. Сеќавајќи се на неа, Домника подоцна ќе им ја опишува на своите

внуци од Битола (Даринка Крстанова, Марија Давкова, Ксенија Ангелин и Иван Ангелин) вака: „Немо и вкочането се гледавме. Од една страна бевме јас и дедо ти Иван. Од другата ќерката од првиот брак Александра (Саша) и нејзината мајка. Потресени бевме сите. Потоа сите истрчавме едни кон други. Се прегрнувавме и плачевме. Секој плачеше врз својата судбина“.

Иван Анџелин со ќеркаџа Александра (Саша) од првиот брак, сликани во Русија при првата средба.

Подоцна првата сопруга на Ангелин ќе се запознае и со децата

од вториот брак на својот сопруг. Наполно беше ги прифатила и топло им се обраќала со „Мој синок“ и „Моја доч“.

Таа своја голема љубов кон старата татковина битолските Руси ја пренеле и врз своите деца и многу од нив започнале да ги посетуваат наскоро градовите и селата од каде што потекнувале нивните татковци или предци. Многу и од брачните другари на овие деца пројавувале интерес и желба да се запознаат со руските роднини и така беа воспоставени блиски и пријателски контакти кои кај некои траат сè уште.

Во многу од овие средби домаќините во Русија, Украина, Белорусија и од други места, многу откривања правеле за семејните корења. Со часови покажувале слики, фотографии, свети семејни нешта, за да го всадат потеклото. Вера Иљашевич го добила семејното стебло на Иљашевичи, кое е нејзино по таткова линија, веројатно подобро да се запознае со него, зошто било старо повеќе векови и истото да им го пренесе на следните генерации во Битола.

Покрај патувањата од Битола за Советскиот Сојуз, односно Русија, Украина и други држави по распаѓањето на Совет-

Браќучед од Русија (десно) во Битола на гостин кај Иван Анџелин (со басиун)

скиот Сојуз, започнале и обратни патувања, од Советскиот Сојуз и од државите што настанале по неговото распаѓање, за Битола. Доаѓале и браќа и сестри, но поретко, зашто веќе биле стари, најмногу доаѓале нивните деца и внуци. Кај Иван Ангелин се изнаредиле многу внуци и внуки, зетови и други блиски. Во семејството Киреј, исто така доаѓале многу роднини, а и сега скоро секоја година доаѓаат некој од нив. Меѓутоа, како времето одминува и како постарите генерации исчезнуваат врските лабавеат, па и се прекинуваат.

Гаснење на Колонијата

Пред битолските Руси, како воопшто пред сите Руси од Државата на СХС, односно Југославија, постоеле три решенија: репатријација, западноевропска земја и акомодација.

Повикот на старата татковина кај сите нив бил многу жесток и болен, особено во првите години по иселувањето. Скоро секој без исклучок верувал дека денот на враќањето само што не дошол, а надежите се црпеле во граѓанската војна во Русија, меѓународната поддршка на Белата армија и „победите“ што ги имала таа во судирите со Црвената армија. Оттаму и психологијата што се ширела и организационата структура на емигрантите Руси била таква да ги подготви за тој час. Кога, пак, наскоро се случи и атентатот и смртта на Ленин, чија вест од првокласно значење ја објавија сите белградски гласила, дури и битолските локални неделници²⁴⁸, надежите уште повеќе се подгреаја. Битолската афера „Виноградов“ треба да се сфати и од тој аспект.

Кога, пак, ништо од тоа не се случи и советската власт не само што опстои, ами и се зацврсти, желбите и

---

248. Умро Ленин, Битољски трговински гласник, 26 јануар 1924, 2.

плановите за враќање почнаа да гаснат. Меѓутоа, се случи нешто неочекувано, советската власт, со цел да се прикаже демократска, за да придобие високо стручни кадри за своите мамутски економски и други планови за обнова и изградба, преточени во петолетки, започна пропаганда во сите земји каде што живееја руски емигранти за нивно враќање. Гласовите дека веќе во татковината се вратиле видни личности, како што беше, меѓу другите и грофот Алексеј Толстој, познатиот писател од меѓу двете светски војни и некои други, желбата за репатријарција кај битолските Руси нарасна и многумина започнаа да работат за добивање советска виза. Таквите желби биле толку подгреани што во Битола се говорело: **„Не Сталин, ами и црниот Сталин да е, само да се вратиме дома“**.

Меѓу првите Руси што се врати во татковината бил Алексисј Панин. Животот го продолжи кај своите браќа во Петроград. По него се врати и Александар Јесин и уште некои.

Некои, без визи, а со големи надежи дека ќе ги реализираат желбите за враќање, заедно со семејствата се преселија во Бугарија. Тоа го направи и Николај Покровски заедно со сопругата и двете ќерки, Тамара и Људмила, а истото го презеде и Николај Карпов и уште некој. За жал не успеаја да добијат советска виза и останна постојано да живеат во Бугарија.

Тоа е првиот чин од топењето на битолската Руска колонија.

Тоа топење продолжи и по ослодувањето, особено по Резолуцијата на Информбирото. Тогаш поединци и групи насилно беа избркани од Битола. Меѓу другите Наталија Синицка, професорката по руски јазик во Битолската гимназија, нејзиниот брат Виктор, кој го подигна „Лозар“, Сергеј Анисимов и многу други.

Втората група Руси биле оние кои немаа голема доверба во советската власт, а на кои приликите во Државата на СХС, односно Југославија не им одговарала и бараа поинакво решение. Некои од битолските Руси полека заминуваа во поразвиените центри, Скопје и Белград, каде нивните колонии биле поразвиени, а други, директно барале и добивале визи за западноевропските држави. Најмногу заминувале за Франција, каде руските емигранти биле сконцентрирани во огромен број, други за цел ја имале Германија, односно Чехословачка или некоја друга. Некои се решавале да го преминат Атлантскиот Океан и да се стационираат во САД.

На сите нив животот во новите татковини никако не им бил лесен, дури многумина мизерно живееле. Имало поединци со високи аристократски титули кои биле принудени на најпонижувачки работи. Поранешни руски генерали повторно ставале униформи, но сега на вратари пред париските хотели.

Третата, најмалата група решила да ја избере Битола за свое трајно место за живеење. Клучен фактор во судбинското решение сепак ѝ припаѓало на сопругата, битолчанка и на децата коишто веќе создале свој амбиент.

Руски битолски траги

Денес многу малку траги има во битолската колективна меморија за суштествувањето на Руската колонија. Освен некои темни сеќавања кај постарата популација, други остатоци и нема. Првото реагирање при откривањето е: „Што, зар Руска колонија во Битола!“, „Зар неколку стотини Руси живееле во одреден период во Битола!? итн. Тоа, секако е резултат на негрижата и континуираното бришење на руските траги и на денешниот

симболичен број Руси во Битола. Првин се почна со узурпацијата на Руските гробишта, продолжи со рушењето на Руската библиотека, Рускиот дом, со тоа и исчезнувањето на ојконимите Руски споменик и Руска црква итн. За жал, освен Иван Мелников, кој ја задолжи Битола со бројни икони и театарски сценски креации, на културен и стопански план, Русите не оставиле некои поголеми траги.

Меѓутоа, руски битолски траги, сепак има.

Во Битола денес живеат потомци на Руси од втората и третата генерација. Наполно се адаптирани во битолската средина, се декларираат за Македонци, живеат и делуваат како Македонци. Тоа се образовани, трудољубиви, лојални и честити граѓани, а свеста за своето потекло ги прави горди што можат да бидат врска меѓу големата Русија и нивната овдешна татковина.

Покрај вакви генетски, има и материјални траги.

Има многу руски крстови, икони, кои се чуваат како скапоцени семејни реликвии. Има и многу руски книги, печатени и во Државата на СХС, но и во Русија. Меѓу нив има и богослужбени, некои имаат запис и од Алексеј Романов.

Руска козачка униформа уиоѓребена за карневал во Биџола

Најмногу има руски пари, оружје и ордени.

Една монета најдена во Битола е од времето на Катерина Велика и на неа стои запис 1731 год. Банкноти има и руски, но и белогардејски. Пронајдени се и од 500 рубљи од 1920 год., а и монети од платина од времето на Николај Романов.

Има многу оружје, криви сабји (шашки), револвери и др. Има и ордени. Едниот е „Св. Ана“ и има датум 1915 год. Ликот на светицата се наоѓа во средишниот дел и уметнички е многу успешно решен. Еден друг е уште поскапоцен. Тој е орден „Св. Ѓорѓи“ што им се доделувал само на благородници и има датум 12.05.1915. Во уметничката изработка вклучени се мечеви и други златни зафати.

Тоа е само дел од материјалните траги на битолските Руси.

Руски императорски ордени, пронајдени во Битола

3. Акции и институции

Рускиот споменик

Подигање

На местото на доминантниот, 15 метарски **Руски споменик**, кого битолчани го викале и **Споменикот**, односно **Крстот**, заради кого и целиот квартал во битолската ојконимија доби име според него, некогаш се наоѓало скромно споменично обележје. Кога било подигнато тешко е да се каже, но треба да се верува дека тоа не било многу далеку од 8 август 1903 год. кога е убиен конзулот Ростковски, кому му било и посветено. Дека заминувањето на турските власти го потхранија сеќавањето на овој популарен конзул и дека тогаш се презеле посериозни акции да се задржи во градската меморија и со ставање знак на местото на погибијата, најмногу треба да се верува.

Меѓутоа, заради што бил сосема на крајот од градот, препуштен на времето, тој не можел да го задржи првобитниот интегритет. Веројатно и некоја рушилачка рака (детска или муслиманска) дала свој придонес во рутирањето, се случи на крајот да е запустен, скоро избришан.

Токму заради тоа, по препорака на градските власти, градскиот архитект во 1927 год. се нашол на лице место да ја сними состојбата. Неговиот извештај имал

заклучок дека се нужни сериозни градежни и други интервенции, како на споменичното обележје, исто така и на популарната кафеана „Народен парк“ што се наоѓала во близината, а која била сопственост на Градското поглаварство и од каде се црпеле значителни средства како кирија за општинската каса. Како значаен, тој извештај излегол и на седницата на Одборот на општината на 31 мај 1927 год. и тоа како прва точка. Решението на Одборот било дека е нужна брза интервенција за обата објекта и дека за неа требало да се потрошат вкупно 11.605 динари²⁴⁹.

Интервенцијата го обликувала гробот со железна ограда што била во висина од околу 0,80 метри, со железна врата, патека, мермерен саркофаг и со крст на челното место обликуван во вообичаената руска форма. На гробот почесто можеле да се сретнат цвеќиња, уште повеќе запалени или недогорени свеќи, што било знак дека битолчани почесто го посетуваат и му оддаваат чест на човекот што тука загинал. На железниот крст се наоѓало испишано и името и презимето на конзулот²⁵⁰.

После тоа следувало и ново возобновување, а иницијативата не ја дадоа нити староседелците – битолчани, нити Руската колонија, која во овој период е најбројна. Напротив, таа била континуитет на една подруга акција што се спроведувала во тогашната Југославија, а врз која секако имале удел и бројните руски колонии низ државата, да се подигне споменик на императорот маченик Николај II и на двата убиени руски конзула, Григориј Шчербин во Косовска Митровица и овој во Битола. Акцијата всушност ја поттикна Министерството за надворешни работи со писмо од 3.III.1930 год. заверено под бр. 2763 со кое се соопштува дека и на Битолското град-

249. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Градско поглаварство кн. 16, 31 мај 1927, точка 1.

250. Соопштение на Миле Димитровски, пензионер од Битола.

ско поглаварство му доделува средства за подигање на Рускиот спменик во висина од 8163,95 динари, кои треба да се третираат само како аванс, зашто штом започнат работите ќе пристигнат и други.

На истата седница бил оформен и Одбор за подигање на споменикот. Тој доби задача да раководи со сета акција, да ги прибира паричните средства од граѓаните, односно да биде истурено тело на општината одговорно за единствената и голема задача. Во него влегоа: претседателот на општината (Драгиќ Пауновиќ), Методија Стојановиќ, Благоје Давков(иќ), Илија Дарков(иќ) и Никифор Јевтиќ²⁵¹.

Се разбира за една ваква голема акција требало да се придобие и битолското граѓанство, впрочем, дел од средствата за истата требало да се присоберат и како доброволни прилози од него. Од тие причини многу важно било што во акцијата веднаш се вклучил и митрополитот Николај Велимировиќ, давајќи ѝ на работата посебен ритам.

Меѓутоа, за жал, само што почна акцијата, таа замре. Споменикот на Шчербин во Косовска Митровица веќе беше осветен, а траги од битолскиот сè уште немало.

По три години од сугестијата на Министерството за надворешни работи на Југославија, конечно, повторно се поведе, сега многу посериозно, нова акција. Прво што се направи било организирање помен за покојниот Ростковски. Го иницираше бројната Руска колонија.

Имено, на 7 август 1933 год., 30 години по насилната смрт, во соборната црква св. Димитрија, пред бројно граѓанство, пред видни личности, меѓу другите окружниот инспектор Момчиловиќ, генералот Јовановиќ, помошникот на врховниот аграрен инспектор, полковни-

251. Архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Градско поглаварство кн. 34, 3.Ш.1930.

кот Хаџи Андоновиќ и поголем број офицери, како и скоро целата Руска колонија, сето свештенство и епископот, започна литургија за покојниот конзул. Учествувал и Рускиот хор со кого диригирал Николај Карпов.

По богослужбата беседа одржа митрополитот Николај.

Говорел за жртвите што ги дала Русија за словенските балкански браќа, за рускиот конзул Ростковски, кој, исто така, бил целосно предан на христијанството и се вклучил во заштита на местното наследство. „Многу постари битолчани сè уште се сеќаваат, говореше тој, на маркантната фигура на овој руски претставник. Скоро секој ден можеше да се види низ битолските улици, како, многу често, оди кај валијата на интервенции“.

Тогаш била обелоденета и старо–новата идеја на местото каде што загина од раката на муслиманските фанатици, кои конечно му се одмаздија на 8 август 1903 год., да се подигне „еден скромн споменик, со кого ќе биде обележано местото на кое е пролиена крвта на еден племенит човек, кој го даде својот живот штитејќи ја правдата и интересите на своите подјаремени словенски браќа“²⁵².

После тоа настапи посериозниот ангажман на сите чинители во реализацијата на оваа идеја.

Наскоро, во почетокот на септември 1933 год. во митрополијата, по иницијатива на митрополитот бил одржан состанок, а со цел да се оформи Одбор за подигање на споменикот. Тоа, всушност бил сосема друг одбор. Претседател станал митрополитот охридско–битолски Николај, а членови беа претседателите на еснафите и неколку видни личности од градот²⁵³.

---

252. Помен конзулу Ростковском у Битољу, Вардар, г. II, бр. 109, Скопје, 13 август 1933, 2.

253. Ботољске вести, Вардар, Скопје, 7 септембар 1933, 4.

На 29 септември истата година веќе формиранiot Одбор имал втора седница во салата на црквата св. Богородица, над канцелариите на Црковниот суд. Со неа раководел потпретседателот на Одборот, Александар Д. Јеремик, протојереј на Битолскиот црковен суд, а биле присутни сите членови на Одборот. На овој состанок биле презентирани планот и пресметките за подигање на споменикот од инженерот Валериј Гусев, Русин, жител на Битола. Споменикот, според извештајот требало да симболизира саркофаг и да има посебен крст кој би бил 15 метри висок. Требало да ја има типичната руска форма и да биде од армиран бетон. Сумата што требало да се потроши, според пресметките, требало да изнесува 38.354,90 динари.

Одборот едногласно ги прифати и планот и пресметките и преложи акционен план, особено во однос прибирање средства. Било решено определените средства од битолските еснафи да се достават најдоцна до 6 октомври 1933 год., а Стеван Борозанов(ик), брашнарски трговец од Битола да биде благајник на Одборот²⁵⁴.

На истата седница бил избран и Почесен одбор. Во него влегоа дел од српските конзули што поминаа низ Битола: Димитрија Боди, Јован Јовановиќ, Љубо Михајловиќ, но влегол и службеникот на српскиот конзулат, познатиот комедиограф Бранислав Нушиќ²⁵⁵.

Конечно, по многу одлагања и многу проблеми и не со оној ентузијазам што се презентираше во почетокот, се поставија темелите на Споменикот. Тоа се случи на 17 ноември 1935 год. На големата свеченост присуствуваа поголем број граѓани и официјални лица, но и целата

254. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Збирка издвоени документи, кутија бр. 1, Записник од седницата на Одборот за подигање на споменикот од 29 септември 1933 год.

255. **Битољске новости**, Вардар, Скопје, 29 септембар 1933, 3.

Руска колонија. Посебен белег на свеченоста му даде хорот на Богословијата²⁵⁶.

Под непосреден надзор на планерот, инженерот Гусев, споменикот го граделе смилевци – мајстори. Било подигнато високо дрвено скеле по кое градежниот материјал се носел на рамо²⁵⁷. За жал, само што бил подигнат и скелината повлечени, во Битола се случи незапамтена лѓуња и крстот вечерта со тресок падна. Подигањето морало да почне одново, со подобра статика сега²⁵⁸.

Осветување

Осветувањето на Споменикот, кое требало да се случи токму на денот за загинавањето на Ростковски (8 август) од ред причини било пролонгирано. Градежните работи биле завршени и во тој однос немало проблем, меѓутоа млакавиот Одбор не беше подготвен и способен да ја организира и да ја спроведе големата и одговорна свеченост, на која планирано било да се поканат повеќе видни личности.

Чувствувајќи дека времето одминува и дека не е сигурен во крајниот резултат, Одборот конечно реши организацијата да му ја препушти на Општината на град Битола. За таа цел испрати допис – молба и сугестија нивното барање што поскоро да се постави на една од седниците на Општинскиот одбор. Така и бидна, па на 23 јули 1936 год. под точка бр. 6 општинарите го поставија на дневен ред и тоа барање. Веднаш било констатирано дека датумот до 8 август е премногу кус и нереален за да се организира една таква мамутска свеченост и дека во основа ја прифаќаат организацијата на прослава-та, но таа да се пролонгира за есенските денови, односно

---

256. Српска православна богословија, Извештај за 1934/35, 49.

257. Соопштение на Димитрије Велјановски (Митко Динаро), пензионер од Битола.

258. Соопштение на Јован Јовановски, пензионер од Битола.

за 7 ноември, кога се планирало да се осветат и Српските воени гробишта²⁵⁹.

Претседателот на Царска Русија Штирандман и претседателот на Битолската општина Дражик Пауновиќ држат зборови при откривањето на Рускиот споменик

Патријархот Варнава го осветува Рускиот споменик

---

259. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Градско поглаварство, кн. 58, 23 јули 1936, точка 6.

Во меѓувреме, односно на 5 јули 1936 год., во непосредна близина на извишениот Споменик, всушност, од другата страна на улицата, а на празниот простор, бил положен камен-темелник на Ловечкиот дом. Така овој огромен празен простор сега почнал да се пополнува и да се облагородува²⁶⁰.

**Њв. Св. Патријарх Варнава
осветно је јуче споменик
бившем руском конзулу у Битољу
Александру Аркадијевићу-
Ростковском**

Битољ, 7 ноембра. -- После архијерејске службе у цркви Свете Богородице, коју је служио Њв. Св. Патријарх Варнава са владикама гг. Николајем и Јеротејем, формирала се литија која је отишла до споменика руском конзулу Александру Аркадијевићу Ростковском.

Споменик се наоѓа на територијата на Официрскиот двор, на месту где је погинул конзул Ростковски 26 јула 1903 године. На споменику је мермерна плоча на натписот: „Свој заштитнику у времето тешког револуциона инцидент од значајниче русе руском императорском конзулу Александру Аркадијевићу Ростковском подигорат целог руског народа и свете руско православне цркве на заштити православног живља у Јужној Србији за време турске владавине. У свом говору Патријарх је поменуто и живљу жртву руског народа великог императора Николу Другог и негову породицу.

Затим су претставници појединих корпорација положили вене на споменик Ростковском. За време свечаности стигао је телеграм супруги пок. Ростковског г-ѓе Катрине, која сада живи у Италија, у коме изржава захвалност на подизању споменика њеном мужу.

После осветења споменика Патријарх је у пратњи претседника општине отишла на гробање негинулих српских војника, где је отслужен помин. (Време)

*Југословенској печат и осветување-
то на Руској споменик во Битола*

утрински часови беше се стекло голем народ, љубопитни да го видат, но и да му оддадат чест на високиот гостин. Бројното свештенство го предводеле владиците Николај и Јеротеј во свечени одежди. Учествувала и Богословијата со наставниците и богословите, на чело со ректорот.

Денот на осветувањето, 7 ноември 1936 год. бил голем датум за Битола. Немало битолчанец што не зел учество во славјето. Требало во Битола да пристигнат видни личности, а и патријархот Варнава. Затоа на сите згради биле поставени знамиња, улиците биле исчистени, а на влезот од градот од Железничката станица била поставена триумфална порта со натпис „Добро ни дојдовте“. Од Железничката станица, па до црквата св. Димитрија уште од раните

260. Нови сјај, бр. 26–27, јуни–јули.

Бил присутен и хорот на Богословијата. Патријархот, кој пристигна со тукушто воспоставениот нов воз од Скопје, бил видливо возбуден. По пристигнувањето, со краток говор ги поздрави домаќините, истакнувајќи дека доаѓа по втор пат во Битола по 1910 год., кога бил поставен за главнички епископ. Потем одејќи меѓу два реда граѓани во свечени облеку, но и на учениците од сите битолски училишта, на пајтон, кого богословите го беа украсиле, се упатил кон црквата св. Димирија.

Другиот ден, 7 ноември, кој бил есенски, облачен, но во кого повремено блеснувало и сонцето, започнале активностите околу осветувањето. Истите стартирале во 10 часот претпладне во црквата св. Богородица. Првин се служела заупокоена литургија. Во неа учествувале владиците и свештениците како и патријархот, сите членови на Руската колонија, поранешниот руски пратеник Штрандман, претседателот на општината Драгиќ Пауновиќ, генералите, сенаторите Алтипармаков(иќ) и Протиќ, народните пратеници и многу други.

По литургијата епископот Николај одржа беседа во која ги истакнал заслугите на рускиот народ за балканските словенски народи. Биле истакнати, исто така, и заслугите на рускиот конзул Ростковски, чиј споменик се осветува денес.

Од црквата св. Богородица па до Споменикот, по литургијата се движела огромна маса луѓе која ѝ се приклучила на осветувањето. Богословите за целото време пееле пригодни песни.

Веднаш по пристигнувањето на високите гости кај Споменикот започна и неговото осветување, кое го изведе епископот Јеротеј.

По осветувањето, рускиот претставник Штрадман, поранешен дипломатски претставник на Царска Русија во Белград, одржа пригоден говор во кого ги истакна жртвите на руските дипломати, но и на рускиот народ за

покорените балкански народи. Во името на цела Русија, но и на Русите во Југославија тој ѝ се заблагодари на Југославија за она што го прави за руските емигранти.

После него говорел претседателот на Општината Драгиќ Пауновиќ кој, исто така, ги потенцираше заслугите на рускиот конзул Ростковски, но и на Русија воопшто, подвлекувајќи „ако не беше Русија онаква каква што беше,... прашање е дали би имало и еден христијанин на Балканскиот Полуостров“²⁶¹.

Покрај овие двајца, пригодна реч одржа и патријархот, кој, исто така, ги истакна заслугите на рускиот народ, но и на големиот император Николај Втори и на неговото семејство.

Потем биле положени венци на Споменикот од одделни корпорации. Руската колонија ја предводел претседателот Николај Љубељски. За време свеченоста пристигна и телеграма од г-ѓа Катерина, сопруга на Ростковски, која сега живеела во Италија и која од објективни причини не можела да присуствува на свечениот чин.

На Споменикот се истакнувала белата мермерна плоча, на чиј еден крај се наоѓал ликот на конзулот, а на другиот имало пригоден текст, кој гласел: „**На својот заштитник за време тешкото робување, паднат од злосторничка рака, на императорскиот руски конзул Александар Аркадиевич Ростковски, му го подигаат овој споменик благодарните битолчани**“²⁶².

Патријархот во Битола остана уште два дена, или вкупно четири и за тоа време учествувал и на други свечености. Со неговото заминување се окончаа и свеченостите и градот повторно падна во секојдневието, а Спо-

---

261. Српска православна богословија, Извештај за 1936/37, 14.

262. Његова светост патријарх Варнава на Српскоп Југу... 9–14; Љ.Св. Патријарх Варнава осветио је јуче спомен – чесму светог Саве у Битољу, Време, Београд, 9 новембар 1936, 5.

меникот на Ростковски понатака стана обележје на Битола, кое многу често се наоѓало и на разгледниците.

Трето возобновување

Во педесетите години од минатиот век (најверојатно во 1952 год.), Рускиот споменик е срушен. Постарата битолска популација со болка тоа го прими зашто тој беше дел од нивното детство и беше во нивно живо сеќавање заради спомените што ги имаа со него, пентерејќи се и качувајќи се на скалестиот и долг труп. Соседите и денес многу живо се сеќаваат на рушењето. Дошол одговорен и влијателен член на партијата со камион и со челични сајли. Ги врзале сајлите за крстот и камионот и за час горделивиот, 15 метарски крст го струполиле наземи. Набргу проработиле и казмите и лопатите и од култното место остана грозен празен простор кој наскоро бил пополнет со стамбена зграда од четири стана.

И денес е енигма зошто се направи тоа. Некои претпоставуваат дека во основата е нетрпението меѓу двете религии (христијанската и комунистичката), па да се рушат цркви и крстови во ова време, по примерот на Болшевишка Русија било сосема нормално. Втори толкуваат дека тоа е мала одмазда на локалните комунисти за случувањата околу Информбирото, трети дека бил нужен простор за да се подигне станбена зграда. И што да било причина, факт е дека тој ден бил направен културен и антицивилизаторски злочин.

Битолчани никогаш не го преболиле својот Руски споменик и секогаш со носталгија се сеќаваат на него. Тоа, пак, од своја страна, поттикна многу рано иницијативи и акции за негово возобновување. Првин срамежливо започнале соседите, а подоцна сè понагласено и сè помасовно кон благородната идеја се приклучуваат многумина. Се користат брановите на Радио – Битола, уште повеќе „Битолски весник“ за да се повика и ангажира

граѓанството да се приклучи кон иницијативата. Истата ја поведуваат интелектуалци (Душко Константинов, Александар Стерјовски, Петар Павловски и др). Петар Павловски во повеќе наврати се јавува на страниците на „Битолски весник“ инсистирајќи на реализација на идејава. Идејата ја подржуваат и нудат материјални средства и нашите иселеници во странство. Еден, Пеце Ристовски, кој живее во Берн, Швајцарија, ги прошета сите институции во Битола кои би требало да се вклучат во обновата и инсистирал на обновувањето.

Конечно, а веројатно и заради годишнината од смртта на Ростковски (2003), Советот на Општина Битола на една од своите седници донесува одлука за возобновување, а градскиот архитект го задолжува да го направи планот и да ја подготви документацијата.

Доколку се реализира идејава и се возобнови Крстот, тоа ќе биде негово трето воскреснување.

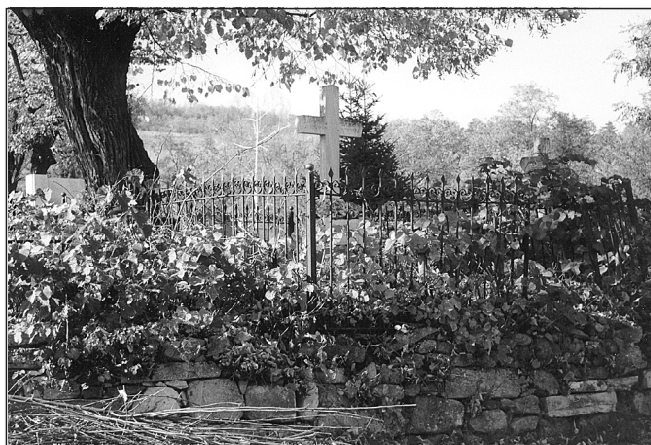
Руските гробишта

Една од посебностите на Битола со кое се издвојува од другите градови од Македонија, се нејзините многубројни гробишта. Внатре или во нејзината поблиска околина ги имало и ги има и христијански, и муслимански, и еврејски, и католички, и влашки и други. Меѓу христијанските поголеми се Буковските и Светонеделските. Оваа посебност веднаш паѓала в очи и во минатото па Русинката М. Карлова во 1868 год. во својот патепис ја регистрирала. Покрај цивилни има и воени гробишта кои настанале по Првата светска војна. Најуредени и најмасовни се Француските кои се наоѓаат на источниот дел од градот (под Светонеделските). Српските воени гробишта, лоцирани во Буковските, исто така имаат посебен третман. Покрај нив има и Германски над

месноста Крива Воденица, кои имаат кружна форма и кои доминираат над градот. Имало и Италијански, но негрижата и времето ги избришале и од меморијата и од површината на земјата. Во 1916 год. една грчка дивизија имала жесток сидир на падините на Баба Планина со германските воени сили и претрпела огромни загуби. Денес не е познато каде почиват посмртните останки на грчките војници.

Во Битола има и Руски гробишта. Не се воени, цивилни се. Се наоѓаат во Буковските, меѓу Српските воени и другите гробишта на плато што, кога настанале, било празно. Нивното оформување настана по оформувањето на Битолската руска колонија, зашто во нив се погребувани исклучиво припадниците на Руската колонија, како и членовите на нивните семејства.

Прв руски гроб, пред настанувањето на Руските гробишта е оној на благородничката Марија Хованскаја. Иако потекнува од крајот на XIX век доста добро е сочуван, благодарейќи најмногу на ударното место, на

Гробиш на кнегиња Марија Хованскаја во Буковскиите гробишта

почитта кон покојникот заради благородничкото потекло, а посебно на заштитната железна ограда која ги одбивала узурпаторите. Камениот, уметнички убаво изработен крст, е уникатен. На него пишува: „**Кн. Мария Хованская 30.X.1895**“.

Од неколку десетините руски гробови, денес сочувани се еден скроман дел и тоа само оние за кои се грижат живите наследници. Можат да се сретнат гробови со натписи на македонски, но и на руски јазик.

На македонски јазик, што ќе рече дека се настанати по ослободувањето, регистрирани се овие имиња на покојници:

Свидерски Димитрија	1900 – 1976
Свидерски Марија	1904 – 1987

потоа на семејството Ангелин:

Иван Ангелин	1891 – 1972
Донка Ангелин	1901 – 1991
Петар	1937 – 1994
Вера Ангелин Најденова	1933 – 1997

Исто така и на гробот на инженерот Гусев и на неговата жена сретнуваме македонски запис:

Валерие Гусев	умре 7 март 1949
Татјана Гусева	1898 – 1973

Семејната гробница на Киреј се одликува со двоен ракопис, македонски и руски. За постарите покојни членови употребен е македонскиот шриф, за синот Никола – рускиот:

Василије Киреј	12.IV.1896 – 18.XI.1940
Ставула Киреј	1902 – 1990

За Никола (Коља), кој трагично го загуби животот како војник во Југословенската народна армија (1933 – 1953) има епитаф и тој гласи: „**Прекрасное погубило в пьшном цвете, таков удель прекрасного на свете**“.

На надгробниот споменик на ученичката Лидија, стои овој натпис: „**Лидија Лидочка Дегтјарева - II клас 1924 – 1937**“.

Руски јазик има и на неколку семејни или поединечни гробишта. Иљашевичи, забележале:

Иљашевичи

Валентин С. 1896 – 1955

Анна В. 1929 – 1964

Людмила М. 1907 – 1989

На руски јазик е и гробот на Двораковскаја, кој гласи:

Ольга

Двораковская

род. 14.XII.1900

ум. 5.XI.1927

Мир праху твоему

Интересен е гробот кого го подигаат Руси, веројатно за членови од исто семејство, а на кого пишува:

Златевска Мери 1962 – 2000

Мицковски Ѓорѓи – Ѓоко 1929 – 1999

Николај и Грозда Руденко

од фамилијата

Бидејќи Русите од битолскиот живот одамна исчезнаа, најголемиот број руски гробови бил жестоко узурпиран од заинтересираните битолчани за гробни места или пак, уништен од времето. Меѓутоа, дека Руските гробишта биле масовни и дека заземале значаен дел од Буковските гробишта го потврдува и бројот на починати-

те Руси за кои е извршено опело и кои се запишани во протоколот на умрените на двете битолски цркви. Скоро сите погребани се во Руските гробишта.

Во црквата св. Димитрија, опело и упис на покојни Руси, извршен е за:

Софија, жена на Павел Пепенгут, руски генерал, стара 50 год. Родена била во Киев, а во Битола живеела на ул. Моравска – 23. Умре од апоплексе серби на 30 јуни 1922 год.

Андреј Тодорович Пункт, вдовец, стар 65 год., боледувал од апоплексе серби и умре на 21 март 1923 год. Живеел на ул. Дринска.

Василиј Аспаски, службеник, стар 32 год., неженет, роден во Москва, умре на 28 април 1923 год. од туберкулоза.

Михајло Витков, кувар, вдовец, во брак поминал 15 год., а живеел на ул. Солунска – 258. Роден бил во Харков. Умре на 21 јуни 1939 год. Имал 59 год.

Евгениј Сергеевич Александров, инженер, стар 53 год., жител на Битола на ул. Свето Савска – 63. Бил оженет и во бракот поминал 30 год. Умрел од проблеми со срцето.

Јелена, сопруга на Георги Меснајев, поштенски референт на околија Преспа, стара 55 год. вдовица. Родена била во Киев, а умрела на 29 декември 1927 год. во Ресен од последици на мозочен удар и парализа. Иако умрела во Ресен донесена е во Битола и закопана во Руските гробишта во Битола.

Василиј Ф. Киреј, заваничник – дневничар на Епархискиот управен одбор умре на 18.05.1940 год. во Бановинската болница од пневмонија²⁶³.

---

263. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, **Протокол за упис умрлих, цркве св. Димитрија у Битољу**, 1921 – 1941, кб. 1, 23, 4.

Антонина, сопруга на Георги Павлович, поранешен руски офицер, стара 20 год., родена во Рига. Умре во Окружната болница во Битола на 30 декември 1921 год. од „парализа на срцето“.

Олга, сопруга на Јевгениј Двораковскиј, цртач, стара 26 год., родена во Псков, Русија. Умре во Битолската окружна болница на 18 ноември 1927 год. од „воспаление на мозокот“.

Симеон (Симен) Пуља, роден во село Коваљево, Русија, стар 34 год., надничар, неженет. Умре во Битолската окружна болница на 22 ноември 1928 год. од „воспаление на белите дробови“.

Петар Јаковљев, стар 34 години, надничар, неженет. Умре во Битолската окружна болница на 6 мај 1929 год. од „претерано пиење“.

Константин Дисконт, стар 30 години, службеник, роден во Киев. Се самоубил со бесење на 26 јуни 1932 год.

Иван Сидеренко, козачки наредник, носач, стар 55 год. роден во Паријасловско, Русија. Умре на 18 февруа-

Дел од Руските гробишта во Битола

ри 1934 год. во Бановинската болница од „бронхопневмонија“.

Иван Перлов, службеник, Русин од Јекатеринослав, Русија, умре на 48 год. на 8 април 1935 год. во својот дом на улица Цар Душан – 85 од туберкулоза.

Борис Владислављев, руски полковник од Петроград, оженет, роден на 29 мај 1867 год. Умре во својот дом на ул. Деспот Угљеш на 10 август 1937 год. од „бронхопневмонија“.

Михајло Баласни, поранешен генерал на руската армија од Петровград, подоцна професор во Трговската академија во Битола. Умре „од старост“ во Бановинската болница на 29 март 1938 год. на возраст од 70 год.²⁶⁴.

Руската црква

Како што бројот на Русите емигранти во Битола се намножувал, така и барањата нивни се наголемувале, а организацијата се осмислувала и се ставала на сигурни основи. Кога заедницата станала и мала колонија се поставило прашањето за подигање руска црква.

Во месеците март и април 1926 год. членовите на Управата на Руската колонија од Битолската општина испратиле три писма со молба да им се доделат две бараки кои би биле употребени, едната за црква, другата за библиотека. Битолското градско поглаварство на 11 април истата година, расправајќи по нив под точка број 10, излегло во пресрет, барањето го оценило како оправдано и решило да им ги додели двете бараки. Мотивот бил „**заслугите на рускиот народ кон сите Словени**“. Условот бил бараките да се вратат кога ќе престане потребата од нив, а земјиштето да се третира како општинско. Од стра-

---

264. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, **Књига умрлих цркве св. Богородице у Битољу**, кн. 1, 2, 3, 4, 5, 6.

на на Општината договорот требало да го потпишат членовите на Поглаварството Владо Чакарев(иќ) и Владо Ризов(иќ)²⁶⁵.

Од непознати причини, наместо две, била доделена една барака. Во месец мај 1926 год. бараката била поставена, која како црква ги добила традиционалните, руски обележја. Била посветена на Св. Тројца. На источниот дел бил исправен рускиот крст. Многу поединци и многу руски семејства ангажирано биле вклучени во сета организација и во натамошната активност. Многумина одделувале значаен дел од своите скудни лични и семејни средства за да може таа да ја врши својата основна дејност.

Следниот месец, односно на 20 јуни црквата била свечено осветена. Битолскиот неделник „Јужна звезда“, кој излегол токму на денот на осветувањето забележал: „На ден 20 о.м. на првиот ден Дуовден во 7 часот утрото ќе се изврши осветувањето на новоподигнатата руска црква во Битола“²⁶⁶. На церемонијата присуствувала целата Руска колонија, како и многу видни граѓани, како од цивилната, исто така и од воената власт.

За работата на црквата бил напишан устав, се разбира, на руски јазик. Во неа служел руски свештеник, исто така, на руски јазик. Во неделните денови течела богослужбата, а во четвртоците настапувал и рускиот црквен хор. За цело време на богослужбата биле ангажирани редари кои внимавале на потполната, божја тишина и внимание. Доколку некој не се придружувал кон востановените правила и разговарал, редарите го замолувале да излезе надвор.

Во 1927 год. олтарниот дел бил украсен со икони од иконописецот Иван Мелников.

265. Архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Фонд Градско поглаварство, кн. 15, 11 април 1926, т. 10.

266. Освеќење Руске Цркве у Битољу, Јужна звезда, г. V, бр. 194 (21), 20 јуни 1926, 5.

*Дел од Рускајќа колонија во Бишола непосредно по
подиџањето на Рускајќа црква*

Трошоците строго се контролирале. Била востановена книга, водена, исто така, на руски јазик. За ангажмани во работењето на црквата поединците биле наградувани. Висината на наградите биле од 100 до 1.000 динари. Во годината 1932/33 награди добиле: Б. Чернобак, С. Карпов, А. Писмениј, М. Ретјунски, И. Чунихин, Г. Троценко, Мазур, Петар М. Соколов, Ан. Бистрин, А. Г. Колеников, Б.Н. Подгорецкиј. Благајничката работа му била доверена на И. Спирудонов²⁶⁷.

Црквата Св. Тројца била активна до 1940 год. по 1945 год. започнала да се руинира и фасадата скоро на полно падна, па се поведе акција од поединци да се возобнови. Со доброволни прилози била возобновена со цврст материјал, тули и малтер, на тој начин векот ѝ се

---

267. Масовая книга фонда взаимопомощи при Руской церкви „св. Троиць“ въ Битоля, Битолска митрополија.

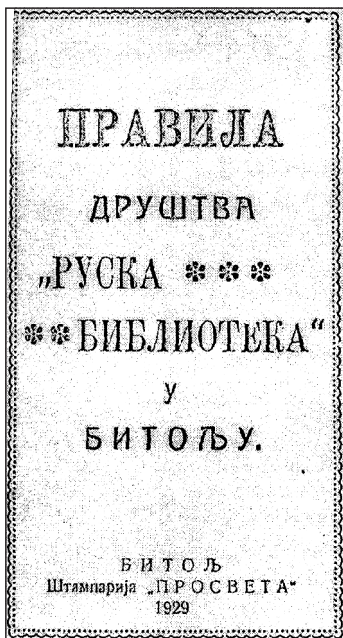
продолжил, а интериерот остана онаков каков што бил на почетокот²⁶⁸.

Иако Руси повеќе во Битола од првата генерација нема, некои битолчани и понатака ја викаат Руската црква.

Руската библиотека

По отпочнувањето со богослужбата во Руската црква, започна и реализацијата и на вториот дел од формирањето на Рускиот клуб, во кого требало да работи и Руската библиотека. Екипа од Руси за таа цел подготви и „Правила“ за Библиотеката и истите ги испрати на верфикација во канцеларијата на Великиот жупан на Битолската област. Овој, откако ги разгледа, на 26 ноември 1928 год. ги одобри и со тоа го отвори патот за формирањето на Библиотеката, односно на Културно–просветното друштво „Руска библиотека“ во Битола. Од „Правилата“ произлегува дека Библиотеката, всушност, била само еден сегмент, дека покрај позајмувањето книги таа се бавела со многу побогата дејност. Во еден член од „Правилата“, дефинирајќи го тоа, стои дека Друштвото **„Руска библиотека организира: библиотека, читална, приредува предавања, музичко–литературни забави, итн.“** Раководењето го вршел Управен одбор, но имало и Надзорен одбор и библиотекар. Во 1929 год. библиотекар е Сергеј М. Наумов, а потоа се редат и други. Извесно време библиотекар бил и Иван Мелников, кој го зазел и високото место претседател на Руската колонија, последен е Русинот Венедикт.

268. Стефче Тодоровски, Црквата „Света Троица“ во Битола (Руска црква), Вистина, г. V, бр. 14 – 15, 16; Роберт Михајловски, Презентација пред јавноста, Вистина, г. I, бр. 2, 24 мај 1991, 15.

*Правила на Друштвоиџо
„Руска библиотеќа“*

Фондот на Библиотеката се збогатувал на повеќе начини: донации, купување, но имало и времени позајмки. Во 1929 год. Министерството за просвета на СХС откупи 20 наслови за сметка за Библиотеката, а тоа го правело уште неколку пати²⁶⁹. Еден дел од книгите се откупувале. Имало на српско-хрватски, но и на руски јазик. Најголемиот дел му припаѓале на руските класици Толстој, Достоевски, Турѓењев, Чехов, Пушкин, Лермонтов и други, но и на руските емигранти Куприн, Буњин, Цветаева и др. Стотина книги секоја година биле преземани на времено користење од

друштвото „Земгор“ чие седиште било во Прага, кои, потоа биле препраќани во руските библиотеки во земјата, во Прилеп, Скопје или некои други места.

Треба да се напомене дека Русите во СХС имале добро организирана издавачка дејност на руски јазик. Во Нови Сад во 30-тите години имале дури и своја, руска печатница наречена „Русская Типографія С.Ф. Филонова“, а во Бела Црква имале и издавачко претпријатие наречено „Православно Мисионерско Книгоиздательство“. Голем дел од продукцијата на руски јазик на ова книгоиздателство главно биле преиздавани книги. Една

269. Павлина Ежова, *Руската библиотека во Битола*, Библиотекарството во Битола и Битолско, Матична и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“ – Битола, Битола, 1995, 76.

што ја најдовме во Битола е „**Моя первая священная история**“, издадена од горното книгоиздателство, а печатена во Руската печатница на Филонов во 1929 год.

Библиотеката во 1936 год. имала фонд од околу 2.400 книги и таа во ова време кога нема библиотеки е една од побогатите. Впрочем, тоа е и причина Управниот одбор да пројави амбиција библиотеката да добие поголемо значење, па во 1929 год. е преименувана во Руско–југословенска, а во 1931 год се јави амбиција да прерасне и во Битолска градска библиотека. За таа цел Одборот испратил и писмо до битолските градски власти. На 26 јуни 1931 год. Грдското поглаварство го разгледа барањето, но одговорот го пролонгира за една од наредните седници²⁷⁰.

Во Библиотеката, според зацртаните амбиции, не ретко се организирале и собири на кои се презентирале и се разгледувале актуелни и интересни прашања. Во 1929 год., било организирано и Одделение за земјоделие, кое требало да го подигне степенот на современото одгледување на земјоделските култури и со практични совети, но и со издржана литература.

Посебен проблем уште од почетокот биле просториите. Првин се сметало на втора барака што би била подигнатата покрај Црквата, која би била целосно решение, меѓутоа до реализација на таа замисла не дојде, па фондот на библиотеката се префрла од една до друга просторија, најмногу патувала каде што бил лоциран или дислоциран Рускиот клуб. Во 1930 год. била сместена во една од просториите на хотелот „Босна“ на Широк Сокак, потоа во некоја стара куќа до денешната Матична и универзитетска библиотека, а пред почетокот на Втората светска војна на ул. „Солунска“ (денес МЗ „Коле Канински“), кога библиотекар е д-р Макаренко. По ослободувањето,

270. Државен архив на Македонија, Подрочно одделение – Битола, Градскопоглаварство, кн. 27, 26 јуни 1931, т. 3.

односно пред ликвидирањето била сместена во визбените простории на ул. „Цар Самоил“, каде што книги издавал Русинот Венедикт. Професорката Душка Михајлова тврди дека таа била последниот библиотекар.

При формирањето на Битолската градска библиотека, голем дел од фондот на Руската библиотека бил преземен и сместен во просториите на хотелот „Ројал“ (во близина на „Трудбеник“). Првиот директор на ново основаната библиотека Перса Вилос тврди дека ги презела книгите и дека ги регистрирала во фондот.

Рускиот клуб

Потребата од близокост и дружење со соплемените уште во првите денови по доаѓањето во новата средина, ги зближи и ги обедини руските емигранти во Битола. Првите врталишта биле бројните меани на македонските граѓани, но откако почнаа да никнат и руски гостилници и меани, Русите веднаш се префрлија таму и го добија она кон што и најмногу копнееја, домашен, руски амбиент и домашна, руска кујна. Една многу позната руска гостилница која ја држел до 1941 год. Николај Руденко била онаа под Камен Мост, спроти домот на Манаки од истата страна²⁷¹, а такви имало уште неколку, особено во Старата Чаршија.

Рускиот клуб кој имал амбиција да ги координира и поттикнува сите активности меѓу своите сонародници, започнал да функционира така–речи веднаш по Првата светска војна. Некои од неговите активности регистрирани се и во далечната 1923 год. Меѓутоа и тој, како и Библиотеката, ги мачел хроничните проблеми од недостаток на постојани и соодветни простории.

---

271. Писмено соопштение на Никола Сидовски од Битола, благодарност кон неговата ќерка Арети, која ни го отстапи.

Во 1929–30 год. неговото сместилиште е покрај реката Драгор (денес улица „Браќа Џаферови“ – 4), индивидуален

Објектот на Рускиот клуб и Руската библиотека пред Втората светска војна

објект со 8 простории (4 на приземје и 4 на кат), подоцна преуредени и во Дом за народно здравје. Во Клубов, особено во горниот кат биле згрижувани руски семејства додека не најдат трајно сместување²⁷². Пред Втората светска војна бил сместен во денешниот објект на М.З. „Коле Канински каде, исто така, живееле и руски семејства²⁷³.

Клубот бил и вртилиште, но и место за културно–забавни активности. Во почетокот имал и неколку секции: пејачка, фолклорна и драмска. Тука биле подготвувани настапите, тука се држеле и средби, но и предавања. Тој, всушност, многу успешно го пренесувал далечниот руски амбиент и поединецот Русин се чувствувал најмногу свој.

Клубот преземал и активности од манифестационен карактер. Така, на 19 мај 1923 год. во црквата св. Богородица организирал заупокоена богослужба за импе-

272. Соопштение на Алија Алиевски, пензионер од Битола.

273. Соопштение на Михајло – Мими Коцасински, пензионер од Битола.

раторот Николај II. Покрај сета Руска колонија присуствувале и видни личности од градот, големиот жупан, претседателот на општината и многу други²⁷⁴.

На 5 септември 1924 год. во салата на Кино „Манаки“ Рускиот клуб ќе прикаже концерт за паметење со богатата програма, во која имало песни, народни игри, хорски песни и др.²⁷⁵, а на 2 август 1925 год. ја организирал и прославата на Рускиот ден²⁷⁶ итн.

Рускиот клуб беше се вклучил и во прибирањето на посмртните останки на руските војници од Првата светска војна, како дел од една општа акција што се спровела во Кралска Југославија. Целта била сите загинати руски војници да се најдат на исто место, во Белград, во заедника костурница.

Откако акцијата била завршена, на 7 април 1935 год. (Благовест) во чест на руските загинати војници бил одржан концерт на кого настапиле повеќе уметнички друштва, а и хорот на Битолската богословија²⁷⁷

На 19 мај истата година била одржана и заупокоена богослужба за загинатите руски војници од црквата св. Димитрија, кое истовремено значело и битолско проштевање од нив пред нивното свечено заминување со возот Битола–Белград. На него учествувал сиот град, со највидните и воени и цивилни личности, како и сета Руска колонија²⁷⁸.

Вакви активности на Клубот до неговото гаснење во 1941 год. имало многу.

---

274. Битољски трговински гласник, 23 мај 1923, 2.

275. Руски клуб, Јужна звезда, г. III, бр. 118 (33), Битољ, 13 септембар 1924, 2.

276. Руски дан, Јужна звезда, г. IV, бр. 154 (24), 24 јули 1925, 2.

277. Српска православна богословија у Битољу, Извештај за школску 1934/35, Битољ, 1935, 27.

278. Исто, 28–29.

4. Судбини

Николај Павлович Руденко

Николај Павлович Руденко е битолски „солунец“. Роден е на 4 март 1888 год. во Харков од татко Павле, лекарски помошник (покоен) и мајка Пелагија. Во Битола доаѓа кога доаѓаат и првите „солунци“, односно некаде во крајот на 1916 год. По занимање бил кувар и до 1941 год. под Камен Мост во Битола држел руска кујна²⁷⁹.

Својата втора сопруга, Грозда Тасиќ, ќерка на Јован Тасиќ, земјоделец и Анча (покојна) од с. Олевени, стара 48 год. беше ја нашол во домот каде што живеел под кирија, на ул. Кремењачка бр. 3. И таа имала несреќен и растурен брак, па близината, односно заедничкиот дом го направиле своето, меѓу двајцата се родила симпатија и донеле одлука за натамошно заедничко живеење. Се венчаваат на 16 октомври 1938 год. во црквата св. Тројца. Кум бил Русинот Григориј Карпов, званичник, а старо сват Тодор Левшаков, млекар од Битола.

Бидејќи за обајцата постоеле пречки во легализација на бракот и обајцата морале да побараат посебни одобренија. Причина за сето тоа е што тој е странски државјанин, а и за Грозда постоеле и некои дополнителни отпори²⁸⁰.

---

279. Писмено соопштение на Никола Сидовски.

280. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Црква св. Димитрија, Протокол за упис венчаних... с. 58, бр. 74.

Откако и тоа е исполнето, бракот е склучен и тие остануваат да живеат во Битола до крајот на својот живот. Закопани се во Руските гробишта.

Александар Иванович Јесин

Почнувајќи уште од 1916 год. кога доаѓа во Битола, Александар Иванович Јесин, останува да живее во вториот роден град, цели 45 год. но со постојана надеж дека некогаш сепак ќе се врати и ќе го продолжи животот во родната земја. Роден е на 20.08.1898 год. во градот Муром, близу Горки, во Кулебака. Родителите Иван и Параскева биле земјоделци. Со над 40 години возраст решава уште еднаш да се обиде да заплови во брачните води. Ја одбира 30 – годишната Јелена С. Димиќ од Градиште, ќерка на Стојче, работник, и Нуша Димиќ. Венчани се на 18 февруари 1940 год. во црквата св. Богородица. Кум им е Иван Дамјаненко, службеник во Поликлиниката во Битола, а старо сват Петар Талевиќ, работник од Битола²⁸¹.

Разјадуван од носталгија не престанал да мисли и да се надева, но и да работи на своето повторно враќање во татковината. Бара и наоѓа силни врски за да ја реализира идејата. Меѓу другите го ангажира и адмиралот Горшков, командант на Црноморската флота на Црвената армија, кој му е внук од сестра. Ваквите врски, но и двојното државјанство што го има, конечно успеваат да му ја исполнат желбата и без поголеми проблеми, а и во едни сосема поинакви односи со СССР во 1961 год. заминува во старата татковина со целото семејство²⁸².

281. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Протокол за упис венчаних цркве св. Богородице у Битољу... с. 39, бр. 11.

282. Писмено соопштение на Никола Сидовски.

Алексиј Иванович Панин

Алексиј Иванович Панин е роден 1900 год. во Маријонско, Русија. Во Битола пристигнува многу рано, така—речи веднаш по Октомвриската револуција, во која учествува од страната на Белата армија. Тоа значи дека е еден од првите Руси на Битолската руска колонија. По професија бил столар. Инаку, неговиот случај никако не е атипичен, би се рекло дури напротив дека е типичен на многу руски семејства кои војната ќе ги подели и непри-

Алексиј Панин со семејството во Битола

јателски ќе ги спротивстави. Па така, ако тој лично е учесник и борец во антицрвената револуција, тогаш членови од поблиското или подалечното семејство не само што се активни учесници во подготовките, а и во изведбата на Октомвриската револуција, дури се и нејзини креатори. Еден од неговите дедовци, бил организатор на антиројалистичките демонстрации во крајот на 19 век,

друг, Михаил Панин, дури е и близок соработник на Ленин и на другите револуционери²⁸³.

Стациониран во новата битолска средина, без илузии заради учеството во Белата армија и заради глобалните промени во старата татковина, дека е можно повторно враќање во родното место, по неколкугодишен престој во Битола, решава тука да свие гнездо и трајно да се настани. Решава да се ожени. Бара и наоѓа сопруга, битолчанка, па на 19 септември 1920 год. во црквата св. Богородица се венчава како 20-годишен, за 22 годишната Аспасија Динов(иќ), ќерка на касапот Јован и Анастасија Динов(иќ) од Битола. Кум на венчавката е Никола Ристиќ, воен лекар од Битола, а старо сват Борис Жаловиќ од Ресен²⁸⁴

СТОЛАРСКА РАДИОНИЦА
Алекса Панин — Рус

Нова улица бр. 16.—други спрат, на Драгору
препоручује се за израду сваковрсног граѓевинског тишлер-
ског материјала: прозоре, врата, патосе.

Исто тако препоручује се за израду најфинијег по-
кућства — намештаја, по најновијим шаблонима.

Препоручује и готово стовариште покућства, као ор-
мане, столове, столице, комплетнетрезарије и т. д.

Цена солидна и умерена.

Рекламирање сѐйойанска дејности

283. Писмено соопштение на Никола Сидовски од Битола.

284. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Протокол за упис венчаних цркве св. Богородице у Битољу... с. 61, бр. 139.

За разлика од повеќето доселеници – Руси, нему му е полесно да се снајде во новата средина. Со мал напор, покрај реката Драгор, на улица „Нова“ – бр. 16 успева да организира столарска работилница која не само што добро стартира, ами и сосема солидно работи. Вработува група чираци и калфи, кои работат според неговите инструкции. Има работа на претек. Работи секаква дрвенарија, најмногу врати, прозорци, но работи и делови и комплети намештаи според најсовремените нацрти од ова време. Едно време е и единствениот кој прима исклучиви порачки од државната железница за одржување и за поставување дограма во железничките објекти, кое многу му ја развива работата. Меѓу другите кои го изучуваат столарско–дрводелскиот занает тука е и Јован Талевски од Битола²⁸⁵.

Охрабрен од ваквиот успех на столарско–дрводелската работа, која ја рекламира и во битолските неделници, Панин решава истата и да ја прошири, но отворајќи, сега, моторна мелница. Идејата е добра и локацијата што ја определува, село Ношпал, исто така е добра. За селаните од полските села доаѓањето до водениците од Битолското Потпелистерје, каде што се начичкани, претставува одисеја со многу неизвесности и со многу ризици. Оттаму сега, мелница на дофат на полските села е сосема разумно и би требало да биде и доходовно решение. Меѓутоа, се случува економската криза, работата во мелницата слабо тргнува и тој материјално пропаѓа, скоро и банкротира.

Во меѓувреме воспоставува контакти со своите во СССР. Интезивна е преписката со неговите браќа кои го охрабруваат да се врати идеализирајќи ја состојбата во татковината. Скршен заради материјалниот крах, понесен од ветувањата за нов живот во старата татковина, по

285. Соопштение на Јован Талевски, 95 годишен пензионер од Битола.

колебања и долги размисли, со поткрепа на сопругата, со која има два сина, која ја сфаќа неговата преголема желба за враќање, решава да го пренесе своето семејство меѓу своите за да почнат со нов живот. Патуваат до Софија по советска виза. Не успеваат да ја добијат. Патуваат и во Солун. Со интервенции на влијателните роднини од Москва, Советскиот конзулат во Солун му ја издава толку присакуваната виза.

Тоа е крај на еден дел од неговиот живот. Во 1936 година сето, четиричлено семејство заминува за СССР, за Ленинград, каде што отсега натаму ќе живее постојано. Така, станува еден од првите битолски Руси што успева да се врати назад во татковината.

Во Ленинград започнува од почетокот. Децата ги посетуваат редовно школите, се запишуваат и на факултет.

Меѓутоа доаѓа војната. Доаѓа и опсадата на Ленинград која трае цели 20 месеци за кое време луѓето буквално умираат од глад. „**Немаше ништо за јадење, немаше ни мачки, ни кучиња, ниту глувци, стаорци, беа истаменети од гладните граѓани**“, раскажувала подоцна Аспасија.

Војната заврши, започна и нов живот со нови предизвици. Панин релативно сè уште млад, се втурнува да му обезбедува пристоен живот на семејството, но да учествува и во обновата на својот град и својата земја. Меѓутоа доаѓа несреќната 1948 год., доаѓа Информбирото, кога наголемо и во Југославија, а и во СССР се ловат вештерки и кога многу невини луѓе преку ноќ исчезнуваат. Од тајните служби на СССР измислени се некакви негови врски со југословенските комунисти и со неговата поранешна татковина, се конструираат делови од животот поминати во Битола и во Југославија и тој се наоѓа во злогласните затвори на СССР. Наскоро осуден е на робија. Како и многумина други испратен е во еден од сибир-

ските гулази. Никогаш не се вратил оттаму, денес не му се знае нити гробот, нити годината кога почина.

По војната братот на Аспасија, Борис, со сите средства се труди да ја дознае судбината на својата сестра и на нејзиното семејство. Праќа бројни писма коишто до едно се враќаат со напомена „Непознат“. Се фаќа за последната надеж, ги користи услугите на Црвениот крст. Конечно 1955 год. пристигнува одговор. Сестрата и нејзините два сина се живи и здрави. По неколку години, поточно во 1963 год. бара и добива советска виза и заминува на гости кај својата сестра²⁸⁶.

Врските повторно се воспоставени.

Александар Михајлович Јаковљев

Александар Михајлович Јаковљев потекнува од старо, бројно и многу познато аристократско семејство од градот Ровно, Волинска Губернија. Во него по традицијата сите машки припадници воениот позив го имале за свое основно занимање. Дедото Петар Јаковљев бил ге-

Офицерската класа на Александар Јаковљев (ишјо е крајно десно, на првата столница ишјирен на сабјата)

286. Соопштение на д-р Томислав Зиновски, лекар во Медицинскиот центар во Битола, внук од брат на Аспасија Панин.

нерал во Руската армија, таткото Михаил имал висок воен чин, а стрикото учествувал во Руско–турската војна за ослободување на Бугарија. Ете, тој пат бил одреден и за Александар, кој на крштевањето го добил името на својата мајка. Ровно, инаку, бил космополитски град, во кого најголемиот број биле Евреи, но во кого живееле во мир и Полјаци, Гермнаци, но и Руси. Меѓу двете светски војни градот му припадна на полската држава.

Александар Михајлович Јаковљев роден е на 15 јули 1893 год. Имал и две постари сестри кои многу рано го напуштиле Ровно, иселувајќи се во САД, едната во 1908, втората во 1911 год. По основното и средното образование, се наоѓа во елитната офицерска Воена академија во Петроград, од каде директно е испратен на Источниот фронт да се бори против германските војски, а потоа учествува и во борбите против Црвената армија.

Бил ранет неколку пати, и со сабја (на лицето имал длабока лузна) но и со метак. Тешко ранет бил испратен на Крим, стечистето на ранетите белогардејци. При нападот на болницата од црвеноармејците, недоволно опоравен, набрзина го евакуираат и семстен е во воз. Кога се разбудува, се нашол во капела меѓу мртви руски војници, зашто тешко ранетиот Александар другарите го оцениле дека е при крај на животот и таму набрзина го сместиле.

По долго и тешко патешествие со брод на Црвениот крст, се нашол на Будва, град на Јадранско Море, во Државата на СХС, која нашироко ги прифаќала руските емигранти. Тука било првото распределување за новите дестинации и се определувале новите патишта и судбини за емигрантите. Му предложили да го испратат за Бугарија, која, исто така, прифатила квота руски бегалци. Го одбил предлогот, објаснувајќи: „**Мојот стрико ја ослободи Бугарија од Турците, јас војував против Бугарите – не патувам таму!**“. Тоа е причина да го транспортираат и

да го упатат за Војводина, каде било едно од неколкуте прифатилишта на руските емигранти и центар за прераспределба. Му предложиле да ја прифати Битола како добро решение, зашто таму живееле негови соплеменици. Немал претстава дали Битола е село или град, но кога му објасниле дека Битола е позната и со името Манастир, а за неа тој веќе бил информиран, ја дал согласноста и во 1920 год. се нашол во градот во кого ќе го проживее остатокот од животот.

Со сознание дека нема веќе враќање назад, дека Битола и СХС отсега мора да ги прифати како своја нова татковина, се решава да побара ново државјанство, се одлучува да склопи брак со битолчанка. Веќе му е и времето, ги надминува 30-те години од животот. За животна сопатничка ја одбира Олга Ангелков(иќ), ќерка на Ристо и Калиопи Ангелков(иќ) од Битола. Тестот е познат востаник од Илинденското востание и многу длабоко задоеен со идеите на ВМРО, од кои не се откажува и во времето на српската управа и заради кои српските власти и го протеруваат во Бугарија. Бракот е склопен во црквата св. Димитрија на 16 мај 1926 год. Кум на свадбата е Николај Љубељски, Русин, службеник во Општинскиот суд во Битола, а старо сват, исто така е Русин, Михаило Злидер²⁸⁷.

Младиот брачен пар тешко стартира, зашто материјалните прилики не им се најдобри, кон тоа и немаат постојано живеалиште. За среќа, токму во ова време кај нив на гости доаѓа неговата мајка Александра и со себе носи поголема сума пари. За 1000 златници ја купуваат куќата во која семејството и денес живее (ул. „Седма бригада“ бр. 40). Мајката всушност по прогонот од старата татковина, од каде се исселуваат сите 48 членови на

287. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Црква св. Димитрија, Протокол за упис венчаних... с. 63, бр. 43.

семејството Јаковљеви е на пат за САД, кај своите две ќерки.

Александар имал драматичен и немирен живот не само до доаѓањето во Битола, ами и по настанувањето тука. Менувал многу вработувања и доживеал многу искушенија. Првин работел како писар во судот во Демир Хисар, потоа за 900 динари бил предрботник во расадникот во Битола, потоа службеник во Жупанскиот суд и, на крајот, службеник во Општината Битола, каде што ја запознал својата сопруга. Во период од 1938–1941 год. тој и семејството живеат во Скопје, каде што е вработен во Аграрното поверенство.

Војната од 1941 год. го наоѓа во Скопје. Веднаш е мобилизиран и е испратен на фронтот. Се бори на потегот Гавато (Битолско), каде југословенската војска имала тешки загуби. Заробен е, но благодареејќи што е зет од ќерка на најстариот илинденец Ристо, успева да добие посебен статус и да ги избегне голготите што ги имале другите заробени југословенски војници. Првите привилегии, сепак, не се вечни и тој понатака од бугарските власти, токму заради руското потекло има посебен статус. Пред сè, не може да му се придружи на семејството во Скопје, или истото да го прибере во Битола цели три месеци. Потоа и тој и неговото семејство од бугарските власти имаат третман на граѓани од втор ред, немаат право на купони за прехранбени производи, движењето им е ограничено, всушност оставени се да преживуваат во најгруба смисла на зборот. Работат и тој и синот Михајло најгруби мануелни работи. Во Ѓенимале, на пазарот на работна рака, радосни се ако ги ангажираат како аргати или работници. Понекогаш и тоа го нема. Тогаш одат во Блатото во Црна Река каде фаќаат риба и ја носат дома да се прехранат. Ако остане нешто од неа ја продаваат за парче леб.

Згора на тоа доаѓа и мобилизацијата на руските емигранти за Доброволниот корпус што треба да се бори на Источниот фронт. Доаѓаат да го мобилизираат и него. Одлучно се спротивставува и со возраста и со здравјето, но и со ставот „Рускиј Рускому поневоле брат!“. Ќе рече дека и по никаков притосок тој немал да крене рака на соплеменикот. За среќа го оставаат и понатака да преживува со своето семејство.

Потем доаѓа Информбирото, односно новите премрежја и за него и семејството. Првин Руската амбасада им ги прибира сите југословенски документи со ветување дека ќе ги вратат во старата татковина. До тоа не доаѓа, но доаѓаат сомнежите, прогонувањата и проследувањата. Благодарейќи сепак на значењето и улогата што ја имал тестот Ристо, кои во почетокот биле на цена, не е избркан од работа.

Умира во 1965 год. и закопан е во Светонделеските гробишта во Битола²⁸⁸.

Димитриј Антонович Свидерски

Димитриј Антонович Свидерски роден е на 25 јануари 1900 год. во Могилув, Русија, од родителите Антон А. Свидерски, службеник и Александра Свидерски. Имал две сестри и еден брат, постари од него кои без следа исчезнале за време Октомвриската револуција. И тој рано се вклучил во драматичните настани на својата татковина од страна на Белата армија и бил ранет во една од бројните битки. Ранет се нашол во централното собиралиште на раселените Руси, во Турција. Потем неговиот пат е Грција, а од Грција со поголема групи Руси конечно доаѓа во Државата на СХС, во Белград.

---

288. Соопштение на Михаил Александрович Јаковљев, пензионер од Битола, син на Александар.

Димитриј Свицерски

Властите во Белград прават крајни напори да ги прифатат бројните Руси што ја преплавуваат државата и истите да ги адаптираат. Се организираат бројни школи, една е и онаа за геометри. Свицерски со поголема група ја посетува, се оспособува за позивот што ќе стане професионална определба и набргу по службена должност доаѓа во Македонија.

Како триесетгодишен се оженува со Марија Григориев(иќ) (Шекерциќ), ќерка на Димитрие, меанџија и Фанија. Свадбената

церемонија се одржува на 24 јануари 1932 година во Руската црквата и со истата води Милан Паниќ, член на Духовниот суд од Битола. Кум на свадбата е Љубисав Илиќ, а старо сват, Русинот Леонид Тиченко, обајцата негови колеги, геометри²⁸⁹.

Димитриј и Марија, кои свиле дом на ул. Солунска (под Камен Мост) во бракот добиваат три сина: Михајло, Антон и Јани. На тројцата им даваат високо, факултетско образование и ги формираат во трудољубиви и честити граѓани.

289. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Црква св. Димитрија, Протокол за упис венчаних... с. 34, бр. 4.

Работата Свидерски го носи низ разни краишта на државата. Првин учествува со поголема група геометри во премерот на Преспанското и Охридското Езеро, потоа целото семејство патува во Србија (Бољевац, Зајачар и на други места), пред капитулацијата на Југославија тоа се настанува во Скопје. Тука живее многу тешко зашто работа за Свидерски нема и тој е принуден да работи груби, и тешки работи (садомијач). Капитулацијата на земјата го наоѓа во Скопје.

Бугарите го интернираат во Источна Македонија, во село Шлегово, заедно со Русинот од Скопје, инженерот Корсаков. Обајцата работеле на рудните истражувања, а потајно го помагале и отпорот на Македонците, кое подоцна се покажа како сосема сфатливо заради неговиот однос кон новата татковина, но и во избегнувањето на сите оние трауми на Русите што ги доживееја во 1948 год. со Информбирото. Шлеговци сите до еден скокнале да го штитат и да му помагаат на некогашниот селанец, интервенирајќи насекаде каде што требало.

Кога се формира Рускиот доброволен корпус за Источниот фронт, во Шлегово пристига група бугарски и германски офицери да ги принудат двајцата Руси да стапат во него. Малолетните деца на Свидерски, Михајло и Антон, се среќаваат со бол во душата на грозната тортура што ја примениле врз нивниот татко, но Свидерски останал тврд и не попуштил, оправдувајќи се дека нежното здравје не му дозволува таков потфат.

Офицерите ветице дека ќе дојдат повторно, за среќа тоа не се случило²⁹⁰.

По ослободувањето конечно целото семејство се прибира во родното место на сопругата и на синовите,

290. Соопштение на Михајло и Антон Свидерски, пензионери од Битола, синови на Димитриј.

Битола и тука Свидерски ќе остане до крајот на животот. Првин работи во Околиската секција за патишта, нешто подоцна е вклучен во парцелизирањето на Пелагонија, она земјиште што е добиено по исушувањето на Пелагониското Блато. До пензионирањето е вработен во ЗИК „Пелагонија“ и зад себе остави сеќавање за исполнителен, примерен и целосно предан во работата, работник.

Умре во 1976 год. и закопан е во Руските гробишта.

Андреј Парофимич Јарошевски

Машиќиот дел од семејството Јарошевски, браќиот Теофило (лево), шайќиот и Андреј во Русија

Андреј, син на покојната Ксенија и на Парофимиј Јарошевски, роден е 1900 год. во Глупов Черповје (Русија). Во Битола доаѓа заедно со првите Руси – доселеници и останува до крајот на животот (1934). Тој е меѓу првите што добива државна служба, работи како службеник во битолската финансва полиција во битолските села. Со сознанието дека донекаде ги решил материјалните проблеми и дека враќање нема во старата татковина со новонастанатите услови по Октомвриската револу-

ција за сите оние што учествувале во борбите против Црвената армија, решава да свие гнездо во Битола и тука да го продолжи животот. Ја пронаоѓа 20-годишната Фанија Лазарев(иќ), ќерка на покојната Јелисавета и на Ристо, поранешен драгоман (преведувач) од Истанбул и се оженува со неа. На свечениот чин на склучувањето на бракот, кој се одржува во црквата св. Димитрија на 17 мај 1925 год. кум му е Иван Јустин Мелников, Русин, сликар од Битола и Андреј Емануел Вандаро, исто така Русин, службеник, како старо сват²⁹¹.

*Андреј Јарошевски
(Битола, 29.И.1923)*

Андреј и Фанија во бракот добиваат две деца, синовите Теофило (1927) кој умира како бебе и Ѓорѓи (1930).

Синот Ѓорѓи, вработен во Фарбриката за фрижидери во Битола, и неговата сопруга Василка (Кула), службеник во Битолската царина кога се среќуваат односите меѓу Југославија и СССР прават грчевити напори да ги откријат трагите во Русија и да воспостават, евентуално, врски. Имаат сознанија дека семејството Јарошевски е распространето и во Полска, но и во Русија. Конечно во

291. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Црква св. Димитрија, Протокол за упис венчаних ... с. 51, бр. 36.

Андреј Јарошевски со сојузгајта (десно) и нејзината сестра Вангелица, сојузга на Владимир Клочко

1964 год., преку службите на Црвен крст добиваат известување дека имаат блиски роднини во Ростов на Дон. Всушност го пронаоѓат братот на Андреј, Теофило. Се воспоставува пишувана комуникација, се прават напори и да се добијат визи за посета на стрикото. Одбивниот став на советските власти се содржи во објаснувањето дека Теофило „нема соодветна квартира“ за да прими странски гости, односно дека живее во една соба. Меѓутоа, упорноста се исплатува и конечно во 1965 год. обајцата, Ѓорѓи и Кула, заминуваат за Ру-

сија, за Ростов на Дон и таму се среќаваат и со стрикото но и со сите други роднини од семејството Јарошевски. Грдо секавање за нив е што зад себе имаат постојана полициска сенка и што немаат можност да направат пошироки запознавања на Русија, зашто маршрутата им е стриктно ограничена. Успеаја само да го посетат Киев. Големо изненадување за нив е што стрикото, по смртта на својата сопруга Наталија, за брачна заменичка, ја зема нејзината сестра Анастасија, една појава, што, впрочем, и не била за изненадување во овој дел на Русија²⁹².

Сопругата на Андреја, Фанија, го надживеала својот сопруг, почина 1971 год. По неа, доста рано починува и

292. Соопштение на Василка (Кула) Јарошевска, пензионер од Битола, снаа од син на Андреј Јарошевски.

синот Ѓорѓи (1977), кој добил две ќерки, Ирина Јарошевска – Димитровска и Људмила Јарошевска – Јошевска.

Сергеј Кузмич Анисимов

Сергеј Кузмич Анисимов роден е во Кишињев (Молдавија) во 1903 год. од татко Кузма, Русин, и мајка Германка, обајцата лекари. Тој е трето дете, зашто браќата Алексеј и Василиј, се значително постари од него. Првиот пред Октомвриската револуција е активен офицер на Царската армија, а вториот ги посетува студиите на Војно–медицинската академија во Петроград. Револуцијата наполно ќе го разори и растури компактното и среќно семејство. Алексеј, оставајќи ги сопругата и ќерката во Одеса се нашол во Франција, а Василиј, по трауматичните денови во заробеништво кај црвеноармејците, успева да побегне и да појде по патот на братот, во Франција, додека незавршениот средношколец Сергеј, преку магистралниот морски пат за руските емигранти – Одеса – Турција – Грција, осамна во Државата на СХС, во градот Кладово, еден од центрите на руските емигранти. Без никого, без средства за живот, избезумен и без решенија за иднината, на пристаништето на Дунав случајно го сретнува идниот битолски митрополит Николај Велимировиќ, кој веднаш му прискокнал со предлози и решенија. Со негова материјална помош и со негови препораки бил испратен во Битола, во Српската битолска богословија. Се сместува во средношколскиот интернат на битолските ученици (денес стара зграда на Матичната и универзитетска библиотека „Св. Климент Охридски“) и ревносно ги посетува часовите во Богословијата. Матурира и веднаш се префрла на Теолошкиот факултет во Белград. Како завршен теолог на 28 февруари 1928 год. во Белград се венчава со Марија, Русинка,

со која ја добива и ќеркичката Ниночка. За жал при породувањето сопругата тешко се разболува, ќеркичката е прифатена во Домот за сираци, каде набргу умира, а и Марија, на годишнината на венчавката, односно на 28 февруари 1929 год. го завршува младиот живот.

Потресен и скршен, не можејќи да го угуши болот, решава да се повлече од секојдневието, сметајќи дека големата несреќа е опомена и казна што е упатена до него. Станува еден од монасите на манастирот Горник во Словенија. Неговото калуѓерско име сега е Инокентие и него ќе го користи и кога ќе престане да биде монах.

Нов период во неговиот живот настапува кога решава да го напушти манастирот и да отпатува кај својот брат во Франција. Ги посетува Лион, каде е братот, но и Марсеј, па и Лондон. Се чини дека нема намера повеќе да се враќа, па решава да се вработи, станувајќи парох на православната црква во Антверпен, Белгија, но и да го прошири своето образование. Се зафаќа да изработи докторска дисертација, која за жал никогаш не ја окончува. Причина за тоа е неговото решение да се врати во својот „втор град“, во Битола. Упатува молба до Светиот архиерејски синод за вработување во Битолската богословија. На молбата е одговорено позитивно на 16 октомври 1934 год. и тој така станува хонорарен суплент во истата школа каде што и матурирал²⁹³.

Битолчани и сега се сеќаваат на високата, нежна и племенита појава на синоокиот и русокосиот калуѓер, кој заедно со уште еден, исто како и него, калуѓер, го завршувале маршот на професорите и учниците на Битолската богословија кога се патувало од Богословијата до црквата св. Димитрија на молитва или од црквата до

---

293. Српска православна богословија, Извештај за школки 1934/35, Битољ, 1935, 17.

Монахот Инокентије Анисимов

Богословијата. Многу млади битолчанки излегувале на прозорците не толку да ги видат богословите, ами смерниот и привлечен калуѓер. Тој е омилен и меѓу колегите во Богословијата, зашто е една богата и сестрано образована личност. Покрај длабоките познавања од теологијата, голема љубов му претставува уметноста, особено литературата. Ги владее, кон тоа и јазиците: руски, германски, француски, латински, старо-грчки, ново-грчки и англиски.

Како многумина Руси ги претчувствува настаните што ќе следат и пред почетокот на Втората светска војна ја напушта Битола и се засолнува во Сараево. Станува професор во средношколска установа и конечно ја фрла мантијата. Кога во Сараево настануваат драматични промени и постои опасност од меѓуетнички судири, набрзина се прибира во Белград. Не му е тешко да најде работа. Се вработува како средношколски професор во белградска гимназија. Во 1942 год. преоѓа во илегала и од заднината го помага отпорот. Неговата внука од братот Василиј, Ирина, се среќава на напис во дневниот печат упатен до него да се врати на работа, со закана за губење на работното место.

Само што настануваат новите промени и се формира Авнојска Југославија, Анисимов повторно доаѓа во Битола. Се вработува во Гимназијата, каде предава руски јазик и истовремено е воспитувач во Гимназискиот интернат. Живее во мало сопче во Интернатот (Булевар 1-ви Мај) во кого има само железен кревет и едно ќебе. Освен костумот што го има на себе, нема ништо друго од имот. Неговите ученици од ова време го паметат како тактичен педагог, кроток и длабоко образован²⁹⁴. Во Годишниот извештај на Гимназијата за 1946–1947 год. стои забележано дека „**Инокентије Козмов Анисимов**“ има више образование, дека има 12 години работен стаж и дека предава руски јазик²⁹⁵.

Во есента 1946 год. се оженува по втор пат, сега со 17 години помладата битолчанка Спасија Наумова. Следната, односно 1947 год., обајцата заминуваат за Скопје каде што е ангажиран за професор по руски јазик во Педагошката академија. Рускиот јазик во ова време заради односите со СССР има голема цена и е неминовен за повисоките службеници и офицери и тој катадневно е ангажиран, покрај редовната настава и со курсистите. Живее во „Професорската зграда“. Непосреден сосед му е Блаже Конески, а интимен и семеен пријател, му е Крум Тошев.

Разјадуван од мислата за враќање во старата татковина, во едни поинакви, поблагопријатни прилики, поднесува молба за советско државјанство. Се случува и Резолуцијата на Информбирото и гонење на Русите од Југославија. Тој е во една од првите групи прогонети. Првата станица му е Бугарија. Извесно време за да преживее работи како физички работник. Писмено комуницира со Крум Тошев, барајќи соопштенија за се-

---

294. Соопштение на Сотир Главинче, адвокат од Битола.

295. Полна гимназија „Јосип Броз – Тито“, Извештај за учебната 1946–47 година, Битола, 1947, 6–15.

мејството, сопругата, со која во меѓувреме се разведува и за нејзиното новороденче. Потоа патот го води за СССР, Ташкент, каде во прво време, исто така, работи како мануелен работник, а потоа станува и професор. Крајот му е неизвесен²⁹⁶.

Владимир Василевич Клочко

Владимир Василевич Клочко роден е 1892 год во Черкасиј. Таткото Василиј бил угледна личност, кој имал и доходовна работа, фабриката „Лора“. Со Марија од Петроград имале четири деца, два сина и две ќерки. Ќе да имал и генералски чин во Руската армија, за што, кога неговиот син Владимир се венчавал во Битола, покрај што известил дека татко му е индустријалец и инженер, нотирал дека бил и генерал. Пред куќниот праг, и пред очите на Владимир црвеноармејците за време Октомвриската револуција, беа ги заклале и таткото и братот. Потресниот и избезумен Владимир успеал да побегне и да ја избегне смртта, преземајќи едно долго и мачно патешествие пред да се стационира во Битола, од каде никогаш повеќе не излегол. Преку морските патишта по кои најчесто се повлекуваа поразените војници на Белата армија, Одеса – Турција, Клочко ќе се најде и на Кипар, во Фамагуста. Тука одвај преживеал тешка форма на тифус. Од руски емигранти во Фамагуста добил известување дека Државата на СХС ги прифаќала руските емигранти и дека во поголем број ги има во Битола. Се определил за Битола и по морски пат, преку Грција еден ден конечно се нашол на најјужниот град на оваа држава и тука ќе формира семејство, ќе најде заштита, ќе придонесе со своето иноваторство за разво-

---

296. Соопштенија на Спасија Наумова – Јовановска, пензионер од Битола и на Ирина Анисимова – Маноилова, пензионер од Скопје.

јот на стопанството, односно Битола ќе стане негов втор роден град, со кого бил многу емотивно врзан.

Владимир Клчко

До смртта (7.IV.1958) менувал многу занимања. Во почетокот работи како автомеханичар. Тоа е една нова професија за Битола и многу доходовна, зашто дел од камионите оставени од сојузничките војници, како и лесните коли што побогатите битолчани започнаа да ги набавуваат, сакале и стручно одржување. Клчко, технички надарен, иноватор, новиот занает го применувал многу успешно. Автомеханичарската работилница подоцна, откако се оженува, ја преместува во дворот на

својата сопруга, каде што е домазет. Тоа е една гаража на ул. Стерјо Ѓоргиев бр. 10, каде ги обавува интервенциите механичарски. Меѓу првите битолчани, односно уште во 1929 год. купува лесна кола, со која, за жал, немал многу среќа, зашто набргу доживува и сообраќајка, но без потешки последици.

Со неговата идна сопруга Вангелица Лазарев(иќ) го запознава неговиот пријател, Русинот Андреј Јарошевски, кој веќе ја има за сопруга нејзината сестра Фанија, што ќе рече дека двајцата пријатели Руси стануваат и роднини, бацанаци, па така врските меѓу нив уште по-

веќе се зацврстуваат, дури истите ги пренесуваат и на нивните деца.

Бракот е склопен во црквата св. Димитрија на 10 октомври 1926 год., кум е Сава Живковиќ, учител во пензија, старо сват (очекувано) Андреј Јарошевски²⁹⁷.

Владимир и Вангелица го добиваат синот Игор (1929), кој по завршувањето на средното образование во Битола студира во Љубљана. Таму ја сретнува и својата идна животна сопатничка, Словенката Леонарда. Владимир добива две внуки, Ирена и Бети, кои, според рускиот обичај му се обраќаат со „ноно“, а на бабата Вангелица со „нона“.

Откако ја напуштил автомеханичарската работа Владимир со необична техничка култура и со техничка надареност, се зафати заедно со познатиот битолчанец Ицо Ризо да изработува индустриски воденички камења. Тоа за Битола и Битолско, каде има многу воденици и каде технологијата е застарена претставува револуционерна новина. Работилницата му се наоѓа под Ленски Мост, во денешниот комплекс на Хаџи бег (денес продавница за железарија). Подоцна, кога се отвора Фабри-

*Сестрајата и мајката на Владимир
Клочко во Русија (1958)*

297. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Црква св. Димитрија, Протокол за упис венчаних... с. 60, бр. 104.

ката за фрижидери во Битола се вработува како проектант.

*Владимир Клочко, синот Игор и
сојузницата Вангелица (1947)*

Ретко ги репродуцирал минатите настани од болните сеќавања, меѓутоа никогаш не се откажал да ги пронајде, евентуално, живите роднини, посебно мајката и сестрите. Во 1940 год. скоро е на пат да ја открие врската и да дознае нешто конкретнo, меѓутоа војната сето тоа го прекина.

По војната повторно се зафаќа со потрага. За негова среќа во Битола пристига сестрата и зетот од сестра на Иван Мелников, кои живеат непосредно до Черкасиј. Тие сега се нафаќаат да помогнат, да истражат и, евентуално, да ги воспостават врските.

Така и бива. Не многу долго, откако заминуваат од Битола, Владимир добива писмо од Русија, од својата мајка.

Писмово е причина и за неговата смрт. Тој се наоѓа во стресна состојба, првин не може да поверува дека мајката е жива, потоа не може до крај да го прочита писмото, а на крајот, го чита по необроено пати на ден. Се крие во аглите на Административната зграда во Фри-

жидери и го чита, леејќи солзи. Им го чита на пријателите, на познатите, го чита по улица, игнорирајќи го сообраќајот и минувачите и блада: „**Мама е жива!**“.

На 6 април 1958 год. домашните го наоѓаат мртов во купатилото со писмото в раце.

Закопан е на 7 април истата година. Тој ден е Богојавление. Тој ден во Русија, според подоцнежните известувања, мајката прави за сите роднини и пријатели голема гозба, објаснувајќи дека „**Владимир се врати од мртвите!**“²⁹⁸.

Закопан е во Буковските гробишта во Битола. На закопот присуствуваат многу негови пријатели, познати, а и сите вработени во Фабриката за фрижидери, каде што имал голем углед. Свештеникот Илија Тодоровски – Канински, негов пријател и сосед, одржува потресно слово. Меѓу другото, ќе рече: „**Иако дојде од далечна земја, тука најде друга татковина. Се прилагоди и го прифати животот на оваа земја, тука формира и семејство и даде свој придонес во развојот на оваа твоја нова татковина**“²⁹⁹.

Николај Павлович Покровски

Николај Павлович Покровски во Битола доаѓа 1917 год., односно заедно со првите Руси емигранти. Роден е во 1902 год. во Петроград од татко Павле, свештеник и мајка Људмила. Како 29 годишен, односно на 15 февруари 1931 год. се оженува со Хрисула Сарафи, ќерка на Сотир, трговец и Василија од Битола. Невестата е пет години помлада од него, односно родена е 1907 год. Венчани се во храмот св. Димитрија. Кум им бил Милош Јовано-

298. Соопштение на Ирена Клочко – Петрова, инженер технолог од Битола и на Бети Клочко – Наковска, дипломиран правник, внуки на Владимир.

299. Соопштение на Миле Димитровски, пензионер од Битола.

виќ, државен шумар од Битола, а старо сват Петко Дојчиновиќ, претприемач од село Дренук, Дебарско³⁰⁰.

Николај и Хрисула во бракот добиваат две ќерки, Људмила, која извесно време работи како лаборант во Битола и Тамара, додека татко им Николај работи како службеник (званичник) во Окружната болница во Битола.

Многу рано започнал да прави напори да се врати во старата татковина. За таа цел, а со надеж дека надежта полесно ќе ја реализира преку Бугарија, со целото семејство заминува по советска виза за Софија. Очекувањата за позитивен одглас на советската амбасада се сосема реални, зашто имал силни родбински врски со влијателни личности од властите во Москва. Меѓу другите близок роднина негов е и еден јавен обвинител. Тој, впрочем, бил и главната надеж и силниот потстрек за ризичниот пат за Софија. За жал, сонот за враќање никогаш не се реализирал и заедно со семејството остана да живее во Бугарија³⁰¹.

Иљашевичи

Двајцата браќа Иљашевичи, Ѓорѓи и Валентин, родени се во старо дворјанско семејство во Ериван. Постариот, Ѓорѓи, роден е во 1893, а помладиот, Валентин, три години подоцна, односно 1896 год. Мајката се викала Ана, а таткото, полковник во Руската армија, се викал Силвестар. Меѓутоа, не само таткото, ами и двата браќа имале воена определба и наобразба и тројцата учествувале во битките против Германската и против Црвената армија. Пред почетокот на Првата светска војна Валентин се наоѓал во Војно–поморската академи-

300. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Црква св. Димитрија, Протокол за упис венчаних... с. 25, бр. 9.

301. Писмено соопштение на Никола Сидовски.

ја во Рига. Како кадет на оваа академија военото отсуство го стекнувал на воените бродови. Токму почетокот на

Семејството Иљашевичи во Бишкола

Првата светска војна го нашла на еден таков брод. Телеграмата на таткото го известила на воените промени и го принудила да се врати назад и тој, како и братот и таткото да се вклучат во одбрана на татковината. Ѓорѓи во тие битки за покажана храброст се здоби и со воено одличие од највисок ранг, орденот Св. Ѓорѓи.

По разгромот на Белата армија сите тројца ги искусиле стравотиите на бегалската трагедија, патувајќи во неизвесност од логор во логор и од град до град. Валентин се нашол во големиот бегалски логор на Русите емигранти во Галиполе. Во него немало само поразени војни, ами и многу руски семејства со деца, имало многу глад, многу болести и многу смртни случаи. Оттаму па-

тот го водел, преку Бугарија во Државата на СХС, која ги прифаќаала широкоградо руските бегалци. Гладни и понижени, за корка леб, во Бугарија биле принудени да работат најниски работи или лебот да го плаќаат со злато.

Конечно, по различни патишта, семејството Иљашевичи се прибра во Белград.

Патиштата, меѓутоа, повторно ги делат.

Ѓорѓи доаѓа во Битола, каде што имало бројна Руска колонија. Тука ја наоѓа идната животна сопатничка, учителката Марија, ќерка на Јован и Јулијана Лекиќ, од Сомбор. Со неа се венчава 1929 год. во црквата св. Димитрија. Кум им е Душанка Данило Димитриевиќ, училишен инспектор од Битола, а старо сват, Раде Вукичевиќ, писар во занаетчиската управа³⁰². Во бракот немаат деца.

Валентин патува по други патишта. Работи низ Државата на СХС во разни места. Работи во фабрика за огледала, работи во Црна Гора, работи и во Нови Пазар. Овде при градењето на пругата, обидувајќи се да му помогне на работник, при експлозија на рударска мина, губи дел од ногата. Отсега натаму живее како инвалид. Ја напушта работата и се прибира во Белград. Се среќава со идната сопруга, Унгарската Меланија, со која има голема љубов и среќен брак. Меланија, во чест на својот сопруг се согласува да ја мени религијата, станува православна и го менува и името, станува Људмила. Извесно време живеат без материјални проблеми, дури, благодареејќи на осигурувањето, си дозволуваат да купат и автомобил.

На покана на братот Ѓорѓи, Валентин и Људмила решаваат да дојдат во Битола и дел од животот да го проживеат заедно. Меѓутоа, како и толку други Руси од

---

302. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Црква св. Димитрија у Битољу, Протокол за упис венчаних... а. 4, бр. 46.

Битола пред почетокот на Втората светска војна братот Ѓорѓи со сопругата заминуваат на север, во Белград. Во Белград го доживуваат жестокото германско бомбардирање од 6 април 1941 год. Ѓорѓи е тешко рнет, пренесен е набрзина во Виена на лечење, таму и умира.

Домот за сирачиња во Битола со воспитувачот Валентин Иљашевич
(во средината, со пеејерујка зравата, заедно со семејството – со
пругата и две ќерки)

Валентин добива две деца, Ана и Вера. Решава да останане во Битола и покрај неизвесностите што ги очекува. И навистина тие жестоко се нафрлуваат врз нив. Бугарските власти му наредуваат во рок од 24 часа да ја напушти и да се исели од Битола. Набрзина продава сè што се може да се продаде и се подготвува да замине. Меѓутоа, благодарееќи на интервенцијата на влијателни луѓе од Битола, блиски на власта, заради сè она што го направил како управител на Домот за сираци и како упра-

вигел на Домот за старци, дозволено му е да остане. Неговите штитеници го паметат како голем педагог, односно не како учител, ами како родител³⁰³.

Во Руските гробишта во Битола имаат семејна гробница. Таму се погребани: Валентин (1955), Ана (1964) и сопругата Људмила (1898)³⁰⁴.

Ќерката Вера се омажува и има син Милутин, лекар во Медицинскиот центар во Битола.

Василиј Федотович Киреј

Василиј Федотович Киреј е „солунец“. Веднаш по пробивот на Солунскиот фронт се настанил во Битола и останал до крајот на животот. Роден е, инаку во село Подмитное, Черниковска Губернија од татко Федот и мајка Александра. На 23

Василиј Киреј

годишна возраст ја пронашол и ја зел за жена 16 годишната Ставрџла, родена во село Раково, Егејска Македонија, ќерка на Спиро и Атина Котев(иќ). Набргу по склучувањето на бракот се настанал и животот го проживеал во домот на Ставрџла (во близина на стариот објект на Свиларницата „Илинден“), кого во 1915 год. беше го подигнал Спиро со парите донесени од печалба во САД. Венчани се на 4 мај 1919 год., откако родителите на

303. Соопштение на Петар Петров, кореспондент, воспитаник на Валентин.

304. Соопштение на Вера Иљашевич, ќерка на Валентин.

девојката изјавиле дека е полнолетна, односно дека наполнила 17 години. Бракот е склучен во црквата св. Богородица и тоа е прв регистриран брак на Русин со битолчанка во оваа црква³⁰⁵.

Василиј Федотович Киреј е типичен претставител на оние Руси кои многу активно се вклучиле во градбата на Руската колонија во Битола, но и врз семејните односи во својот дом. Успеал да изгради пријатно катче на семејна интима и семејна сплотеност која ги поврзувала сите членови многу цврсто и со голема љубов. Младата животна сопатничка Ставрула наполно беше ги прифатила обичаите, пријателствата и обносните на неговите сонародници, пренесувајќи им го тоа и на своите деца: Ана (1920–1992), Марија (1922–1999), Петар (1924–1996), Владимир (1926) и Никола (1933–1953). Во нивниот дом се говорело само на руски јазик, во него имало многу руски икони, руска литература, односно многу руски дух, затоа тој станал руско катче во кого многу радо навраќаа многу битолчани, особено врсници на нивните деца. „Па-

Василиј и Ставрула Киреј

305. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Протокол за упис венчаних цркве св. Богородице у Битољу... с. 28, бр. 47.

па“ е именскиот начин на обраќањето на децата кон својот татко.

Многудетното семејство Киреј во одредени периоди многу тешко живеело, особено, откако Василиј бил отстранет од работа во Железничката станица. Не ретко било принудено и да позајмува леб од маалската фурна на Цветко, но и да гладува. Тоа било причина, Ана, иако покажувала добри успеси во учењето да ја напушти гимназијата и да се вработи првин во Домот за сирачиња во Скопје, а потоа и на други места. Тврдокорна и горделива Ана, **„што било типично за сите членови на семејството Киреј“**, како што пишуваше во едно писмо од Русија до својата внука од сестрата Марија, Жужу, се определила за Резолуцијата на Информбирото и за Сталин, па ќе ги проживее сите голготи од прогонството во Албанија, па во СССР, каде живеела во многу тешки стамбени прилики и извршувала многу тешка физичка работа. Имала син Александар (Саша) и неколку пати доаѓала во Битола.

Марија станала учителка и во бракот ги добила Александар (Саша) и ќерката Жулијана (Жужу). Петар завршил технички школи и во својата кариера имал одговорни функции. Ги имал децата Стефан и Весна, кои денес живеат во Скопје. Владимир уште како 9 годишно дете заминал во Бела Црква каде станал кадет на школата на Рускиот доброволен корпус и никогаш не се вратил назад. Во 1941 год. замина за САД, таму се оженил со Русинката Тамара, со која ги добил децата Никола и Лидочка. Најмалиот, Никола („Коља“), најомилениот, необично интелегентен, комуникативен, начитан, имал пре-рана трагична смрт како војник на ЈНА. Тој стана инспирација на расказот „Тестамент“ на битолскиот писател Владимир Костов и расказот и нему му е посветен.

Василиј заедно со сорпугата активно биле вклучени во сите активности на Руската колонија. Првин најмно-

гу во подигањето и организирањето на Руската црква и Рускиот дом, потоа, како „солунец“ му било одредено да ги пронајде и дешифрира посмртните останки на руските „солунци“ расфрлани низ Битолското Поле и на други места. За тие заслуги неговото име и денес се наоѓа на плочата на благодарноста што е поставена на коструницата на Руските гробишта во Белград. Никогаш не патувал за старата татковина, но затоа, пак, неговата сопруга патувала и во СССР, кај ќерката Ана, и во САД, кај синот Владимир³⁰⁶.

Василиј починал на 18.05.1940 год. во Бановинската болница во Битола од пневмонија. Претходно, меѓутоа, доживеал длабок стрес од италијанското бомбардирање на Битола во 1940 год., кога италијанските гранати паѓале околу неговиот дом, а тој не се наоѓал таму да помогне и да биде заедно со децата и сопругата. Закопан е во Руските гробишта во Битола³⁰⁷.

Константин Филипович Жежељ

Константин Филипович Жежељ е роден во Краснодар, Русија, во аристократско семејство, од татко Филип – висок воен офицер кој загинал за време на Револуцијата и мајка Феодора, наставничка по клавир во женски лицеј. Имал две сестри: Ирина и Зоја и еден брат, Дмитриј.

Школувањето го започнува во кадетскиот корпус во Сенферопол, близу Одеса. Во виорот на војната комплетниот корпус сосе наставниот кадар емигрира во Југославија, во војводинското гратче Бела Црква. Контактот со мајка му која го пронашла преку Црвениот крст,

306. Соопштение на д-р Жулијана Киреј – Војновска.

307. Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Протокол за упис умрлих цркве св. Димитрија у Битољу... книга 1940–1941, с. 28, бр. 230.

набргу се прекинува и оттогаш, па сè до својата смрт нема никакви сознанија за блиските од Русија.

Константи́н Фили́пович Жежељ

По завршувањето на кадетската гимназија, испратен е на дошколовање во Белград, каде добива вишо геодетско образование, а веднаш потоа е распределен на работа во повеќе градови, за да се стационира во Охрид. Тука се запознава со Слободанка, која потекнува од стара охридска фамилија и се оженува со неа. Им се раѓаат три деца на кои им пружаат солидно образование: Татјана е доктор по филолошки науки, Соња е дипломиран економист,

а синот Александар (Сашо – роден во Битола) е инженер архитект.

За време на војната се поврзува со илегалата преку аптекарот Чаловски и веднаш потоа активно учествува во НОВ. Меѓу борците е познат како Русинот–митролезец во 7–мата ударна бригада. Во една битка веднаш до него загинува борецот Палигора.

На почетокот на ослободувањето на македонските градови и села во 1944 година, него го испраќаат на специјална задача – обновување на порушените патишта и изгорените села во Битолско. По војната работи како шеф на Катастарската управа во Битола. Раководи и лично учествува во многу регионални проекти за реконструкција на патишта и геодетски премери на многу битолски села, потоа, сите Демирхисарски села и др.

Со усвојувањето на проектот за изградба на Железата во Скопје, како докажан стручњак добива понуда да ги преземе геодетските работи околу поставувањето на објектите и инфраструктурата. Ја прифаќа понудата и во 1953 година со семејството се сели во Скопје. Тука продолжува неговата неуморна работа, остварувајќи неколку проекти значајни за Република Македонија, како што е прибирањето на шарските води, отворање на окната на рудниците во Жван, Тајмиште, Злетово и др.

Во катастрофалниот земјотрес во 1963 година загина неговата сопруга Слободанка. После девет години по втор пат се оженува за актерката од битолско потекло Вера Вучкова, со која останува до крајот на својот живот. Почина на 13-ти јуни 1987 година.

За време на својот живот добитник е на две општествени признанија: Орден заслуги за народ, за неговото учество во НОВ и Орден за труд со сребрен венец, за неговите заслуги на работното поле³⁰⁸.

Иван Алексеевич Ангелин

Исповед

Иван Алексеевич Ангелин (1891 – 1972) своите исповеди со право ги нарекува „Моја биографија“ зашто тие и навистина се исповеди, лична карија за неговото потекло, за неговите премрежја во сиратија и новата титинковина и на сè она за што размислувал, чувствувал и одлучувал. На исповедите навраќал поворемено, односно ги пишувал на раши. Во почетокот на десниот зорен агол режисирал: „1920 Битола Македонија“, од кое се заклучува дека започнал да ги пишува уште кога присигнал во Битола, но податоциите што следат, а некои се од пред смртта, потврдуваат дека бил окупиран со себе постојано и дека

308. Соопштение на д-р Татјана Жежел – Каличанин.

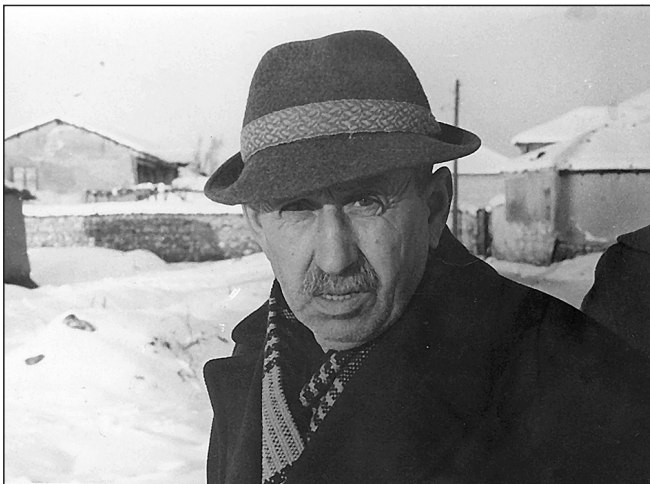
црвената нишка на живојот ѝ постојано ја повлекувал. Сепак, најверојатно исповедиџе не ѝ пишувајќи за себе, ами за оние што доаѓале по неа, пред сè за неговите деца, кои требало да ѝ откријат и да ѝ зајаматат коренаџа.

Анџелин е ревносен и џеданџен зашитувач и на еден, исто така, значаен материјал, на неговата кореспонденција со своите од Русија. Оџкако ја воспоставил џишаната комуникација и оџкако пошеќоа бројните џисма од и за Русија, сџе нив, со раќојис што му е близок на калиграфичката ѝ преџишувал и ѝ оставал зад себе. Има во нив и инџима, лична и семејна, но и многу податоци поврзани со времето кога живее. Огромниот број џисма (269) преџишани во два големи шефџера сигурно еден ден, како и исповедиџе, ќе сџанат џредизвик за испражување.

„Мојата биографича“ на Анџелин ја пренесуваме во авџентичен вид, а во џревод од руски јазик на џроф. Вера Ѓорѓиева. Сџинните инџервенции, сџилски и на џовџувањата, воистино не го нарушуваат духот на оригиналот.

„Јас, Иван Алексеевич Ангелин, правнук на дедо ми Иван Ангелин Тулупјаненко, т.н., Хаџи Иван, пишувам за своето потекло, т.е. за потеклото на мојот род. Родум сум од селото Старо Бешево, Екатеринославска Губернија, денешна Донецкаја Област, област кај градот Донецк. Мојот прадедо Хаџи Иван Ангелин Тулупјаненко, слободен козак од Запарожје, потекнуваше од Острово – Хортица во Запарожскиот крај. Таму украинските козаци, слободни како ветер, се собирале и се бореле за својата слобода против царскиот режим и Отоманската империја. Тој мој прадедо, Хаџи Иван, беше доселеник од Старо Бешево и јас, се разбира, не го знам, но мојот покоен дедо Хаџи Николај секогаш ми раскажуваше за него и за другите наши предци. Дедо ми умееше да раскажува многу убаво. Многу му беше важно да не го за-

боравам своето потекло и многу беше упорен во настојувањето да ми ја всади вистината за моите предци во мое-

Иван Анџелин

то сеќавање. Тој тврдеше дека ние сме вистински потомци на слободољубивите козаци од Запарошкиот крај, поточно од местото кое се викаше Острово – Хортица. Јас и ден денес многу убаво го паметам дедо ми Хаџи Николај Иванович и убаво се сеќавам како од најраните години на мојот живот живописно ми раскажуваше за нашите претходни поколенија. Тие наши предци од Хортица се преселија во селото Старо Бешево кое беше во тогаш сè уште слободните степски краеве. Таа преселба се случи во времето на Кнезот Потемкин. Дедо ми Хаџи Николај Иванович умре во месец септември 1915 година за време на Првата татковинска војна (т.е. Првата светска војна). Интересно е да се спомене дека кога мојот дедо умре, јас се наоѓав на северозападниот фронт, поточно на Германската граница, каде се водеа битки со Германците. На тој фронт бев ранет за прв пат, така што на за-

копот на дедо ми Николај не бев, ами лежев во болницата кај градот Севастопол.

Браќата и сестрите на Иван Анџелин во Русија (1955)

Би сакал да наведем неколку податоци за дедо ми Николај. Тој беше вдовец и од првиот брак немаше деца. Втората жена со која дедо ми склучи законски брак беше мојата баба Ирина. Баба ми, исто така, беше вдовица и од првиот брак го донесе нејзиното едноиполгодишно дете по име Максим, кое покасно мојот дедо го посини. Во вториот брак дедо ми и баба ми имаа три сина. Најстариот веќе го спомнавме, Максим, кој се ожени со Марија, родена Михајловна. Чичко ми Максим и стрина ми Марија, исто така, имаа три сина и една ќерка. Најстариот се викаше Андреј, средниот беше Михаил, кој загина во војната 1915 година и најмалиот беше Илија, кој загина во Втората татковинска војна (Втората светска војна, 1942 г.). Ќерката на чичко ми Максим, Вера беше најмала од децата. Средниот син на дедо ми Николај беше мојот татко Алексеј. Тој учествуваше во војната

против Турците во Бугарија во 1877/78 година. Таа војна се водеше за ослободување на Бугарија од Турците. После завршувањето на војната и после отслужувањето на воената служба татко ми се ожени на повозрасни години. Првиот законски брак тој го склучи со Ксенија Георгиевна Пештиева. Во тој брак се родија две деца, ќерката Анастасија и јас, Иван, роден на 26 јануари 1891 година. Мајка ми умре непосредно по породувањето кога јас имав само три дена. До шест недели ме хранеше баба ми Ирина со цуцла. По шест недели татко ми по втор пат се ожени со Марфа Трифоновна Фјодорова, девојка на која тоа ѝ беше прв брак. Таа многу се грижеше за нас децата. Мене ме хранеше со млеко и овошни сокови, но всушност основната грижа за мене ја имаше баба ми Ирина. Како и да е, мене и сестра ми Анастасија, Марфа нè одгледа како родена мајка. Ние не знаевме за друга мајка, бевме премногу мали за да ја запаметиме нашата вистинска мајка. Цел живот Марфа ја имавме, ја знаевме како родена мајка и никогаш на неа не помисливме како на маќеа. За нас таа беше нашата вистинска мајка. Од вториот брак татко ми имаше уште четири сина. Најстариот, веднаш после мене, беше Кирил. Тој умре на тригодишна возраст. После Кирил се родија четири ќерки и јас ќе ги именувам по ред како што се раѓаа: Надежда, Серафима, Валентина и Зинаида. После сестрите се родија уште три машки деца: Леонтиј, Пјотр и најмалиот Јуриј.

Нашите покојни родители, татко ми Алексеј и мајка ми Марфа, ги сакаа сите деца, но многу нè сакаа мене и сестра ми Настја. Особено мајка ми Марфа беше со нас нежна и внимателна. Во ниеден момент не ја почувствувавме како туѓа, ами напротив, секогаш за нас беше нашата грижлива и вистинска мајка. Дури и кога пораснавме со сестра ми Настја и кога разбравме дека таа не ни е родена мајка, ништо не се промени. Ние и понатаму

продолживме да ја сакаме и да ја чувствуваме како родена мајка.

Третиот син на дедо ми Хаџи Николај Иванович се викаше Трифон Хаџи Николајевич. Тој стапи во законски брак со Елена Кузминична Васиљева. Нивниот брак немаше потомство. Чичко ми Трифон умре на 19 декември 1919 година.

Во 1928 година моите родители беа интернирани во сибирските тајги. Таму наскоро умреа во заточеништво. Татко ми умре во 1930, а мајка ми во 1932 година. Најстариот мој стрико Максим исчезна без трага во 1933 година за време на првата Сталинистичка чистка. Никој не знае ни каде е закопан. Неговата вина беше во тоа што отпатуваше во сибирските тајги и ги донесе кај себе дома своите внуци, т.е. децата на неговиот брат кои останаа без родители и без покрив на главата. Три дена после враќањето од Сибир го одведоа и засекогаш исчезна без трага.

Во 1937 година во една од Сталинистичките чистки зетовите на две мои сестри беа, исто така, одведени и никогаш повеќе нема да се вратат. Постариот зет Андреј Алексеевич остави по себе пет ќерки и жена си Екатерина. Тоа беше во истиот оној период кога беа убиени и голем број од најдобрите раководители на советскиот народ, како на пр. Тухачевски, Каменеџев и Зиновјев. А сите ние браќата и сестрите од нашето семејство се растурихме по разни краишта на Советскиот Сојуз: во Донецк, во Гуртеи – Казахстан, во Комсомољск и само сестра ми Валентина остана во Старо Бешево.

Јас завршив четири класа основно училиште и три класа занаетчиско училиште. По завршувањето добив диплома и станав висококвалификуван мајстор по дупчење длабоки дупки за вештачки бунари. После работното време продолжував да работам и дома. Татко ми и чичко ми Максим беа квалификувани мајстори и јас со нив ги усовршував практичните работи. Бев нај-

стар од браќата и моите родители настојуваа да се оженам. Во старо време обичај беше родителите да ги женат своите синови или мажат своите ќерки без да ги прашаат. И така во 1910 година и мене ме принудија да се оженам, оти старите веќе беа стари и немаше кој да работи. И така без моја согласност и волја, сакал или не, се оженив. После мојата женидба во 1911 година заминав на отслужување на мојата воена служба. Дома се вратив кон крајот на април 1914 година. Кога малата херојска Србија без објавување на војна подло ја нападнаа Австроунгарија и Германија, на 17 јули започна Првата татковинска војна и јас бев повикан како војник на првиот резервен состав да стапам во првите активни делови на Руската армија. Кога Австроунгарија и Германија ѝ објавија војна на Русија, јас бев испратен на првата борбена линија. Значи, јас учествував во Првата светска војна, а моите тројца браќа во Втората. Најстариот после мене, Леонтиј се бореше на Јапонскиот фронт и доби контузија. Тој и сега е со слабо здравје и работи како дрводелец. Средниот брат, Пјотр, се бореше на Германскиот фронт и на два пати беше ранет. Кога беше ранет по втор пат имаше осумнаест рани по целото тело, во градите, во цигерот и на многу други места. Сега како инвалид од втора група добива 50 рубљи инвалидска пензија и исто така добива и добра плата во електромеханичарска работилница.

Третиот брат Јура, партиец, исто така, повреден и со слабо здравје се здоби со факултетско образование и сега работи како директор во едно училиште. Сите браќа се фамилијарни. Леонтиј или Љова има ќерка по име Лариса. Пјотр имаше исто така ќерка но таа умре на повозрасни години. Јура има син Владимир и ќерка Елена.

Мојот прв законски брак го склучив со другарката Марија М. Кирјазјева од селото Старо Бешево. Во тој брак го добивме синот Фјодор и ќерката Ксенија која умре 1923 г. Третото наше дете беше ќерката Александра

или Саша, како што си ја викавме. Таа е жива и има син по име Василиј. Василиј е веќе оженет и неговата жена исто така се вика Александра како и ќерка ми. Тие имаат син по име Коља. Тој мене ми е правнук. За време на целата Татковинска војна бев на фронт од јули месец 1914 до септември 1917 г. На 10 септември таа година бев ранет кај градот Фокшани на Румунскиот фронт. После ранувањето бев евакуиран во Југославија. За жал откако оздравев не ми беше дозволено да заминам за својата татковина. Од кралството на Србите, Хрватите и Словенците во тоа време не можеше да се патува за Советскиот Сојуз, и така, за време на стариот режим во никој случај не можев да отпатувам во својата сакана татковина Русија.

До 1928 година живеам сосема сам. Десет години водев самотнички живот и просто стана невозможно да продолжам да живеам така. Добри луѓе, мои пријатели, ме советуваа и настојуваа да се задомам, т.е. да формирам семејство. Советите на моите добри пријатели имаа големо влијание на мене и јас одлучив да почнам нов семеен живот. И така стапив во втор законски брак со вдовицата Донка Сотировна, од градот Битола. Таа од првиот брак имаше син Никола, кој јас со стапувањето во брак го посвоив. Тогаш тој имаше пет години. Јас него го воспитував и го изучив како роден син. Тој заврши шести клас виша гимназија. Во вториот брак со Донка Сотировна добивме три деца, два сина и една ќерка: постариот син по име Александар, ќерката Вера и помалиот син Петар. Александар и ќерката Вера имаат средно образование, а синот Петар заврши високо образование. Тој се стекна со диплома на машински инжењер. Факултетот го заврши во Загреб 1962 г. Александар има син и две ќерки: Никола, Милка и Снежана. Вера има две ќерки: Дарја и Мира, а Петар ќерка и син: Ксенија и Иван.

За време Стара Југославија постојано се допишував со браќата, сестрите и родителите. После смртта на мо-

ите родители 1930/32 продолжив да се допишувам со мојата постара сестра Надја сè до почетокот на Втората светска војна. Во април 1941 година започна Втората светска војна. Сè до крајот на војната јас немав никакви податоци за моите браќа и сестри. Тоа беше за време на германската окупација на Југославија. Кога Германија ја окупира Југославија, Македонија потпадна под окупација на нацистичката власт на Бугарите. Поради моето руско потекло јас бев постојано пратен. **Да се живее во тоа време со добавката „Русин”, беше навистина многу тешко.** Особено тежок ни стана животот откако најстариот син Никола замина во партизани во јануари 1943 г. Оттаму никогаш не се врати. Загина во борбите со балистите – Албанците на планината Бистра на 8 јуни 1944 г. Останавме дома јас, жената Донка и децата. Тие многу ми помагаа. Иако беа малечки, на 13 и 11 години, децата многу ми помагаа при префрлањето на руски воени заробеници во партизанските одреди по планините. Стотици руски луѓе спасивме од германските нацисти и ги испративме в планина. После ослободувањето многу од нив се вратија да ми заблагодарат за тоа што ги спасив од германските злотвори.

По ослободувањето во 1945 г. одлучив да напишам писмо во родниот крај, но одговор не добив. Жената и децата настојуваша да пишам повторно и во 1946 г. јас повторно напишав писмо. Овој пат имав повеќе среќа и наскоро добив одговор од родниот крај, од Старо Бешево. Всушност, писмото беше од поштата. Таму пишуваше дека загинаа многу од семејството Ангелин, но за среќа не загинале сите. После тој одговор од родниот крај јас почнав да копнеам и да тагувам по татковината, по браќата и сестрите и по роднините. И така тоа продолжи до март месец 1957 г. Гледајќи го моето тагување по родниот крај жената и децата ме молеа и упорно настојуваша повторно да напишам писмо. Јас го напишав тоа

мое значајно писмо на 15 март 1957 г. Писмото го адресирав на имињата на тројцата браќа, Лев, Петја и Јура Алексеевич Ангелин. За жал, писмото не затекна ни еден од нив таму. Единствено мојата сестра останала да живее во Старо Бешево. Градскиот комитет ја повикал сестра ми и ѝ го вратил писмото. Останатите, оние кои имале среќа да преживеат, живеела во разни краишта на бескрајниот Советски Сојуз. Браќата Пјотр и Јуриј живеела во градот Донецк. И мојата постара сестра Надежда живеела таму. Втората сестра Серафима живеела на 20 километри од Доњецк, во рударското место Моспино. Најмалата сестра Зинаида живеела во Казахстан. Во Донецк се наоѓаше и мојата внука од сестра Људмила. Кога моето писмо ѝ го вратија на сестра ми Валентина, истиот ден кај неа во Бешево пристигнала на гости и мојата внука од постарата сестра Људмила. Откако го прочитале моето писмо сестра ми Ваља ја замоли Људмила да ми одговори на истото. Одговорот пристигна по десет дена. Мојата жена не можеше да дотрае и ми го донесе на работа. Ме повикаа и жена ми ми го даде писмото. Јас нестрпливо го скинав пликот и почнав да читам. Ме стегна нешто во грлото, рацете ми трпераа и сиот се тресев од возбуда. Пред очите ми летаа цели букви и редови на кои не можев да им ја доловам смислата. Престанав да читам и почнав да плачам. Покасно помалиот син Петја ми го прочита писмото и јас се успокоив. Се разбира, веднаш седнавме да одговориме на писмото. После тоа мое значајно писмо добив многу писма од мои блиски роднини и братучеди. Добив писмо и од тетка ми, на мајка ми сестра. Тогаш во 1957 г. таа имаше 77 г. Оттогаш почнав да се допишувам со сите.

Во 1962 г. бев на гости кај браќата и сестрите и сите останати роднини. Се видовме и се нагостивме јас и мојата жена Донка. За прв пат ја видов и мојата ќерка од првиот брак, Александра Ивановна. Кај неа останавме

три дена. Таа сега има снаа Сашка од нејзиниот син Васја, а има и внук Коља. Со сите нив се сретнав повторно или да речам за прв пат после 45 г. Единствено со моите родители никогаш повеќе не се видов. Не се видов ни со зетовите, т.е. мажите на двете мои сестри, најстарата Анастасија и третата сестра Серафима, т.е. Андреј и Антон. Јас еднаш веќе спомнав дека тие загинаа во 1937 г. за време на чистката кога беа стрелани и маршалот Тухачевски, Каменев, Зиновјев и многу др. видни комунистички дејци. Зетот Андреј остави после себе пет ќерки, од кои три умреа после неговата погибија, а зетот Антон остави по себе две мали деца, синот Николај и ќерката Фана. Нив ги порасна и ги воспита нивната мајка, мојата сестра Серафима. Таа работеше во рудник, 355 метри под земја. Многу се изнамачи во животот, дури и здравјето го изгуби, но успеа да ги исшколува децата. Синот стана шумарски инженер, а ќерката заврши хемија.

После смртта на Сталин се формира нова влада. Со државата раководеше Централниот комитет на Комунистичката партија, а секретар на тој комитет стана другарот Никита Сергеевич Хрушчов. Тогаш на сите семејства кои претрпеа загуби во војната и во чистките им дадоа пензија. Пензиите беа поделени по групи. Мене ми одредија пензија од прва група, а исто така, ми беше доделен и румунски орден поради моето ранување.

Во 1965 г. на 9 август отпатував за СССР заедно со моите синови, постариот Александар Иванович и помалиот Пјотр Иванович. Отпатувавме на гости кај роднините во градот Донецк, како и во други градови и села на Украинската Советска Република. Во Донецк престојувавме кај браќата Леонтиј, Пјотр и Јура и кај сестрите Валентина и Серафима. Се разбира, бевме на гости и кај нивните деца, т.е. моите внуци и внуки и кај останатите роднини. Ја посетивме и мојата внука Клава, зетот Јура и нивното семејство во градот Макеевка. И моите брату-

чеди и братучетки нè пречекаа како најдраги гости. Се разбира, бевме и кај роднините во Старо Бешево, така да синовите за прв пат ги видоа роднините на нивниот татко. Топло се надевам дека моите синови нема да ја изгубат врската со моите роднини после мојата смрт. Особено со мојата ќерка од првиот брак, Александра Ивановна Ангелин, со нејзиниот син Василиј и со мојот правнук Коља. Тие сега живеат во градот Комсомољск. Моите синови за прв пат се видоа со нив и за прв пат се запознаа со нивната сестра по татко. Сите бевме многу радосни и воопшто средбата на моите деца и нивните роднини по татко беше многу трогателна и радосна. На секаде бевме пречекани со воодушевување, сите настојуваа да ни угодат и што поубаво да не нагостат. За жал, времето беше многу кратко за да можеме да ги посетиме сите роднини, да ги видиме сите познати. Моравме да се вратиме заради децата кои ги чекаа нивните вообичаени обврски.

Сега со нетрпение чекам да ми дојдат на гости, братучедите, децата на моите сестри и браќа и нивните внуциња. Исто така го очекувам синот и снаата на мојата ќерка Александра т.е. Васја и Шура заедно со внучињата на ќерка ми. Би сакал да им вратам за гостопримството затоа што многу убаво не пречекаа сите, како моите браќа и сестри така и останатите роднини. Не можам да заборавам колку убаво бевме пречекани јас и жена ми Донка кога бевме таму во 1962 г. Останавме цели два месеца. Доколку судбината ми биде наклонета и јас живеам уште неколку години повторно би отишол на гости кај моите браќа и сестри. Овој пат со жената, ќерката и зетот“.

Преведе од руски:

Вера Ѓорѓиева, Проф. по руски јазик

ПРИЛОГ

5. Сџисоци

Венчавки на Руси во битолските цркви

Црква св. Димитрија³⁰⁹

1. стр. 19, бр. 96, 1922 год., книга 2. Сергеј Лахнициј, роден 1893 год. на 19 јуни во Москва, капетан руски од Москва (Русија). Православен Русин. Живее на ул. Бранкова бр. 8. Таткото се викал Григорие, а мајката Марија. Таткото бил службеник во Ставропољ. Невестата Оља Гемисон од Чешка, болничарка, православна вера. Таткото покоен, се викал Јулијан, а мајката Малвина. Таткото бил трговец. Се венчале во св. Димитрија на 24 септември, 8 октомври 1922 год. Кум на свадбата бил Никола Туруверов, претседател на државните лозја од градот Новочеркск, Донска Губернија (Русија), а старо сват Андреј Е. Вандоро, адвокат од Новоросијск, Черноморска Губернија. Ги венчал Лазар Бојациевик, парох.
2. стр. 24, бр. 15, 1923 год. Никола А. Љубељски, роден на 20 август 1896, во Јелисаветград – Русија, служител општински во Битола. Неговиот татко бил воен

---

309 Државен Архив на Македонија – Подрачно одделение – Битола, Црква св. Димитрија у Битољу, Протокол за упис венчаник, 4. септември 1921 до 3 март 1929 год.

лекар и се викал Александар, мајката Софија. Живеле во Јелисаветград во Херсон, Русија. Невестата Олга, ќерка на покојниот Радослав, инженер и Софија, учителка од Битола, родена е на 2.V.1899 год. во Минхен, Германија. На обајцата прв брак. Кум Марко Јевеновиќ, учител од Битола, а старо сват Константин К. Шарин, коњички полковник на руската војска, од Саратов. Венчани во Придворната капела на св. Ѓорѓи на Битолската епископија на 11 февруари 1923 год.

3. стр. 26, бр. 32, 1923 год. Иван М. Перлов, книговодител на Битолската општина, живее на ул. Охридска. Стар 35 години, роден во Саратов. Втор брак. Татко Матеј, мајка Софија, жители на Саратовска Губернија. Невеста Јелена Поп Јаниќ, ќерка на Лука и Фанија, тој поранешен свештеник. Стара 21 год. Прв брак. Венчани на 16 април 1923 год. во св. Димитрија, свештеник Василије Лазаревиќ. Кум Фрањо Пуркар, руски капетан, а старо сват Ј. Кандилчевиќ, дрводелец од Битола.
4. стр. 33, бр. 95, 1923 год. Илија Књажевич, кувар од Москва. Родители: Игнатиј и Катерина Књажевич од Москва, земјоделци. Стар 32 години. Прв брак. Невестата: Цветанка, ќерка на Атанас и покојната Константина, ул Солунска бр. 47 од Битола, стара 22 години. Венчани во св. Димитрија на 30 септември 1923 год. Кум Иван Капка, агроном од Битола и старо сват Венијамин Велштан, апотекар од Битола. Ги венча Лазар Бојациев, парох.
5. стр. 34, бр. 105, 1923 год. Илија Ј. Анахим, Русин од Битола, бочвар, ул. Охридска бр. 10. Родители: Јаков и Евдокија Анахим, бочвар, од Канатамарово, Горанска Губернија, Русија. Роден 16 јули 1882 год. Прв брак. Невеста: Фанија, разведена жена, роди-

тели: Лазар и Марија Видинович, тровец од Битола, стара 30 год. Втор брак. Кум Димитрије Михајлович Купцов, писар во Битолската општина, старо сват Ангел Трајковиќ, работник од Битола. Бракот е склопен во св. Димитрија на 1 ноември 1923 год.

6. стр. 51, бр. 36, 1925 год. Андреј Јарошевски, полициски писар. Стар 25 год. Родители: Парофемиј и пок. Ксенија Јарошевски од Глупов Черповје Губернија, Русија. Прв брак. Невеста Фанија, ќерка на Ристо и пок. Јелисавета Лазаревиќ, тој толкувач во Истанбул, стара 22 години. Прв брак. Венчани на 17 мај 1925 год. Кум Иван, син на Јустин Мелников, уметник од Русија и старо сват Андреја Емануел Вандаро, службеник од Русија. Венчани во храмот св. Димитрија, парох Василије Лазаревиќ.
7. стр. 58, бр. 95, 1925 год. Андреја Канарев, стар 32 год. Вработен во Бактеоролошката станица во Битола. Роден во Петропавловска Губернија. Родители: Јемилијан Канарев, земјоделец и Пелагија, Петропавловскаја (Кубанска) Губернија. Прв брак. Невеста: Маријанти, ќерка на Михаил Ристиќ и Катерина, ул. Ваљевска, бр. 2. Стара 23 год. Бракот е склопен на 22 ноември 1925 год. во храмот св. Димитрија. Кум Мито Наумовиќ, касапин и старо сват Иван Накариевиќ, земјоделец од Битола.
8. стр. 58, бр. 97, 1925 год. Иван И. Авилон, наставник на Богословијата во Битола. Стар 35 год. Роден во Станици во Русија. Родители: Иван Авилон, пушкар и Марија. Прв брак. Невеста: Марија Муравицева, наставничка на Битолската гимназија, ќерка на Јосип Муравиќ, сликар и Ана од Славонски Брод, стара 23 год. Прв брак. Бракот е склопен на 24 ноември 1925 год. во храмот св. Димитрија. Кум Сергеј Арку-

дински, службеник во штабот на Вардарската дивизија, старо сват Александар Чухрај, наставник во гимназијата во Битола.

9. стр. 63, бр. 43. Александар М. Јаковљев, писар на општината Битола. Роден 15 јули 1893 во Ровно, Волинска Губернија. Неженет. Невеста Олга, службеник во општината Битола, стара 22 години. Прв брак. Ќерка на Ристо и Калиопи Анѓелковиќ од Битола. Венчани на 16 мај 1926 год. во св. Димитрија. Кум Николај Љубељски, писар во општинскиот суд од Битола и старо сват Михаило Злидер, писар на општинскиот суд од Битола. Свештеник Марко Р. Павловиќ, прох.
10. стр. 63, бр. 49, 1926 год. Петар Х. Јосипович, жандар од Битола. Стар 26 год. Родители: Анастасија и Леви Јосипович од Русија. Прв брак. Невеста: Нада, ќерка на Ристе и Јелена Пржевиќ, од Битола, тој зарзаватчија. Венчани на 16 мај 1926 год. во св. Димитрија. Кум Андреја Јарошевски, полициски писар и старо сват Ранко Лепосављевиќ, жандар наредник на централниот затвор во Битола.
11. стр. 70, бр. 104, 1926 год. Владимир Клочко, стар 34 год., автомеханичар. Син на Василиј Клочко, инженер, генерал, и Марија од Петроград. Венчани на 10 октомври 1926 год., во св. Димитрија. Кум Сава Живковиќ, учител во пензија и старо сват Андреја Јарошевски, благајник во жандармериската чета во Битола.
12. стр. 88, бр. 22, 1928 год. Филип Ф. Рогов, род. 1894 год. во Карматченово. Надничар, руски бегалец во Битола. Родители: Петар Рогов, мајка Татјана, Карматченово, Харскаја Губернија. Прв брак. Невеста Донка, ќерка на Дамјан Павловиќ рентериер и пок.

Калина од Битола, роден 1903 год. во Битола. Венчани во храмот св. Тројца на Руската црква во Битола на 19 февруари 1928 год. Кум Александар Никитич Бистрин, службеник на хидротехничкото одделение во Битола и старо сват Николај Илич Забиоцкиј, службеник на хидротехничкото одделение во Битола.

13. стр. 95, бр. 102, 1928 год. Иван А. Ангелин, роден 22 ноември 1891 год. Син на Алексеј Ангелин, земјоделец и Ксенија од Екатинослав, Русија. Втор брак, мајстор бушач од Битола, ул. Преспанска 128. Невеста Домника, вдовица, ќерка на пок. Сотир Анастасиевиќ, мајстор и пок. Фанија од Битола, стара 26 год. Венчани во св. Димитрија. Кум Иван Дамјаненко, Русин, лаборант од Битола, старо сват Симон Шчербин, емигрант Русин, служител од Битола.
14. стр. 95, бр. 103, 1928 год. Павел Т. Лобода, лекар, санитарски поручник, Русин. Роден на 21 јануари 1896 год. во Кременчуг, Полтавска Губернија. Прв брак. Родители пок. Тимотеј Лобода, бивш службеник и Катерина од Нижни, Черногорскаја Губернија. Невеста: Леонила, ќерка на Димитриј Јурченко и Катерина, лекар од Киев (Русија). На обајцата прв брак. Венчани во св. Тројца во Битола. Кум Сергеј Аркудински, полициски писар во Битола и старо сват Александар Чухрај, суплент во Битолската гимназија. Венчал протојереј Јован Сокаљ, професор во Битолската богословија. Невестата е родена 13 јануари 1909 год., во Киев, Русија.
15. стр. 96, бр. 109, 1928 год. Иван Т. Чунихин, гостилничар од Битола, ул. Крал Петар бр. 121 во Битола, 38 год. роден во Харков. Прв брак. Родители пок. Феодор Чунихин, трговец и пок. Ана од Харков, Ру-

сија. Кум Александар Јесин, службеник на Битолска банка и старо сват Симен Зиберов, лекар на воената болница од Битола. Свештеник протјереј Јован Сокал, професор во Богословијата во Битола. Венчани во храмот св. Тројца.

16. стр. 1, бр. 24, 1929. Александар Писмениј, граѓевнички техничар, ул. Војничка, бр. 86. Роден 10 август 1894 год. Втор брак. Прав. Русин. Родители: пок. Михајло Ив. Писмениј, трговец и Уљана, од Николајевск, Херсонска Губернија (Русија). Невеста: Анастасија, разведена од Иван Астролог, свештеник во Скопје, Русин, ул. Војничка бр. 80, родена 20 декември 1894. Втор брак. Венчани во св. Димитрија, кум Милан Богдановиќ, школски инспектор од Битола и старо сват, Василиј Марочкин, службеник на Домот за народно здравје во Битола.
17. стр. 1. бр 43, 1929 год. Петар Јосипович, привре. жандар, роден во с. Чамлик, Кавказ, Русија, стар 29 години, син на Анастасиј и Леонти Јосипович, земјоделец од с. Чамлик. Втор брак. Венчани 20 мај 1929 со Христина на Ставре Стевановиќ и Ламбра Сељановиќ, стара 17 години од Јанковец. Прв брак. Венчани во св. Димитрија, кум Андреја Јарошевски, писар жандар од Битола и Ранко Лепосављевиќ, жандармериски наредник од Битола.
18. стр. 4, бр. 46, 1929 год. Ѓорѓи Иљашевич, роден 22 април 1893 во Ериван, Русија, Родители Сивестар и Ана Иљашевич, полковник во руската војска од Ериван, Русија. Прв брак. Невеста: Марија, разведена од Богољуб Јевтиќ, учителка, ќерка на Јован Лекиќ и Јулијана, од Сомбор, родена 1889 год. во Сомбор. Венчани во св. Димитрија. Кум Душанка Данило Димитријевиќ, учителски инспектор од Би-

тола и старо сват Раде Вукиќевик, писар на занает-
чискиот еснаф од Битола.

19. стр. 8. бр. 81, 1929 год. Феодор Кочтин, роден 1896 на 20 септември во Тифич (Русија), геометар од Битола, ул. Генерал Гојковиќ, бр. 28. Родители: Иван Кочтин, банкар службеник и Марија од Тифич, Русија. Невеста: Татјана А. Николајевич, стара 29 години, од Екатеринослав, Русија, татко Александар Муленко, службеник и Параскева, Екатеринослав. Втор брак. Венчани во св. Димитрија, кум Мило Перовиќ, геометар, од Битола и старо сват Димитрије Лишковик, геометар од Битола.
20. стр. 8, бр. 87, 1929 год. Виктор Бељајев, инженер агроном од Битола, роден 27 јули 1901 год. во Јашчембок, Русија. Прв брак. Татко Антон Бељајев, инженер и Катарина од Ставочки. Невеста: Татјана Михаила Баронајева, разведена, ќерка на Владимир Толмачов, поседник и Олга од Саратов, родена во Томск, на 19 ноември 1902 год. Втор брак. Венчани во св. Димитрија, на 14 октомври 1929 год., кум Петар Ѓорѓевик, свештеник од Битола и старо сват Милорад Николик, богослов од Битола.
21. Василиј Г. Кретов, род. 20 јануари 1884 год. во Калајцискаја Губернија, Русија. Втор брак, вдовец. Родители пок. Григориј Кретов, земјоделец и Марија од Калацискаја, Кубанска област, Лабински Округ. Живее во Битола, ул. Солунска бр. 17, кувар. Невеста: Цена, вдовица на Илија Кнежевик, кувар, од Битола, Солунска 17. Втор брак. Родена на 15 март 1900 год. Ќерка на Атанасије Стојановиќ, механџија и на пок. Константина од Битола. Венчани во св. Димитрија на 23 февруари 1929 год. Кум Иван Дамјаненко, лаборант на Битолската кланица во Битола,

Русин, старо сват Винко М. Бончич, руски приватен граѓевинец од Битола.

22. стр. 15, бр. 30, 1930 год. Владимир Кирасов, роден 4 март 1895 год. во Горни Ефремов, Русија. Техничар на Околинската катастарска секција во Битола. Родители пок. Михајло Кирасов, полковник на Руската армија од Горни Ефремов, округ Тула, Русија. Мајка Евгенија. Прв брак. Невеста, Марија Михајловиќ, од Битола, ќерка на пок. Коста и Параскева Михајловиќ, бивш пајтонџија од Битола, родена 13 април 1908 год. во Битола. Прв брак. Венчани во храмот св. Тројца на 23 февруари 1930 год. од прота Јован Сокаљ, професор во Битолската богословија. Кум Александар Бистрин, геометар на општината Битола, старо сват Радомир Павловиќ, артилериски поручник од Битола.

Владимир и Марија Кирасов

23. стр. 19, бр. 65. 1930 год. Иван Подвински, надничар од Битола, ул. Монополска бр. 10, роден 25 мај 1910, во Никопол, Русија. Родители: Ловрентие Подвински, трговец и Марија од Никопол. Прв брак. Невеста: Марија Талевиќ, од Битола, ќерка на Никола и Фанула Талевиќ од Битола. Венчани во св. Димитрија на 28 јули 1930 год. Кум, Димитар Јурјевски,

надничар од Битола и старо сват Димитрије Купцов, заваничник на пореската управа од Битола.

24. Никола Ив. Казлистина, ул. Војвода Момчило бр 13. Роден 6 декември 1888 год. во Новоалександровска, Кубанска област, Русија. Вдовец. Родители: Никола и Евдокија Казлитина. Невеста: Елпиника, разведена жена на Стеван Гаинович од Битола, ул. Војвода Момчило, бр. 13. Втор брак. Керка на Наум и Аспасја Наумович од Битола. Венчани на 25 мај 1930 год. во храмот св. Ѓорѓи во Ресен. Кум Борис Ристич, од Гопеш и старо сват Котларович од Ресен.
25. стр. 22, бр. 92, 1930 год. Никола Б. Шуба, професор во Богословијата во Битола, ул. Аристид Бријан бр. 65. Стар 49 год. од Кулска Губернија. Родители: Никола Шуба, полковник во пензија и Пелагија, Курска Губернија. Прв брак. Невеста: Катерина Константинович, учителка од Битола, ул. Аристид Бријан бр. 30, керка на пок. Коста Константинович и Јелена од Битола. Прв брак. Венчани во храмот св. Тројца на 26 октомври 1930 од протојереј Јован Сокал, професор во Богословијата. Кум Димитри Јурченко, лекар од Битола и старо сват Александар Чухрај, суплент од Битола во гимназијата.
26. стр. 25, бр. 9, 1931 год. Никола Покровски, роден 1902 во Петроград, званичник на Окружната болница од Битола, син на Павле Покровски, свештеник од Петроград и Људмила. Прв брак. Невеста: Хрисула Сарафи од Битола, керка на Сотир Сарафи, трговец и Василија од Битола, родена 28 септември 1907 год. Венчани во св. Димитрија на 15 февруари 1931 год. Кум Милош Јованович, државен шумар од Битола и старо сват, Петко Дојчинович, претприемач од село Дренук, срез Дебарски.

27. стр. , бр. 22, 1931 год. Татјана Истомина од Битола, родена на 28 ноември 1911 во Петроград. Родители Василие Истомин, ветеринарски мајор и Валерија. Прв брак. Зет: Дарко Ј. Кирковиќ, студент по право од Битола, ул. Крал Петар бр. 101, син на Јован Кирковиќ, инспектор во Министерството за внатрешни работи во пензија, покоен и покојна Даринка од Битола. Роден на 1 октомври 1910 во Београд. Венчани во св. Недела на 6 февруари 1931 год. Кум Миливој Лазаревиќ лекар од Битола и старо сват Тома Лазаревиќ, студент по право од Битола.
28. Андреја Вандоро, роден 19 февруари 1891 год. Новоросијск, разведен, втор брак, син на Еленуело и Клеопатара Вандоро, бивши индустријалци, ул. Небојшина бр. 24 Битола. Невеста: Зорка, учителка од Београд, ќерка на пок. Тимотеј и Даринка Ристиќ, кафеџија од Београд. Венчани на 20 јули 1931 год. во храмот св. Александар Невски во Београд. Кум Рада Рашиќ и старо сват Никола Николиќ од Београд.
29. стр. 30. бр. 58, 1931 год. Петар Т. Петровски, суплент во Државната трговска академија во Битола, роден 14 јануари 1897 год. во Гавриловски, Полтавска Губернија, Русија. Родители: Тимотеј Д. Петровски и Јевдокија, поседник. Прв брак. Невеста: Наталија Огњановиќ, учителка од Битола, родители Светозар Огњановиќ, срески началник од Ниш и Христина. Родена 13 август 1902 год. во Крупањ. Венчани во храмот св. Илија во Лесковец. Кум Слободан Рафајловиќ, индустријалец од Лесковец и старо сват Љубица Костиќ, син на индустријалец од Лесковец.
30. стр. 31, бр. 63, 1931 год. Стефан Павличенко, пиротехничар од Битола, ул. Кременачка бр. 5 од Битола, роден 24 мај 1896 год. Јекатеринослав (Русија), син

на Спиридон Павличенко, трговец и Марфа од Јека-
теринослав. Прв брак. Невеста: Марика Д. Шопо-
виќ од Битола, ул. Кременачка бр. 5, ќерка на Ди-
митрие Шоповиќ, пекар и Јелена од Гевгелија Вен-
чани 27 јули 1931 год. во храмот св. Димитрија. Кум
Иван Гусак Железнак, пиротехничар од Битола и
старо сват Леонид Барабаш, пиротехничар од Би-
тола.

31. стр. 33, бр. 86, 1931 год. Никола В. Зарецки, роден на
29 ноември 1907 год во Екатеринодар, Русија, гео-
метар од Битола, ул. Ар. Бријан бр. 33, син на Васи-
лие Зарецки, полковник, од Екатеринодар и Марија.
Прв брак. Невеста: Љубица Таменовиќ, разведена
од Сава Маринковиќ, ул. Ар. Бријан 33, родена 21
октомври 1907 год. во Пирот. Втор брак. Венчани во
св. Димитрија на 2 ноември 1931 год. Кум Леонид
Зис, геометар од Битола и старо сват Маренко Кр.
Евгенија, геометар од Битола.
32. стр. 34, бр. 4, 1932 год. Димитриј А. Свидерски, ро-
ден на 25 јануари 1900 год. во Могилџов, Русија, гео-
метар од Битола, ул. Солунска бр. 278. Родители:
Антон А. Свидерски, службеник и Александра од
Могилџов, Русија. Прв брак. Невеста: Марија Глиго-
ријевиќ (Шекерциќ). Родители: Димитрие Глигорије-
виќ (Шекерциќ) меанџија и Фанија од Битола. Роде-
на 1903 год. во Битола. Венчани 24 јануари 1932 во
св. Тројца, ги венчал Милан Паниќ, член на духов-
ниот суд. Кум Љубисав Илиќ, геометар од Битола и
старо сват Леонид Тиченко, геометар од Битола.
33. стр. 35, бр. 12, 1932 год. Анатолиј Беренде, геометар
од Битола, ул. хаџи Проданов, бр. 7, роден 21 август
1909 год. во Севастопол, Русија. Татко Атанасие Бе-
ренде и мајка Анастасија од Севастопол. Прв брак.

Невеста: Јевгенија Ставрова, родена 6 ноември 1910 год. во Чита, Русија. Татко Михаил Ставров, пок. и мајка Јевгенија од Чита, Русија. Венчани во св. Димитрија, кум Григориј Брагунов, геометар на катастарската секција од Битола и старо сват Богдан Меклин, геометар од катастарската секција од Битола.

34. стр. 39, бр. 43, 1932 год. Никита Д. Малкоједов, шофер од Битола, ул. Монополска 3, роден 15 септември 1903 год. во Станица Кужарска, Кубанска Губернија, Русија, татко пок. Димитриј Г. Малкоједов, земјоделец и мајка Степанида од Станица Кужарска, Кубанска Губернија. Прв брак. Невеста: Цветанка Вељановиќ, од Битола, ул. Монополска бр. 5, родена 12 мај 1908 год. во Битола. Родители: Сотир Вељановиќ, столар од Битола и Константина. Венчани 30 мај 1932 год. во св. Тројца, парох Петар В. Јездиќ, кум Благоје Степановиќ, работник на железничката пруга во Битола и старо сват Митрофан Горјанин, службеник во Богословијата.
35. стр. 39, бр. 45, 1932 год. Владимир Пулхритудов, геометар од Битола, ул. Балканска бр. 32, роден 15 април 1906 год. во Петроград, Русија. Родители: Никола Пулхритудов, службеник и Валентина од Петроград. Прв брак. Невеста: Македонка Б. Думовиќ, од Струмица, родена 26 декември 1910 во Струмица, татко Божин Думовиќ, месар и Марија од Струмица. Прв брак. Венчани во св. Димитрија. Кум Лаф Шефтак, геометар од Битола и старо сват Леонид Пулхритудов, студент по шумарство од Битола.
36. стр. 40, бр. 51, 1932 год. Ѓорѓи Алексиев, геометар од Битола. Балканска бр. 32. Роден 19 декември 1907 год. во Петроград, татко Николај Алексиев, генерал на руската армија и Зимоида од Петроград. Невеста:

Софија А. Кољенаревиќ од Битола, родена 8 мај 1910 год. во Битола. Прв брак и нему и нејзе. Керка на Атанасије Кољењаревиќ, анџија и Параскева од Битола. Венчани во св. Димитрија на 25 јули 1932 год. Кум Михаил Миловановиќ, геометар од Битола и старо сват Димитриј Алексијев, студент на техника од Битола.

37. стр. 40, бр. 55, 1932 год. Павле С. Глушченко, геометар од Битола, ул. Ар. Бријан – 58, роден 10 април 1906 год. во Харков. Родители: Софрониј Глушченко, свештеник и Антонина од Харков. Прв брак. Невеста: Марија Д. Илиќева, ул. Крал Петар бр. 34, родена 1910 год. татко Јован Илиќ, касапин и Василија од Битола. Прв брак. Венчани на 4 септември 1932 год. во св. Димитрија. Кум Тодор Костиќ, геометар од Битола и старо сват Кирил Јевремов, геометар од Битола.
38. стр. 42. бр. 75, 1932 год. Петар Месхадзе, кочничар од Битола, ул. Хајдук Вељко бр. 92, роден 29 јуни 1895 год. во Лечхуменска Ујезда, Кутајска Губернија. Татко Александар Месхазде чевлар и Јелисавета од Лечхуменска Ујезда, Русија. Разведен, втор брак. Невеста: Зоја Јанковиќ, разведена жена на Јован Велјановиќ од Битола, ул. Хајдук Вељко, родена 28 јуни 1896 год. во Писодер, Грција, татко Ѓорѓи Јанковиќ, сточар и Ленка од Битола. Венчани на 6 март 1932 год. во св. Димитрија. Кум Ѓорѓи Јовановиќ, благајник на железничката станица од Битола и старо сват Петар Ристиќ, скретничар од Битола.
39. стр. 44, бр. 3, 1933 год. Виктор Габунија, геометар од Битола, ул. Св. Савска бр. 25, роден 1911 год. во Нерчинск, Русија – Сибир. Родители: пок. Јасон Габунија, трговец и Ана, од истото место. Прв брак.

Невеста: Анастасија Личевиќ, ул. Ар. Бријан 33 од Битола, родена 1908 год. во Едрене, татко пок. Димитрие Личевиќ, лекар и Фанија од Битола. Прв брак. Венчани 29 јануари 1933 год. во св. Димитрија. Кум Никола Зарецки, геометар од Битола и старо сват Леонид Зис, геометар од Битола.

40. стр. 46, бр. 25, 1933 год. Александар Гогин, геометар од Битола, ул. Ѓ. Гојковиќ 28, Битола, роден 4 октомври 1898 год. во Волчанск, Русија, родители, пок. Иван Гогин, велепоседник и Александра. Прв брак. Невеста: Александра Димитријевиќ, од Битола, Ар. Бријан, бр. 8, родена 18 јануари 1909 год. во Битола, татко Ристо Димитријевиќ, казанџија и Атина од Битола. Прв брак. Венчани во св. Димитрија 24 април 1933 год. Кум Федор Костин, геометар од Битола и старо сват Виктор Шведин, геометар од Битола.
41. стр. 49, бр. 50, 1933 год. Григориј Карпов, дневничар од Битола, ул. Генерал Гојковиќ бр. 21, роден 20 ноември 1884 во село Половецкоје, Русија, вдовец,

Семејството на Григориј Карпов (1940)

втор брак, родители пок. Захариј Карпов, трговец и Јулијана. Невеста: Мелка Вељановиќ, разведена од Никола Јовановиќ, ситничар од Битола, ул. Булевар Претстолонаследник бр. 49, родена 1890 год. во с. Чагор, татко пок. Насте Вељановиќ и пок. Велика од Чагор. Венчани на 28 август 1933 год. во св. Димитрија. Кум Иван Јаковљевич Кобко, економ на монополот од Битола и старо сват Борис Николајевич Подгорецки, службеник во дивизијата во Битола.

42. стр. 51, бр. 71, 1933 год. Димитриј Љ. Жарков, арт. поручник, ул. Ар. Бријан 25-а. Роден 3 септември 1907 год. во Карс, Русија, татко пок. Евгениј Жарков, полковник, и Наталија од Карс. Прв брак. Невеста: Анка Кермеле од Битола, ул. Војвода Момчило бр. 2, татко пок. Лазар Кермеле, фотограф и Евросима од Битола. Родена 8 март 1910 год. во Битола. Прв брак. Венчани во св. Димитрија 19 ноември 1933 год. Кум Ѓорѓи Кермеле трговец од Ниш и старо сват Валериј Гусев, воен инженер од Битола.
43. стр. 58, бр. 55, 1934 год. Иван Ј. Мелников, роден 27 јануари 1896 год. во Петроград, ул. Св. Савска 31, „живописец“, татко Јустин Ј. Мелников, трговец и Наталија од Петроград. Прв брак. Невеста: Хрисула Васиљевиќ, ул. Савска 83, татко пок. Спирос Васиљевиќ, столар, Василикија, од Битола. Родена 1905 год. во Битола. Венчани 15 јули 1934 год. во манастир св. Наум кај Охрид, ги венчал јеромонах Данило, собрат на манастирот св. Наум. Кум Стојан Ковљанин, потпоручник на Битолскиот округ и старо сват Димитрије С. Васиљевиќ, столар од Битола.
44. стр. 8, бр. 65, 1935 год. Георгиј Макаренко, роден 1 ноември 1911 год. во Киев, Русија, татко Константин Макаренко, инженер и д-р Евгенија, лекар од

Битола. Прв брак. Студент по техника, ул. Крал Петар бр. 40. Невеста: Наталија Истомина, родена 15 мај 1915 год. во Орел, Русија, татко Василиј Истомина, ветеринарен мајор во пензија и Валерија, забен лекар, од Марибор. Венчани во св. Тројца на 24 септември 1935 год. Ги венчал архимандрит Кипријан, суплетент на Богословијата, кум Иван П. Патридзе, дневничар во монополот од Битола и старо сват Никола А. Љубељски, служебник на Бановинската болница во Битола.

45. стр. 21, бр. 50, 1936 год. Митрофан Гарјанович, надничар од Битола, ул. Монополска бр. 3, роден 18 ноември 1894 во Кужарска Губернија, Русија, татко пок. Митрофан Гарјанович, земјоделец и Варвара, од Кужарска Губернија. Втор брак. Невеста: Риза Станичаревиќ, вдовица на Михајло Ѓорѓевиќ, од Крстофор, земјоделец, стара 41 год. Кум Благој Степановиќ, железничар од Битола и старо сват Василиј Киреј, званичник на управниот одбор од Битола.
46. Василија Ниќечева, ул. Конзул Росткоски бр. 9, родена 29 мај 1918 год. во Новониколајевскаја Губернија, Русија, татко Видоје Никич, наредник на војната музика и Лукча од Битола. Прв брак. Зет: Спасоје Трифунов, наредник на 46 пук во Битола, роден 1910 год. во Чока, Дунавска Бановина. Прв брак. Венчани во св. Димитрија. Кум Благоје Масларевиќ, книговодител на општината Битола и старо сват Александар Мехиќ, пешадиски наредник од Битола.
47. стр. 38, бр. 54, 1937 год. Ѓорѓе К. Лукински, роден 13 јануари 1910 год. во Петроград, Русија, артилериски наредник од Битола, ул. Булевар Претстолonasледник бр. 29. Татко Константин К. Лукински, коњ. капетан I класа и пок. Ирина од Петроград. Невеста:

Љубинка Душан Бугарски од Битола, ул. Бул. Престононаследник бр. 29, татко Душан Бугарски, земјоделец и Живка од Бела Црква. Родена 28 јуни 1914 год. во Бела Црква. На обата им е прв брак. Венчани во св. Димитрија на 18 јули 1937 год. кум Ѓорѓи Талевиќ, ситничар од Битола и старо сват Јосип Црнец, поднаредник од Битола.

48. стр. 58, бр. 74, 1938 год. Никола Руденко, кувар од Битола, ул. Кременачка бр. 9, роден 4 март 1888 год. во Харков, Русија, татко пок. Павле Руденко, лекарски помошник и мајка Пелагија од Харков. Втор брак. Невеста: Грозда Тасиќ, разведена од Стојан Петровиќ, од Битола, Кременачка бр. 3. Татко пок. Јован Тасиќ, земјоделец и пок. Анча од Олевени. Стара 48 години. Втор брак. Венчани во св. Тројца на 16 октомври 1938 год. Кум Григориј Карпов, званичник во српската православна богословија од Битола и старо сват Тодор Левшаков, млекар од Битола.
49. стр. 62, бр. 2, 1939 год. Борис Н. Подгорецкиј, дневничар – званичник од Битола, ул Дринска бр. 4, разведен. Роден 19 јули 1893 во село Семенка – Бесарабија, Русија, татко пок. Никола Подгорецки, генерал и пок. Надежда. Втор брак. Невеста: Јевгенија Н. Переверзева од Битола, Дринска бр. 4, Русинка, родена 13 декември 1882 во Киев, Русија. Татко пок. Владислав Данилович, железнички службеник и пок. Варвара Четврти брак. Венчани во св. Тројца, ги венчал Алексије Мартиќ, свештеник. Кум Григориј Карпов, званичник на Српската православна богословија во Битола и старо сват Анатомиј Котемников, конторолор службеник на Вардарската дивизија од Битола. Невестата добила одобрение, благо-

слов од епископските власти за да склопи брак како странски државјанин на 15.12.1938 год.

50. стр. 78, бр. 95, 1939 год. Никола С. Ретјумски, роден 27 февруари 1891 год во Калишин, Русија, адвокатски приправник од Битола, ул. Ар. Бријан бр. 48. Втор брак. Татко пок. Сергеј Ретјумски, поседник, и пок. Антомина, од Русија. Невеста: Марија Соколова, разведена од Фем Шутенбах, родена 21 мај 1895 год. татко пок. Владимир Соколов, економ и Ана од Русија. Втор брак. Венчани во св. Тројца, свештеник Алексије, кум Валериј Гусев, инженер од Битола и старо сват Никола Подгорецкиј, технички службеник од Битола.
51. стр. 78, бр. 97, 1939 год. Андреј П. Маљцов, воен музичар од Битола, ул. Ар. Бријан бр. 54. Роден 9 декември 1886 год. татко пок. Петар Маљцов, рентриер и Јелена од Русија. Втор брак. Невеста: Илинка Тот, ул Ар. Бријам бр. 54, разведена. Родена 1898 во Темишвар. Татко Јован Тот, столар и пок. Жонама од Темишвар. На обајцата втор брак. Венчани во св. Димитрија 26 ноември 1939 год. Кум Ванчо Христиќ, рентриер од Битола, старо сват Симон Шчербин, служител на техничкото одделение од Битола.

Црква св. Богородица³¹⁰

1. стр. 28, бр. 47, 1919 год. Василиј Федотович Киреј, стар 23 години. Прв брак. Потекнува од село Подмитное, Черниковска Губернија, Русин, живее во Битола. Родители: Федот и Александра Киреј, с. Подмитное, Черниковска Губернија. Невеста: Ставрула

---

310 Државен архив на Македонија, Подрачно одделение – Битола, Протокол за упис венчаних у цркви св. Богородице у Битољу, књ. 1. од 1914 – 1932 год.

Котевиќ, од с. Раково, стара 17 години, родители
Спиро и Атина Котевиќ. Венчани 4 мај 1919 год.

2. стр. 38, бр. 130, 1919 год. Иван Јосифович Астролог,
25 години. Родители: Јосиф и Надежда Астролог, зем-
мјоделци од Волкискаја Губернија. Прв брак. Неве-
ста: Анастасија Колевиќ, 25 години од Битола, ќерка
на Коле Димовиќ, жител на Битола, ул. Булевар Пре-
столонаследник 290. Венчани во св. Богородица, кум
Викторија Радичевиќ, учителка од Битола и старо
сват Светислав Сретеновиќ, потпоручник од Круше-
вац.
3. стр. 43, бр. 181, 1920 год. Наталија Шлесар, стара 42
години, од Киевска Губернија, Канициски Ујезд.
Прв брак. Родители: Шлесар и Грпина Шлесар од
Киевска Губернија. Зет: Ставро Петро Петровиќ од
Битола, 59 години, втор брак. Родители: Петар и За-
харија Петровиќ, од Битола. Венчани на 1 февруари
1920 год. во св. Богородица, кум Стојан Гулевиќ,
овоштар од Битола, ул. Солунска 206 и старо сват
Василије Гулевиќ, овоштар од Битола, ул. Солунска
206, Битола.
4. стр. 61, бр. 139, 1920 год. Алексиј Иванович Панин,
20 години, столар во Битола, од Маријонско, Русија.
Прв брак. Невеста: Аспасија Јовановиќ, 22 години
од Битола, ќерка на Јован и Анастасија Диновик, ка-
сап од Битола. Прв брак. Венчани на 19 септември
1920 год. во св. Димитрија. Кум Никола Ристиќ, во-
ен лекар од Битола и старо сват Борис Жаловиќ од
Ресен.
5. стр. 76, бр. 29, 1921 год. Василиј Марочкин, бол-
ничар, 26 години. Родители: Сергеј и Параскева Мар-
очкин од село Гурлук, Саратовска Губернија, Руси-
ја. Прв брак. Невеста: Василија Димовиќ, 22 години,

ќерка на Константин и Јелена Димовиќ, ул. Војничка бр. 82, од Битола. Прв брак. Венчани во св. Димитрија на 31 јануари 1921 год. Кум Григорије Захарович од Владимирска Губернија и старо сват Ѓорѓи Гаврилович од Омска Губернија, железничар.

6. стр. 93, бр. 167, 1921 год. Григорије Троценко, служител, стар 30 години од с. Покровско, Тангорски Округ. Родители: Василиј и Наталија Троценко. Прв брак. Невеста: Кристина Ристиќ, вдовица на Божин Наумовски, од Битола. Родители: Тале и Велика Ристиќ, од Битола, стара 26 години. Втор брак. Венчани 2 октомври 1921 год. во храмот св. Богородица. Кум Коста Анѓеловиќ, бавчанџија од Битола и старо сват Ѓорѓи од Битола.
7. стр. 112, бр. 7, 1923 год. Иван А. Дамњаненко, болничар од Спужина, Русија, стар 31 година, вдовец. Родители: Андон и Љуба Дамњаненко, трговец од Спужина, Русија. Втор брак. Невеста: Стојна Бошковиќ, разведена од Васил Антоновиќ, земјоделец, стара 28 година. Втор брак. Венчани на 29 јануари 1923 год. во св. Богородица, кум Светомир Којник, администратор на шумска управа и старо сват Раденко Јовановиќ, полицики писар во Битола.
8. стр. 131, бр. 2, 1925 год. Никола Мисниковски, стар 28 години, од Одеса, Русија, син на Иван и Антонија, жител на Битола, ул. Убска бр. 18. Прв брак. Невеста: Полина, ќерка на Александар и Ана Новикова од Нижни Новгород, Русија, стара 28 години. Прв брак. Венчани во св. Димитрија на 12 јануари 1925 год. Кум Јован Павловиќ, званичник на окружната финансиска управа и старо сват Сергеј Шереметјев, геометар на окружната аграрна служба. Бракот е разведен на штета на мажот на 18 февруари 1938 год.

9. стр. 149, бр. 68, 1926 год. Василиј Д. Димков, писар на Окружната болница, роден 30.12.1896 год. од Марија и Димитриј Димков, професор во Никољска, Русија. Прв брак. Венчани во св. Богородица. Кум Мице Јошевиќ, земјоделец од с. Раштани и старо сват Лазар Ѓуровиќ од с. Далбеговци.
10. стр. 147, бр. 54, 1925 год. Симон А. Шчербин, служител, ул. Чипигово бр. 3. Роден 8 септември 1899 год. во Прилуње, Русија. Родители: Акулина и Антон Шчербин од Г. Прилуње. Прв брак. Невеста: Ма-

Симон и Марија Шчербин

рица Г. Кузмановиќ, ул. Чипигово бр. 1. Родители: Цвета и Гроздан Кузмановиќ. Родена 1906 година. Прв брак. Венчани во св. Богородица. Кум Веле Дејановиќ, бакал од Битола, старо сват Милан Остојиќ, службеник од Битола.

11. стр. 153, бр. 17, 1927 год. Василиј Николајевич Галиков, Русин од Битола, роден 1885 год. во Архангелск. Родители: Марија и Никола Галиков. Трет брак. Невеста: Скопаковиќ, вдовица на Спасе Димковиќ, надничар од Охрид, ќерка на Параскева и Атанасие Скопакевич, курчија од Охрид. Венчани во св. Богородица во Битола на 27 февруари 1927 год. Кум Григорије Троценко, службеник во Митрополијата во Битола и старо сват Павле Савиќ, бакал од Битола.
12. стр. 169, бр. 57, 1928 год. Никола Ил. Толстов, претприемач од Битола, роден 1894 год. во Калуга, Русија. Татко Илија, рентнер и мајка Елена Толстов од Калуга. Прв брак. Невеста: Вера Александрова, родена 1916 год. во Благовештељска, Русија, ќерка на Евгениј, инженер од Битола, и пок. Елена. Прв брак. Венчани во храмот Св. Тројца на 27 август 1928 год. Кум Димитриј А. Јурченко, лекар од Битола и старо сват Иван К. Краснобоев, претприемач од Битола. Ги венчал протојереј Ј. Сокаљ.
13. стр. 182, бр. 20, 1930 год. Трофим М. Гетманов, надничар, од Битола. Роден 5.05.1899 год. во Каменск, Русија. Родители: Јевдокија и Михаил Гетманов. Прв брак. Невеста: Аспасија А. Толевиќ, од Битола, ќерка на Менка и Атанас Толевиќ, надничар. Родена 15.09.1907 год. во Битола. Прв брак. Венчани во св. Богородица на 22 јуни 1929 год. Кум Владимир Колесников, Русин, надничар од Битола и старо сват Тале Трајковиќ, чевлар од Битола.
14. стр. 183, бр. 26, 1930 год. Василиј Т. Безмељнички, Русин, вдовец од Битола, ул. Небрегово, роден 22.03.1893. Родители: Наталија и Тихон Безмељнички, земјоделци од Кожарскаја, Русија. Втор брак.

Невеста: Благуна Р. Тренковиќ, стара 23 години, ќерка на Марија и Ристе Треновиќ, надничар од Охрид. Прв брак. Венчани на 26 мај 1930 год. во св. Богородица. Кум Димитриј Ѓурѓевски, геометар од Битола и старо сват Митрофан, надничар од Битола.

Книга II

15. стр. 2, бр. 28, 1933 год. Михаил Д. Злидер, службеник од Битола, ул. Чипигово бр. 1, роден 14 април 1898 год. во Одеса, Русија. Родители: Ана и Дамјан Злидер, службеник во Одеса. Прв брак. Невеста: Василија Стојковиќ, девојка од Битола, родена 1 јули 1911 год. во Битола од Марија и Димитар Н. Стојковиќ, зарзаватчија од Битола. Прв брак. Венчани во св. Петка, кум Вујсик, п.полковник од Битола, старо сват Симон Шчербин, службеник на техничкото одделение од Битола.

Книга III

16. стр. 39, бр. 11, 1940 год. Александар И. Јесин, роден 20.08.1898 во Кулебака, Русија, родители: Иван и Параскева Јесин, земјоделци. Втор брак. Невеста: Јелена С. Димиќ, родена 1910 год. во Градиште. Родители: Стојче и Нуша Димиќ, работник. Втор брак. Венчани 18 февруари 1940 год. во св. Богородица. Кум Иван Дамјаненко, службеник во поликлиниката и старо сват Петар Талевиќ, работник од Битола.

Регистер на места

А

Авнојска Југославија, 180
Австрија, 28, 43
Австроунгарија, 201
Азербејџан, 100
Албанија, 15, 34, 112, 192
Америка, 56
Англија, 16
Антверпен, 72, 178
Арнаут Маале, 47, 122
Архангелск, 230
Ат пазарот, 11
Атина, 31
Атлантски Океан, 132
Аушвиц, 104

Б

Баба Планина, 147
Баба, 39
Балканот, 15, 21, 23, 120
Балкански Полуостров, 144
Бела Црква, 113, 114, 156, 192,
193, 225
Белгија, 72, 178
Белград, 22, 34, 48, 51, 72, 87, 97,
99, 107, 112, 132, 143, 160,
171, 172, 177, 179, 188, 189,
193, 194
Белоград, 68
Белорусија, 129
Београд, 30, 44, 144, 218

Берн, 146
Бесарабија, 55, 225
Битола, 5 - се наоѓа скоро на
секоја страна
Битолската епархија, 52, 53
Битолската област, 155
Битолско Погпелистерје, 165
Битолското Блато, 111
Битолското Поле, 193
битолското село Магарево, 31
Благовештељска, 230
Бојново, 55
Бољевац, 173
Босна, 15, 34, 54
Брајчино, 52
Брусник, 124
Бугарија, 12, 37, 48, 70, 90, 97,
98, 112, 125, 131, 168, 169,
180, 186, 188, 199
Будва, 168

В

Вардарска Бановина, 107
Варна, 97, 101, 103
Велес, 48, 98
Велика Британија, 28
Виена, 189
Владимирска Губернија, 228
Воден, 21
Војводина, 34, 169
Волинска Губернија, 167, 212

Волкискаја Губернија, 227
Волоска (Молдавија), 13
Волчанск, 76, 222
Врање, 68, 98
Врањска Бања, 98

Г

Г. Прилуке, 229
Гавриловски, 218
Галиполе, 22, 187
Галичник, 47, 48
Гевгелија, 219
Германија, 111, 132, 201, 203, 210
Глулов Черповје Губернија, 211
Глупов, 174
Гопеш, 217
Горанска Губернија, 210
Горки, 162
Горни Ефремов, 216
Городи, 54
Градиште, 162, 231
Граздастата Коса, 45
Грција, 17, 48, 115, 123, 171, 177,
221
Гуртеи, 200

Д

Дарко, 58
Демир Хисар, 170
Долно Дупени, 52
Донецк, 196, 200, 204, 205
Донецкаја Област, 196
Донска Губернија, 209
Драгор, 58, 159, 165
Државата на СХС, 48, 54, 65,
110, 113, 120, 125, 130, 132,
133, 168, 171, 177, 181, 188
Дунав, 33
Дунавска Бановина, 224

Ѓ

Ѓавато (Битолско), 170

Е

Европа, 16, 19, 87, 113
Егејска Македонија, 190
Едрене, 33, 222
Екатеринодар, 219
Екатеринослав, 215
Екатеринославска Губернија,
196
Екатинодар, 75
Екатинодор, 69
Енисејска Губернија, 55
Ериван, 186, 214
Жван, 195

З

Загреб, 202
Зајачар, 173
Запарожје, 127, 128, 196
Запарожски крај, 196
Злетово, 195

И

Иза, 55
Измир, 100
Истанбул, 21, 22, 175, 211
Источна Македонија, 173
Источна Србија, 101
Италија, 17, 144

Ј

Јадранско Море, 168
Јадранското Море, 48
Јанковец, 214
Јашчебок, 85
Јашчембок, 215
Јекатеринослав, 152, 218, 219
Јелисаветград, 209, 210
Југославија, 49, 62, 110, 112,
113, 130, 132, 137, 144, 166,
173, 175, 180, 193, 202, 203
Јужна Србија, 54
Јужниот Балкан, 11

К

Кабровац, 98
Кавала, 22
Кавказ, 5, 17, 85, 100, 214
Казахстан, 200, 204
Калајцискаја Губернија, 215
Калишин, 85, 226
Калуга, 230
Камен Мост, 50, 84, 158, 161, 172
Каменск, 230
Канатамарово, 210
Канициски Ујезд, 227
Карматченово, 212
Карс, 223
Киев, 13, 20, 68, 107, 150, 151,
176, 213, 223, 225
Киевска Губернија, 227
Кина, 72
Кипар, 181
Кишињев, 177
Кладово, 177
Кожарскаја, 230
Комсомољск, 200, 206
Косовска Митровица, 40, 136,
137
Кочани, 98
Кралска Југославија, 160
Краснодар, 193
Краснојарска, 55
Кременчуг, 213
Крива Воденица, 147
Кривофеја, 98
Крим, 168
Крстофор, 224
Крупањ, 218
Крушевац, 227
Кубанска Губернија, 84, 85, 220
Кубанска Област, 69, 215, 217
Кужарска Губернија, 224
Кулебака, 162, 231
Кулска Губернија, 217
Кутајска Губернија, 85, 221

Л

Лабински Округ, 215
Лазарополе, 47
Ленинград, 166
Ленски Мост, 83, 183
Лесковец, 109, 218
Лечхуменска Ујезда, 221
Лион, 178
Литванија, 13
Литванското Кнежество, 13
Лондон, 178

Љ

Љубљана, 183

М

Македонија, 10, 11, 14, 15, 18,
19, 20, 21, 22, 23, 25, 28, 34,
45, 48, 53, 54, 55, 56, 57, 58,
66, 67, 69, 70, 72, 73, 74, 77,
80, 85, 86, 90, 92, 111, 117,
136, 146, 150, 161, 162, 164,
169, 172, 175, 183, 186, 188,
195, 203, 209, 226
Макеевка, 205
Мала Азија, 100
Мало Црско, 11, 12
Манастир, 14, 169
Манџурија, 89
Марибор, 224
Маријонско, 163, 227
Марсеј, 178
Мијачијата, 47
Минхен, 210
Могилов, 171, 219
Молдавија, 177
Монастир (Битола), 26
Москва, 20, 69, 85, 88, 100, 150,
166, 186, 209, 210
Моспино, 204
Мунтенија (Влахија), 13
Муром, 162

Н

Нерчинск, 221
Нижни Новгород, 228
Нижни, 213
Никољска, 229
Никопољ, 216
Ниш, 98, 218, 223
Нови Пазар, 188
Нови Сад, 156
Новоалександровска, 217
Новониколајевскаја
Губернија, 224
Новоросијск, 209, 218
Новочеркск, 209

О

Одеса, 21, 43, 84, 177, 181, 193,
228, 231
околија Преспа, 150
Олевени, 225
Омска Губернија, 85, 228
Орел, 68, 224
Острово, 196, 197
островот Св. Петка, 52
Охрид, 19, 194, 223, 230, 231
Охридското Езеро, 173

П

Париз, 73
Паријасловско, 151
Пелагонија, 14
Пелагониското Блато, 174
Пелагониското Поле, 39
Пелистер, 23
Петроград, 66, 69, 74, 76, 79, 104,
115, 131, 152, 168, 177, 181,
185, 212, 217, 218, 220, 223,
224
Петропавловска Губернија, 70,
211
Петропавловскаја (Кубанска)
Губернија, 211

Пирот, 219
Писодер, 221
планината Бистра, 203
Покровско, 86
Полска, 5
Полска, 175
Полтавска Губернија, 68, 213,
218
Поткарпатска Русија, 54, 55
Прага, 89, 156
Преспанското Езеро, 173
Прилеп, 95, 101, 102, 156
Прилепското Чаде, 46
Прилуње, 229
Псков, 151
Пуста Река, 104
Путвил, 13

Р

Радомир, 98
Република Македонија, 35, 195
Ресен, 150, 164, 217, 227
Рига, 151, 187
Рим, 98
Ровно, 167, 168, 212
Романија, 48
Ростов на Дон, 176
Румелискиот Вилает, 22
Русија, 5, 11, 12, 13, 14, 19, 25,
28, 29, 31, 32, 33, 34, 40, 43,
48, 49, 55, 57, 62, 67, 68, 69,
70, 76, 79, 88, 89, 90, 94, 99,
100, 102, 109, 114, 115, 120,
128, 129, 130, 133, 138, 144,
151, 152, 163, 171, 174, 175,
176, 184, 185, 192, 193, 194,
196, 201, 202, 209, 210, 211,
212, 213, 214, 215, 216, 217,
218, 219, 220, 221, 222, 223,
224, 225, 226, 227, 228, 229,
230, 231

С

с. Далбеговци, 229
с. Олевени, 161
с. Оризари, 46
с. Побожје, 56
с. Покровско, 228
с. Раково, 227
с. Раштани, 229
с. Сливница, 53
с. Чагор, 223
с. Чамлик, 214
САД, 49, 50, 132, 168, 170, 190,
192, 193
Сараево, 179
Саратов, 66, 210, 215
Саратовска Губернија, 210, 227
Света Гора, 14, 20, 21, 55, 98
Севастополь, 75, 198, 219
Северното Море, 5
село Витолиште (Мариово), 125
село Гурулик, 227
село Дренок, 186, 217
село Коваљево, 151
село Ношпал, 165
село Подмитное, 190
село Половецкоје, 222
село Раково, 190
село Растојца, 104
село Семенка, 225
село Шлегово, 173
Сенферополь, 193
Серскиот панаѓур, 90
Сибир, 200, 221
Силистра, 33
Скопје, 9, 12, 17, 22, 25, 31, 35,
43, 45, 48, 52, 54, 55, 56, 62,
74, 98, 105, 107, 108, 121,
132, 143, 156, 170, 173, 180,
181, 192, 195, 214
Скопска Црна Гора, 56
Славонски Брод, 211

Словенија, 78, 178
Советскиот Сојуз, 110, 111, 129,
130, 202, 204
Солун, 21, 30, 42, 90, 166
Солунско, 47
Сомбор, 188, 214
Софија, 19
Софија, 37, 98, 115, 121, 166,
186
Спужина, 228
СР Македонија, 9
Србија, 30, 113, 173, 201
срез Дебарски, 217
СССР, 49, 61, 84, 97, 103, 111,
115, 120, 126, 162, 165, 166,
175, 180, 181, 192, 193, 205
Ставочки, 215
Ставрополь, 209
Станица Кужарска, 220
Станици, 211
Стара Југославија, 202
Старата Чаршија, 158
Старо Бешево, 128, 196, 200,
201, 203, 204, 206
Струмица, 220
Стрчин, 73
Сухој Бронки, 55
СХС, 97, 99, 156, 169

Т

Таганрог, 70
Тајмиште, 195
Тангорски Округ, 86, 228
Ташкент, 181
Темишвар, 226
Тифич, 215
Тихиот Океан, 5
Томск, 215
Тунис, 32
Турција, 11, 15, 100, 125, 171,
177, 181

У

Украина, 68, 129
Украинската Советска Република, 205
ул. Шумадиска бр. 35, 51
ул. Деспод Углеша (денес Јосиф Кузмановски-Питу), 47, 66
улица Аристид Бријан, 47
улица Моравска-23 (денес Борис Кидрич), 65
улица Солунска, 50
Уљана, 214
Унгарија, 48

Ф

Фамагуста, 181
Фокшани, 202
Франција, 28, 49, 96, 106, 132, 177, 178

Х

Харбин, 89
Харков, 69, 76, 150, 161, 213, 221, 225
Харскаја Губернија, 212
Херсон, 210
Херсонска Губернија, 74, 214
Хортица, 196, 197
Хрватска, 54

Ц

Цариброд, 98
Цариград, 91, 99, 100
Царска Русија, 141, 143
Црна Гора, 188
Црна Река, 170

Ч

Чагор, 223
Чамлек, 85
Черкасиј, 181, 184
Черниковска Губернија, 190, 226
Черногорскаја Губернија, 213
Черноморска Губернија, 209
Черповје, 174
Чехословачка, 54, 55, 132
Чешка, 209
Чита, 220
Чока, 224

Џ

Џумаја, 98

Ш

Шангај, 72
Швајцарија, 146
Широк Сокак, 46, 47, 96, 157
Штип, 48, 98

Регистер на имиња

А

- Абас, 41
Абди ага, прв чорбација во Битола, 10
Абдулах, Белкис, 10
Абдулах, Љутвие, 10
Абдулах, Мутрам, 10
Абдулах, Шефки, 11
Авилов, Иван И., 211
Аврам, 80
Аврамовиќ, д-р Петар, 69
адмирал Горшков, 162
Акулина, 229
Александар (Саша), 192
Александар, 102, 170, 171, 194, 202, 210, 228
Александра (Саша), 128, 201
Александра, 76, 169, 190, 202, 206, 219, 222
Александров, Евгениј Сергеевич, 74, 150
Александрова, Вера, 74, 230
Александровна, Вера, 96
Алексеевич, Андреј, 200
Алексеј, 64, 177, 198, 199
Алексиев, Димитриј, 86
Алексиев, Ѓорѓи, 75, 76
Алексиев, Ѓорѓи, 220
Алексиев, Ѓорѓи, 66
Алексиев, Николај, 76, 220
Алексије, 226
Алексијев, Димитриј, 221
Алиевски, Алија, 159
Алтипармаковиќ, 143
Ана, 186, 189, 190, 191, 193, 211, 213, 221, 226, 231
Анастасиевиќ, Сотир, 213
Анастасиј, 214
Анастасија, 64, 74, 75, 176, 199, 205, 212, 214, 219
Анахим, Евдокија, 210
Анахим, Ј. Илија, 210
Ангелин, Александра Ивановна, 206
Ангелин, Алексеј, 213
Ангелин, Домника, 60
Ангелин, Донка, 148
Ангелин, Иван А., 213
Ангелин, Иван Алексеевич, 195, 196
Ангелин, Иван, 82, 115, 122, 128, 130, 148, 197, 198
Ангелин, Јура Алексеевич, 204
Ангелин, Ксенија, 128
Ангелковиќ, Калиопи, 169
Ангелковиќ, Олга, 169
Ангеловски, Петар, 81
Ангеловски, Трајан - Налонџијата, 124
Андон, 228
Андреј, 174, 175, 176, 198, 205
Андреја, 176

Анѓелковиќ, Калиопи, 212
Анѓеловиќ, Коста, 228
Анисимов, (Инокентие) Сергеј,
72, 106, 112, 119, 131, 180
Анисимов, Василиј, 104, 105
Анисимов, Сергеј Кузмич, 177
Анисимова, Ирина, 105
Анихим, Ј. Илија, 84
Антомина, 226
Антон, 172, 173, 205
Антонија, 228
Антонина, 76, 151, 221
Антоновиќ, Васил, 228
Анхимандритот Антонин, 17, 22,
224
Анча, 161, 225
аптекарот Чаловски, 194
Аркудински, Сергеј, 211, 213
Аркулински, Сергеј, 77
архиепископ Нестор, 89
архимандрит Николај
Карпов, 71
Аспасија, 166, 167
Аспаски, Василиј, 150
Астролог, Иван Јосифович, 74,
214, 227
Астролог, Јован, 98
Астролог, Надежда, 227
атаман Петар Бондар, 109
Атанас, 210
Атина, 222

Б

Баласки, Михаил, 73
Баласни, Михајло, 66, 152
Барабаш, Леонид, 74, 219
Баронајева, Татјана
Михаила, 215
Басараб, Матија, 14
Безмельнички, Василиј Т., 230
Бекире, 9
Бељаев, Виктор, 85, 215
Бељајев, Антон, 215

Бенме, 10
Бенсон, Зинаида, 107
Бенсон, Олга, 108
Беренде, Анатолиј, 75, 219
Беренде, Атанасие, 75, 219
Бети, 183
Бистрин, Александар Никитич,
77, 213
Бистрин, Александар, 75, 216
Бистрин, Ан., 154
Богдановиќ, Милан, 214
Боди, Димитрија, 139
Бојациев, Лазар, 210
Бојациевиќ, Лазар, 209
Бојациевски, Петар, 67, 68, 69
Бончич, Винко М., 86, 216
борецот Палигора, 194
Борис, 167
Борозановиќ, Стеван, 139
Бошковиќ, Стојна, 228
Бошковски, Јосиф, 124
Брагунов, Григориј, 75, 220
браќата Миладиновци, 34
Бреклин, Богдан, 75
Бролов, Василиј, 103
Бугарски, Душан, 225
Бугарски, Љубинка Душан,
224, 225
Букон, Ѓоргиј, земјоделец, 54
Буњин, 156
Буќон, Г. Бартоломеј, 54

В

В., Анна, 149
Валентин, 186, 187, 188, 189,
190
Валентина, 199, 200, 204, 205,
220
Валерија, 218, 224
Вангелица, 176, 183
Вандаро, Андреј, Емануел 175,
209, 211, 218
Вандоро, Клеопатара, 218

- Варвара, 224, 225
Василиј, 177, 179, 181, 202, 206,
228
Василија, 185, 217, 221
Василикија, 223
Василка (Кула), 175
Васиљева, Елена
    Кузминична, 200
Васиљевиќ, Димитрије С., 223
Васиљевиќ, Спиро, 223
Васиљевиќ, Хрисула, 223
Васиљевич, Димитриј, 84
Васиљевич, Михаил, 99
Васја, 205, 206
Васка, 70
Велика, 223
Велика, Екатерина, 63, 64
Велимировиќ, Николај, 88, 137, 177
Велјановиќ, Јован, 221
Велјановиќ, Насте, 223
Велјановски, Димитрије, 140
Велштан, Венијамин, 210
Вељановиќ, Мелка, 223
Вељановиќ, Сотир, 220
Вељановиќ, Цветанка, 220
Венедикт, Русинот, 155, 158
Венијамин, О., 57
Вера, 189, 190, 198, 202
Вергун, Димитриј
    Николаевич 89
Весна, 192
Видиновиќ, Марија, 211
Виктор, 131
Вилос Перса, 158
Виноградов, Николаевич
    Михаил, 57, 97, 98, 99
Витков, Михајло, 150
владиката Николај Велимиро-
    виќ, 52
Владимир, 181, 183, 184, 185,
    191, 192, 193, 201
Владисављев, Борис, 66, 152
Влаховиќ, Бранко, 55
Војновска, д-р Жулијана Киреј,
    60, 193
Вујсик, 231
Вукиќевиќ, Раде, 188, 215
Вучкова, Вера, 195
- Г
- Габунија, Виктор, 221
Габунија, Јасон, 221
Гаврилович, Ѓорги, 85
Гаврилович, Ѓорѓи, 228
Гаиновиќ, Стеван, 217
Галиков, Василиј Николаје-
    вич, 230
Галиков, Никола, 230
Гарбузов, Александар, 69
Гарбузова, Марфа, 69
Гарјанович, Митрофан, 224
г-ѓа Катерина, 144
Гемисон, Оља, 209
генерал Дитрихс, 43
генерал Кољницки, 51
генерал Леонтиев, 43, 45
генералот Јовановиќ, 137
Георгиј, 68
Гетманов, Трофим Михаил, 230
г-ин Јурченко, 96
Главинче, Сотир, 180
Глигоријевиќ, (Шекерциќ) Ди-
    митрие, 219
Глигоријевиќ, (Шекерциќ) Ма-
    рија, 172, 219
Глигорович, Виктор Иванович,
    18, 21
Глушченко, Павел С., 76, 221
Глушченко, Софрониј, 221
Гогин, Александар, 76, 222
Гогин, Иван, 222
Горјанин, Митрофан, 77, 220
Григорие, 209
Григоријева Л., 93
Гркот Адосиди, 90

Грозда, 161
Гроздановска, Љубица, 57, 72
грофот Алексеј Толстој, 131
Груев, Даме, 38
грчкиот митрополит Матеос, 29
Гулевиќ, Василије, 227
Гулевиќ, Стојан, 227
Гусев, Валериј, 73, 96, 139, 148,
223, 226
Гусева, Татјана, 148

Д

Давкова, Марија, 128
Давкова, Николина, 68
Давковиќ, Благоје, 137
Дамјаненко, Иван, 70, 162, 213,
215, 228
Дамјаниќ, Иван, 231
Дамњаненко, Љуба, 228
Дамченко, 96
Данилович, Владислав, 225
Даринка, 218
Дарја, 202
Дарковиќ, Илија, 137
Двораковская, 149
Двораковскиј, Јевгениј, 79, 151
Дегтјарева, Лидочка Лидија, 149
Дејановиќ, Веле, 229
Дијамандија, 35
Димитрие, 172
Димитриевиќ, Душанка Данило,
188, 214
Димитриј, 172, 173
Димитрија, 32, 33
Димитрија, Свидерски, 148
Димитријевиќ, Александра, 222
Димитријевиќ, Ристо, 222
Димитровска - Јарошевска,
Ирина, 177
Димитровски, Миле, 136, 185
Димитровски, Христо, 115
Димиќ, Ѓорѓи, 87
Димиќ, Нуша, 162, 231

Димиќ, С. Јелена, 162, 231
Димков, Д. Василиј, 229
Димков, Димитриј, 229
Димковиќ, Спасе, 230
Димовиќ, Василија, 227
Димовиќ, Јелена, 228
Димовиќ, Коле, 227
Димовски, Ѓорѓи, 92
Димовски, Јордан, 123, 124
Динаро, Митко, 140
династијата Романови, 13
Диновик, Анастасија, 227
Диновиќ, Анастасија, 164
Диновиќ, Аспасија, 164
Дисконт, Константин, 107, 151
Дмитриј, 193
Дојчиновиќ, Петко, 186, 217
Домника, 122, 128, 213
Донка, 204, 206, 212
Достоевски, 92, 156
д-р Евгенија, 223
д-р Романов, 67
д-р, Макаренко, 157
д-р, Романов, 67
д-р, Сапешко, 69
Драценко, 96
Думовиќ, Божин, 220
Думовиќ, Македонка Б., 220

Ѓ

ѓакон Купцов, Василиј, 98
ѓаконот Григориј, 28
Ѓоко, 120
Ѓорѓевиќ, Михајло, 224
Ѓорѓевиќ, Петар, 215
Ѓорѓи, 70, 175, 176, 186, 187,
188, 189, 228
Ѓорѓиева, Вера, 206
Ѓорѓиева, проф. Вера, 196
Ѓурѓевски, Димитриј, 231
Ѓуровиќ, Лазар, 229

Е

Евгениј, 230
Евгенија, 216
Евросима, 223
Егзар, Александар, 32
Ежова, Павлина, 156
Екатерина, 200
Елена, 201, 230
Еленуело, 218
Елпиника, 217
Еманов, Георги, 62
Еманова, Елена, 62
епископ Јеротеј, 143
епископ Николај, 143
епископ Пакрачки, 101
еромонарх Анисимов (Сергеј)
Инокентие, 72
еромонарх Кипријан Керн, 71
ефенди Мехмед, 10
Ефтимов, Александар, 38

Ж

Жаловиќ, Борис, 164, 227
Жарков, Евгениј, 223
Жарков, Љ. Димитриј, 67, 223
Жаров, Димитар, 66
Жежел, Константин Филипович, 122, 193, 194
Железнак, Гусак Иван, 74
Железник, Гусак Иван, 219
Живка, 225
Живковиќ, Атанас, 98
Живковиќ, Сава, 183, 212
Жинзифов, Рајко, 26, 28
Жонама, 226
Жулијана - (Жужу), 192
Жуник, Ратко, 92

З

Забиоцкиј, Николај Илич, 77, 213
Заблацка, Валентина Н., 70
Зарецки, Василие, 75, 219

Зарецки, Никола В., 66, 75, 219, 222
Захарович, Григорије, 228
Зиберов, д-р Симен, 69, 214
Зимоида, 220
Зинаида, 76, 199, 204
Зиновјев, 200, 205
Зиновски, д-р Томислав, 167
Зис, Леонид, 75, 219, 222
Злидер, Дамјан, 231
Злидер, Михаило, 169, 212, 231
Зографски, Партениј, 32
Зоја, 193
Зорка, 218

И

Ибрахим бег, 9
Ибризи, 23
Иван, 76, 162, 202, 211, 228, 231
Иванов, Никола, 43
Иванович, Александар, 205
Иванович, Пјотр, 205
Иванович, Хаџи Николај, 197, 200
Ивановна, Александра, 204
Игнатија, 210
Игор, 183
игуменот Венјамин, 53
игуменот Симон, 53, 57
игуменот Фармилијан, 56
Иљашевичи, 149
Илија, 198, 230
Илиќ, Јован, 221
Илиќ, Љубисав, 172, 219
Илиќева, Марија Д., 221
Иљашевич, Ана, 214
Иљашевич, Валентин, 103, 189
Иљашевич, Вера, 60, 63, 84, 96, 106, 107, 129, 190
Иљашевич, Ѓорѓи, 214
Иљашевич, Људмила и Валентин, 60
Иљашевич, Људмила, 60

- император Николај Втори, 144, 159
императорката Марија Фјодорвна, сопруга на Александар III, 63
Инокентие, 178
инспектор Момчиловиќ, 137
Ирена, 183
Ирина, 179, 193, 198, 199, 224
Истомина, Василиј, 70, 218, 224
Истомина, Гапа, 96
Истомина, Наталија, 68, 224
Истомина, Татјана, 57, 218
Ифтаде, 10
- Ј**
- Јавлам, Феодоси, 57
Јаков, 210
Јаковљев, Александар Михајлович, 77, 103, 120, 167, 168, 212
Јаковљев, Михаил Александрович, 95, 111, 171
Јаковљев, Петар, 117, 151, 167
Јаковљева, Јелисавета Леонида, 72
Јакубовски, Ф. Н., 29
Јани, 172
Јаниќ, Поп Јелена, 210
Јанковиќ, Ѓорѓи, 221
Јанковиќ, Зоја, 221
Јарошевски, Андреј, 77, 175, 176, 182, 183, 211, 212, 214
Јарошевски, Андреја, 212, 214
Јарошевски, Ксенија, 211
Јарошевски, Парофимиј, 174
Јевгенија, 220
Јевдокија, 230
Јевеновиќ, Марко, 210
Јевремов, Кирил, 221
Јевросима, 109
Јевтиќ, Богољуб, 214
Јевтиќ, Никифор, 137
Јездиќ, Петар В., 220
Јелена, 55, 107, 150, 217, 219, 226
Јелисавета, 175, 221
Јемилијан, 70
Јеремиќ, Александар Д., 139
јеромонах Данило, 223
Јеромонах Никола, 57
Јеротеј, 142
Јесин, Александар И., 131, 162, 214, 231
Јесин, Параскева, 231
Јефремов, Кирил, 76
Јован, 164, 188, 227
Јовановиќ, Аспасија, 227
Јовановиќ, Ѓорѓи, 221
Јовановиќ, Јован, 139
Јовановиќ, Милош, 185, 217
Јовановиќ, Никола, 223
Јовановиќ, Раденко, 228
Јовановска, Спасија Наумова, 119, 181
Јовановски, Јован, 140
Јосипович, Леви, 212
Јосипович, Леонти, 214
Јошевска, Људмила Јарошевска, 177
Јосипович, Петар, 77, 85, 212, 214
Јосиф, 227
Јошевиќ, Мице, 229
Јулијан, 209
Јулијана, 214, 223
Јура, 205
Јуриј, 199
Јурјевски, Димитар, 77
Јурченко, Димитриј А., 68, 69, 213, 217, 230
Јустин, 79
- К**
- Казлистина, Никола Ив., 217
Казлитина, Евдокија, 217
Калверт, Чарлс, 34
Калина, 213

- Каличанин - Жежел,
д-р Тајјана, 195
Каменев, 200, 205
Канарев, Андреј, 70, 79, 211
Канарев, Ѓорѓи, 79
Канарев, Јемилијан, 211
Кандилчевиќ Ј., 210
Канински - Тодоровски,
Илија, 185
Капка, Иван, 210
Каравелов, Љубен, 91
Каранџулов, Пере Чонин, 90
Карлова, М., 23, 29, 146
Карпов, Владимир, 95
Карпов, Григориј, 77, 161, 222, 225
Карпов, Захариј, 223
Карпов, Николај, 78, 131, 138
Карпов, С., 154
Катарина, 215
Катерина, 70, 211, 213
Квачадзе, Виктор В., 72
Кермеле, Анка, 223
Кермеле, Ѓорѓи, 223
Кермеле, Лазар, 223
Кирасов, Владимир, 216
Кирасов, Михајло, 66, 216
Киреј, Александра и Федот, 226
Киреј, Ана, 112
Киреј, Василиј, 60, 148, 150, 190,
191, 224, 226
Киреј, Ставрула, 148, 191
Кирил и Методиј, 22
Кирил, 199
Кирјазјева, Марија М., 201
Кирковиќ, Дарко Ј., 218
Кирковиќ, Јован, 58, 218
Клава, 205
Климент и Наум, 22
Клочко, Василиј, 66, 212
Клочко, ВладимирВасилевич,
66, 78, 82, 116, 176, 181, 182,
183, 212
Кнежевиќ, Илија, 215
кнез Владимир, 88
кнезот Павле, 51
Књажевич, Илија, 85, 210
Књажевич, Катерина, 210
Кобко, Иван Јаковљевич, 223
Ковљанин, Стојан, 223
Коелников, А.Г., 154
Козмитин, Никола, 71
Којник, Светомир, 228
Кокалаланов, Сашо, 72
Кокаланов, Сашо, 57
Кол, В., 31
Колевиќ, Анастасија, 227
Колесников, Владимир, 230
Коља, 202, 205, 206
Кољенаревиќ, Софија А., 220, 221
Кољењаревиќ, Атанасије, 221
Конески, Блаже, 180
конзул Ростковски, 135, 138,
143, 144
конзулот Скрјабин, 30
конзулскиот кочијаш Козма, 39
Константин, 31, 228
Константина, 210, 215, 220
Константинов, д-р Д., 30, 31
Константинов, д-р Душко Хр.,
32, 43, 146
Константиновиќ, Коста, 217
Корсаков, 173
Коста, 216
Костантиниовиќ, Катерина, 217
Костин, Федор, 76, 222
Костиќ, Љубица, 218
Костиќ, Годор, 221
Костов, Владимир, 192
Костовски, Драги, 63
Котевиќ, Атина, 190, 227
Котевиќ, Ставрула, 60, 226
Котевски, д-р Димитар, 57
Котемников, Анатомиј, 225
Котларовиќ, 217

Кохмански, Николај, 30
Кочанковски, м-р Јован Д., 31
Кочтин, Иван, 215
Кочтин, Феодор, 215
Коцасински, Михајло-Мими,
121, 123, 124, 159
Кошевој, В. Григориј, 72
Кошевој, В. Сергеј, 78
Кошурсов, Василиј капетанот од
I класа, 53
Кошутиќ, Р., 93
краварот, Тодор, 86
Краичанец, 98
крал Александар, 107
Краснобоев, Иван К., 86, 230
Кретов, Василиј Г., 84, 215
Кретов, Григориј, 215
Крстанова, Даринка, 31, 128
Ксенија од Екатиринослава, 213
Ксенија, 174, 201, 202
Кузан, Димитриј, земјоделец, 55
Кузан, Јуриј Д., 55
Кузма, 177
Кузмановиќ, Гроздан, 229
Кузмановиќ, Марица Г., 229
Кула, 176
Куприн, 156
Купцов, Димитриј, 77, 211, 217
Куцов, Василиј, 103

Л

Лазар, 211
Лазаревиќ, Фанија, 175
Лазаревиќ, Вангелица, 182
Лазаревиќ, Василије, 210, 211
Лазаревиќ, Јелисавета, 211
Лазаревиќ, Миливој, 218
Лазаревиќ, Тома, 218
Лазик, Марко, 92
Лалеза, 10
Лариса, 201
Латас, Омер паша, 15
Лахницкиј, Сергеј, 67, 209

Лачето, Коле, 122
Лев, 204
Левшаков, Тодор, 161, 225
Лекиќ, Јован, 214
Лекиќ, Јулијана, 188
Ленин, 38, 130, 164
Ленка, 221
Леонарда, 183
Леонила, 69, 213
Леонтиј или Љова, 199, 201,
205
Лепосављевиќ, Ранко, 212, 214
Лермонтов, 156
Лидочка, 192
Лилјана, 128
Личевиќ, Анастасија, 222
Личевиќ, Димитрие, 222
Лишковиќ, Димитрије, 215
Лобанов, Алексеј Борисович, 32
Лобода, Павел, 68, 213
Лобода, Тимотеј, 213
Лука, 210
Лукарски, Ѓорѓи, 67
Лукински, Ѓорѓе К., 224
Лукински, Константин К., 224
Лукча, 224

Љ

Љубељски, Никола А., 77, 209,
224
Љубељски, Николај, 144, 169, 212
Људмила, 60, 131, 185, 186, 188,
190, 204, 217
Љупчо, 79

М

М., Людмила, 149
Мазаев, Лаврентинј, 103
Мазур, 154
Макаренко, Георгиј, 86, 223
Макаренко, д-р Евгенија, 68,
74, 86

- Макаренко, Константин, 38, 74,
86, 223
Македонски, Мелетие, 13
Маклај, Миклуко, 73, 103
Максим, 198, 200
Максимов, В., 29
Максимович, Јован, 72
Малвина, 209
Малкоједов, Димитриј Г., 220
Малкоједов, Никита Д., 85, 220
Маљута, 96
Маљцов, Андреј П., 78, 226
Маљцов, Петар, 226
Маноилова, Ирина Анисимова,
106, 181
Маренко, Евгенија, Кр. 75, 219
Марија, 181
Марија, 64, 75, 172, 177, 178, 188,
191, 192, 209, 211, 212, 214,
215, 216, 219, 220, 229, 230,
231
Маријанти, 211
Маринковиќ, Сава, 219
Марочкин, Василиј, 71, 214, 227
Марочкин, Параскева, 227
Мартиќ, Алексије, 225
Марфа, 199, 219
Масларевиќ, Благоје, 224
Маслич, Леонид, 88
Матеј, 210
Матковски, Александар, 17, 22, 25
Мафитеатров, В. А., 25
Махач, д-р Јарослав, 54
Мекензи, 23
Меклин, Богдан, 220
Мелаиме, 10
Меланија, 60, 188
Мелентрев, Русинот, 98
Мелетиј, 13
Мелников, Иван, 73, 79, 80, 114,
133, 153, 155, 175, 184, 223
Мелников, Јустин Ј., 211, 223
Менка, 230
Мери, Златевска, 149
Меснајев, Георги, 150
Месхадзе, Петар, 85, 221
Месхазде, Александар, 221
Мехиќ, Александар, 224
Миладинов, Димитрија, 19, 28,
29, 31, 34
Миладинов, Константин, 20
Милка, 202
Миловановиќ, Михаил, 221
Милутин, 190
Миновски, Никола, 43
Мира, 202
Мисирков, Петков Крсте, 30,
35, 39, 43
Мисниковски, Никола, 228
митрополит Варнава, 98
митрополит Јосиф, 99, 100
митрополитот Мелетиј, 26
Митрофан, 231
Михаил, 168, 198
Михајло, 170, 172, 173
Михајлова, Душка, 158
Михајловиќ, Љубо, 139
Михајловиќ, Марија, 216
Михајловиќ, Параскева, 216
Михајловна, Марија., 198
Михајловски, Роберт, 155
Мицковски, Ѓоко - Ѓорѓи, 149
Мишајков, 35
Молиер, 92
Моргуљ, П. Алексеј, 71, 88
Мубере, 9
Музела, 10
Мулаим, 9
Муленко, Александар, 215
Муравиќ, Јосип, 79, 211
Муравицева, Марија, 72, 211
Мурат бег, 9
Мустафа ага, 9, 10
Мустафа бег, 9, 16

Мустафа, Митат, 116
Мустафа, Шакир бег, 10
Мухамед, 26

Н

Нада, 212
Надежда, 199, 225
Најденова, Вера Ангелин, 148
Накариевик, Иван, 211
Наковска Бети Клочко, 83, 185
Наполеон, 16
Настја, 199
Наталија, 79, 176, 223, 230
Наум, 217
Наумов, Сергеј М., 71, 72, 78, 95, 155
Наумова, Спасија, 180
Наумовик, Мито, 211
Наумовник, Аспасја, 217
Наумовски, Божин, 228
Неага, 29
Никич, Видоје, 78, 224
Никола (Коља), 149
Никола, 191, 192, 202, 203, 216, 217
Николај I, 33
Николај II, 63, 136
Николај, 96, 142, 149, 205
Николајевич, Борис, 223
Николајевич, Татјана А., 215
Николајевич, Хаџи Трифон, 200
Николик, Милорад, 215
Николик, Никола, 218
Николич, Видоје, 67
Ниночка, 178
Никечева, Василија, 224
Новикова, Ана, 228
новиначот Димче Миновски, 80
Нушиќ, Бранислав, 139

О

Овсјаниј, Н., 25
Огњановик, Наталија, 218
Огњановик, Светозар, 218

Ољем, 149
Олга, 64, 127, 151, 210, 212, 215
Оленина, Б., 93
Остојик, Милан, 229
отец Венијамин, 98
Охридски, Стефан, 13

П

Павле, 161, 185
Павличенко, Спиридон, 219
Павличенко, Стефан, 74
Павлович, Дамјан, 212
Павлович, Јован, 228
Павлович, Марко Р., 212
Павлович, Радомир, 216
Павлович, Ѓорѓи, 67
Павловски, Петар, 146
Панин, Алексиј, 61, 84, 115, 131, 163, 165, 166, 227
Панин, Аспасија, 167
Панин, Михаил, 164
Паниќ, Милан, 172, 219
Панов, А., 81
Папаридзе, Иван П., 77
Папенгут, Павел, 65
Параскева, 162, 215, 221, 230
Парофемиј, 211
партиец Јура., 201
Патридзе, Иван П., 224
патријарх Алексеј, 55
патријарх Варнава, 95, 141, 142, 144
патријарх Димитриј, 52
Паунович, Драгик, 137, 141, 143, 144
Пвличенко, Стефан, 218
Пелагија, 70, 161, 211, 217, 225
Пелагониски, Нектариј, 13, 14
Пепенгут, Павел, 150
Переверзева, Јевгенија Н., 225
Перлов, Иван М., 77, 152, 210
Перовик, Мило, 215
Петар, 148, 191, 192, 202, 227

- Петја, 204
Петров, Петар, 87, 96, 190
Петрова - Клочко, Ирена, 83, 185
Петровиќ, Захарија, 227
Петровиќ, Ставро Петро, 227
Петровиќ, Стојан, 225
Петровски, Панде, 80
Петровски, Петар, 73
Петровски, Т. Петар, 218
Петровски, Тимотеј Д., 218
Пефтиева, Ксенија
    Георгиевна, 199
Писмениј, А., 74, 154, 214
Писмениј, Ив. Михајло, 74, 214
Пјотр, 199, 201, 205
Пјотр, 205
Подвински, Иван, 77, 216
Подвински, Ловрентие, 216
Подгајнаја, Марија
    Михајловна, 96
Подгорецки, Борис Н., 66, 77,
    154, 225
Подгорецки, Никола, 225, 226
Покровски, Никола, 71, 77, 131,
    217
Покровски, Николај
    Павлович, 185
Покровски, Павле, 217
Полина, 228
полковник Добровољски, 51
полковник Хаџи, Андоновиќ, 137
полковникот Коршунов,
    Тодор, 53
полковникот Сасионков,
    Михаил, 53
Попов, Виктор М., 55
Попов, Михаил, 55
Поповски, Спасе, 125
Поповски, Хаџи Јорго, 124, 125
поручникот Замченко, Гаврил, 53
поручникот Крахоњаткин,
    Владимир, 53
последниот руски император
    Николај II, 64
Пржевиќ, Јелена, 212
Прихадко, 96
Протиќ, 143
протоереј Јован, Сокаљ, 71
протојереј Мих. В., Пешиќ, 101
протојереј Павле, Наумовиќ, 102
професорот Пухалскиј, 64
Пукар, Фрањо, 67
Пулхритудов, Владимир, 76, 220
Пулхритудов, Леонид, 86, 220
Пулхритудов, Никола, 220
Пуљга, (Симен) Симеон, 151
Пункт, Андреј Тодорович, 150
Пуркар, Фрањо, 210
Пушкин, Сергеевич Алексан-
    дар, 92, 156
- Р**
- Раданчева, Ѓорданка, 64
Радичевиќ Викторија, 227
Радослав, 210
Разије, кадан, 8
Рафајловиќ, Слободан, 218
Рашиќ, Рада, 218
Рекумски, С. Никола, 85
Ретјумски, Сергеј, 226
Ретјунска, Татјана, 71
Ретјунски, М., 154
Ретјунски, Никола Сергеев, 72,
    226
Решетовскиј, Николај, 84
Ризо, Ицо, 83, 183
Ризовиќ, Владо, 153
Ристе, 212
Ристески, д-р Димитрија, 35
Ристик, Катерина, 70
Ристик, Борис, 217
Ристик, Велика, 228
Ристик, Даринка, 218
Ристик, Кристина, 228
Ристик, Михаил, 211

- Ристиќ, Никола, 164, 227
Ристиќ, Петар, 221
Ристо, 169, 175, 211, 212
Ристо, илинденец, 170
Ристовски, д-р Блаже, 35, 43
Ристовски, Пеце, 146
Рогов, Петар, 212
Рогов, Филип Ф., 77, 212
Романенко, Всеволд Б., 55
Романов, Алексеј, 133
Романов, Михаил Федорович, 13
Романов, Николај, 134
Романов, Стефан, 84
Ромањенко, Всеволд,
земјоделец, 55
Ростковски Александар Арка-
диевич, 5, 30, 38, 137, 144, 146
Руденко, Грозда, 149
Руденко, Никола, 84, 158, 225
Руденко, Николај Павлович, 161
Руденко, Павле, 225
- С**
- С. Валентин, 149
Савиќ, Павле, 230
Савченко, Елисавета, 63, 64, 73
Савченко, Никола Јаковљев, 72,
78
Самош, Василиј Т., 55
Самош, Тодор, земјоделец, 55
Сарафи, Сотир, 217
Сарафи, Хрисула, 185, 217
Сашка, 205
св. Јован Шангајски, 72
св. Нектариј, 14
свештеникот Константин, 18
Свештеникот Константин, 18
Свидерски, Александра, 171
Свидерски, Антон А., 171, 173, 219
Свидерски, Димитриј А., 75, 171,
172, 219
Свидерски, Марија, 148
Сељановиќ, Ламбра, 214
семејството, Робев, 30
Серафима, 199, 204, 205
Сергеј, 177, 227
Сивестар, 214
Сидеренко, Иван, 67, 86, 106,
151
Сидовски, Никола, 84, 158, 161,
162, 164, 186
Силвестар, 186
Симјановски, Наум, 48
Синицка, Наталија Алексан-
дрова, 73, 131
Синоп, 33
Скопаковиќ, 230
Скопакович, Атанасие, 230
Скопје, 28, 69
Слободанка, 194, 195
Снежана, 202
Сокаљ, Јован, 213, 214, 216,
217, 230
Соколов, Владимир, 226
Соколов, М. Петар, 154
Соколова, Марија, 226
Сољаник, Виктор В. - Краса,
72, 79
Соња, 194
Соретич, Франц Ритер, 32
Сотир, 185
Сотировна, Донка, 202
Софија, 150, 210
Софрониј, 76
Спенсер, Едмунд Англичане-
цот, 16
Спиро, 190, 227
Спиродонов, И., 154
Сретенковиќ, Светислав, 227
Ставров, Михаил, 220
Ставрова, Јевгенија, 220
Ставрула, 190, 191
Сталин, 111, 131, 192, 205
Станичаревиќ, Риза, 224
Станоевски, Цветан, 25, 56, 91

- Стевановиќ, Ставре, 214
Степанида, 220
Степановиќ, Благоје, 220, 224
Стерјовски, Александар, 12, 14,
52, 91, 146
Стефан, 192
Стефановски, Ристо, 81
Стојановиќ, Атанасије, 215
Стојановиќ, Методија, 137
Стојковиќ, Василија, 231
Стојковиќ, Димитар Н., 231
Стојче, 162, 231
Стојчев, 91
Сугаре, Ѓорѓи, 38
Сухандан, 8
- Т**
- Табакoв, Никола, 19, 33, 34
Тале, 228
Талевиќ, Ѓорѓи, 225
Талевиќ, Марија, 216
Талевиќ, Петар, 162, 231
Талевиќ, Фанула, 216
Талевски, Јован, 45, 65, 84, 116,
165
Тамара, 131, 186, 192
Таменовиќ, Љубица, 219
Тарански, Павел, 71
Тасиќ, Грозда, 161, 225
Тасиќ, Јован, 161, 225
Татјана, 64, 73, 194, 212
Теофило, 174, 175, 176
Тимаеф, 22
Тимаеф, Е., 22
Тимотеј, 218
Тимофеев, Андреа, 69
Тимофеев, Владимир, 71
Тиченко, Леонид Русинот, 75,
172, 219
Тодоровски, д-р Глигор, 45
Тодоровски, Стевче, 80, 155
Толевиќ, Аспасија А., 230
Толевиќ, Атанас, 230
- Толмачов, Владимир, 215
Толстов, Елена, 230
Толстов, Никола Ил., 86, 230
Толстов, Никола О., 74
Толстој, 88, 92, 156
Тот, Илинка, 226
Тот, Јован, 226
Тошев, Крум, 180
Трајановски, Александар, 28
Трајковиќ, Ангел, 211
Трајковиќ, Тале, 230
Трајковска-Боримечка, Лена,
124
Тренковиќ, Благуна Р., 231
Треновиќ, Ристе, 231
Трифон, 200
Трифонов, Спасоје, 224
Тромбе, Кочо, 117
Тромбе, Михајло, 117
Троценко, Григорије, 86, 154,
228, 230
Троценко, Наталија, 228
Тукидит, 19
Тулупјаненко, Ангелин Хаџи
Иван, 196
Тулупјаненко, Иван Ангелин,
196
Турѓењев, 91, 92, 156
Туруверов, Никола, 209
Тухачевски, 200, 205
- У**
- Уљана, 74
- Ф**
- Фана, 205
Фанија, 172, 175, 176, 182, 210,
211, 213, 219, 222
Фатима, 9
Федот, 190
Феодора, 193
Феодосие, 100
Филатов, д-р Никола, 68

Филип, 193
Филонов, 157
Филонова, С.Ф., 156
Фјодор, 201
Фјодорова, Марфа Трифионовна,
199
Фјодоровна, Александра, 64

Х

Халил, 17
Халим, 41
Хасан ага, 10
хатум, Фатиме, 10
хатун, Ајше, 10
Хаџи бег, 183
Хаџи Иван, 196
Хаџи Николај, 196
Хиљченко, Петар Капетанот од
II класа, 53
Хитрово, 32
Хитрово, Михаил Александрович,
28
Хованскаја, Марија, 147
Христина, 214, 218
Христиќ, Ванчо, 226
Христовски, (Марче) Јосиф, 127
Христовски, Марче - Јосиф, 127
Христовски, Таќи Михаил, 125
Христос Исус, 80
Хрушчов, 49, 205

Ц

Царевна, 29
царот Романов, 13
Цвета, 229
Цветаева, 156
Цветанка, 210
Цветко, 192
Цена, 215
Цолев, Димовски - Ѓорѓи, 63, 90
Црнец, Јосип, 225

Ч

Чакаревиќ, Владо, 153
Челеби, Мехмед, 10
Чернобак, Б., 154
Чехов, 92, 156
Чунихин, И., 154, 213
Чунихин, Т. Иван, 84, 213
Чухрај, Александар, 72, 212,
213, 217

Џ

Џафер, ага, 9

Ш

Шакире, 10
Шангајски, Јован, 57
Шапкарев, 19, 33, 34, 90, 91
Шарин, Константин К., 66, 210
Шведин, Виктор, 222
Шведин, Виктор, 76
Шереметјев, Сергеј, 75, 228
Шефтаќ, Лаф, 76, 220
Шлегово, 173
Шлесар Наталија, 58, 227
Шлесар, Грпина, 227
Шлесар, 227
Шнагајски, Јован, 57
Шоповиќ, Марика Д., 219
Шграндман, 141, 143
Шуба, Б. Никола, 66, 71, 72,
217
Шура, 206
Шутенбах, Фем, 226
Шчербин, 86, 114, 126, 127, 137,
213, 226, 229, 231
Шчербин, Антон, 229
Шчербин, Григориј, 136
Шчербин, Иван, 127
Шчербин, Степанович Григориј,
40

Содржина

Белешка.	5
1. Први Руси и први контакти	7
Руски робови во Битола	7
Битолчанец во Русија во 17 век	12
Полковникот Мустафа бег	15
Првите богослужбени книги во црквата св. Недела - руски	17
Погрешни претстави за македонската етнографска карта.	18
Први руски патници во Битола	20
Рускиот печат од XIX век за настани од Битола	25
Руски дипломати во Битола	28
Димитрија Миладинов и почетоците на битолското русофилство	31
Битолската „Руска партија“	35
Ленинови емисари во Битола	36
Атентатот врз конзулот Ростковски	38
Руски војни во Битолско во Првата светска војна.	43
2. Заедници и индивидуи	47
Конституирање на Руската колонија	47
Пристигање тешки инвалиди	50
Руси - ученици во Битолската богословија	54
Руси - монаси	55
Битолчанки - руски сопруги	57
Благородници.	62
Генерали и други офицери	65
Лекари и друг медицински персонал	67
Наставници.	71
Инженери и техничари	73
Службеници	76
Уметници	77
Занаетчии	81
Други занимања	85
Предавања за Русија	87
Руската литература и рускиот јазик	90
Визити и културно-забавен живот	94
Аферата „Виноградов“	97

Лузни	103
Гладувања и самоубиства	105
Деградации	109
Информбирото и Русите	112
Копнежи	113
Слабост кон алкохолот	115
„Спасот е во Бога“	118
Повторно војни	119
Руси во НОБ	121
Контакти	125
Гаснење на Колонијата	130
Руски битолски траги	132
3. Акции и институции	135
Рускиот споменик	135
<i>Подигање</i>	135
<i>Осветување</i>	140
<i>Трејшо возобновување</i>	145
Руските гробишта	146
Руската црква	152
Руската библиотека	155
Рускиот клуб	158
4. Судбини	161
<i>Николај Павлович Руденко</i>	161
<i>Александар Иванович Јесин</i>	162
<i>Алексиј Иванович Панин</i>	163
<i>Александар Михајлович Јаковљев</i>	167
<i>Димитриј Анђионович Свидерски</i>	171
<i>Андреј Парофимич Јарошевски</i>	174
<i>Сергеј Кузмич Анисимов</i>	177
<i>Владимир Василевич Клочко</i>	181
<i>Николај Павлович Покровски</i>	185
<i>Иљашевичи</i>	186
<i>Василиј Федотјович Киреј</i>	190
<i>Константиин Филипович Жежель</i>	193
<i>Иван Алексејевич Анђелин</i>	195
5. Списоци	209
Венчавки на Руси во битолските цркви	209
<i>Црква св. Димитрија</i>	209
<i>Црква св. Богородица</i>	226
Регистер на места	233
Регистер на имиња	239

Спонзори кои го помогнаа печатењето на книгата

АМБАСАДА НА РУСКАТА ФЕДЕРАЦИЈА
ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

МЗТ ИНЖИНИРИНГ Битола

www.mztinzenering.com.mk

ул. Б. Кидрич 24а 7000 Битола; тел. + 389 47 239 730; 239 731

ПЕЧАТНИЦА АД „КИРО ДАНДАРО“ - БИТОЛА

тел. + 389 47 237 448

Банка на доверба и сигурност

СТОПАНСКА БАНКА ад БИТОЛА

тел. + 389 47 207 500

г.п. ПЕЛИСТЕР - БИТОЛА

www.gppelister.com.mk

ул. Добривоје Радосављевиќ 3, 7000 Битола, Р. Македонија
тел. + 389 47 232 222; факс 232 444

ЗК ПЕЛАГОНИЈА

а.д. Битола, МАКЕДОНИЈА

ул. Борис Кидрич 3, 7000 Битола, Р. Македонија
тел. + 389 47 233 880; 233 881; 233 885, факс 223 297

Т Р А Н С К О П

АД за автотранспорт, логистика и складиштење - Битола

ул. Иво Лола - Рибар, 7000 Битола, Р. Македонија
тел. +389 47 235 800; 224 691; 235 516; факс 235 369

Издавач

Младински културен центар – Битола

*

За издавачот

Златко Талевски

*

Александар Стерјовски
Битола – Руската колонија

*

Корица

Панде Петровски

*

Фотографии

Семејни, Фонд Браќа Манаки и Гого Стерјовски

*

Компјутерска подготовка

Пеце Илиевски

*

Печати

АД „Киро Дандаро“ – Битола

*

Тираж

600